

“જી—રોજ”

---

(236) એક વારતા.

(ઇંગ્રેજ ઉપરથી.)

ખનાવનાર—બાહુમનજી નવરોજજી કાળરાજી.

નવરંગ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
અરદેશર બરજોદજી દેશાઈએ છાપી પ્રગટ કર્યું
૨૩૭, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

આવૃત્તી પહેલી.

ઈ. સ. ૧૯૨૩.

કિંમત રૂ. ૩૨/૫૦

“But what strang art, what magic can dispose
The troubled mind to change its native woes?
Or lead us willing from ourselves to see
Others more wretched—more undone than we?
This books can do; nor this alone: they give
New views to life, and teach us how to live;
They soothe the grieved—the stubborn they chastise
Fools they admonish, and confirm the wise;
Their aid they yield to all; they never shun
The man of sorrow, nor the wretch undone;
Unlike the hard, the selfish and the proud,
They fly not sullen from the suppliant crowd;
Nor tell to various people various things,
But show to subjects what they show to kings.

દીખાચો.

—:૦:—

આ માહરાં 'કુરસદ' માસીકનાં ન્યુનિટી સાલની વારતા છે, કે જેણે તે વરસમાં પારસી સંસારી વારતાઓની લાઇનમાં માહરી અદના કલમની વખાણમાં વાંચનારા વર્ગની સરેસ્તાની કદરસનાસીલરી ઘણી નામના મને મિલવી આપી હતી, અને તે હાલમાં આ પુસ્તકરૂપે પ્રગટ થતી તેવોજ સંતોશ વાંચનારી આલમને અત્યારે પણ વેસરથી આપી શકશે એમ માનવાને હું કશોજ સંદેહ રાવતો નથી. માહરી નજદીક એકાદ સોથી ઉપર ગણાતી માહની મોટી તમામ વારતાઓમાં અરથી સંખ્યા પારસી સંસારી વારતાઓની છે, પણ તેમાં વાંચનારાં સાહેબોને ઘણી જોગ્યીને મેલવેલું, અછલમાં નહીં જોસે કે સંસારને ખુકુલ નહીં થાએ એવું નોનસેન્સ ઝાઝું જડવાનું નથી. ને તેનો ઘણો અભાવ છે, ને તે એટલાથીજ જોવાશે કે 'કુરસદ'નાં મોટાં નજોરોઝી નંગર માટે હું ચુટી પડીને હર વરસ લખું છું તે સિવાયે પારસી વારતાઓ, રસો થકી, હાલ હવે હું ઝાઝી લખતોજ નથી, અને માહરી ઇંગ્રેજી વારતાઓ પારસી વારતાઓ જેટલીજ વાંચનારાં જોખીનોને મજાહ આપી શકે છે એ માહરી ખુશાલી છે.

અને આ તે કેવળ ફ-તેહમંદ કેહેવાતા તોરની એક પારસી વારતા છે, કે જે વરસો ણાદ હાલમાં "નવરંગ રસ"ના જવાંન સાહસીક માલીક મી૦ અરદેશર દેશાઇએ પાતાને હસાએ અને જોખમે છપાવી પ્રગટ કરી છે, અને ની આ એક આવૃત્તીનો હક માહરી કને સારાં ધરખમ દામે દરીદી લીધો છે. ખરેખર તો માહરા પખલીશર મિત્રોએ હુરે હસાએ પુસ્તકો પ્રવરતાવવાની જનલમાંથી મને જગ્યાવીને માહરા ખુદાપા વચ્ચે ખસ્તોજ કરી

મેલ્યો છે, કેમજે હાલમાંજ બાહિર પડેલી “સંસાર” વાર-
 તાની ખીજી આવૃત્તીની સાહી હજી તો સુકાઈ નથી તેવામાં
 આ એક નવી વારતા બાહિર પડે છે, અને વળી એની
 લગોલગ કદમોકદમ એવીજ એક ખીજી જોરદાર પારસી
 વારતા બાહિર પડવા માટે પ્રેસમાં તૈયાર થાએ છે. એ
 સઘળી હું માહુરી ખુશનસીખી લેખુ છું, કે જે માટે હું
 જાળજી કહેતો રહ્યો છું તેમ સારાં નરસાંનું તોલ કરનાર
 અને સારાં કામની ખચ્ચીતકરીને સંગીન પ્રકારે કદર
 કરી જાણનાર પારસીજ નહીં પણ તમામ ગુજરાતી જ્ઞાતની
 એક appreciative વાંચનારી આલમને હું આભારી છું.
 હું આજે જે છું તે તેજ હજારો નેકળખતોએ મને બનાવ્યો
 છે, અને આજે માહુરી કલમની એકેક વારતા ફક્ત
 પોતાની કટારોમાં છાપવા માટે મને અકેક હજારથી વધુનાં
 અપવાદ રૂપી દામો આપવાવાલાં ખરીદદાર મેહિરબાનો
 (જેઓ એક કરતાં વધારે છે) તેઓ માહુરી પડખે છે
 તેમની તે માહુરી વારતાઓ માટેની ઉલટનાં ખાતેનમાં
 એજ હજારો ઉલટમંદ વાંચનારાંઓની ફીદાગીરીની યોજ-
 આદા જાણવાની છે. અલબત્ત, જે હુદની ફીદાગીરી યુરો-
 પમાં જોવાએ છે તેના હજારમા લાગે પણ આપણે અત્રે
 હજી પહોંચ્યાં નથી, પણ તેજ વખતે ભુલી નથી
 જવાનું કે આપણું સાહિત્ય હજી તો તેની કેવળ
 બાજ્યાવસ્થામાં છે, ને તેટલાંમાં આપણી તરફ લોકમત
 જે હુદે કેળવાયું છે ને કદર કરતું થયું છે તે સારા ફતે-
 હમંદ લખનારાઓએ એક ખી શક વગર શુક્રગુઝાર થવા
 જેવુંજ છે. ખુદા, એટલામાટે, એવાં કદર કરનાર મેહિર-
 બાનોને સદા લરયાંપુરયાં ને ખાનેઆબાદ રાખો—આમીન!

ખ. ન. કામરોજી.

ફ્રીઅર રોડ, કોટ.

૨૫-૧૧-૧૯૨૩.

મરહુમ શેઠ નવરોજી

પેસતનજી બેનેટ,

(મરણ ચઢેઝઢી સને ૧૨૫૫, ઇ. સ. ૧૮૮૬.)

અને

મરહુમ બાઈ નવાજબાઈ નવરોજી

પે. બેનેટ,

મરણ-૫૦ સ. ૧૨૮૬, ઇ. સ. ૧૯૧૬.)

—મીસીસ બ. ન. કાબરાજીતાં

ભલાં માંતપીતાજી—

તેઓની

એક અશો યાદને અપણ.

જરથોસ્તી સહાસને ઉ-તેજન આપો,

આરીનું તેમજ ઝીક ચલક સીકવીન્સ વીગેરેથી
ઉમદા આરટીસ્ટીક ભરતકામ હમારે
ત્યાં થાય છે

તેમજ

રેશમી, ઉલન, સુતરાઉ મોજાં, મફલર, ટાઈઝ,
જમપરસે વીગેરે દરેક જાતનું ગુણુકામ વીલાયટીને ટકકર
મારે તેવી પ્રીનીશ તથા લાવમાં ઘણુંજ કીકાયત હમારું
કારખાનામાં બને છે.

હમારા માલ માટે દરેક આગેવાન છાપાઓના અધી-
યતીઓએ હમારા કારખાનાની મુલાકાત લઈ પોતાનો હદ
બહાર સંતોશ જાહેર કર્યો છે. જો કોઈથી હિન્દુસ્તાનના
હોઝીયરીંગ કારખાનાને બળે સુનાના ચાંદ મલ્યા હોય તો
તે હુમોનેજ છે.

કાતરક હોઝીયરી

31172

વર્કસ.

૧૮૨, ચીરાબજાર, મુંબઈ,

વાંકા મોહલાની બરાબર સામે.

જ-રોજ!

પ્રકરણ ૧ લું.

તે એક ખુશનુમા ચંદણી રાત હતી કે જ્યારે નિલગીરીઝનાં રમણ્ય હાટેલમાં, પોતાના ઓરડાને લગતી એક અગાસીનાં શાંત એકાંતમાં, જાણ શેઠના મેન્ડોલીન ઉપર પ્રેક્ટીસ કરતો અને તેનાં મ્યુઝીક મુજબ ખુશમિજાજી લલકારતો બેઠો હતો. તે એક શાંત, શિથિળ રાત્રી હતી, અને તેનાં મધુર મેન્ડોલીનના દીલપઝીર શરોદમાં તેના તેટલાજ દીલખુશ હલકની મેલાવત કાંઈ એવી તો સુરેસુર ને તારેતારમાં મળતી આવતી મળી જતી હતી કે તે ગાયનના પડધા આસપાસની લીસોતરીભરી મનોહર ટેકરીઓ પર થઈને પાછો ફરતો સાંભળનારાઓના કાનને બેવડો ખુશીમાં તર કરતો રહ્યો હતો.

એમ છતાં—તે હલક એટલો મીઠો પણ મર્દાનો, ને શુરીલો! તેટલોજ જોરાવર અને દીલપઝીર હતો. તેમાં જૈરાંસહી બાયલાપણું કશુંજ ન હતું. જેઓ મરદ છતાં જૈરાંઓના ચાળાયશ્કારથી જૈરાં જેવો અવાજ કાઢવાના બાયલાવેરાંમાં નામના જાણે છે, અને, એનની પેટે ચીચવાઈને અથવા નાકમાંથી અવાજ કાઢીને કઠોર ગુંગળાંપણા વચ્ચે નાજુકાતનો દેખાવ કરવાના પછાડા'મારી મરે છે તે તોરનો આ કોઈ જવાન ન હતો. તેનો દેખાવ દમામદાર અને ખુબ્બરત હતો. તે એવા તોરનો એક આસામી હતો કે જેમના ચેહેરા જેતાં સાથેજ જોનારાંઓ તેમની પક્ષમાં મનાઈ જાય છે અને તેમને માટે સારંજ માને છે. તે પતજો અને ઉંચો હતો. ને તેનો સામટો દેખાવ તમામ રોજવંતો અને દમામદાર છતાં તે બચ્ચાં જેવો રમત્યાળ, નિર્દોશ અને ખુશમિજાજી એક તડાકે નજરે આવતો હતો.

તેનો પેહેરવેશ ઇંગ્રેજી પણ સાદો અને સમજદાર હતો, અને તેના પોશાકમાં ટેસ્ટનું ખુન કશું એ કરેલું જોવામાં આવતું ન હતું. તે કેળવાયલો, તેજસ્વિ અને બુદ્ધિમાન હતો, અને જો કે હાલમાં

એક મધ્યમ સ્થિતિના અને વચ્ચે વાંધેના આસામી તરીકેજ તે આ શીતળ ટેકરીએ પર રહેલો ને જણાયલો હતો, તો પણ તે કુલીન માળાપત્નિ ફરજદ અને પુરતો શ્રીમંત હતો એમ જોઈ લેવાને કોઈ સારી સમજ ધરાવનારને કાંઈ ઝાઝું મુશ્કેલ પડે એમ નહીં હતું.

તે નવેંમખર મહીનાની એક ઠંડી રજાણી આનંદની ચંદણીમાં જાણે ઝળકી રહી હતી, અને આસપાસમાં માંથુ નમાવીને નિંદ્રાવસ થયેલાં ઝાડપાનનો બેહેકાત તે તમામ લીલોતરી વચ્ચેથી પશ્ચિમ બણીની એક લેહકી સાથ આવતો એવો તો તન અને મનને તાજ-ગીજખશ પુરવાર થતો હતો કે રાત્રે લગાર અસુર થયેલું હોવા છતાં જલને હજી પોતાનાં ગાયનની તે ગમત ખતમ કરીને સુધ જવા જાણે મન માનતું ન હતું.

“ઓલો, ઓલો, આજ તો કંઈ ખુબ રંગરાગમાં તું ઉતરી ગીયોછ, જાલી?” એવામાં એક અવાજે પાછળથી દાખલ થતાં કહ્યું, અને જાણે મ્યુઝીક બંધ કરીને તુરત પાછું ફરી જોયું.

“આવી મનોહર ટેકરી પરની આવી એક દીલપસંદ રાત્રે રંગરાગમાં કોણુ નહીં ઉતરે, પેસી?” જાણે હસીને જવાબ કર્યો: “હું તો બા તેવા એકને આદમી નહીં પણ હેવાન જાણું.”

“તુંને બલે અહીં એટલું બધું ગમતું હોયે, પણ મારો તો હવે મુંબાઈ પાછો ફરવા જીવ બખબખ થયા કરે છે,” પેસીએ એક અવાચી ખાતાં કહ્યું: “મને અહીં ઘણુંજ ડલ લાગેછ.”

“ડલ?” જાણે તાજુખીમાં પુકારયું: “ત્યારે આવી શાંતીની મજાહમાં તું માનવાવાળોજ નથી. તુંને ખુદ જાણે એ શીશ્યારીની ગરબડખોરી ને ઠાલી ઘોંઘાટ કરાવનારી જાંઘી ગમતીજ કેમ હોશે?”

પેસીએ ખમાં ચહડાવ્યાં.

“પણ વાઈ તુંને હું હમણાં ગાતો હતો તે “મંદડી” ગમ્યો કે નહીં? ખરું કેહજે?” જાણે જીઝાસુ તલખગારીથી પુછ્યું.

“વેલ, ગમ્યો તો ખરો,” પેસીએ અધકચરાં મનનો જવાબ કર્યો, “પણ હું તો મારું મત તુંને આપી ચુક્યોછ, જાલી, કે એક પખલીક સ્ટેજપર એક તંખુરો લેઇને દેખાવ કરવાનો તારો અભખરો મને તો જરા થઇને ગમતો નથી. યાદ રાખજે—હું પાછું

એતાઉંછ—કે જો તારા પપા એ વાત સાંભળશે તો તરત તકડીને મરી જશે ! તારા બાપ જેવા મુંબધના એક આગેવાન શેઠ્યા ને માનવંત અકાબરને એ જરા થઇને શોભવાનું કે ગંમવાનું નથી.”

“તું તો સરખસર દીવાનો થયોછ, પેસી,” જલે કાંઈક ગુસ્સાથી કહ્યું. “અવલ તો પપા બિચારા એ વાત જાણવાજ કેમ પાંમશે ? વળી હું કશું બી તેવણને ડગવા જેવું ખોટું કરુંછ એ માફ અંત કરણ કમ્બલ કરી શકતુંજ નથી. એ તો એક એમેચ્યુઅર કોનસ્ટે છે—થોડો હું કમાઈ કે પેટને સાફ સ્ટેજ પર ઉતરવાનો છેઉં જે તેની વાત ?”

“વાફ, પણ એ જલસો થવાનો તો એક ઇંગ્રેજ દેવલના સમારકામના ફંડ સાફજ કેની ?”

“હા.”

“ત્યારે તું સ્ટેજ પર ઉતરીને તેનાં ફંડમાં મદદ કરે તે કરતાં ગુપચુપ હજાર બે હજારનો ચેક ભરી આપીને અલગો થઇ જાએ તેજ શું બેહેતર નથી ?” પેસીએ છુક્રર ઉઠાવી.

“ત્યારે તો મારા પૈસા ને પદ્મીની વાત એકદમ અહીં જાહીર થઇ જાએ,” જલે સમજ આપી, “ને તેવું થયલું હું જોવા ચાહતો નથી. મારો સખખ તો હવે તું જાણી ચુક્યોછ, ખીરાદર ?”

“ચેલી પોરીને ખાતર ?”

“હા.”

પેસીએ પાછાં ખમાં ચંહડાવ્યાં.

“જલ,” તેણે ઘણી ગંભીરાઈથી કહ્યું, “મારી ખાત્રો છે કે તું મને મોટા શેઠના ખાસડાંજ ખવાડવાનો થયોછ ! તારીપર માફ એટલું બધું દીલ છે કે હું તારી સાથે સખ્તાઈથી વરતવા માંગુછ. પણ મુતલગ તેમ થઇ શકતું નથી. પણ મને બીહીક લાગેછ કે આપરા બધાંના કમનસીબે તુને હવે બધું ઉલટું ને ઉધુંજ સુઝ પડેછ. મોટા શેઠ ધારેછ કે તારી મુસાફરીઓ ને સેહેલધાહોમાં તું કાંઈખી ગોળું નહીં કરે તે વાસ્તેની સંભાળ સાફ હું તારી સાથે છેઉં તે તે બસ છે. પણ તું તો બચ્ચાજ હવે મને બી વેચીને ચણા ખાઇ

જાએ તેવો બાંગર થતો ચાલ્યો, ને વચમાં મારો ગરીબનો કુટુંબો
અધ જવાનો છે !”

જાલ તુચ્છકારથી—લગભગ ગુસ્સાથી હસ્યો. “તું બાળે વખત
ધણો હેમક થાએ, પેસી,” તેણે મેન્ડોલીન ખુરસીપર મુકીને કાંધક
ગુસ્સાના આવેશમાં જ ઉભો થતાં સ્ટેજ તપી આવીને કહ્યું; “તું
કાંધ હજી મને ખુચોજ સમજેછ વાંડ કે મારે તારી અકકલેજ
ચાલવું જોઈશે ને તું કહે તેમજ કરવું પરશે ?”

“તે તો બા તું જાણે,” પેસીએ કહ્યું, “પણ જો તું એમ
વાંકોજ થશે તો પછી ન છુટકે ને નાચારીએ મને બધો હેવાલ
મોટા શેઠને રજુ કરવોજ પરશે.”

“કીયો હેવાલ ?”

“અવલ તો આએ જલસાનો. અને—”

“પણ જલસાની એ હીલચાલમાં ને મારી સામીલગીરીમાં
વાંધાભરેલું છેજ શું તે તો જરા મને સમજાવ ?” જાલે પાછો
તકાળો કર્યો. “સારે સારે ઘેરના સદગ્રહસ્થ યુરોપ્યનો ફક્ત એક
વખત શોખને ખાતર અને ધરમનાં ફંડને મદદ થવાની શુભ મક-
સદથી સ્ટેજપર ઉતરશે, ને તેઓને મારો અવાજ ગમવાથી મને બી
જોઈન થવાને તે લોકે ચાહીને ઇજન કીધું જે મેં બાહાલ રાખ્યું
તો તેમાં એટલું બધું નખખોદ તે શું વળી જવાતું છે ?”

“નખખોદ એજ કે આપણા કુટુંબની હીલપસ્તી,” પેસી છતો
અયો. “મેં તુંને હજાર વાર સમજાવ્યું તેમ પબ્લીક સ્ટેજપર દેખાવ
કરવાનું તારા જેવા એક પેહલે વાંધેના શેઠયા ને લખોપતી બાપના
દીકરાને છાજવુંજ નથી.”

“અટર રૉટ,” જાલે ગુસ્સાથી તે અગાસીની જમીનપર પગ
ચોકતાં મોંઢું મરડીને કહ્યું.

“વળી ખરાબી કાંધ એજ નથી,” પેસીએ જરી રાખ્યું,
“સૌથી વધતી મોટી ખાનાખરાબી વાસ્તે તો હવે તું મને આગળ
રહીને બોલાવેછ ત્યારે મારે ખરી ખંખારીને બોલવું પડેછ, અને તે
પેલા ધરડા ફલા ફલૌરીસ્ટના મરનાર છોકરાની છોકરીને લગતી છે,”
પેસીએ બાર નાંખી કહ્યું, “તું વિચાર તો કર—એ શું તુંને છાજવું

છે ? ઇંગ્લેન્ડ બચ્ચાઓ એમ જ્યાં ત્યાં ખ્યાર કરતા ને ખ્યાર શોધતા ફરે, પણ તે ઇંગ્લેન્ડ મોહને આપરે જરથોસ્તીઓને મરવાનું પાલનું કેમ ? ધુર વાળી તું ખી આંઠ પંદર દાહરા જરા તારું મન બેહલાવીને ચાલતો થતો હોએ તો; પણ તું તો એ પોરીને લગતાં તારાં એંમાણુમાં રોજ વધતો ને વધતો દીવાનો થો. ચાલ્યો, ને ત્યારે મને જે ધુજરાં છુટેછ તે એજ કે આપ'દે એ બધા અંધાપાનું સેવટ શું આવશે ?”

“પેસી,” જાલે કંઈક ઠંડો પડતાં ને પેસીને ઠંડો પારતાં કહ્યું, “આરૂં ગાન ને તારી એ બધી ખીનહાંસજી જીજ્ઞાસી હવે તું ડાહયો થઈને હાથ ઉઠાવ. તારી એ જાતની મારી પરની મેહતાગીરી હવે મને મુતલગ ગમતી નથી. હવે હું રૂં વરસ પુરાં કરીને ચોવીસમાં વરસની ભરતીમા આયોછ, ને તેથી તું હજી સુધી મને નાક પકરીને ચલાવ્યો. જાએ તે ખ્યાલ હું ખમી શકતો નથી. તું બધું પપાને કહી દેવાની મને જરાજરામાં ધમકી આપ્યા કરેછ—”

“હા, કારણ જે હું નિમકહલાલ છેઉં,” પેસી બજીદ થયો, “તું એમ બોલીને મને મારી મુક્લીસ ને ઓશ્યાળી હાલત યાદ કરાવી વધારે જણાવ ના, જાલ. હું જાણુંછ કે તારા બાપ મારા સગા કાકાજી થાએછ ને તું મારા કાકાનો છોકરો એટલે આપણે બેઉ બાપબોજી છંદએ, પણ તારા પપાએ મને મારાં મુક્લીસ માએ-બાપ મોહતાજીમાં મરવા પછી આજવેર પોતાને આસરે પાલ્યોછ તે પરવશીને હું નચણો તો બા નથીજ પુરવાર થવાનો !”

“પણ ત્યારે શું તુંને મારા પપાએ મારી પર મેહતાગીરી કરવાજ રાખેલો છે ?”

“તું ગમે તેમ તુચ્છકારથી બોલ,” પેસીએ કાંઈક ગમગીનીના દેખાવથી જવાબ કર્યો, “પણ તું જેને મેહતાગીરીના તુચ્છકારનો એલકાબ આપેછ તેમાં હું તો એટલુંજ જાણુંછ કે તારી પર દેખરેખ રાખવા ને તારી સંભાળ લેવાનો મને તારા પપાનો ખાસ હુકમ છે, કેમજે તું જાણેછ કે હું તારા કરતાં દસ વરસ વરો છેઉં. ચાલજત હું તુંને ખી નારાજ કરવા કે તારી ખફગી બેચી લેવા ખી ખુશી તો નથીજ, કેમજે હું તમો બેઉ બાપ બેટાનો ઓશ્યાળો છેઉં, પણ તેખી મારે મોટા શેઠના ગુસ્સાનો જાસ્તી ડર કરવોજ બેધએ. વળી મારે દુન્યાનો ખી ડર કરવો બેધએ.”

“હો ! હો !”—અને જલ વધતા તુચ્છકારથી હસ્યો.

“તું તારે ગમે તેમ હસ,” પેસીએ જારી રાખ્યું, “આવી તારી ઉજ્જરાધથી જો કંઈ માહુંજ પરીણામ થયું, ને તું તારા બાપના એકનાએક સપુતને કાંઈ વાંકુચુકું થયું તો લોક મારે વાસ્તે શું કેહશે ? લોક તો એમજ કેહેશે કેની કે કાકાના બેસુમાર દલ્લાનો વારસ થવા મેં આગળ રહીને તારો કચરડો નિકળી જવા દીધો ? લોક થોડાં બાતેનનો ભેદ જાણવા આવવાનાં છે જે તેની વાત ?”

“ચલાવ—આગળ ચલાવ,” જલે કાંઈક ગમત પામીને કહ્યું.

“તું બચગીથીજ એવો હુલ્લવેલ્યો ને હુલ્લર હતો કરીને તો તારા પીતાજીએ તુંને મારી દેખરેખ તજે મુક્યો, અને આએ મુસાફરીમાં બી તું જે બી નાદાની કરે તે બધાનો જવાબદાર હુંજ છઉં તે શું તું જાણતો કે માનતો નથી ? તું તારા બાપની આંખની કીકી છે. તારા બાપનો તારીપર જેવો દીવાનો પ્યાર છે તેવા પ્યારથી કોઈ બાપ પોતાનાં એકનાં એક બચ્યાંપર એમ વીહીલો પરતો નહીંજ હોશે,—અને તે છતાં અત્યાર સુધીમાં તારી કેટલી બધી નાદાનીઓ તારા પપાની ઇતરાજના ભોગે બી મેં તેવણને ચેતાવ્યા વગર ચાલવા દીધીછ ? પણ આએ નિલગીરીઝમાં આવ્યા પછીનાં તારાં ઢણક તો, હું ખરેખર દીલગીર છું જલ, કે હું લઈ ચલાવી શકવાનો નથી. તે ધણાંજ ગંભીર છે, ને પરીણામમાં વળી ધણાં વધારે ગંભીર થઈ પડવાની બીહીક બતાવે છે. અવલ તો આએ કોનસર્ટનોજ મને વાંધો છે.”

“પણ હું તે માટે વચનથી બંધાઈ ચુકોછ !”

“બોશ; વચન ને પચન શાંનાં બલ્યાંછ ? કાંઈ બી બાંહણુ કાહાર,” પેસીએ આગ્રહ કર્યો. “ખાત્રી માનજે, જલ, કે મોટાશેઠને કાંને જો એ વાત જશે—”

“પણ કેમ ? મેં કાંઈ મારું આખું નામ આપ્યું નથી ?” જલે સમજાવ્યું; “ત્રોગ્રામમાં બી ફક્ત ‘મીં જલ’ કરીનેજ મારાં ગાયન સામે છાપેલું છે, ને એવા જલ નામના જવાનો તો જૂની કીસમે હિંદુસ્તાનમા કકરી જાયછ તો પછી પપા ગિચારા શું જાણવાના હતા ? તે કરતાં જ, જો પપા તારીપર એને સારી ચીરડાશે તો હું તુને દરેક જોખમથી એકદમ મોકળો કરવાનો કાલ આપુંછ.”

તું જાણેછ કે હું મારાં વચનપર કેવો મરવાવાળો છઉં તે. એક વખત હું કોણથી જાંધાયો તો પછી દુન્યા ઉત્તર પુલટ થતાં બી—”.

“તેજ તો મારી ફકર ને ફર્યાદ છે,” પેસી વચ્ચે પુરાયો, “ત્યારેજ તો આએ તારી કાનસ્ટેની જીદ ને પેલા ફલાકાકાની દુકતીને માટેના તારા ઘેલાએરા પ્યારને બાબે હું બીકી મરું છ !”

જલ ખુશમિજાજી હસ્યો. તેનો ગુસ્સો અત્યારમાં તો પાછો સમી ગયો હતો. તે દીલનો દાઘેલ કે કપટી ન હતો. બલાઈ ને ભોળાઈનો તે એક હુબહુ નમુનેદાર નમુનોજ હતો.

તેને પોતાના આ પીત્રાઈ માટે માન હતું. તે તેનાં બધાંમાંજ છે અને તેને ખરે રસ્તે પ્રેરવાની મક્કસદથીજ તે આટલું બધું તેને કેહતો ને વારતો રહેયો હતો એમજ તે માનતો હતો. ગરીબ જલ ! પ્રપંચીઓ હમેશ એવાજ દેખીતા તમામ ભોળાભાળા ને મીકાભોલા આએ છે તેનું તેને ભાંણુ ન હતું. તે દુન્યામાં બધાંજ આસામી-ઓને પોતાના જેવાં નિર્મળ અને નિષ્કલંક માનતો હતો !

—:~:—

પ્રકરણ ૨ જી.

“કેમ, હવે તને ધીરજ વળી ?” જલે પેસીને ચુપ થયેલો જોઈને જરા વારે પુછ્યું; “હાલ તુરત હું માંગી લેઉંછ કે તું જે આએછ તે આંખ વચીને જોયા કર, ને જે તેમાં તુંને કાંઈ બી કપકો સાંમળવો પરશે તો હું પ્રેમીસ થાઉંછ કે તેમથી હું તુંને પોતે બચાવી લેવશ. હું બધો જોખમ મારેજ શીર રાખુંછ; હવે તો બસ ?”

“નાચાર” પેસીએ લાચારીનો લાંબો દમ બેચીને નિસોશ જવાબ કર્યો. “તારી પર મારો જીવ એટલો બધો છે કે હુંજ જાણે નાંખતી કરીને આગળ રહીને તુંને બગાડું ! મગર એક વાત તો ખ્યાલમાં રાખજે, જલ ડીઅર, કે આએ ચાલતા માસની આખેરી સુધીમાં હવે આપુને મુંઘાઈ તો કોઈ બી સુરતે પાછું ફરવુંજ જોઈશે. તારા પપા હવે ફેની સાથનાં તારાં લગનને વાસ્તે અત્યંત ઉતાવળમાં પડ્યા છે. એક વખત તો તુંને એ ફેની ગમતીતી, નહીં જલ ?”

“અને હજી બી ગમેછ,” જાણે ગરમ દીલસોજીથી કહ્યું. “ગમ-વાળોગજ તે એક નેકઅપ્ત જવાંન બાનું છે.”—અને પેસી એ વખતની તેનાં દીલની પ્રમાણીક ઉશ્કેરણી વચ્ચે તે બપોર સરખી ચંદણીમાં તેનો તેજસ્વી ચેહેરો જે અજબજેવી ખુશનુદી ધારણ કરી શક્યો તે અદેખાઈથી જળતાં જીગરે જોતો બિભો ! ખુશસુરતી, ચૈસા, બાપીકો પ્યાર, પદ્વી એ સધળું તેનું—તેનું એકલાનું હતું, કે જ્યારે તે પેતે કમઅપ્ત તો તમામ મોહતાજ, આશ્યાળો, એક ઠાલી ખુશામદખોર અને હાંજી—હાં કરનારી જીંદગીએ જીવવાવાળો કંગાળ હતો !

“મગર તે બિચારી તો તુંને ખરાં જીગરથી ચાહેછ,” તેણે યાદ આપી.

“હા, તેનું કંઈક એમ દીન મારી તરફ છે ખરું,” જાણે કપ્પુલ કરચું, પણ હવે હાલ તો જવા દે એ વાત. હાલમાં એટલુંજ જાણવાનું બસ છે કે આપણે ખેડ પા કલાક આગમચ લડી પરવાની તૈયારીમાં હતા તે પાછા દોસ્ત થયાછ. પેસી, હું તારી ચાલ વખાણુંછ, અલખત બાજે વખત તું મારા પપાની હદ વનાની ખુશામદ કરતો! હોએ ને હાંજી—હાંવાળાં છેક કમીનાં જીવતરથી જીવવાવાળો હોએ એમ મને લાગવાથી હું કપ્પુલ કરુંછ કે મને તારી તરફ ધણો ધિક્કાર બરપા થતો હતો, પણ હવે હું જોઈ શકુંછ કે ખરેખર તો તારામાં તે નિયતિદયા કે પાપ નથીજ.”

“કેંક યુ,” પેસીએ લગાર ઉંચે મોંહને કહ્યું—અને જો જલ જોવા માંગતે તો જોતે કે તે કપડી જવાનની આંખમાં કીનાનોજ આતશ તે વખતે સરયામ ઝળઝળ થતો ચમકતો હતો !

“ચાલ, ત્યારે હવે આપણે નિચે બાગમાં ઉતરયે,” જાણે દરખાસ્ત કરી. “તુંને અયાસીની પખીન એટલા વારમાં ઉંધ તો નથી આવતીની ? ચંદણી એવી તો તખ્ત ખુશ થઈ જાએ એવી પરેછ કે આપરે કાકાકેક પેના ઉંચાં ચઢાંણની પેલીમેરની ખીન આગળ ફરી આવશું તો જીવને ઘણી રાહત મળશે.”

“તું મને આએ તારા નવા પ્યારની બધી વાત ત્યાં ફરતાં ફરતાં ખુલાસો કરીને કહેશે !” પેસીએ તક્ષણ કરી.

“તેથીજ તો હું તુંને લઇ જાઉંછ,” જાણે નિચી નજરે, એક શરમાળ બાળા પેરે કાંધક ઓશકાતાં શરમાતાં જવાબ કર્યો; “કેનીના ખ્યારની તેં વાત કાહરી ત્યારે હવે તુંને બધું ખરેખર કહેલી ને બધું કયુલ કરી દેવાથી મારી બરાબ રહેલી છાતીને ઘણી ખલાસી મળશે.”

“તું મને એમ વિશ્વાસથી ટ્રીટ કરેછ તે જોઈ હવે મને ઘણું સુખ થાયેછ, જલ્લ,” તેઓ હાથમાં હાથ મેલવી તે પછી તે મોઠાં હાટેલનો કુશાદે દાદર ઉતરી જતા હતા ત્યારે પેસીએ તેને કહ્યું. “જા, તુને જે કેહવું હોએ તે મને તારો બાધ જાણી એધડક ને સાચેસાચું કહે. તેં મને મેહેતાગીરી કરવાનો એલકાબ આપી જરા વાર પર મોટું અપમાન કીધુંતું, પણ હું તો તુંને ખાત્રી આપવા માંગુંછ કે તું જે મને તારા વિશ્વાસમાં લેશે તો ઉચ્છેદ જેમ એક માએ પોતાનાં બચ્ચાંને પનાહ આપે તેમ હું તુંને તારા પપાના ગુસ્સાથી પાસખાંની આપીને સાંખો સમાલક ને બચાવશ.”

અને એ મુજબ વાત કરતા તેઓ ખેઉ તે વિશાળ મેદાનમાં ઉતર્યા. ત્યાં ખુદરતનો નકસ તે ખુશાલ ચંદણીમા ઘણાજ જોવાજોગ થઇ પડ્યો હતો. તે બાજુના પાહાડો એકએકની ઉપર જાણે ચક્રકર લઇ ચક્રાવેા ખાતા લંબાયા હતા, ને ઝાડપાનના ખીચોખીચ જગ્યા વચ્ચેનાં તે ચઢાંણો ને ઢળાવેા ખીનોને નાકેથી ઘણાજ જોવાજોગ હદ સુધી દીલપઝીર દેખાતાં હતાં. જાણે નીલ રંગનાં આસ્માનને મુકાબલે પોંહચેલા તે ગીરીઓ ખુદાની ખુદાઈનોજ ખાસ કરીને તે વખતે અભ્યાસ કરાવતા હતા ।

પણ હાલ ના તો જલ કે ન તો પેસી એ નકસ જોવા કે વખાણવાની મક્સદથી બાહર પડ્યા હતા. હાલ તો તેઓ અને પોતપોતાની મતલબને જવાબ કરતી કીસમે પોતપોતાની વાતચીત માંજ તમામ મશગુલ થયલા આગળ વધતા હતા.

આસપાસમાં સઘળું તે વખતે છોક અશો હદ સુધી સ્થિર, શાંત ને ચુપ હતું. આખી ખલક જાણે જીવનની હસ્તીમાંથી નિંદ્રાની નિસ્તીમાં ગરક થઇ ગઇ હતી, અને ભોલપણની બલાઇમાં જલ જ્યારે પેસીને એ વેળાએ પોતાની દોસ્તીની ગોદમાં દાખી પોતાની વાત કેહતો આગળ વધતો હતો, ત્યારે તે જાણતો ન

હતો કે ખરેખર તો તે એક ઝેરી સરપનેજ એ કીસમે પોતાની છાતીમાં સપોવતો હતો !

“મારે તારી આગળ એ મારા પ્યારની કેફયત કેહવાનું શરૂ કેમ કરવું તેજ જાણે મને સહમજ પરતું નથી, પેસી,” તે કાંઈ ‘ગામરેની ગોરી’ ને વાસ્તેના પોતાના પ્રાઈ પ્યારનો એકરાર પોતાના ‘કઝીન’ આગળ કરતી વખતે કંઈક ઓશકાતાં ગુચવાતાં જાણે કહ્યું. “તું પોતે પ્યાર બાળે એટલો બેઅસર આદમી છે કે મને ખીટીક લાગેય કે મારી લાગણીઓનું પ્રમાણ કદા જી તારા ખ્યાલમાં આવી શકવાનુંજ નથી. હું આપરી ફેનીને માટે એક વખત મારાં મનથી એમજ ધારતોતો કે હું તેને ચાહુંજ અને પપાની મરજીને માન આપી તેને મેં તેથી મારી બવિશની મોહરદાર તરીકે કબુલ રાખવા લગભગ હા વટીક કહ્યું ત્યારે તેને વાસ્તે પછીથી ના કેહવી પરવાના આવા એક અજબજેવા સંભવતો મને દુરનો એક સ્વપ્નો ખી નહીં હતો; પણ હવેજ હું જોઉંજ કે ફેનીને માટેનો મારો પ્યાર તે કંઈ પ્યાર હતોજ નહીં, ને એ ખરેખરી લાગણી તો કાંઈ જુદીજ તરેહની એટલી તો ખુલ્લંદ, એવી તો ખરાં દીવની, ખરી અસરની લાગણી છે કે જેનું ખ્યાન વટીક થઈ શકે નહીં !”

“એ બધાં બચ્ચાંનાં ચેરાં છે,” પેસીએ ધીમું હસીને કહ્યું.

“ચેરાં કેમ ને ?”

“ચેરાં એટલા વાસ્તે કે એનું પરીણામ ખરેખર ધણું માહું થવાતું છે,” પેસીએ પાછું કહ્યું—“નહીં, તું વરી ગુસ્સો ના કરી ગર. મને એમાં મોટો ભય અત્યારથીજ નજર આવેછ. અજબત હું જાણુંજ કે હું તે માટે હવે તારી ખાત્રી કરી શકવાનો કે તારું મન ફેરવી શકવાનો નથી, પણ હું તુને યાદ આપવા માંગુંજ કે તારા પપાની સૌથી માનીતી મુરાદ તે ફક્ત એ નવલશાહ હીરજીની ફેની સાથે તુંને પરણાવાની છે. એ બેઉ દોસ્તો ભધ ભધ જેવા ઉતા તે મને ખબર છે, ને તેથી ફેનીને વડુ કરવાનું નવલશાહ શેઠને મરતી વખતે આપરા મોટા શેઠે વચન આપ્યુંતું.”

“તે બધી વાત મને ખબર છે.

“હું જાણુંંય કે તુંને ખબર છે ને તે છતાં તેનું ગંભીરપણું અસરકારક રીતે સમજવાજ તેની પાછી હું તુંને અત્યારે યાદ

આપુંછ," પેસીએ કહ્યું. "વળી તુંને ધ્યાન કરવાતું છે કે મોટા શેઠની પોતાની તખ્તતનું હવે કશુંજ ઠેકાણું નથી. ઘોડાઓએ મસ્તી કીધી ને વિક્ટોરિયા ઉંઘી વારી નાખી તે છેલ્લો ગંભીર અકસ્માત. ચના પછીથી આએ છેલ્લાં વરસમાં એવણની તખ્તત રોજ લઠરતીજ આવી છે—તે એટલે સુધી કે આવો કાઠ 'શોક' લાગે તો મારી ખાત્રી છે કે તરતજ તેવણનું હાર્ટ બંધ થઇ જશે."

"હા, પણ હવે એમાં હું કરી શું શકું?" જલ્દે લગભગ રડી દેખતે પુછ્યું. "મને મારા પપાનું નથી લાગતું એમ તો નથીજ, પણ તેવણને રાજ કરવા હું મારી પોતાની રાજ વના ફેની સાથે પરણું એ વાતમાં શું કશો ખી ઇન્સાફ છે?"

"પણ ફેનીને છે શું?"

"કશુંજ નથી; ઘણી કલવાએડી છે—ઘણી નમાની ને ગરીબ છે—ઘણી ખાન્દાની છે. અને મોટ ઘેરની ને મોટા વારસાવાળી છોકરી છે," જલ્દે કહ્યું.

"અને તુંને વળી સાથે લાગી ઘણી ચાહનારી છે," પેસી પાછો વચ્ચે પુરાયો.

"હા, એનું મારા પર એમ જરા દીલ છે ખરું," જલ્દે ક્યુલ ક્યું, "પણ તે હું ધારુંજ જે ખરાં દીલનાં કરતાં પપાનો સુખન રાખવા ને તેવણને રાજ કરવા વધારે છે. એ ખી પપાને પોતાના મરનાર આપના જેટલાંજ હેતથી ચાહેછ ને માન આપેછ, એટલે જેમ મેં પપાનો સુખન રાખ્યો હતો તેમજ એણે ખી રાખેલો લાગેછ; પણ હવે મને જણાંએછ કે એ છોકરી સુતલગ મારા ટેસ્ટની નથી. હું દીલગીર છું કે એવી એક સુપ સમજુતથી અમે અદરાયલાં હોઇએ તેવું કંઈ અરસપરસ થઇ ગીયુંછ, મગર એ લગન હવે કદી ખી થઇ શકવાનાં નથી."

"સખખ?"

31, 172

"સખખમાં મારો હાલનો મોટો ખ્યાર છે."

"એક સાધારણ ખાગખાન અથવા માળીના છોકરાની છોકરી," પેસીએ તુચ્છકારથી કહ્યું.

હતો કે ખરેખર તો તે એક ઝેરી સરપનેજ એ કાસમે પોતાની છાતીમાં સપોવતો હતો !

“મારે તારી આગળ એ મારા પ્યારની કેફયત કેહવાનું શરૂ કેમ કરવું તેજ જાણે મને સહમજ પરતું નથી, પેસી,” તે કાંઈ ‘ગામરેની ગોરી’ ને વાસ્તેના પોતાના પ્રૌઢ પ્યારનો એકરાર પોતાના ‘કઝીન’ આગળ કરતી વખતે કંઈક ઓશકાતાં ગુચવાતાં જાણે કહ્યું. “તું પોતે પ્યાર બાળે એટલો બેઅસર આદમી છે કે મને બીહીક લાગેય કે મારી લાગણીઓનું પ્રમાણ કદો બી તારા ખ્યાલમાં આવી શકવાનુંજ નથી. હું આપરી ફેનીને માટે એક વખત મારાં મનથી એમજ ધારતોતો કે હું તેને ચાહુંછ અને પપાની મરજીને માન આપી તેને મેં તથા મારી ભવિષની મોહરદાર તરીકે કબુલ રાખવા લગલગ હા વટીક કહ્યું ત્યારે તેને વાસ્તે પછીથી ના કેહવી પરવાના આવા એક અજબજેવા સંભવનો મને દુરનો એક સ્વપ્નો બી નહીં હતો; પણ હવેજ હું જોઉંછ કે ફેનીને માટેનો મારો પ્યાર તે કંઈ પ્યાર હતોજ નહીં, ને એ ખરેખરી લાગણી તો કાંઈ જુદીજ તરેહની એટલી તો બુદ્ધિ, એવી તો ખરાં દીવની, ખરી અસરની લાગણી છે કે જેનું ખ્યાન વટીક થઈ શકે નહીં !”

“એ બધાં બચ્ચાંનાં ચેરાં છે,” પેસીએ ધીમું હસીને કહ્યું.

“ચેરાં કેમ ને ?”

“ચેરાં એટલા વાસ્તે કે એનું પરીણામ ખરેખર ઘણું માહું થવાનું છે,” પેસીએ પાછું કહ્યું—“નહીં, તું વરી ગુસ્સો ના કરી ગર. મને એમાં મોટો ભય અત્યારથીજ નજર આવેછ. અલગત હું જાણુંછ કે હું તે માટે હવે તારી ખાત્રી કરી શકવાનો કે તારું મન ફેરવી શકવાનો નથી, પણ હું તુને યાદ આપવા માંગુંછ કે તારા પપાની સૌથી માનીતી મુરાદ તે ફક્ત એ નવલશાહ હીરજીની ફેની સાથે તુંને પરણાવાની છે. એ બેઉ દોસ્તો ભધ ભધ જેવા ઉતા તે મને ખબર છે, ને તેવી ફેનીને વડું કરવાનું નવલશાહ શેઠને મરતી વખતે આપરા મોટા શેઠે વચન આપ્યુંતું.”

“તે બધી વાત મને ખબર છે.

“હું જાણુંચ કે તુંને ખબર છે ને તે છતાં તેનું ગંભીરપણું અસરકારક રીતે સમજાવાજ તેની પાછી હું તુંને અત્યારે યાદ

આપું છું,” પેસીએ કહ્યું. “વળી તુંને ધ્યાન કરવાનું છે કે મોટા શેઠની પોતાની તખ્તનું હવે કશુંજ ઠેકાણું નથી. ઘોડાઓએ મસ્તી કીધી ને વિક્ટોરિયા ઉંઘી વારી નાખી તે છેલ્લો ગંભીર અકસ્માત થના પછીથી આએ છેલ્લાં વરસમાં એવણની તખ્ત રોજ લકરતીજ આવી છે—તે એટલે સુધી કે આવો કાઠ ‘શૉક’ લાગે તો મારી ખાત્રી છે કે તરતજ તેવણનું હાર્ટ બંધ થઇ જશે.”

“હા, પણ હવે એમાં હું કરી શું શકું?” જલે લગભગ રડી દેખને પુછ્યું. “મને મારા પપાનું નથી લાગતું એમ તો નથીજ, પણ તેવણને રાજ કરવા હું મારી પોતાની રાજ વના ફેની સાથ પરણું એ વાતમાં શું કરો ખી ઇન્સાફ છે?”

“પણ ફેનીને છે શું?”

“કશુંજ નથી; ઘણી ફળવાએલી છે—ઘણી નમાની ને ગરીબ છે—ઘણી ખાન્દાની છે. અને મોટ ઘેરની ને મોટા વારસાવાળા છોકરી છે,” જલે કહ્યું.

“અને તુંને વળી સાથે લાગી ઘણી આહનારી છે,” પેસી પાછો વચ્ચે પુરાયો.

“હા, એનું મારા પર એમ જરા દીલ છે ખરું,” જલે કપ્પુલ ક્યું, “પણ તે હું ધારુંજ જે ખરાં દીલનાં કરતાં પપાનો સુખન રાખવા ને તેવણને રાજ કરવા વધારે છે. એ ખી પપાને પોતાના મરનાર ખાપના જેટલાંજ હેતથી આહેછ ને માન આપેછ, એટલે જેમ મેં પપાનો સુખન રાખ્યો હતો તેમજ એણે ખી રાખેલો લાગેછ; પણ હવે મને જણાંએછ કે એ છોકરી મુતલગ મારા ટેસ્ટની નથી. હું દીલગીર છું કે એવી એક ચુપ સમજીતથી અમે અદરાયલાં હોઇએ તેવું કંઇ અરસપરસ થઇ ગીયુંછ, મગર એ લગન હવે કદી ખી થઇ શકવાનાં નથી.”

“સખખ?”

31, 172

“સખખમાં મારો હાલનો મોટો પ્યાર છે.”

“એક સાધારણ ખાગખાન અથવા માળીના છોકરાની છોકરી,” પેસીએ તુચ્છકારથી કહ્યું.

“હા; મગર ધંધામાં શરમ શું છે? જૈફ ફલાકાકાનો એ તો એક વરસોથી ચાલતો આવેલો અતરેનો ધીકતો ધંધો છે,” પેસીએ કહ્યું; “ઝાર એ તો એ ગરીબ પારસીની એક તારીફની વાત છે. છેક બચગીથીજ દુલપાનનો તેવણને શોખ હતો, ને તેમાં સમજદારી મેળવીને આજે તેવણ ગરીબ સંસારે જે આપ્પાદી જોયછ તે પંક-તીએ પુગ્યાછ. અહીંના તમામ ઈંગ્રિજોમાં “ફ્લો ફ્લોરીસ્ટ” એક જાણીતું નામ થઇ પરેલું છે, ને જો કે પોતે ઇંગ્રેજી નથી જાણતા તે છતાં અહીં એ ડોસાજી મચી ગયલા છે ને તમામ જાતપરજાતમાં ચારા થઇ પરેલા છે તે શું એવણની તારીફની વાત નથી?”

“હુ,” પેસીએ વધતા તુચ્છકારથી કહ્યું.

“તું હુ કર કે હુ કર તેથી જો છે તે કંઈ નથી થવાનું નથી,” જાણે સમજાવ્યું.

“અને એની પોરીનું શું નામ છે?” પેસીએ પુછ્યું.

“સરેસ્તાનું ને ખર્ડ નામ તો મીડી છે, પણ અહીંનું લોક એને એક કંઈ ઘણાંજ નવાઇજેવાં નામથી બોલાવેછ,” જાણે ફીકકું હસીને કહ્યું.

“તે શું?”

“જી—રોજી.”

“શું?”

“જી—રોજી.”

“જી—રોજી! તે શું બધું?”

“હું જાણતોતોજ કે તુંને કંઈ એ ગમવાનું નથી, પણ હું તો એમ ધારું કે એનાથી બેહેતર ને એનાથી જ્યાંદા અર્થસુચક બીજું કોઈ બી નામ એ સુંદરીને વાસ્તે થઇ શકેજ નહીં,” જાણે ઘણી વખાણના જુસ્સાથી કહ્યું. “એ તો તેની હદ બાહેરની ને કાંઈ અજબજાબેવી ખુદાઇ ખુબસુરતીને ખરેખરી એક મોટી ક્રોપ્લીમેન્ટ આપનાર નામ છે, ને એવું એક નામ આપવા સારૂ આ ટેકરી-પરનાં બધાં દેશી રહીશોને જાગજાગ સાચાશી મળવી ઘટેછ!”

“એટલું બધું?” પેસીએ હજી વધારે વધતા તુચ્છકારના અન-કાથી કહ્યું; “મગર એ નામ આપીને અહીંનાં એ ગમારો એ પોરીને વાસ્તે શું સમજવા માંગતા હોશે?”

“તે હું તુંને સમજાઉં,” જાણે તેના અનકા ચક્ષુ લોહીના એક ગોટ સાથે ગળી જતાં કહ્યું. “તે છેજ એવી કે જે સહવારને પોહાર તેનું મોતું જોયું હોએ તો જોનારને જી ને રોજી (આયુષ અને લક્ષ્મી) બેઉ વધે !”

“ઓ, હા, હું સહમજ્યો,” પેસીએ મોટે રહાદે હસી પડતાં કહ્યું; “તેથીજ તો ફ્લો ફ્લોરીસ્ટ જે તું કેહેજ જે એ પોરીનેા ખપાવો આએજ તે ગિયારો પૈસાને વાસ્તે કુદ વેચવાનાં અવત્યાંમાં આખી ઉગર ગુમાવી ચુકો !”

“વેલ, તું તો ત્યારે જાણીશુજીને હેમક થવાજ બેઠોજ,” જાણે વળી જરા ગુસ્સો કરી કહ્યું. “એ તો એક સીમીલી છે—કોંપ્રીમેન્ટ છે. અહીંનાં મુઠીમર પારસી ઘેરોમાંથી એકે હસતાં હસતાં એ નામ એ છોકરીને એની છેક બચગીમાં વરસોની વાતપર આપ્યું હોશે જે આપું ગામ લઇ નહાહુંજ, ને હવે તો તે અહીં એટલું બધું સામાન રણ થઇ ગીયુંજ કે એનું ખરું નામ જે મેં તુંને કહ્યું તેમ મીઠીબાઇ છે તે નામથી તો એને કોઇ ઘેરમાં કે ગામમાં બોલાવતુંજ નથી ! સૌ કોઇ એને ફક્ત એ “જી—રોજી” નાં નામલાં મીઠાં મોહતું ભરઇ જાએ એવાં નામથીજ ઓળખેજ !”—અને હયાં તેએ બેઉ બાજુગાંના એક ઉંચા પાહાડનાં નિચાણમાં એક પરંરા ઉપર ગોઠવાઇને બેઠા.

પ્રકરણ ૩ જી.

થોડો વખત અહીં તે બેઉ ચુપ થયા. પેસી પોતાના હાથમાંની લાકડી વડે આસપાસના પથ્થરો ગળડાવતો હતો, કે જ્યારે જાણ બાજુમાં ઉગેલાં ન્હાનાં ઘાસનાં તણબલાં ઉખેડી કાઢવાની ગમત કરતો બેઠો હતો.

“ત્યારે તારી જી—રોજી એટલી બધી ખુશસુરત છે ?”

“તું જોશે ત્યારે જાણશે ને કમુલ કરશે,” જાણે વળી તેણીની વખાણમાં એકદમ ઉસ્કેરાઇ આવતાં કહ્યું. “હું તો કેહુંજ, પેસી, ને ખરાં દીલથીજ કેહુંજ કે તે એક પારસણ નહીં પણ ખરેખરી કોઇ પરસ્તાનની પરીજ છે. યુરોપનો વડીક તેણીનું એ અજબ

જેવું હોસાંન જોધને હાંતમાં આંગળાં પકરેછ. એવી કાષ ખીજ આજે ધરતી પર હોશેજ નહીં એમ હું તો કેહવા માંગુ'છ.”

પેસી વળી પાછો મોટા તુચ્છકારથી હસ્યો.

“વારં હવે ત્યારે એ જી—રોજીતું એમ, તો પેલી ફેનીતું કેમ?”

“મને ફેનીને વાસ્તે ઘણું માન છે,” જાણે કહ્યું. “તે ઘણીજ દીક્ષસોજ ને સહમજદાર અમળા છે. તેની ચતુર ચક્ષુઓમાં જોયું હોય તો તેનાં દીલની સચાઈ ને સાદાઈ જાણે એક લેહજામાં વાંચી લેવાયે. તે તો મારી ખાત્રી છે કે આજે બધી વાત જાણીને મને ઘણી ખુશી સાથે માફ કરશે ને તરત છુટા કરશે.”

“ને તારા પપાનું કેમ?”

“વેંત, પપાનીજ જરા અરચણ છે,” જાણે ચિંતાતુર કહ્યું. “તેવણને સમજવાનું મુશ્કેલ થશે ખરં, કેમજે તેવણને નાઉમેદી ઘણી થશે; પણ આપરે જો જરા કાળજી ને કુનેહથી કામ લેશું તો હું ધાર'છ કે અંતે ફાવશું.”

“નહીં, તેવણ કદાખી એ તારી દીવાન્યત માટે પોતાની મંજુરી આપવાનાં નથી,” પેસીએ કરાવની મજબુતીથી જાલની ખાત્રી થઈ જાણે તેમ કહ્યું; “પણ તું જો હવે મારામાં વિશ્વાસ મુકી શકેછ તો મને તુંને થોડીક સલ્લાહ આપવા ગમેછ. તું મારી સલ્લાહ માનશે? મારી સલ્લાહ પર અમલ કરશે?”

“ખુશીથી.”

“ત્યારે મારી તુંને મજબુત બક્ષામણ છે કે આજે તારી જી—રોજીના સંબંધમાં હાલમાં તું જરા ખી આકલો કે હુલવેજ્યો થતો ના,” તેણે ખરાંપણાના સઘળા દેખીતા હાવભાવથી સહમજ આપી; “હાલ તો બધું ચાલેછ તેમજ ચાલવા દેજે, અને એ રીતે જોયાર અઠવાડ્યાં જો ગબરી જશે તો કદાખી તું તારી ભુલ જોઈ લેશે, ને હજી ખી એ પોરીથી અલગો થઈ જવા ચાહશે.”

“કદી ખી નહીં,” જાણે લગભગ ગુસ્સામાં ઉછળીને કહ્યું.

“નહીં તો નહીં, પણ હાલ કશી રીતે ઉતાવળો થતો ના,” પેસીએ પાશ્ર્વ કહ્યું. “કાષ ખી રીતે તું મને ટાઈમ આપશે તો

હું તુંને તારા પીતાજીના સંબંધની એ મુસ્કેલીથી બાહર કાઢરી આપશ. મારી તો ખાત્રીજ છે કે આએ બેવકુશીમરયાં લગ્નના ખ્યાલથી તું હાલ ગમે એટલું ના કેહેછ તોખી આયદે બાઝ આવવાનોજ. આપરા ખાન્દાનમાં સો પેહરીથી એવું થયલું કદી કાઢએ જાણ્યું કે સાંભળ્યું નથી. આપરા વડીલો બધા માલોતુજર થઈ ગીએલા છે, ને તે બધા લાયક મોહરદારોજ લાવેલા છે, એટલે તારા કેસમાં ઉલટું થશે એ હું તો હજી બી નથી માનવાનો.”

“બસ, બોલી રહ્યો ?”

“હા.”

“ત્યારે હું તુંને ખાત્રા આપુંછ, પેસી, કે એ ખોટી બકવાથી તું નાહક તાર મોહતું દુખવેછ,” જલે ખાત્રીમર રવેસે કહ્યું. “તું” મને ઉતાવળો થવા ના કેહેછ તો આપરી દોસ્તીને ખાતર તારાં વડપણ ને ડહાપણને માન આપીને હું તેમ કરવા કબુલ થાઉંછ. પણ તું જો એમ ધારતો હોએ કે બીજા દસ વરસે બી મારી બહાલી જ—રોજીને વાસ્તે હું મારો એરાદો ફેરવશ તો તું અતે પોતાના તારાં એ અનુમાનમાં ઠગાયલોજ જોશે.”

પેસી હસ્યો. એક પાપી યોજના તેની છાતીમાં પ્રજળતી હતી. તે (જલ) પોતાના એ કસ્દમાં મુસ્તકીમ રહે, ને કાઢ આ ગામડ્યા બાગબાનની પોરીને પરણે તેમાંજ તેનો પોતાનો લાલ અને સલામતી સચવાતી હતી. તે જમ વેહેલો કુવામાં નખાવી દે તેમ તેની પોતાની ફાવત વેહેલી થનારી હતી, પણ ને લુચ્છાને ઘણી ગણત્રીઓ, પુખ્ત સહમજદારી ને હડી કુનેહથીજ કામ લેવું હતું, માટે તે પોતે હાલ તો ખરી રીતે આ ઢીલનીજ હીમાયતમાં હતો.

“મારી જ—રોજી ગરીબ છે ને પૈસા ટકાથી તંગ છે, પણ તે સિવાએ મારી મોહરદાર નહિં થઈ શકવા જોગી તેનામાં એક બી નાલાયકાત હું જોતો નથી,” જલે જારી રાખ્યું. “તેનું ખાનદાન નથી—માએબાપ બાપ બેહેન સગાંવાહલાં કોઈજ નથી, ને આએ કુલો વચ્ચે મરી ચરી રહેલા ધરડા ફલાખાની આથે ઉધરેલી છે એટલે જોઈએ એટલી કળવાએલી બી નથી, પણ એ બધા “ડૂં બેંક” આવા અમારા પ્યાર આગળ તદનજ બેહીસાબ છે. તું જોજે,

પેસી, કે હું એને દરેક રીતે આપણં ઘેર ને ખાનદાનને લાચકની કરીનેજ પપા આગળ રજુ કરી શકશ.”

“હું મગર અજબ તો એમ થાઉંછ, જાન,” પેસીએ તે કોઈ અભણુ અવધાની એટલી તારીફથી કંટાળો ખાતાં કહ્યું—“હું અજબ તો એમ થાઉંછ કે આએ મામસો મેં છોક એટલે મોડેથી પકડી કાઢર્યો ! કેટલુક થયું એ માંજણું ચાલુ છે ?”

“એની પેહલી શરૂઆત ગીયા એપ્રીલમાં થઇ હતી,” જલે હસીને કહ્યું. “તું પપા સાથ મદ્રાસ હતો, ને હું તમે ખેડને ત્યાં આવી મળનાર હતો તે યાદ છે ? તે વખતે ખેંગલોરથી ફરતો ફરતો હું અચાનક ફક્ત એક ખે દાહડાની મતનખથી આએ તરફ આવી ગયો હતો. તે ફક્ત જાણે એક અકસ્માતથી માઈ અતરે આવવાનું થયું હતું. તે વખતે ખી હું આએજ હાટેલમાં ઉતરયોતો, ને પછી ગામમાં ફરવા નિકળ્યો ત્યારે અહીંની પાદરીની સ્કુલમાંથી મેં એ મારી જહાલીને ઉતરીને ઉતાવળે પણ પુલ જેવાં નરમ કદમે પોતાના ઘેર તરફ ચાલતી જતી જોઇ, ને તેને જોઇ હું ધાયલ થયો હતો ! તેણે ખી મને બરાબર જોયો હતો ને અમારી નજર બરાબર એક થઇ હતી, જે પછી ઘેરમાં દાખલ થતાં ખી અરધી ખીહીધેત્રી નજર પાછળ ફેરવીને તેણે ફરીથી ખી મારી તરફ જોયું, ને તે આંખમાંજ, તું માન, કંઈ એવું જાદુ બરેલું હતું કે જેણે માઈ જીગર આરપાર વીધીજ નાંખ્યું ! હું તે પળથી તદ્દન બેકરાર બની ગયો. હું તેને મેં જોઇ ત્યાં સુધી તો એક લાક પક્ષી જેવો ખુશાલ ને રમત્યાળ હતો, પણ તેને મેં જોઇ ને જોઇ પછી જાણે હું ઘેસોજ થઇ ગીયો. હું તેના ઘેર આગળથી તે પછી કલાકો તક જતો રહી શક્યો નહીં. ને હું પોતે પોતાની સાથે મારી એ અજબજેવી ચાલ માટે જાણે ખીજવાયો ને અજબ થયો !” - અને હ્યાં તે જરા દમ ખાવા થોખ્યો.

“મેં ખીજે દાહરે તે પાદરીની સ્કુલમાં જઇને સંભાળથી તેણીને લગતી ત્યાંના એક કામદારથી પરપુછ કરીને બધી જોઇતી ખાતમી મેલવી લીધી,” જરા વારે તે ચુપકી તોડીને જલે પાછું આગળ ચલાવ્યું. “તું માનશે, તેને મેં જોઇ તે આખી રાત હું એક જપ ઉઘાયો નથી ! આખો વખત મારી આંખ આગળ તે

ફિરેસ્તાઇ નુરજ રમ્યા કીધું, ને તેથી મને તેનાં જપાવાના ધંધાની
 બાતમી મળતાં હું. પુલપાનની ખરીદીના ઢોંગથી તું રન હોંમતથી
 તેણીને ઘેર તેના જપાવાને મળવા ગયો. તે તેના આગળા બગીચા-
 માંજ મને મળી ગયો. ઘેરમાં દાખલ થતાં આગળે ઓરડેજ તેણે
 પોતાનો એ સંગ્રહ લરી મેલ્યો છે, ને જાણે તેજ બધું એ ખુદાતું
 લોહીમાંજ હતું. તેની તેને વાત કરાવવી ને તેના પુલપાનની તથા તે
 પુલપાને ધગતી તેની સહમજદારીની તારીફ કરવી એ ૧ ખુદા જર-
 થોસ્તીને તમારી પક્ષમાં એકદમ જીતી લેવા જોઈતુંજ ફતેહમંદ હતું,
 ને એ ચાવી મારે હાથ આવી જવાથી હું મારી મરજી મુજબ તે
 પછીથી તે વાતમાં તેને તરત રોકી રાખી શક્યો. એ દરમ્યાન મેં
 ઉમીદ કરી હતી તેમ જ—રોજ બી પાછલા ઓરડામાંથી અચપ્પચ
 બાહર આવી, ને તે મને ત્યાં જોઈ તરત ઓળખીને જરા પેહલી
 હરોળમાં ઓશકથી દધાઇ ને ખંચાઇ. પણ તેના જપાવાએજ કંઈ
 ચોક્કસ રોપાને લગતી પોતાની પરપુછ સાફ હોંમત આપી તેને
 આગળ તેડી, એટલે તે બી અમારી વાતમાં પછીથી સામીલ
 થઈ ગઇ, કે જે વખતે તે ખુદાઈ તુર રખડ જોતાં હું બીલકુલ
 બેતાબ ને બેબાખરોજ બની ગયો ! ”

“ત્યારે તેથીજ તું અત્રે જાસ્તી દોસ્તી રોકાયોનો ?” પેસીએ
 હવે યાદ થતાં પુછ્યું.

“હા; પછીથી અમો બંને વચ્ચે દોસ્તી વધતીજ આવી; ફલાકાકા
 બી મને હેતથી આવકાર આપતા ને તેડબોલાવ કરતા થયા, એટલે
 એ બેહેસ્ત જેવું સુખ પડતું નાંખીને મને મદ્રાસ આવવા કેમ ગમે ?”
 જાણે હસીને કહ્યું; “તુંને યાદ છે કેની—પપાના અરજંટ તારપર તાર
 આવ્યા ને હું અંતે મન કઠણ કરીને જ્યારે આયો ત્યારે પપાએ
 ગુસ્સે થઈને મારો કેવો ઝાહારયો કાહારયોતો તે ?”

“હા, તે બધું મને ખરાબર યાદ છે,” પેસીએ કહ્યું. “હવેજ
 મને ધ્યાન આવેછ કે તું તે વખતે ઘણો બેધ્યાન ને ઉદાસ
 પાડેા કર્યો હતો.”

“મો જી—રોજ વગર કશુંજ ગમતું ન હતું,” જાણે ખરી
 રાખ્યું. “ હું સ્વપ્ના બી તેજ સુદરીના જોતો, ને હવામાં બી તેજ
 પ્રિય મંદુરીનો મીઠો અવાજ સાંભળ્યા કરતો ! મારી દુન્યાજ જાણે

‘જી—રોજમાં સમાધ ગમ. જી—રોજ! જી—રોજ! કેટલું મીઠું નામ!—કેવું લાયક, કેટલું અધમેસ્તું, કેટલું પતોતું, કેટલું—”

“કેમ, વરી ચકાશ્યો કે?” પેસીએ ધમકાવ્યો; “પાધરે પાધરી વાત પુરી કરતી?”

“મેં પાછી ખીમારીના એ પછી જલદીજ ઢોંગ કીધા, ને પપા પાસ ચેન્જ પર પાછો જતો રહેવાની રજા માંગી, પણ પપાએ એ વખતે તારૂં લક્કરૂં મારી સાથ વળગાવ્યું તે મને મુતલગ ગમ્યું નહીં,” જાણે હસીને કહ્યું; “પણ ના કેમ કેહું? ના કેહું તો પપા વેહેમાએ, જેથી મેં તુંને સાથે લેવા હાજ કહ્યું, હવે તરતજ જો નિલગીરીઝ આવ્યે તો પપાને અને તુંને કંઈ અજબ લાગે, જેથી જીવપર તો ધણું આયું તોખી પેલ્લાં કાનાનોર ઘઘને માધસોરને રસ્તે તું જાણેછ તેમ જેમ જલદી અત્રે અવાયું તેમ ફરીને આપરે આવતા રહ્યા, ને અહીં આચા પછીની મારો હાલ તું લુચ્છાએ મેં ધારયું તે કરતાં બહેસો પકરી પારયો!”

“ઉલટું એમ કેહે કે ધારવા કરતાં હું વધારે વખત આંધળો રહ્યો.” પેસીએ કહ્યું. “મેં તો ધણું મોડું તારૂં એ તરકટ પકરયું! ‘પણ શું તારી તદ્દન ખાત્રી છે કે તુંને અત્રે તાહરાં ખરાં નામે ને ખરી પદ્ધતી મુજબ કોઈ ઓળખતુંજ નથી?”

“કોઈજ નહીં,” જાણે ભરોસાથી કહ્યું; “અહીં મુંખાઇ તરફનાં હાલમાં છેજ કોણુ જે તેની વાત? તેથીજ તો મેં આએ કોનસર્ટમાં ભાગ લેવાની હા કેહી. મને મારી જી—રોજને એ મેલાંવડામાં બોલાવા ગમેચ. તું જરા જોજો તો ખરો! તું જોશે તો છક થયા વગર રેહશેજ નહીં.”

“ને તારી જી—રોજ તુંને સ્ટેજ પર જુતારો—અરે તંબુરો લેધને ગાતાં સાંભળશે તો હરખાઇ હરખાઇ જશે એમ કે?” લુચ્છા પેસીએ ઠૂકા કરયા.

“અલખત; તેને તે ધણુંજ ગમશે; તે મને આએ એમેચ્યુઅર કોનસર્ટમાં સ્ટેજ પર જોવા એટલી આતુર છે કે રોજ જલસાની રાતવાળા દાહડાની આંગળીઓ પર ગણત્રી કરયા કરેછ!”

“ને તેથી તું એમ વરસ વેચવા તૈયાર થયોછ?”

“એમાં વરસ વેચવા જેવું છેજ શું?” જાણે જવાબ કર્યો.
 “મને પોતાને બી ખરું પુછે તો એમ છુપ્યો રેહવાની ઠગાઇ કરવાતું ગમતું નથી. હું મારા સાચા બાપનો સાચોજ બેટો છું. મેં મારા બહાલા પપાને આજે એ વાત સિવાય મારી આખી જીંદગીમાં કદી બી કોઇ વાતમાં આગળ ઠગ્યા નથી કે મારી એક બી હીલચાલ બાબે અધારામાં રાખ્યા નથી, ને તેથી આજે વખતે એમ વરતદાં મને મનથી ધણું શરમાવાતું થાયેછ; પણ એક વખત બહાલી જી--રોજી સાચનાં મારાં લગન નકકી થઇ જાએ તો પછી પપા આગળ ને બહાલી ફેની આગળ જતાં સાથે હું સઘળું ખરેખરું કબુલ કરી દેવા માંગું છું”

“હું ખુશી છું કે એ બધું વિશ્વાસથી મરી પાસ તું કબુલ કરી શકેછ,” પેસીએ કહ્યું.

“હા; પેલાં તું તારીથી ધણો બીહીતો’તો,” જાણે ખુલ્લો કર્યો, “પણ હવે તારી આગળ બધું કબુલ કરવાથી મને ઉલટી ધણી ધીરજ મળી. હવે મને ખાત્રી આવેછ કે તું મને સમાલશે ને મને મારી એ બધી માનીતી ઉમેદોમાં ખરીજ સદત્રાદ આપી સાંખી મદદ કરશે.”--અને એમ કેહવાની સામેતીમાં હોએ, તેમ તેણે હેતથી પોતાનો હાથ લંબાવ્યો, જે પેસીએ ધણું હેતનીજ દેખીતી અદાઓથી પોતાના હાથમાં લઇ લખ્યો.

“હું મારું બનતું કરશ,” તેણે જવાબ કર્યો. “મને તો અવિશ ધણુંજ સીધા દેખાએછ, પણ ખુદા આપરો મદદગાર થશે. મને તો હજી એક બીજી બી બીહીક લાગેછ.”

“તે શું?”

“તું કેહેછ તેટલી બધી જો એ તારી જી--રોજી એહરેનમુનજ હોએ, ને તું કેહેછ તેમ તે હાલમાં અદાર વરસની ઉંમરની થએલી હોએ તો તેના હાથનો કોઇ તેનાજ વર્ગનો દાવાદાર કે ઉમેદવાર ઉભો થયોજ નહીં હોએ એ વાત હું માનતો નથી,” પેસીએ સમજાવ્યું; “ને તે જો કોઇ હોશે તો તેની સાથ તુંને જરૂર કોઇ દાહરે બાઝમબાઝી થવાની !”

જાણ ઉરકેરણીથી લાલ થયો.

“હા, એવો એક છે ખરો,” તેણે જરા શરમથી નિચે જોઇને કહ્યું: “કોઇ સ્ટીમર પર કરાણી છે. એનો કોઇ સગોજ છે—માસીનો છોકરો કે એમ કંઈ. મારી જી—રોજીને જરા થઇને ગમતો નથી. કેહજો ધણો કદાવર ને ખીલીક લાગે તેવો છે. મેં કંઈ તેને હજી જોયો નથી, પણ જી—રોજી વાત કરતી’તી. તે ધણોજ એ મારી બહાલીને વાસ્તે પછારામાં પરેલો છે, કેમજો ફલાખ્યાએ તેને જી રોજી સોંપવાનું આગળાં વરસોમાં કંઈ પ્રામીસ કરેલું હોશે. દર ત્રણ મહીનાની સફર કરીને અત્રે આવે છે તો એ મહીના અહીંજ બેઠી મારી જાએ છે, ને ત્યારે ખીયારી જી—રોજીને ધણી સતાવેછ. પણ મને જો મળશે તો હું તો તેનું માંથુજ બાંજી નાંખશ.”

“તે તારું નહીં બાંજી નાંખે તેનીજ સંભાળ રાખજો એટલે બસ,” પેસીએ હસીને કહ્યું; “તું કેહેછ તેવો જો તે કદાવર ને વળી બધે ગામેગામની ખારી હવા ખાધેલો હોશે તો ખચ્ચીત ગોધા જોવો હોશે.”

“કેહજો ગોધોજ છે !” જાલે ખુબ ગમત પાંખીને હસતાં કહ્યું; “તેનું નામ શું છે તે જાણેછ કે ?”

“નહીં; શું ?”

“દીનો દેગરો !”

“સારું નામ છે; તારા જેવા ખાનદાંની ને લખપતી એકનો હરીફ ને હમનબદ્દ થવાને દરેક રીતે લાયકજ,” પેસીએ ચોખ્ખા દીધા.

“એ કમબખ્તો આંધળાજ કેમ થઈ શકતા હોશે તેજ મને તો અજબ કરેછ,” પેસીના અનકા ચસ્કા ઉપર કશું ખી ધ્યાન આપ્યા વના જાલે જારી રાખ્યું; “જી—રોજી કેહેછ જો તેના કરતાં તો તે બેવરી ઉમરનો છે !”

“પણ હવે ત્યારે કાલે રાત્રે કોનસર્ટમાં તારી એ બવિશની મોહરદાર તું મને બતાવશે ખરો કે ?”

“ખચ્ચીતજ,” જાલે ગરમ દીલસોજીથી કહ્યું; “હવે તો તે બહાલીને તુંને બતાવા હું ધણોજ આતુર થઈ રહેયોછ. ઘૂં જરા જોજો તો ખરો ! તેને મેળાવડામાં દાખલ તો થવા દેજો ને પછી જો બધાં તારાં જંગલા મડમ ખી ટપોટપ તેની તરફ દુરખીન ટીકતાં નહીં થાએ તો મારી મુછ બોરાવી નાંખુ’ !”

“જવા દે, ખાપુ, એ સીતમ ના કરતો; નહીં તો અરમુછયા ખોંકડા જેવો તારી જી—રોજીને તું ગમશે નહીં,” પેસીએ ગમત કરી—અને પછી તેની દરખાસ્તથી એકમત થઇ તેઓ બંને એ જી—રોજીનીજ વાતચીત કરતા હાટેલમાં પાછા ફરયા, ને પોતપોતાના ઓરડામાં જવા છુટા પડયા.

અને ત્યારેજ—પોતાના ઓરડામાં એકલો પડવા પછીજ—છુએ પેસી પોતાનાં કપડી સ્વરૂપના ખરા બહારમાં સંપુર્ણ રીતે પ્રગટયો. તે કદરૂપું હત્યો.

“આખર તારે મારી ઉમીદો નહીં ધારેલી પાર પરેજ ખરી ?” તે પટપટયો. “યજ્ઞાંન તારી અરકત ! આવી ખિસ્વાર દોલત—આટલી બેરુમાર મીલકતો અને હદ વગરની ચાલુ નવી વારસીક આવક માટેની મારી રોજની લલચાવનારી ઉમીદની વચ્ચે કોણુ છે ? ફક્ત એક ઠંગાળ કમીનો રોજનો દુપુઢપુ થઇ રહેલો ડોસો, અને આએ એક મરકડી પોરયો ! ! અને આહા, મને એ લોકનો વચ્ચેથી ઠાંટો કાઢરી નાંખવાની કોઇ ખી જેહેમત કરવી પરે તે પેહલાં એજ બેઉ આપસોઆપ પોતે તેડું કરેલાં મોહોતે મારગે લાગી જાએજ તો મારા જેવો ખરેખરો બાએગશાળી ખીજો કોણુ થનાર છે ? એમ જો આએ તો ફેનીને મારી કરવામાં ખીજી નડતલજ મને શું નરવાની છે ! ઓ, કેવી તે મારી વરસોથી છાતીમાં છુપાવેલી માનીતી મુરાદ છે ! આએ હેમક તો આંધજો છે. માલ છોડીને પડછાયો પકરવા મરી જાએજ ! ફેની જેવી સુંદર ખીજી કોણુ થવાની છે ? સુંદર ને વળી પુલચીકાર દલ્લાવાળી ! ! ઓ ખુદા, ઓ ખુદા, તું મારી ચારીએ હવે આવવા માંગેજ તો આએ પોરયાનો ને તેના આપનો એ રસ્તે રસ્તો કરીને જલ્દીજ એ અંધી મારી વરસોથી માંગેલી છુપી મુરાદો હજી ખી પાર ઉતારજે ! એને ખાતર તો આટલી ઉમર થવા છતાં કુમારપણાંમાં મેં મારી જીંદગી હરાંમ શુમાવીજ. ને ફેનીને વાસ્તે ઉમેદમાં ને ઉમેદમાં આજ સુધી હું ટીંગાઇ રહ્યોજ તો તું, ઓ માલીક, હવે મારી એ માંગી મુરાદો વેહેલી હાંસલ કરજે !”

પ્રકરણ ૪ થું.

તે દેવજના લાભમાં “સોલજર્સ” ઇનસ્ટીટીયુટ”નાં રોજ ઉપર રજું થયેલો ઇંગ્લેન્ડ જલસો એક નામાંકીત ક્રિતેહ પુરવાર થઇ. ટીકી ટોના ભાવ એ ધરમાદા હેતુના સખખથી ખાસકરીને ધણા મોટા રાખ વામાં આવ્યા હતા, ને તે છતાં તે આખો હાલ અને બધા વર્ગો ચીકાર ભરાઇ ગયા હતા. યુરોપ્યન કુટુંબો જોરાવર સંખ્યામાં આવ્યાં હતાં, ને પારસી કુટુંબો પણ એ સુખવાસી ટેકરીપર જે થોડાંધણાં જથ્થકનાં સુકામ કરી રહેલાં હતાં તે લગભગ બધાંજ ઉતરી પડ્યાં હતાં. જી—રોજ બી આવી હતી.

જી—રોજ બી આવી હતી, અને તે તદ્દન સાદા પોષાકમાં સર્જ થયેલી સુંદરી પોતાની અનુપમ સુંદરતા સાથે તે દમામદાર મિજલસમાં દાખલ થતાં સાથે જે અજાયબીનાં આહતું સેનઝેશન કરાવી શકી તેની મોજ જલ પોતાનાં મોહોતના છેક છેદનામાંછેલ્લા દાહડા સુધી લુલી નહીં શકે તેવીજ હતી. લુચ્છો પેસી વટીક તમામ છક થયો—જે કે આ જાતની મનોહરતાની મોહીની તેના ટેસ્ટને અનુકુળ નહીંજ હતી. તે તો ફેનીપરજ મરવાવાળો હતો; તેનાં મત સુજ્ય તો ફેની જેવી સુંદર બીજી કોઇ થવીજ ન હતી.

લોકોતું ધણું ધ્યાન તે જલસાની રાત્રે જી—રોજ પર ખેંચાયું. તેણીના જાત્રે તેને માટે આગેવાન હરોળમાં એક ખેટક ખાસ રીઝર્વ કરાવેલી હતી. ને ત્યાં તે આવીને બેઠી ને બેઠી તમામ હાલિસતું ધ્યાન તે ખરીપેકર નાજનીને હરી લીધું—જોકે તેનો પેહેરવેશ ખરેખર તો તમામ ગરીબ ને સાદો હતો ! કદાચ એમ બી હોય કે તે ટીપટાપ ને શીશપુલની તોરણ વાવટાના સણગાર વગરજ તે વધતી શોભી રહી હોય ?

તે એક પીકચર હતી—આએ જીરોજ. તેને ગાગનાં લોક એથી બેહેતર નામ બીજું કોઇ આપી શકતેજ નહીં. તેને જોવાથી જ્ઞેતાં સાથે શેર લોહી આંગમાં વધે ને આયુષ લંગાએ એવીજ તે કોઇ દીલરૂખા કામળાંગી હતી—અને જે સહવારને પ્રકર જોઇ હોએ તો આખો દાહડો રોજીરકજભરયો ને હસ્તોજ જાએ એવી તે એક દીલજીત બાળા હતી. ખુદાવંતાલા પુરી પુરસદને દાહડેજ આ સુંદરતાને ખાસ ધડવા બેઠા હોવા જોઇએ એમ તરત કોઇને બી

ખ્યાલ થાય એમ હતું. રાણી દમયંતીનાં સ્વરૂપની સ્તુતીમાં લખતાં .
 ક્વીએ ગાયેલું છે કે ખુદાયજીએ તેજનાં વાસણો ભર્યાં, ને તેમાંથી
 તે મનોહરતા પુરી પુરસદે બનાવી; ને તેમ કરતાં જે ભોંયપર તે
 તેજની રજકણ ને કચરકુટા પડ્યો તે બધું સાંભરીસુભરીને તેનો
 પછીથી બ્રહ્માએ ચંદ્રમાં ધડ્યો;—પણ અમને તો લાગે છે કે તેમાં
 ક્વીની ભુલ થઈ છે. એવી તથ્યુભલથી ખુદાયજીએ તૈયાર કરેલી
 સુંદરતા તે દમયંતી નહીં પણ આ જી—રાજા હોવી
 જોઈએ—એટલી બધી તે તેજસ્વી હતી. લોક કેહતાં કે ખુદ ચંદ્ર-
 માથી બી જ્યાંહા !

તે સીધી, પતળી ને ઉચી હતી, અને માથાં ઉપરના ઝળકતા
 બાલ સફાઈથી વચ્ચે એક જણો સેંટા પાડી હોળેલા ખેંચાણકારક
 દેખાતા હતા. જાણે કાન મોટા કે બેડાળ હોય ને તેથી તે કાન
 છુપાવા માંગતી હોય તેમ બાલના પટયાં પાડીને તેણીએ છેક
 કાનપર ઉતારેલાં ન હતાં, કે આગળથી ત્રીમ કરાવીને માથાંપર
 ધાસની એક મોટી ગંજી ઉપાડી બાલાખીછ કે મકાઈબાઉ બી તે
 નહીંજ બનેલી હતી. ‘સાદાઈ એજ સુંદરતા છે’ એ સિદ્ધાંતમાં તે
 સુંદરી માનવાવાળી દેખાતી હતી, અને તેથી તે બેશક બેવડી સુંદર
 નજરે આવતી હતી

બીજા હાથપર “મીઠા જાલ” તરફથી મેન્ડોલીન ઉપરના રજી
 ચયલાં “સિલેકશન્સ” લોકોમાં ધણાંજ વખણાયાં, ને તે પાછાં ને
 પાછાં ગવાડવા માટે જોરાવર આંકોરના ધમધમાતો ને ધસારા થયા,
 કે જ્યારે જે કોઈએ જોવાની દરકાર કરી હોત તો તે તરત જોઈ
 શકત કે સુંદર જી—રાજા અણુહદ હર્ષ અને ઓશકથી છેક જોવા-
 જોગ હઃ સુધી ગુલાખી અને લાલ લાલ થઈ જતી હતી ! તે
 પોતાના બહાલા જાલની એ અસાધારણ ફતેહ ખુદ પોતાની ફતેહ
 માની લેતી હતી, અને તેથી પોતાની બેઠકમાં છુપી હરખાતી
 બેઠી હતી.

દેવલનાં સમારકામ સારૂ નજદીક રૂ. ૧૫૦૦ ની ખપતી હતી
 તેમાં હજારેકની આવક થઈ, જે ગામનાં પ્રમાણ તરફ જોતાં ધણી
 કેહેવાયે; અને તે ઘરડો વીકાર જે એ જલસો કરનારાં શાકીન
 સદસ્યહસ્થે તેમજ શ્રાતાજણોનો ઉપકાર માનવા ખાસ સ્ટેજપર

હાજર થયો હતો તેણે વળી લાગણીથી ધુનતા અવાજે જાહેર કર્યું કે કોઈ દયાળુ દીલના નેકબખ્તે તેજ સ્થાંએ રૂ. ૧૦૦૦ ની એક નોટ એ રૂંડને મદદ થવાની પોતાની પુણ્યવંત મક્કદ લખીને વગર નામે મોકળી આપી હતી । તેણે, તેથી, એ કોઈ ખરા ઉદાર પણ અન્નદાની એ એમુલી બક્ષેસની હદ વનાની સ્તુતી કરી, ને આખું હાઉસ એકમેકને પુછતું થયું કે એટલી બધી ભલામ કરનાર એ નનામો નામદાર કોણ હશે ?

હવે જલસા પછીના ચોથે દીવસે જલ તે મોટાં હાટેલ માંહેલા પોતાના કુશાદે ઓરડાની બારી આગળ ઉભો હતો. તે એકલોજ હતો. વિચારમાં મશ્ગુલ તે બાહર ખ્યાલી આંખોએ ટીકતો ઉભો હતો, કે જ્યારે તેઓએ પોતપોતા વચ્ચે કરેલી ગોઠવણ મુજબ પેસી જલસા પછીની વલતીજ સહવારે મુંબાઈ ઉપડી ગયો હતો.

“જી—રોજી !” તે અરધું મનસે—અરધું મોટે પટપટયો; “કેવું મીઠું સાકર જેવું નામ ! ! મારે હવે આ ખુશીના ખાખમાંથી જલદીજ બેઠાર થવું જોઈએ. મારે હવે મારી બધી માનીતી મુરાદો સફળ થાએ અને આ ઉમીદોમાં ટીંગાઈ વહેવાને ખુશીમરયો અજ મ આવે તે રીતે કામ લેવું જોઈશે.”

એવામાં હાટેલનો એક ખીદમતગાર કાયદા પ્રમાણે બારણાં પર ટકોરા મારી, તેને અંદરથી મળેલા હુકમની રાહે, અંદર આવ્યો. તે જલનાં ટપાલમાં આવેલાં કાગળો લાવ્યો હતો.

એક તેમાં રેજીસ્ટર ક્વર હતું, કે જેની રસીદ તેણે તરત સહી કરી આપી. તેમાં તેણે આરડર કરીને મંગાવેલી હીરા ને માણેકમાં મઢેલી એક સુંદર વીંટી આવી હતી. તે ઘણીજ મનોહર હતી. હીરા જીના પણ મોંઘી કીમતના અને ઘણાજ તેજસ્વી હતા, અને માણેક બી તેવાંજ આબદાર હતાં; અને તે જી—રોજીના કામળ કરનાં નાનુક આંગળાંને અતી ઘણો ધનસાફ આપશે એમ ખ્યાલ થતાં જલને પરમ સંતોષ સાથ ઘણું સુખ થયું.

તેણે સંભાળથી તેના ન્હાના બાકસને તે પછી તે વીંટી પાછી સપુર્દ કરી તે બાકસ બંધ કર્યો, અને સારકેડે તે બાકસ પોતાના ખીસામાં મુકી પેલું બીજું કાગળ જોયું. તે પેસી તરફથી આવ્યું હતું. તે નીચે મુજબ હતું:—

“મારો બહાલા બલ,

હવે તું એ ચાર દહાડામાં મુંબાઈ એક ફેરો ઉતરીજ આવજો. અહીં મામલો જરી ગંભીર છે. મોટા શેઠ તારી એ ભમાતું છાંદગીથી ધણા કંટાળેલા ને ખફા થયલા છે. ધણાજ ગુસ્સાથી અખાલતા હતા. મારો તો મળતાં સાથે ઝારયોજ કાહરી નાંખ્યો, અને તારે લીધે અનેક જુડાં સાચાંથી એવણને સમજાવીને ઠંડા પારતાં મને મારો ખુદા યાદ આવેલો ! તુંને હું મુકીને આગળ નિકળી આવ્યો તે એવણને જરા થઇને ગમ્યું નથી. એ રીતે તું જોશે, જાલી ડીઅર, કે તારે લીધે હું નાહક હાડમાર થતો ને ખાસડાં ખાતો થયો છું, પણ તારી છ—રોજીને જોયા પછી તું ખાત્રી માનજો કે હું જરા ખી વાંક કાહરી શકતો નથી. તે પુતળી છેજ એવી પુતળાં જેવી કે તેને જોઇને સાધુઓની ખી બાવરી ચશકે. હું તો ધારૂંછ કે તું એને મુંબઈ લાવશે ને તારી પરણી મોહરદાર તરીકે સોસાયટીમાં આગળ પારશે ત્યારે મુંબઈમાં એક ખાસ્સું મોટું સેનઝેશન થઇ રહેશે. ફક્ત ફલારીસ્ટના દીકરાની દીકરી તરીકે હું તો કોઇ ગામરયણુ શુભરયણુ એબદશા જેવીનેજ જોવાની વકંકીમાં હતો, વાસ્તે તમામ સાદા પણ સુધરેલા ટેસ્ટ ને ખરી સેડીક્લાષક ગ્રેસની એ તારી છ—રોજીને જોતાં સાથે તું કેહે તેમ મને તો ખરેખર સેર લોહી ચહરયું ! એમ તો તું એની સાથ પણશે ત્યારે તારા જીને તો ધણા નવા જ આવી જશે, ને અચ્ચાજી મને તો લાગેચ કે તુંને અમરપતો મળી જશે ! ચાલ, હું ખુસી મારો ખુદા ખુસી; ખુદા તમો ખેલતુ ખાનું આખાદ કરે એજ મારી દુઆ છે. મારી ખાત્રી છે કે તારા પપા પેહલી હરોલમાં તારી સાથ જમરી બાઝમખાઝા કરશે, પણ છ—રોજીને નજરે જોતાં સાથે ગોમ મીસાલે તરત પાછા નરમ થઇ જશે. તને ધણું સુખ ચહાતાં, ધણું હેત સાથે—

સદા તારોજ—પેસી.”

જાલનો જીવ પેસીનાં આ હીંમત આપનારાં કાગળથી તમામ પાગબાગ થઇ ગયો. તેણે છ—રોજીની તારીફવાળો તે કાગળનો માગ પાછો અને પાછો અને વળી પાછો વાંચ્યો !

તે પછીના અરધા કલાકમાં તે ખુશાલ જગરે તૈયાર થયો, ને ખુશીમાં લાકડી ગુમાવતો પાધરો જ—રોજનાં મુકામપર ચાલ્યો. ત્યાં આગળા ખંડમાં—પુલવાડીમાં—ફલાકાકા પોતે ઝાડોમાં પાણી સીપતા હતા.

તે એક જૈઠ આસામી હતો; કાને લાલ રૂમાલ લપટેલો હતો, ને દીલમાં અરધું મેલું ફલેલીનનું એક ટપકીરયા બહ્યાન ઓરવેલું હતું.

તે જૈઠ આસામી હતો, પણ પોતાના હોનર ને ધંધાપર હજી બી એક બલવાન શીદાગીરીથી ભરવાવાળો હતો. એ અજબ જેવા ધંધા માટેની તેની શીદાગીરી તેના હાડેહાડમાં ગળા ગએલી ને તેનાં તમામ લોહીમાંસમાં જાણે મળી ગયલી હતી !

તેને બચગીથીજ એ શોખ બાઝ્યો હતો, ને “પારસી બાગ-બાન” અથવા “ફલા ફલારીસ્ટ” ને નામે પુલપાન વેચવા ને મેળા-વડાઓમાં પુલપાનનો શણગાર કરવા સાથે તે આખાં નિલગીરીઝ અને આસપાસ બધાં ગામોમાં વટીક જાણીતો થઈ ગયેલો હતો. તે વરસોથી બદકે લગભગ આખી ઉમર અહીંજ વસ્યો હતો, ને તે હવે અહીંજ મરે ને મરતાં સુધી અહીંથી તેને કંથે જવું નહીં થડે એજ તેની રોજની બંધગી ને મુરાદ હતી !

તે બજારનાર ગણનાર ને એક તમામ દીનદાર જરથોસ્તી હતો. તે રોજ પાછલી રાત્રે ઉઠતો ને નાહી ધોઈ તન પાક કરીને હાવન ગેહ બરપા થતાંજ બજવા બેસતો—અને ખુદાની યાદ પછીજ ધંધાપર ધ્યાન આપવામાં તે ધણી બરકત માનતો. એમ છતાં, તે હંમેશનો મુફલીસ હતો. તેનો ધંધો ઠીક ઠીક ચાલતો, તેને નીમક રોટી આખી જીંદગીભર મેળવી આપી શકતો હતો તેજ તેને માટે બસ ને ગણીમત હતું. તેણે પૈસાવાળો થવાનો કદી લોભ કર્યો ન હતો—તે પૈસાનાં મહત્વમાં માનવાવાળો હતોજ નહીં. મોટા મોટા ઓધેદારો ને વગવાળા યુરોપીયનો તેના “દોસ્તો” (પીછાણનારા) હતા, ને “પારસી બાગબાન” તરીકે તેને વરસો થકી જાણીતા ને માન આપતા હતા તેમાં તે મગરૂરી માનતો હતો.

તેનો એકલો આધાર હવે જ—રોજ હતી, ને તેથી તે તેના પર જાલથી વીહીલો પડતો હતો. તેવું કુટુંબ એક વખત મોટું હતું, પણ પાછલી જીંદગીમાં તે તારાજ થતું આવ્યું. અને એક

પછી એક બધાં મરતાં ગયાથી ડાસો બિચારો છેલ્લી અવસ્થામાં ઘણો હડબડી ગયો હતો—તેમાં જ—રોજનાં માખાપનાં મરવાથી તે પુરોજ । તે પછી એ બે બપાવા દીકરી એકમેકને ટોટે વળગી ઘણાં હેતથી સદા સાથે રહ્યાં હતાં, ને અસીલ જ—રોજ તે ડાસાની દરેક સગવડ અત્યંત કાળજીથી અંધીરી પડી હર હંમેશ સાચવતી રહી હતી.

તે, તેથી પોતાની પાછલી જીંદગીમાં એવી એક બેટી માટે હદ વનાનો મગરૂર હતો. તેણીનાં ફિરેસ્તાઇ નુર ને અજબજબેવાં હોસાંનથી તે ડાસો પોતે અકકલથી હેરત રહેતો, ને આવી એક મુઠ્ઠીસ ઝુપડીમાં એવો માહતાબ ઉતારવા માટે ને કરીમોકારસાઝની તે લખ્ખો શુકરચુબરી કરતો હતો. તે (જ—રોજ) તે ધરડાનું જાણે જીવન હતી ।

—:૦:—

પ્રકરણ ૫ મું.

જ્યારે જલ્લ ખુશમિજાજે એ ફલાખાની કુલવાડીમાં દાખલ થયો ત્યારે તે ડાસો, ઉપર કેહવા મુજબ, કુલોમાં પાણી સીપતો હતો, મગર તેને જેતાંજ તેણે ડાકાંના એકં એસારાથી તે જવાનની સલાંમનો જવાબ કર્યો, અને પછી તરત પોતાના હાથમાંની ઝારી બાજુ મેલી દીધી.

“કેમ ફલાખા, કાંઈ છે મારી જી—રોજ ?” જલે દાખલ થતાં સાથે સરેસ્તાની ધાંધલથી પુછ્યું.

“તે વાત પછી, છોકરા,” ફલાખાએ હાથની ગંભીર એસારતથી તેને ચુપ કરી અને પોતાની બાજુમાં બોલાવી બેસવા કેહતાં કહ્યું;— અને જલ તાજુબ થયો, કેમકે આ રીતે બાજુવેર તે ધરડો કદી બી તેના બેડે વરત્યો ન હતો. તે શું કેહવા માંગતો હતો ?

“જલભાઈ,” ડાસાજીએ તે પછી ગંભીરપણે કહ્યું, “ગઇ રાતથી મને વિચાર થયા કરેછ કે તમે બેઉ એકમેક પર એમ મરવા લાગાંછ તે મામલો મારે ચાલવા દેવો બરહક છે કે કેમ ?”

“એત તારીની !” જલ મોટે રહાદે હસી પડ્યો; “કાંઈ દાહરે નહી ને વરી આજે એ શું, ફલાખા ?”

તે પછીના અરધા કલાકમાં તે ખુશાલ જીગરે તૈયાર થયો, ને ખુશીમાં લાકડી ગુમાવતો પાધરો જ—રોજનાં મુકામ પર ચાલ્યો. ત્યાં આગળા ખંડમાં—પુલવાડીમાં—ફલાકાકા પોતે ઝાડોમાં પાણી સીપતા હતા.

તે એક જૈફ આસામી હતો; કાને લાલ રૂમાલ લપટેલો હતો, ને દીલમાં અરધું મેલું ફલેલીનનું એક ટપકીરયા બદ્યાન આરવેલું હતું.

તે જૈફ આસામી હતો, પણ પોતાના હોંનર ને ધંધાપર હજી ખી એક બલવાન શીદાગીરીથી મરવાવાળો હતો. એ અબબ જેવા ધંધા માટેની તેની શીદાગીરી તેના હાડેહાડમાં ગળી ગએલી ને તેનાં તમામ લોહીમાંસમાં જાણે મળી ગયલી હતી !

તેને બચગીથીજ એ શોખ બાઝ્યો હતો, ને “પારસી બાગ-બાન” અથવા “ફલા ફલારીસ્ટ” ને નામે પુલપાન વેચના ને મેળા-વડાઓમાં પુલપાનનો શણગાર કરવા સાથે તે આખાં નિલગીરીઝ અને આસપાસ બધાં ગામોમાં વટીક જાણીતો થઈ ગયેલો હતો. તે વરસોથી બલ્કે લગભગ આખી ઉંમર અહીંજ વસ્યો હતો, ને તે હવે અહીંજ મરે ને મરતાં સુધી અહીંથી તેને કંથે જવું નહીં થકે એજ તેની રોજની બંદગી ને મુરાદ હતી !

તે ભણુનાર ગણુનાર ને એક તમામ દીનદાર જરથોસ્તી હતો. તે રોજ પાછલી રાત્રે ઉઠતો ને નાહી ધોઈ તન પાક કરીને હાવન ગેહ બરપા થતાંજ ભણુવા બેસતો—અને ખુદાની યાદ પછીજ ધંધાપર ધ્યાન આપવામાં તે ઘણી બરકત માનતો. એમ છતાં, તે હંમેશનો મુફલીસ હતો. તેનો ધંધો ઠીક ઠીક ચાલતો, તેને નીમક રોટી આખી જીંદગીભર મેળવી આખી શકતો હતો તેજ તેને માટે બસ ને ગણીમત હતું. તેણે પૈસાવાળો થવાનો કદી લોભ કર્યો ન હતો—તે પૈસાનાં મહત્વમાં માનવાવાળો હતોજ નહીં. મોટા મોટા આધેધારો ને વગવાળા યુરોપીયનો તેના “દોસ્તો” (પીછાણુનારા) હતા, ને “પારસી બાગબાન” તરીકે તેને વરસો થકી જાણુતા ને માન આપતા હતા તેમાં તે મગરૂરી માનતો હતો.

તેનો એકલો આધાર હવે જ—રોજ હતી, ને તેથી તે તેના પર બહાલથી વીહીલો પડતો હતો. તેનું કુટુંબ એક વખત મોટું હતું, પણ પાછલી જીંદગીમાં તે તારાજ થતું આવ્યું. અને એક

પછી એક બધાં મરતાં ગયાથી ડાસો જિયારો છેલ્લી અવસ્થામાં ધણો હડબડી ગયો હતો—તેમાં જ—રોજનાં માપાપનાં મરવાથી તો પુરોજ ! તે પછી એ જે બપાવા દીકરી એકમેકને ટોટે વળગી ધણું હેતથી સદા સાથે રહ્યાં હતાં, ને અસીલ જ—રોજ તે ડાસાની દરેક સગવડ અત્યંત કાળજીથી અધીરી પડી હર હમૈશ સાચવતી રહી હતી.

તે, તેથી પોતાની પાછલી જીંદગીમાં એવી એક ખેડી માટે હદ વનાનો મગરૂર હતો. તેણીનાં ફિરેસ્તાઇ નુર ને અજબજબેવાં હોસાંનથી તે ડાસો પોતે અકકલથી હેરત રહેતો, ને આવી એક મુફલીસ ઝુપડીમાં એવો માહતાબ ઉતારવા માટે ને કરીમોઝારસાઝની તે લખ્ખો શુકરશુબ્બરી કરતો હતો. તે (જ—રોજ) તે ધરડાનું જાણે જીવન હતી !

—:૦:—

મકરણ પ મું.

જ્યારે જલ્લ ખુશમિજ્જને એ ફલાખાની પુલવાડીમાં દાખલ થયો ત્યારે તે ડાસો, ઉપર કેહવા મુજબ, પુણેમાં પાણી સીપતો હતો, મગર તેને જોતાંજ તેણે ડાકાંના એકં એસારાથી તે જવાનની સલામનો જવાબ કર્યો, અને પછી તરત પોતાના હાથમાંની ઝારી આજુ મેલી દીધી.

“કેમ ફલાખા, કાંઈ છે મારો જી—રોજ ?” જલ્લે દાખલ થતાં સાથે સરેસ્તાની ધાંધલથી પુછ્યું.

“તે વાત પછી, છોકરા,” ફલાખાએ હાથની ગંભીર એસારતથી તેને ચુપ કરી અને પોતાની આજુમાં બોલાવી બેસવા કેહતાં કહ્યું:— અને જલ્લ તાજુઅ થયો, કેમકે આ રીતે આજવેર તે ધરડો કદી બી તેના જોડે વરત્યો ન હતો. તે શું કેહવા માંગતો હતો ?

“જલ્લબાઈ,” ડાસાજીએ તે પછી ગંભીરપણે કહ્યું, “ગદ રાતથી મને વિચાર થયા કરેછ કે તમો ખેડ એકમેક પર એમ મરવા લાગાંછ તે મામલો મારે ચાલવા દેવો યરહક છે કે કેમ ?”

“ઓત તારીની !” જલ્લ મોટે સ્વાદે હસી પડ્યો; “કાંઈ દાહરે નહી ને વરી આજે એ શું, ફલાખા ?”

“હા બેટા, અને તેના સખખ પુરતો ને દેખાઈતો છે,” તે ફેલોરીસ્ટે હજી ચસ્સાથીજ જવાબ કર્યો. “હું આજતક જાણતો નથી કે તું કોણ છે, કાંઈથી આયોજ, તારાં માએમાપ કોણ કે તારો ધધો શું? તારી જખાંનમાં કાંઈ એવી શીરીની અને એહે-રામાં કંઈ એવી મોહીની છે, છોકરા, કે જ્યારે બલભલાએને મારા ડોળાના દાખથી મારી જ—રોજ બાપે હું ચથરેલા ને - દુર ને દુર રાખી શક્યોજ ત્યારે તારા બાખમાં ખુદા જાણે કેમ તે અવલથીજ હું તેવું કરી શક્યો નથી અલખત, એ મારી ગાએ દીકરીનાં એહેર-નમુનપણાં બાપે હું ખીનમાહીતગાર હોવાના ઢાંગ કરતો નથી. એને જે જેએજ તે આંધળા થઈ જેએજ ને આંધળા થઈ જાએજ, પણ ગામમાં મેં તારો તહરાસ એના બાપે એટલો રાખેલો છે કે કોઈએ આજ સુધી એ મારાં બચ્ચાં સાંમે બેગદખીની આંગળી કે આંખ વટીક ઉચ્ચવાની હીંમત કરી નથી, મગર તારા બાખમાં મેં કહ્યું તેમ હું તેવું મનાતું કશુંજ કરી શક્યો નહીં. તેં તો જાણે મારી આંખમાં પાણી છાંટીને મને આંધળોજ કરી મેલ્યો; વાસ્તે તું ખાંદાંતી ને ખરોજ ગ્રદસ્થ આસામી છે એની હવે આજે તારે મને કંઈખી ખાખી આપવી પડશે. ને પછીજ તું માહરી જ—રોજને મળી શકશે.”

“બાવાજી,” જાણે હવે એ બધું સાંમળી લેધને પુરતી ગંભીરતા ને નમનતાઈથી કહ્યું, “મારે વાસ્તે તમો કશાજ ફકરમંદ ના થાઓ. હું તમો મુરખીને આપરા પાક મહજબના કસમથી કેહુંજ કે વાહલી જ—રોજ બાપે મારી દયાનતમાં દગો કે પેટમાં પાપ મુતલગ નથી. હું પોતે ખાંદાંતી ને આખરવાળો છેઉં. પાકજાદ કુમારીકાઓનાં નખખોદ કાહરીને બેવચની થનારા દોજખીઓની સંજ્ઞો મને માનતા કે ધારતાજ ના. જેવો આજે”—અને જ્યાં તેણે પેલી વીંટી કાઢી બતાવી,—“એ મારી લાડલીની સાથે અદરાવાની ક્રિયા વાસ્તે મેં ખાસ આરડર કરીને મંગાવી લીધેલી છે. એ ક્રિયા આપરે બે ત્રણ દાહરામાંજ તમારાં કોઈ ખી સગાંવાહલાં કે દોસ્તખાસના જેખી હોએ તે લોકની રખર જાહેર રીતે કરશું, ને પછી લગન ખી તરતજ કરવાનાં છે.”

“આફ્રીન,” ફલાખાએ રાજ થતાં તેને માંથે મુરખીગીરીનો હાથ મેલી કહ્યું. “છોકરા, તારા બોલવાના જુસ્સામાં વફાઈ અને સચ્ચાઈ સિવાએ ખીજું હું કંઈજ જોતો નથી એટલે મને ધણી

ધીરજ ને હીંમત આવેછ, પણ તે' હજી મને ખુદ્યું કરીને કહ્યું નથી જે તું કોણ છે—તારો ધંધો શું છે—ને તારાં માએઆપની એ વાતમાં મરજી શું છે?”

“હું પોતેજ મારી મરજીનો માલીક છેઉં ને ગરીબ તેમજ ધમ્મની છેઉં એજ જાણવું તમારે સાર બસ છે, ફલાળા,” જાણે સમ્યાઈની ઓજરખ્વાહીથીજ પાછું કહ્યું. “હું દાહરેવારેનો ચએલો છેઉં, ને તેથી એ વાતમાં મારે કોઈની બી મરજી કે મંજુરયાત પુછવીજ નથી. વળી હું મારી ટુંક આવકથી સુખી ને સ્વતંત્ર છેઉં, ને તમે પાછળથી જે જાણશો તેથી રાજીજ થશો એ વાતની ખાત્રી રાખજો.”

“ખેર, તો પછી હું તામે છેઉં,” આ ખુલાસાથી તદનજ તે ડોસાના મનનું સમાધાન થયું ન હોએ તે ઢપે તો બી વિશ્વાસની નામતીથી તેણે જવાબ કર્યો ! “જ દીકરા, જી—રોજી અંદર છે. મેં એને તુંને સોંપીછ વાસ્તે જોદાથી ડરીને અમોને ગરીબોને સમાલજો. એ દીકરી એવી છે કે કોઈ લખપતી ઘેર જાએ. પણ એ મને મુકી જાએ તો હું ચાર દાહરા બી જીવું નહી તે શીકરથી હું ગરીબો ગરીબ તારા જેવોજ જમાઈ કપ્પુલ રાખવા વધારે ખુશી છેઉં. પૈસાવાલામાં સેંહેકરે નવાણું ટકા ટકોબરયા ને દગાખાજ થતા ફોશો. વાસ્તે મારી જી—રોજીને વાસ્તે જેવા અમે છેછએ તેવોજ તુંબી છે તેજ બસ છે.”

જાણ હસ્યો. તે ભોળા ડોસાના દીકની સાદાઈની આ સધળી કેશીયત સાંભળી તે ખુશમિજાજ ને મોહટે સાહદે હસ્યો, અને પછી અધીરો થઈ રહેલો તે “જી—રોજી ! જી—રોજી” ના ખુશાલ પુકારો કરતો ઘરના મધ્ય ભાગમાં ગયો.

તે (જી—રોજી) ખુશીની એક ચીસ સમેત અંદરથી સામી દોડી આવી. તે અંદર પોતાના જૈફ બપાવાનાં કાળાં ગરમ મોજાં રટું કરતી બેઠી હતી, પણ તેણે આગળી વાડીમાં પોતાના બહાલાં જાલીનો અવાજ સાંભળ્યો હતો ત્યારથી તેણીનું ઉલટમંદ જગર ઉછળીને ગળાંમાં આવી ખુટ્યું હતું !

તે તો હંમેશ મુજબ તેનો રહાદ સાંભળવા સાથે તરતજ બાહર દોડી આવતો, પણ તેના બપાવાએ જાણને તે પેતે મળવા

‘અંદર મોકલે નહીં’ ત્યાં વેર નહીં મળવાની તેને તાકીદ કરેલી હતી, એટલે તે ફરમાનખરદાર પુત્રી જ્યાં જોઈ હતી ત્યાંજ, મનની અનેક અંકરવંકર ને આતુરતા વચ્ચે, કામ કરતી જેસી રહી હતી.

તેને તો તો તેના જલમાં છેક આંધળો એતખાર આવી ગયો હતો. જલ જુઠો પુરવાર થાએ કે દગો કરે તે દાહડે કેઆમત આવે એમજ તે મનથી જાણતી ને સમજતીતી. તે પોતે બી જલ કોણ હતો, શું ધંધો કરતો હતો ને ક્યાંથી આવ્યો હતો તે કશું જાણતી ન હતી, પણ તે જાણવાની તેને જાણે તુંભાજ ન હતી. જેના એહેરા પર અશોષનું પાક નુર ઝલકે તે દગાખાજ થઈજ કેમ શકે એ તે માહતાખયેહેર મધુરીની હંમેશની તકરાર હતી. એટલા માટે તેના બપાવાની તે બાળે તદ્દાસ ને પરપુછ કરવાની ઉઘટ તે મનથી ઝાઝી વખાણી કે પસંદ કરી શકી નહીં. પણ તે કહયાગરી ને હમેશની તાબેદારજ હતી એટલે તે બાળે વાંધો ઉઠાવા કે સામે જવાબ કરવાની બી હીંમત કરી શકી ન હતી.

તે હવે તેને ઘણુંજ હેતથી—પાક એતખારથી ગળે વળગી મળી, અને બારીમાંથી સીધાં અંદર આવતાં તડકાંના ઉઘસ વચ્ચે તે મનોહર મુખડો એક ચંદ્ર સમાન ઝલઝલ થતો જલ એવી ભાણભુલ્લી મોજ સાથ જોતો ઉભો કે જી—રોજી પોતે છેક માથાના તાલક તુલક ઓશકથી લાલ થઈ ગઈ !

“ચાલ, જી—રોજી, પાછલા બગીચામાં,” જલે દરખાસ્ત કરી. “બાહર સહવારતું કુમળું તડકું છે, ને મને તુંને રોશણીના એક દરયાવ વચે ઉભેલી જોવાનું ઘણુંજ ગમેછ.”

તેઓ, એ ઉપરથી, હાથમાં હાથ મેલવી હસ્તે એહેરે પાછલા બગીચામાં ગયાં. ત્યાં બી ફલાખાએ ઘણાં નામીયાં ફુલોનું એક નહાતું સંઘરહથાન રાખ્યું હતું, ને થોરાક બાજુમાં બાંક મેલ્યા હતા, જે માંહેલા એક ઉપર જી—રોજીને જખરીથી બેસાડી જલ તેની બાજુમાં ગુઠણે પડી તે પ્યારો મીઠો એહેરો હેતથી ટીકવા લાગ્યો. તે જાણે ખુશીમાં તમામ છાકટ બની ગયો હતો.

પ્રકરણ ૬ થું.

“મોટાબા થું” કહેતાતા, બહાલા?” અતે એ મીલાકાતનાં સુખનો પેલેસો ઉમરો સમી રેલતાં છ—રોજીએ પુછ્યું.

“મોટાબા મારાં ધમાનની કસોટી કરી જોતા હતા, ડીઅર,” જાલે હસીને જવાબ કર્યો.

“મુંવાં ગામના લોક આપરી પુઠે લાગાંછ,” તે મધુરીએ કાંધક કડવાસથી તેને કાને લાગી કહ્યું. “તે લોક એવજીને તમારી સાંબે ચંણાં બંભેરી મુકેછ, ને તેથી એવજી મારી સાથે બી છીટાં લેયા કરેછ. તમે કંઈ ગુસ્સો તો નથી કીધોની, જાલી?”

“જરા બી નહીં,” જાલે સધ્યારો આપ્યો. “તારા મોટાબા કે આખી દુન્યા મારે માટે થું જોલેછ ને થું ધારેછ તેની મને પરવાહ નથી; ફક્ત મારી ડારલીંગ પોતે મારે વાસ્તે થું ધારેછ?”

“હું? હું તો, વાહલા, મારી પર એક પાક ફિરેસ્તાનેજ ચેલો થપલો ધારેંછ, ને તે વાતના વિશ્વાસમાં એટલી બધી સુખી છેલ્લે કે મારા જેવી સુખી ને ભાએગશાળી આએ ધરતી પર બીજી કોઇ હોએ એ હું માનીજ નથી શકતી,” તેણીએ ગરમ દીલસોજીથી ચણો હેતવંતો જવાબ કર્યો. “મોટાબા બી એગજ ધારતાતા, પજુ મુવાં લોકે એવજીનું બિચારાનું માંયું ફેરવ્યું, ને તેમાં વળી ગધ રાતનો પેલો આએ તરફ પાછો આયોછ, એટલે તો—”

“કોણ પેલો?”

“દીનો.”

“દીનો કોણ?”

“દીનો દેગરો,” છ—રોજીએ એવા એક એબલગામણા સગાની યાદથી ઓશકાતાં કહ્યું, અને તેનું નામ સાંભળતાં એકાદ પળ ગુસ્સા ને અદેખાઇથી જાલનો સુંદર એહરો જર્દ થયો.

“તે કાહરે આયો?”

“સ્ટીમર આવી હોશે તે ગેઇ કાલનો અત્રે આવેલો છે, ને આપરે વારતે કંઈ સાંભર્યું હોશે તે ગેઇ રાતે અહીં આયો ત્યારે મોટાબા સાથે મોટે મોટે કન્યો કરતોતો,” છ—રોજીએ કહ્યું.

“મોટાબા ધણા ચીરડાધનેછ બોલતાતા. મેં કંઈ બધું સાંભર્યું નહીં. મને તો બા બીહીકજ એવી લાગી કે હું તો મારે મારા ચીરડાનું બારણું બંધ કરીને અંદર ભરઘ બેઠી ને વેહલીજ સુધ ગેઘ.”

“વેહ, તે હુમકે હવે ત્યારે ચેતીને ચાલવું બેઠશે,” જાહે ગુસ્સાથી તપી આવતાં કહ્યું; “કમળપત્ની આવી હોએ જો તું ને જરા બી સતાવે.”

“જાલી! જાલી!” તેનો ગુસ્સો બેઠને તે મધુરીએ થયરી જતાં કહ્યું.

“હવે જવા દે એ વાત,” જાહે ખફગી જીગરથી ઝટ પાછી દુર કરી નાખતાં કહ્યું; “આપણા શાંત સુખમાં અમરથી એ વાતથી બલલ થાએછ. બસ મને એટલુંજ કહે કે તું હું કોણ છેઉં તે જાણવા કંઈ બી જરૂર લાગેછ?”

“જરા બી નહીં; મેં કહ્યુંની, બહાલા, કે હું તો મારા પાક વિશ્વાસમાંજ પુરતી સુખી છેઉં?” તેણે જવાબ કર્યો.

“લે ત્યારે આએ, મારી બહાલી,” હયાં જાહે પેલી બેમુલી વીંટી રજી કરતાં કહ્યું; “એ મારા સાચ્યા પ્યારની શાહદત છે, ને હવે રાહરસમ મુજબ આપરાં અદરાવાની ક્રિયાની તું તૈયારી કરાવ. બેચાર દિવસમાંજ એ ક્રિયા કરાવી લેઘ શકાએ તેવી ગોઠવણ રાખજે, ને તેટલાં મારાં જીગર, તું આજથી એ વીંટી રાખ તારીજ પાસે.”

જી--રોજ હેરત થઇ ગઇ. મોટી તાજુબીમાં તે કીમતી વીંટી તે જોવા લાગી. તેણે આવાં નાદર નંગો આખી જીંદગીમાં કદી જોયાં ન હતાં. એમ છતાં, તે વીંટીનાં બેમુલાંપણાંથી તે કાંઈ ઝાઝી અંજાઇ ગયલી દેખાઇ નહીં.

“તમારો પ્યાર, મારા જાલ,” તેણીએ હેતથી પાછું કહ્યું, મને કરોડોના ખજાનાથી જ્યાદ છે; મારે વાસ્તે તો તેજ બસ છે.”

“હવે હું આપરાં લગન જલદીજ કરાવી નાંખવા માંડું છું;” જાહે તેના એ જવાબથી રાજ થઇ તે રાતા રોખસારોપર હેતની એક ચુમી લેતાં કહ્યું.

“જલદી?”

“હા.”

“પણ પરણીને તમે મને અહીંજ રહેવા દેશો કેની?” તેણીએ શીકરમાં પુછ્યું. “ખિચારા મોટાખાને મરતે દાહરે એખલા સુકીને મને કેથે ખી આવવા કેમ ગમશે?”

જાત તે બહાલીની એ સાદાધથી ગમત પામી હત્યો.

“ને હું અહીં રેહીને શુ કરું?” તેણે પુછ્યું.

“ઓ, હા મરે, તેના તો મને ખ્યાલજ નહી થયો,” છ-રોજીએ પોતાની સાદાધથી શરમાઇને કહ્યું.

“બહાલી છ-રોજી, પરણીને હું તુંને અહીંથી મુંબઇ લેઇ જવશ, ને તાંહાં આપરે ધણા ઠાકથી રહીશું,” જાતે સમજાવ્યું. “તુંને મેં મારે લગતું બધું હજી કહ્યું નથી. મારી પાસ પધસા છે, ને તેથી આપરે ધણાં સુખમાં રહી શકશું. વાડીગાડી, નોકરનકર—”

“ઓ જાણ!”

“કેમ, શું છે?”

“તમે મને એમ ખીલીવરાવો ના,” તેણીએ વિનંતીની દ્રવ્યે માંગી લીધું. “મને પૈસા ટકા નથીજ જોઇતા. તમે ગરીબ હોવો-અમરા જેવાજ ગરીબ-તો તે મને જ્યાદા ગમશે. મને મોટે ઘેરની ચતાં આવરતું નથી. વરી ખીચારા મોટાખા—”

જાલનો એહેરો એ ખીજી વારની તે મોટાખાવાની યાદથી જરા જર્દ થયો. ખરેખર તે ખુદાનું શું કરવું? તેને કેમ લઇ જવો? તેના પગ એવા એક ગામડયા જાગ્યાનનો હેતથી સતકાર કરે એ તો માનવુંજ બેઝ હતું.

“હા મોટાખાની વાત યાદ રાખવાની છે ખરી,” તેણે તેણીને અત્યારથીજ એ વાતમાં હજીકાવી નહી મારવાની મક્કસદથી તરત પાછો ખુશમિજાજી ચતાં કહ્યું—“મગર તે બધું પડીથી થઇ રહેશે. તું ખાત્રી રાખજે, મારાં જીગર, કે તું રાજી થાએ ને સુખી થાએ તેમજ કરશે.”

તેણીએ એ સાંમળતાં એવાં સાચ્યાં હેતથી ઉભાતી તે છાતી પર પાક વિશ્વાસથી પોત.તું મનોહર માથું ટેકવ્યું, ને અત્યારમાંજ જાણે પોતાના ખરા પ્યારનાં તે મોટાં સુખમાં તેની છાતીપર મરવા માંગતી હતી.

“જે તમે ખરેખર પૈસાવાળા હોવો, બહાલા,” તેણીએ અફસોસથી કહ્યું, “તો હું મુતલગ તમારે ખરની નથી. હું તો ઘણી ગરીબ મુશ્કેલ ને તદ્દન અભણ છઉં!”

“તું તો મારી બહાલી એક રાણી જેવી છે,” જાણે હીમત આપી.

“એક વખત સરને તાંહાનાં આણી તરફ ફરવા આયાંતાં,” જી—રોજીએ ઓશકાતાં ઓશકાતાં કહ્યું; “ને તે લોક મેંટાખાતું કલેકશન જોવા અહીં આયાંતાં તારે મોટાખાએ મને બાહાર બોલાવી ને લેડી જમશેદજીએ તે વખતે મારી સાથ માયાથી વાત કીધી ત્યારે તેવણુ સાથે સીધી સીધી ને સાદી સાદી વાત કરતાં બી હું તો ઘુજી પરીતી! ઓ જલ, શું ખરેખર તમે પૈસાવાલા છેઓ? મને પરણીને જે તમે પસ્તાશો કે સરમાશો તો, ખાત્રી રાખજો, વાહલા, કે તેજ ધરીએ મારો જીવ મારી ઘાંટીમાંથી નિકળી જશે!”

“એ બધી વાહીયાત શીકરો છે, બહાલી જી—રોજી.” જાણે કહ્યું. “દુર કરી નાંખ એ ફકરો. પાક ખુદાવંદની રૂબરૂ આપરે અરસપરસ વચનોથી અત્યારમાંજ પરણી ચુક્યાંછ, ને પરણીને બી આપરે સદા સુખીજ થઈશું.”

“હું તો અત્યારમાંજ બેહેસ્તમુકામ પુગીછ, જલ,” તેણીએ જવાબ કર્યો. “તમે આવીને મારી જીંદગીનું વલુંજ બધું ફેરવી નાખ્યુંછ! આખો દાહરો ખુશાલીથી મારી છાતી ધરક ધરક થયો કરેછ. ઘેરના કામકાજ પર વટીક હવે તો જરા થઇને માઈં ધક લાગતું નથી!”—અને જલ એ પ્યારનો પ્રમાણીક એકરાર સાંભળી ઘણાં હેતથી હસ્યો.

“તમે ગરીબજ હોતે તે મને વધારે ગમતે, વાહલા,” તેણીએ જારી રાખ્યું અને પાછું કહ્યું; “હવેજ મને ધ્યાન આવેછ કે તે દાહારે કોનસર્ટની રાતે તમે મને તમારા પીતરાઇ પેસી સાથ મેળવીને ઓરખાવી ત્યારે તે જે કે મારી સાથ ઘણી માયાથી વાત કરતોતો તોબી તેની આંખમાં ધણો તુચ્છકાર હતો. તમે તે નહીં જોયું; મેં ઘણુંજ ચોક્કસ જોયુંતું.”

“હોએજ નહીં દીકરા, એ તો તારો ધખારો છે,” જાણે હીમત આપી કહ્યું. “પેસી તો મારો બહુ આહનાર ને મિત્ર છે, અને

વધારો તો એ કે અમારો ઓસ્થાળો બદલે મારા હાથ તળે એક નોકર જેવો છે । તેનો કે કોઈનો આપણને કશોજ ડર નથી. મને કોઈની દરકાર નથી—સિવાયે કે મારા જૈફ પીતાજી છે, ને તેવણને હું ધણાંજ ખરાં દીલથી ચાહું છું ને માન આપું છું. તેવણ કદાચ કંઈ ગરબર કરે ખરા. પણ મારી પર તેવણનો એટલો બધો હદ વગરનો ખ્યાર ને જીવ છે કે મને ખાત્રી છે કે તુને જોતાંજ તેવણ તરત નરમ થઈ જશે.”

પણ જી—રોજી તો આ બધું સાંભળતાં જાસ્તી શીકરથી જાલને ગળે વળગી !

“ઓ જાલ, તમારી આજની આજે બધી વાતથી મને કેવી ખીલીક લાગે છે ।” તેણીએ ચિંતાતુર કહ્યું,—અને તે કાંઈ આગળ કેહવા ગઈ, તેટલાંમાં બાહરથી ફલાખાનો મોટે સાહદે જાલને હાંક મારવાનો અવાજ આવ્યો, એક પળ—અને તે ડોસો પોતેજ તે બે વાહલાંઓ પોતાની ગુફતેગોમાં ગીરફતાર બેઠાં હતાં ત્યાં તેમને સોહ-ધતો અંદર આવ્યો.

તે જાલને નામનો એક તાર લેઈ આવ્યો હતો. તે “અરનંટ” (તાકીદનો) એક તાર હતો.

તે હાટેલને શીરનામે આવ્યો હતો, ને ત્યાંથી જાલનો “બોએ” તે અત્રે લઈ આવ્યો હતો, જાલ અહીં મળશે—જીતનું ઠેકાણું પીપરા હેઠળને ।—એમ તે હાટેલમાં સર્વને તેમજ આખાં ગામને રોજીજી હતું !

હવે જાલે તાજીખીમાં તે તાર લીધો, ફેડ્યો ને વાંચ્યો, ને તે વાંચતાં તેના ચેહરાપરતું તુર ઉડી ગયું, ને તેના હોઠ તમામ શીકકા મારી ગયા. તેમાં થોડાજ બોલો ફેની તરફથી લખાઈ આવેલા નિચે મુજબના હતા :—

“એકદમ નિકળી પડજો. તમારા પપા લકવાથી પટકાઈ પડ્યા છે. બચવાની મુતલગ આસાજ નથી. તમારીજ ટગર કરે છે. જલ્દી આવજો, જલ્દી.”

જાલ આ વાંચતાં બેખાખરો થઈ ગયો । તે ધણાંજ સાચ્યાં વાહલાથી આ લખોપતી પીતાને ચાહતો હતો, ને રખે તે પોતે

જાએ ને મળે તે આગમય તેના જૈક જાન કપજ થાએ તે ખ્યાલોથી
વટીક તે છોકરો થરથર ધુળ્યો ।

એ મુજબ એક તદન નહીં ધારેલા સીતમની તે બે વાહણાંઓનાં
હદ વનાનાં સુખમાં અચપ્પય એક વાદળી ચઢી આવી હતી. જેથી
તે બંને ઘણું દુખ પામ્યાં. જાએ ઘણું ચાહ્યું કે તે અદરાધનેજ
ગયો હોત;—પણ હવે એક પણ બી ખોહવાની ન હતી । તેણે જી-
રોજીને, તેથી, હજારો સધ્યારાની અનેક તરેહથી હીંમત આપી, અને
જેમ બને એમ જલદીજ ને વગર ધીમે ખચ્ચીત કરીને પાછો ફરવાનો
કસદ પવિત્ર કોલ આપીને જાહીર કર્યો.

ફલાકાકાએ બી, અલખત, એકદમ જવાનીજ હીમાયત કરી
અને તેથી ફેતીના તારનો “હું તરત આઉં છું” એમ તાકીદના
તારથી તેણે વળતો જવાબ કર્યો; તે પછી તે પ્યારંઓ અરસપરસ
અત્યંત હેતથી મળ્યાં, ને જી—રોજીની નેકમાંનેક દુઆઓ સાથે જાક
પોતાને વતન અને ઘેર પાછો ફરવા થકી ઘણી જેહમતથી અને
અત્યંત દર્દમંદ દીમે તુરત વેળા તો છુટા પડ્યો.

—:•:—

પ્રકરણ ૭ મું.

જલ તેના બાપનો ઘણો અદખ કરનાર, હેતવંતો અને તાબેદાર
એટલો હતો, તે બાપ દીકરા વચ્ચે હદ વગરનાં હેતવું નાવું હતું.
આપે રોખવાલો ને દીકરાને ધાકમાં રાખે તેવો હતો, પણ દરેક જણ
ને તે દીકરો પોતે બી સારી રીતે જાણતો હતો કે તે એ બાપની
આંખની કીકી હતો. તેની ફર્યાદ માત્ર એજ હતી કે તેનો બાપ
તેને હજી ખચ્ચુંજ જાણતો હતો । તે પોતાનાં કામકાજમાં તેનું
મત કદી લેતો નહીં. દરેક સદ્ગાહ—જો સદ્ગાહ લેવીજ પડે તો
તે પેલા લુચ્છા પેસીનીજ લેતો, ને તેના પોતાના સંબંધમાં જે કામ
લેવું હોએ તેમાં બી તેના ગમા અણગમાની તે વૃદ્ધ શેઠ્યો કશેજ
ખ્યાલ ન રાખતો. તે શેઠ્યો બધું પોતાની મરજીનુંજ હજી બી કામ
લેતો, અને તે વિચાર આપવાને કે પોતાની મરજી મુજબ વરતવા
માટે હજી ખચ્ચું હતો એજ ધખારો તેનાં મનમાં ધર ધાલી બેસી
ગયો હતો ! જો એકાદ નવી ગાડી લેવી હોએ કે બે ચાર ઘોડા નવા
ખરીદવા હોએ તો તેમાં વટીક એ “ખચ્ચાં”ની સદ્ગાહ લેવાનો

ખ્યાલ તે શેરો હસીજ કાઢતો, કે જ્યારે પેસી ! તે તો તેનેજ .
તેડાવતો ઝુછતો ને મત કરતો. જો બાગના કોઇ ક્યારાઓમાં કંઈ
ફેરફાર કરવો હોય—કાંઈ ખખડી ગયલાં ઝાડો કાપી કઢાવવાં હોય,
ટુંકમાં ગમે એવું ધરસંસારી કે વેપાર વણજનું કામ હોય તો તે
બધી મસલતમાં પેસી અને પેસીજ. જલ તો બિચારો બચ્ચાં તરીકે
ઘાસકાટણમાં નિકળી જતો ! નહીં કે તે બધું મોટા શેટના જલ
માટેના ઝોછા પ્યાર, અલુગમા કે જેદાદીનું પરીણામ હતું; લેશ નહીં.
બધું ઊપર કંકડું તેમ ફક્ત “જાત હજી બચ્ચું છે,” એ અને
એજ અનુમાનથી તે લખપતી બાપ કરતો રહ્યો હતો !

જલ એ બાળે ઘણી ફરયાદ કરતો. “તમો જાણે પેસીનેજ
તમારો વારસ કરવા ચાહતા હોવો તેમ વરતોજ, બાવાજી,” તે લગ-
ભગ ગુસ્સો કરીને કેહતો; અને ત્યારે તે ડોસો રમુજ પાંખી ખડખડ
હસતો. “તું બચ્ચું છે, દીકરા, તું હજી ઘણો નાદાન છે,” તે તેને
અવાગનવાર માયાથી સમજાવતો. “પેસલો દુન્યાદરીથી ઘડાઇ ચુકેલો
અનુભવી ને દાવકો છે. એના જેવો ચતાં હજી તુંને બીજાં દશ
વરસનો વાર !—” અને જલ, ત્યારે ગુસ્સામાં માંથુ ફફડાવી, તે
ડોસાની ઘણી ગમત વચ્ચે, નારાજ ઢપે તે ઝોરડો છોડી જતો !

એક વખત પેસી ને મેહેરજી શેઠ (જલનો પીતા) લાયબ્રેરીમાં
કાંઈ ખાનગી મસલતમાં મશગુલ હતા તેટલાં જલ કાંઈ ચોપડી
ચુકકેસમાંથી કાઢી લાવવાની મક્કસદથી તે અજાણું બધ કરેલું બારણું
ખુલી અંદર ગયો, ને ત્યારે તેઓને પાછો બાહર જાય તેટલાં મસલત
કરતા ચુપ થઇ ગયા. આથી જલને ઘણું માહું લાગ્યું, ને તેણે તે
બાળે બંદ મચાવ્યું, પણ તેના પીતાનું તેને કેહવું ને સમજાવવું
એજ હવું કે ‘મોટા, તું હજી બચ્ચું છે; તું હજી અમારી બધી
વાત સમજવાને વાસ્તે તદન નાદાન છે !’

જો મુસાફરીએ નિકલવું હોય તો તેમાં પણ એજ હાલ હતો.
બધી બંદોબસ્તી, બધી આગિવાંતીમાં “પેસલો”—બીજી કોઇ નહીં;
ને તેની ચાપલુસી ને ખુશામદથી મેહેરજી શેઠ જ્યારે રાજી રાજી
રેહતા ત્યારે જલને તો સામો તેના પર એવો કેહેર ને ધિક્કાર
છુટતો કે જાણે છુટી છરી મારે ! એમ છતાં તે કહવાગરો ને જાણે-
દાર હતો એટલે બાપ સાથે કદી બી છેકજ માંથુ ઉંચકી કે નેણ

ફેરવી તે રીસાધ બેસતો કે કશું તેવું ગંભીર તુફાંણ મચાવતો નહોતો. તે હાડેહાડ બલો ગરીબ અને ઉદાર વૃત્તિનો હતો.

મગર મુસાફરીઓમાં બી આપણે જોયું તેમ તે કાકા કાકાના-ઓને ઝાઝું બનેલું નહોતું. મેહેરજી શેઠ જલને સમાલવા જ્યારે બી જલ કોઇ લાંબી મુસાફરીએ નિકળે ત્યારે પેસીને સાથે જવા ને સાથેજ રહેવાનો હુકમ આપતા, ને જલને એ તેના પરની તેના કઝીનની “મેહેતાગીરી” ઝેર જેવી જથ્થુની લાગતી,—અને તેથી તે જ્યારે તે માટે ગુસ્સે થતો ત્યારે પેસી ગરીબીથી કેહતો. “મને તો બા મારાં નિમકને સાચો નિવડવાનું છે. કાકાજી મને પાલે પોસે ને બધો મારો ખરચ પુજો પારે તે કંઈ મશ્કેરી છે? એવણુ મારે માંથે વાસે નહોતું થતે તો મારા જેવા કમનસીબનો યાગ કાંઈ લાગતે?”

એવોજ એક કબજો એ બે કાકા કાકાના વચ્ચે છેલ્લો ગયે વરસ તેઓ મુસાફરીએ નિકળ્યા ત્યારે પણ થયો હતો. જલ પોતાની મરજી મુજબનું બધું કરવા ચાહતો હતો ને પેસી આંકોશથી તેને ખભડાવ્યા કરતો હતો, જેથી તેઓ અથડી પડ્યા હતા. “જો કંઈ વાંકુ થાય તો મને મોટા શેઠ માંદ કરવાના નથી,” પેસીએ નેણ ફેરવી કહ્યું.

“વાંકુ ચાએ એટલે?”

“તું કંઈ થેલા ગાંડા પ્યારમાં પડે, ઉર્જેર જેવો તુફાંણી ઘોડા પર અસ્વારી કરતાં ટપકાઇ જાએ ને હાથપગ બાંજે કે એવુંજ કાંઈ કાંટાતુ કટેસર ચાએ તો? મારે તેથી તારી દરેક વાતમાં વચ્ચે પડવુંજ જોઇએ ને તું ને રોકવો ને સમાલવોજ જોઇએ.”

આથી જલની ધીરજની હદ આવી ગઇ, ને તેણે તેજ રાત્રે બેસીને લંબાણથી એક કાગળ પોતાના મુરખી બાપ પર પોતાની ફરયાદનો ધણો અસરકારક રવેસે લખ્યો હતો, પણ વલતી સહવારે તે પોસ્ટ ચાએ તે પહેલાં તો ઘોડાઓએ મસ્તી કરવાના સખ્યે વિક્ટોરીયા ઉંધી વલી ગઇ, ને તેમાં બેઠેલા “મોટા શેઠ” એ ગંભીર અકસમાતનાં પરીણામમાં ધણા દમરાયા ને થપકાયા તે હેખતાવનારા સમાચારનો તાર આવ્યો. એ ઉપરથી તેઓ તરત મુંબાઇ ઉતરી ગયા, ને પહોંચી તો તે બે વચ્ચે પાછી સલ્લાહ થઇ ગઇ એટલે મજકુર કાગળ મેહેરજી શેઠને વાંચવા આપવાને જલ

ઝાઝું મન કરી શક્યો નહોં. તેણે દાનાઈથી પછીથી નાંખતીજ કરી. તેવણુ જે બધું કરતા હતા તે બધું તેને માટેનાં અખંડ હેતનાં કારણથીજ કરતા હતા એમ માની લઈ એવાં એક કાગળથી તેવણુનું દીલ કચવાવા તેને ગમ્યું નહોં, ને તેથી મન મોટું કરી તે કાગળ તેણે પછીથી કદી તે ડાસાણને પાસ કર્યુંજ નહોં.

પણુ એ અકસ્માત પછી “મોટા શેઠ” અતી ધણા લઠડી ગયા. અવલ તો એમ લાગ્યું હતું કે તેવણુનો એક પગ મોરચાયા ઉપરાંત વધારે ખરાબી કરી થઈ નથી, પણુ અંદરખાને નુકશાન ઝાઝું થયું હતું માટે બીતરની તે બીમારીએ તેવણુને પાછ-લથી લઠડાવી નાખ્યા, ને સર્વ કાઈ ફકરમંદ થયાં.

જલ અને પેસી એ અકસ્માત થવાનો તાર આવતાં સાથે બન્યું એટલી ઉતાવળથી ધરે પાછા ફર્યા હતા, પણુ તેટલાં તો ડાસાણ પાછા ઠીક થયલા હતા. “હું તો એવો બીહીધો, જલ !” તેઓએ જલને ફરી ફરીને પેટમાં ચાંપી બે ચાર દહાડે ખુલાસો કર્યો. “મને કંઈ મરવાની બીહીક લાગી નહોં-હવે મારો વખત છે-પણુ રખે તું આવે ને તુંને હું પેટમાં ચાંપુ તે આગમચ મારો જન કબજ થઈ જાએ તેની મને ફકર થઈ આવી.”

“મારા હેતવંતા બાવાણ !” જલ તેમને ગણે લાગતાં પટપટ્યો.

“મારે તો મરવા આગમચ તારા પાસ એક ગંભીર વચન લેવાનું છે, દીકરા, ને રખે તે લેવાયા પહેલાંજ મારે ચાલતી પકડવી પડે તે ખ્યાલથી હું હબતી ગયો હતો,” મેહેરણ શેઠે જારી રાખ્યું ને વધતા ખુલાસાથી સમજાવ્યું; “જલ, તુંને ફેની વાસ્તેનું મારું મત તો ખબર છે. એ છોકરીને જાણે મેં અવલથીજ પોતાની કીધીછ ને એ દરેક પાંતીએ મારો સંસાર સુખી કરે ને તારું ધર શોભાવે એવીજ એક છોકરી છે. એના બાપ નવલશાહ હીરણ અને હું સગા બાઈઓથી આણે ઉતા. અમોને લોક દોસ્તો નહોં પણુ બાઈઓજ સમજતાંતાં, અને મરતી વખતે બહાલી ફેનીનો બધો કીમતી વારસો તેમજ એનો પનોતો હાથ મને સપુર્દ કરી એ નાવારેસ ને નમાયાં બચ્ચાંને મારે વેહલે તારી સાથેજ ગોઠવી દેવાનું તે મારા નેકબખ્ત દોસ્તે મારી પાસે વચન લેઈ લીધું.”

“મને તે બધું ખબર છે, બાવાણ,” જલે તાબેદારીથી કહ્યું.

“અને ત્યારે હવે તું મને વચન આપ, દીકરા, કે માહરી મરણ સુખ્ય ફેનીને મારાં મુવા બાદ કે મુવા પહેલાં તું તારીજ કરશે.”

અને જાણે ખુશીથી એ વચન આપ્યું । તેનું દીલ તે વખતે કશી બી બંધીથી કેવળ મુક્ત હતું. પ્યાર અને તેની અસરનો તે વખતે એ જવાનને અભ્યાસજ થયો ન હતો, ને રાંક, નમાની, ગરવી ને સુંદર ફેની તેને અન્યત્ર પુરતી ગમતી હતી. તેણે વાંધા ફક્ત ફેનીની પોતાની ખુશી બાબતે કર્યો.

“બાવાજી, એમાં મારી કે તમારીજ મરણથી બસ થવું જોઈએ નહીં,” તેણે સમજાવ્યું, “ફેની પર એ વિશે જરા બી આપરે દબાવું કર્યે તો તે ધણુંજ ઘાટકી ને પાપી કેહવાએ, કેમજે એ બિચારી આપરે આસરે રહેલી છે. તેની પોતાની ખુશી તેથી શું છે તે અવલ તો આપરે જાણવું જોઈએ.”

“તદન બરહક છે, દીકરા,” મોટા શેઠે એકમત થઈ કહ્યું, “પણ મારી ખાત્રીજ છે કે એ ડાહી દીકરી તુંને ચાહેછ-તું આજેજ એ વિશે એની સાથે વાત કરીને તારી ખાત્રી કર. હવે ધ્યાન રાખજે, જાલી, કે ધીલ કરવા જેવો વખત નથી. આએ અકસ્માત થયો ને થયો હું ડર ખાઈ ગીયોય. હવે મને કંઈ સારું લાગતું નથી, ને હું તેથી એ ગોઠવણ પાર પડેલી નજરે જોઈને નહીં તો ગોઠવણ પક્કી થયેલી કાંને સાંભળીને સંતોષથી મરું એજ મારો સૌથી માનીતી મુરાદ છે.”

“હું તમોને નાઉમેદ થવા નહીં દેવસ, બાવાજી,” જાણે તાબે-દારીથી કહ્યું; “હું પેહલી તકે એ ચાર દિવસોમાં ફેનીને—”

“નહીં, આજેજ,” તે ખુદો બજાવે થયો, “એમાં પુછવા જેવું કંઈ છેજ નહીં, પણ તારા સંતોષ વાસ્તે જો પુછવુંજ હોય તો તે આજેજ પુછી લેજે. મેં પોતે માંજણુ ધણું ધ્યાનથી તપાસેલું છે, દીકરા. તું પોતે તો હજી બચ્યું છે. તુંને દુન્યાદારી ખબર નથી, પણ મેં બારીક નજરે જોઈ લીધુંજ, જાણ; કે ફક્ત તારી વાત થતાં કે તારું નામ જોલતાંજ એ છોકરીની આંખ ખુશીમાં ઝલકી રહે છે, અને તારા પ્યારા પગલાંના અવાજથી એના ચેહેરાપર રતાસ એકદમ દોડી આવે છે. એ બધું

મેં ધણા ધ્યાનથી જોયલું ને તપાસેલું છે, વાસ્તે હવે હું જિન હાંસલે વખત ગુમાવવા માંગતો નથી. આજેજ એ સવાલનો જે તે ફડચો થઇ જવો જોઇશે.”

“વારું મુરખીજી,” જલે નાંખતીથી કહ્યું. “ત્યારે તેમ કરશું,”- ને તે એ પછીથી પોતાના બહાલા પીતાની હજુરમાંથી તરતૂજ બાહર પડ્યો.

તે ડોસાને ઉરકેરાવાને જરા એ કારણ ન મળે એ ડાકટરોની સખ્તમાં સખ્ત તાકીદ હતી. મજકુર અકસ્માતથી દેખીતી રીતે તેના મન પર ધણી માઠી અસર થયલી હતી, અને તે દરમ્યાન તે ડોસો જરા એ ઉરકેરાય તો કાલનો દુકાળ આજેજ પડે એમ હતું. એટલા માટે જલ તેને જરા ખી નારાજ કે નાઉમેદ કરવા નહીંજ ચાહતો હતો.

નસીબ સંજોગે તે તેજ વેળાએ જવો બાગમાં ઉતર્યો કે ત્યાંજ તેને ફેની મળી ગઇ.

તેણીએ કાંઇ તેને જોયો નહી. તે તો વિચારવંત અને ધીમે કદમે સામેથી ચાલી આવતી હતી. તેના હાથમાં ખુશનુમા ચપેલીનો એક મોટો ઝુમખો હતો, ને તે સીધા પતળા ઉંચા આકારને એક રાણીનાજ રોય ને ગ્રેસથી તે બાગમાં રહેલ કરતી ચાલી આવવાનું જોવાનું ખરેજ સુખકારક હતું. તે છોકરી એક “પીકચર” હતી.

જલ તેની આગળ ગયો અને જાહેર થયો.

“એ અહીં શું એકલી ફાંફાં મારેછ, ફે?” તેણે હસીને પુછ્યું.

“હું પપાને વાસ્તે ચુંટી ચુંટીને થોડાંક પુલ જમા કરેંછ, જલ્લી,” તેણીએ મીઠાસથી જવાબ કર્યો.

“પણ મારે હાલ તો તારી સાથ થોડીક તાકીદની ખાનગી વાત કરવી છે,” જલે સાદાઇથી કહ્યું—અને ફેની એકદમ આશકથી લાલ થઇ. તેના સુંદર રૂપસારો પર મનહરણુ રતાસ ધાઇ આવ્યો, અને સુખ અને અજાયબી તેની તેજ ચશ્મોમાં પ્રગટ વાંચી લેવાએ એમ દેખાયું. “આવ, આપરે આએ બાંકપર બેસીએ.”

“આએ બધો બાગ તારી સંભાળભરી કાળજી ને દેખરેખ ભરેલી જતનથી હવે બાગે બેહેસ્ત બનતો જાયેછ, બહાલી ફે,” બેસતાં સાથે તે મોટા વિશાળ બાગપર એક ઉતાવળી નજર દોડાવી જલે શાઆશી આપતાં કહ્યું.

“મારી એ સૌથી માનીતી મોજ છે, જલ,” ફેનીએ ઓશકાતાં જવાબ કર્યો. “પુલો વચ્ચે વસવા ને પુલો ઉપર ધ્યાન આપવા મને સદા ગમતું રહ્યું.”

“તું પોતે પુલોની એક રાણી જેવીજ છે,” જલે ખરાં દીલનાં હેતુ ને વખાણથી કહ્યું.

ફેની મીઠાસથી હસી. “આજે કંઈ ઘણાજ લેહેરમાં છેઓ, જલ? આજે કંઈ મને છેકજ છાપરે ચઢરાવા ધાર્યું છે કે ‘ક્રમ?’” તેણીએ પુછ્યું.

“નહી, હું તો ખરાં દીલથી મને જે લાગું તેજ બોલ્યો; મગર એ વાત હમણાં જવા દે,” તે સીધાસાધા ને ભોલાભાલા જવાને તાબરતોળ પોતાની મક્કસદની વાતપર એક ઝપાટે હવે આવી જતાં કહ્યું; “હું એમ પુછું, ફે, કે તું મારી સાથ પરણવા ખુશી થશે?”

“ઓ!” તે છોકરી આ કશીખી ચેતવણી વગરના એક કુદકે રજુ કરેલા ઓઢાણી જેવા સવાલથી એકદમ ચમકી ઉઠી.

“તું ગભરા ના, ડીઅર” જલે હીમત આપી; “તારી મરજી ઉપરાંત તુંને કોઈ પરણાવતું નથી ને તું હા કેહો તો ખી આજે ને કાલે આપરે કંઈ પરણી જવાનાં નથી. હજી તો આપરે બેઉ એ આખરમાં તદ્દન બચ્ચાં છઈએ. મારું કહેવું માત્ર એમ છે કે જો તારી ખી રાજીજ હોય તો પછી પપાને આપરે પ્રામીસ થઈ શક્યે, ને સખ્યારો આપી શક્યે. તેવણુ કંઈ એ વિશે અજબ જેવી હદ સુધી ઉતાવલા ને વીહીક્ષા પરી ગીયાછ.”

તે મીઠો ચેહેરો છેક હોઠ તુલક હાલમાં હવે એ માંગણી રજુ થતાં હભક ઓશક ને એવી અનેક ઉરકેરણીઓથી શીકકો પડ્યો. તે વ્હાલા જવાન માટે અખંડ અને અણુહદ પ્યારમાં ઉભાતી છાતી તેણી પોતે સાંભળી શકે તેમ જોરથી ધડકતી હતી. તે લાજવાળ જવાળ દધ શકી નહી.”

“તું બોલતી નથી, ફે?” જલે જરા વારે પાછું પુછ્યું.

“પણ હું પોતે તમોને ગમશ કે, વ્હાલા?” તેણીએ અતે નીચી નજરે ને ધીમે રહાદે, તે હાથ માંહેલી ચપેલીઓ દુપી કાઢતાં, જલના સવાલના જવાબમાં પાછો મવાલ કીધો.

“અલખત; તું મને ગમતે નહીં તો પછી હું તુંને પુછતો આવતેજ શું કરવા?” તે જવાને હસીને કહ્યું.

“બહાલા,” તેણીએ હવે પોતાનો કોમળ ધુજતો કર તમામ વિશ્વસથી તેના હાથોમાં મેલતાં કહ્યું, “મારી એકજ મુરદ—મારી સદાની એકજ બંદગી તમારી થવાની ને મારો આખો જીવ તમારાં કદમો પર એવારો નાંખવાની છે. મેં કોઇ દંહરે હોઠ ફફરાવી એ તમોને કહ્યું નથી, કેમજે તમે તે મને પુછ્યું નથી, ને વગર પુછ્યું તે તમોને કેહતી આવવાની મને હીમત થઇ નથી; પણ ખુદાએ મારી રોજની ખાલેસ બંદગી સાંભળીને અંતે તમારાં મનમાં મારે વાસ્તે મેહેર મુકીછ તો હું હવે આજથી તમારીજ છેઉં!”

જલ ખુશ મિગ્મજથી હસ્યો. તેને આએ ફેનીતું નાટકોમાં બોલાએ તેવું મીઠું મીઠું બોલેલું ધણુંજ ગમ્યું. તે પોતે, અલખત, તે વખતે ખ્યાર શું—તેની અસર શી—તેની તાલીર કેવી તે કથુંજ જાણતો કે સમજતો ન હતો. તે પોતે તો હાલ ફક્ત તેના પીતાની મરજીને માન આપી અને પોતાની તે વખતની વલાણને જવાબ કરી સીધો સાદો ખીલકુલ અલલતપ્પે કામ લેતો હતો!

“ઓક્ષ રાઇટ, ડીઅર, ત્યારે આજથી જાણે આપરે અદરાયાં—એમજ ફેની?” જલે સાદાઇથી કહ્યું,—“અને હવે ચાલ ત્યારે પપા પાસે.”

તેઓ ગયાં. જલ તે બીહીધેલી ખાળાને—તે ઓશકાતી ગભરાતી પાક મધુરીને જાણે હાથ પકડીને જોર જીલમથી તે તરફ ધસડી લઇ ગયો.

“લેઓ બાવાજી, અમે નકી કીધુંછ,” તેણે તે ડોસાની રૂબરૂ દાખલ થતાં સાથે કહ્યું; “હવે તમે રાજી થયા? ફે બી હા કહેછ, જોથી અમે બેઉ જણે આયંદે પરણીને ધણીધણાણી થવાનું એકમત થઇને નકી કીધુંછ.”

“સુખી રેહો, મારાં બચ્ચાંઓ,” મેહેરજી શેડે મોઠાં હર્ષિત જીગરે તે બેઉને માંથે હાથ મેલી તેમને એ સાંભળી આશીર્વા આપતાં કહ્યું; “કીરતાર તમો બેઉનો સદા નિધેક્યાન થજો!”

તે પછી સારાં કે માઠાં નસીબે લગનને માટે તે ડોસો કશી રીતે ઉતાવળો થયો નહીં. તેને એટલેથીજ તદ્દન નિરાંત વળી ગઇ.

વળી તે પાછો પુરતો ટટાર બી થયો હતો, ને ડાકટરો તેની જીંદગીને કશીજ અલવલ નહીં આવવાની દરેક ખાત્રી આપતા હતા એટલે બી તેને ઉતાવળ કરવાનું કારણ રહ્યું નહીં.

મગર ઉપલી ક્રિયાં થઇ જવા બાદ ફેની જાલની સંગત વધારે સોહોધતી રહી, ને તેનાં દરેક સુખની જ્યાદા કાળજી કરતી થઇ કે જ્યારે તાજુબ કે જાલને તેની ઉપર તે કીસમનું પ્રેમ હેત. કદી આવ્યુંજ નહીં—તે એટલે સુધી કે ફેની કાંઇ વખત મનથી મુજતી ને તાજુબ બી પણ થતી કે ‘પરણીને બી મને એવણુ બસ એટલાંજ હેતથી આહશે કે કેમ?’

તે ડાસો—મેહેરજી શેઠ—એ બધું માંજણું ધણાં ગંભીર ધ્યાનથી જોતો ને તપાસતો રહ્યો હતો, ને પોતાના દીકરા સાથે મનમાં ને મનમાં ધણો ખદા થતો હતો. “આએ પોરી એક શીરે-રતો છે,” તે પટપટતો, “પણુ આએ પોરયો આંધળો ભાત છે ! ખુદ જાણે એ કેમ એ પોરીની એટલી શીદાગીરી જોઈ શકતો નથી !”

એ પછી ‘પોરયો દુન્યાદારીમાં હજી જરા વધારે પાવરદો થાએ ને હજી વધારે કેળવાએ’ તે મક્કસદથી તે તેને લઇને પોતે મુસાફરીએ નિકળ્યો, પણ મદ્રાસથી તેઓ છુટા પડ્યા. તે ડાસો પોતે ને પેસી કાંઈ જરૂરી કામે મદ્રાસ લાંબો વખત રોકાયા, કે જે વખતે જાલ એકલો બેંગ્લોરથી ફરતો ફરતો આગળ વધી નિલગીરીઝ ગયો ને ત્યાં સપડાઇ ગયો ! ત્યાં તેણે પેહેલ વેહેલી જી—રોજીને જોઇ ને જોઇ તે એકદમ ધાએલ થયો. ત્યાર કેદે તેના આપની તાકીદને માન આપી અંતે તેને મુંબાઇ પાછો જવું પડ્યું, જ્યારે વળી થોડું એકમાંજ બીમારીના ઢાંગથી તે પાછો ફરવા જવા તૈયાર થયો, ને તે વખતે ડાસાજીએ ધણી આનાકાનીથી તેને રજા આપી, ને વળી સાથે મેહતાગીરી કરવા ને તેને સમાલવા પેસીને બી મોકલી આપ્યો.

ત્યાર પછી થું થયું તે આપણે આગલા સીલસીલામાં વાંચી આવ્યાં. નિલગીરીઝમાં જી—રોજીને લગતી બધી ખાતમી મળી જવા પછીથી પેસી પેહેલો મુંબાઇ નીકળી ગયો, ને તેણે વળી ત્યાં જઈ પેલો એક જાલને હીંમત આપનારો ને સાફ મનાવનારો કાગળ બી પણ લખ્યો. ખરેખર તો તે વખતે તે પોતાના જૈફ ઠાકાને મળ્યોજ ન હતો ! ને પોતે એકલો આવતો રહ્યો તેથી તે ડાસાજી તેનાપર

છાણાજ ખુસ્સે થયા, ને જાલને એકદમ તેડાવી લેવાની તેવણે તેને સખ્ત તાકીદ કરી, કે જ્યારે પોતે આવતો રહેવાનાં કારણમાં તો તેણે કંઈ બલતુંજ કહીને તે શેઠયાને ઉડાવ્યો હતો !

હવે તે ડાસો તેના કેહવા મુજબ જાત્રની એ “ભમાતુ જીંદગી” થી કાપર થયો હતો, ને તે પગ ઠેડવીને ધરમાં રહેતો ન હતો તેથી તે ઘણો નારાજ બન્યો હતો. તેની મરજી હવે મોટી ઢીંગસા જેવે ધામધુમથી છોકરાંઓને પરણાવી દેવાની હતી, મગર પેસી આવ્યા પછી બેચાર દિવસે તેને એકાંતમાં મળ્યો ને એક કલાક સુધી ત્યારે તે કાકા ભત્રીજાએ તે એકાંતમાં કંઈ ખુબ વાતચીત કીધી. તે શી વાતચીત થઈ તે કોઈએ કહી જાણ્યું નહીં; પણ તેજ સાંઢજે પેસી કંઈ જરૂરના કામે પાછો બાહરગામ જતો રહ્યો, અને તે પછી તે ડાસો પોતાના ઓરડામાં ચતોપાત જમીન ઉપર બેહોસ પડેલો મળી આવ્યો, ને તેને એકાએક એ શું થયું તે કોઈને મુતલબ સહમજ પડ્યું નહીં !

અલખત તાબરતોખ કાબેજમાં કાબેલ ડાકટરોની દોડ પોંઢચી, ને તેઓએ કાંઈ મોટી ઉશ્કરણીને લીધે એકદમ લકવો લાગ્યું પડેલો કહી તે શેઠયાની જીંદગી મોટા જોખમમાં જાહીર કરી; અને ત્યારે એ કમભાગ્ય બેખનાવથી થયરી ગયલી ફેનીએ જાલ ઉપર તાકીદનેા એક તાર તાબરતોખ મોકલી આપ્યો, કે જે આપણે જોયું તેમ જી—રોજનાં ધરમાં તે હતો ત્યાંજ તેને મળ્યો. તે ઉપરથી તેણે વલતા જવાબમાં તે તરત પોતે નીકળી પડ્યો છે એ મક્કસદની ફેનીને તેવાજ એક અરજાંટ તારથી ખબર આપી અને તે પોતે મુંબાઈ આવવા પછીથી એકદમ નીકળી પડ્યો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૮ મું.

એ મુસાફરી દરમ્યાંજ જાત્રનાં મનની હાલત કોઈ રીતે ઇર્ષા ઉપજવા જોગ નહીંજ હતી. તે તેનાં મનની અસ્વસ્થ હાલત ખ્યાન કરવા કરતાં વિશેષ સેહેજથી સહમજી શકાશે. એક પળમાં વહાલી જી—રોજનો મીઠો માનીતો ચેહેરો તેણીનાં આંસુઓ વચ્ચેથી તેના પર ખુશીમાં હસ્તો તેના ખ્યાલોની આંખમાં ખડો થતો, તો વળી ખીજજ પળે ભલી ફેનીનેા કાકલુદીભર્યો ચેહેરો, ઉંડી નાસીપા-

સીથી ધવાયલો, વળી તેજ કીસમે તેની સાંમે ખડો થઇને તેને સંતાપતો !

તે ખુદાથી હરહાલ દયા આહતો મુસાફરી કરતો હતો. રખે તે જ્ય તે પેહેલાં તેના પીતા બેહેસ્તમુકામ પાંખ્યા હોએ ને તે મુરખી આપતું તે મોહું જોવા પાંમે તે પેહેલાં તેને અવલમંજલ પોંહયાડી દેવામાં આવે તે એ છોકરાની ચાલુ ચીંતા અને હમતધસક હતી. તે હવે જ--રોજીને લગતી હકીકત આટલું સુધી બી તે નેકબખ્ત આપથી છુપાવા સાડ પસ્તાતો હતો, ને તેની છાતીપર માથું નાખી વિશ્વાસથી પોતાના મોટા પ્યારની એ સધળી કેફયત તેને તે જઇને કહી શકે ને મીનતથી તેની માંશી મેલવી શકે ત્યાં સુધી ગમે એવી બીમારી છતાં ખુદ તેને બચાવાની દયા ફરમાવે એજ તેની એ મુસાફરીમાં ચાલુ બંદગી હતી !

તેને સ્ટેશન પર તેની ધરની ગાડી લેવા આવી હતી, તે ગાડી સાથે કારબારી હીરજી પોતે આવ્યો હતો, જેણે ત્રેન આવી લાગતાં કમરમાંથી અરધો વાંકો વળીને તે પોતાના નાધલા શેઠને સલામ કરી, અને પછી તેનો સામાન--જે જીજવી તે સાથે લાવ્યો હતો તે--ઉતારવાની દોડ ચલાવી; કે જ્યારે હીરજીની સલામના જવાબમાં પેહલો સવાલ જે જાલે રજી કર્યો તે વાંચનાર સેહેલથી કલ્પી શકશે તેમ એજ હતો કે “કાંએ, શેઠ કેમ છે, હીરજી ?”

“છે તેમજ છે, મુરખી સાહેબ,” હીરજીએ જવાબ કર્યો.

“છે તેમજ એટલે કેમ ?”

“ફેર કશોજ નથી ને ઘડી પળતો જોખમ છે, મુરખી,” હીરજીએ સમજાવીને પાછું કહ્યું.

“પણ હુશ્યાર છે કે ?”

“જરા બી નહીંજ; પરયા ને પરયા બેહોશ છે તે છેજ. વચ્ચે એકજ વખત જરા હુશ્યારી આવીતી,” હીરજીએ કહ્યું--ને જાલ અરધો શુગરગુળર ને અરધો શોકાતુર બાહર ખોટી થઇ રહેલી પોતાની ગાડી તરફ ઉતાવલે ચાલ્યો.

એ વખતે સમી સાંહાંજ થયલી હતી, ને બતીઓ સલગી ચુકી હતી. બાહર જગત બધી હંમેશ જેવીજ ગરબડખોરી અને

ઉલટમંદ દેખાતી હતી, પણ જાલને તે કશાંમાં કશી મોજ માલુમ પડી નહીં; અને તે ધમધમ કરતી જોડીની ગાડી તેને લાઇને મળ-ગામની હીલનાં ઉંચાંણ પર ચઢી ગઇ ત્યારે તે ખંચાઇને ખેતાબ ને શોકાતુર અંદરથી ખેસી રહ્યો હતો.

તે બંગલે પોંહ્યાંચ્યો.

બંગલાના પોરટીકોમાં ગાડી વધી અને ખાણમાં ઉભી ત્યારે તે ઘોડોપાંણી પાંણી ચમ ગયા હતા. તેઓનાં નસ્કોરાં જોસથી દમ લેવાના સખખે ધણાં ઉપસતાં ને મોટાં ચતાં દેખાતાં હતાં; કેમકે ફેની બાઇની વરદી મુજબ કોચમેન તે ઉંચાં એરબ જનવરોને ધણી તેજ સાથેજ હાંકી લાવ્યો હતો.

જાલ એક કુદકે ગાડીમાંથી ઉતર્યો ને બંગલામાં ગયો.

ત્યાં આગળા ખંડમાંજ ધરડો બટલર ઉભેલો હતો. તેની મગ-ફરી એ હતી કે તે એજ નોકરીમાં ધરડો થયો હતો. તે છેક નાધલી ઉમરે અત્રે આવ્યો ને રહ્યો હતો, ને ધણી સંતોશ વચ્ચે આખી જીંદગી એજ મુકામપર તેણે સુખમાં ગુજારી હતી. તે વડો બટલર હતો, અને કુટુંબના એક તરીકેજ પાછલી જીંદગીમાં તે નાધલાં કુટુંબમાં પલાયલો ને ખ્યારો ચમ પડેલો હતો. જાલ ને ફેનીને તો તેણે ખોલામાં રમાડેલાં હતાં.

તેણે જાલને નમીને સલામ કરી.

“ કેમ, અનુન ?”

“ સાહેબને ડાકટર સાહેબ પેહેલે પાધરા લાયબ્રેરીમાંજ તરત મળવા માંગેછ,” તે બટલરે જવાબ કર્યો.

“ ફેની કાંહાં છે ?”

“ તેવણુ તો મોટાં શેકની પાસેજ છે.”

“ કાંએ, કંઈ વધારે છે ?”

“ હા સાહેબ, ડાકટરો ધારેછ કે રાત નહીં જશે.”

“ કંઈ બોલી શકેછ ? કંઈ વાત કરેછ ?”

“ હજી તો નથી બોલતા, જાલ શેઠ,” તે નિમકહલાલ નોકરે હોંમત આપી, “પણ ડાકટરો ધારેછ કે ગુજરવા પેહલાં હુશ્યારી

એક વખત આવવીજ નેહએ. હુશ્યારી આવશે તો તમારી સાથે
ચાત કરી શકશે.”

નલે એક અઘાતથી આંખમાં ઉભાઇ આવેલાં આંસુ ખંખેરી
ઠાઠ્યાં, ને પછી તે જરા તાબુજ થતો પાધરો પેહલાં
લાયઝેરીમાંજ ગયો.

હયાં તે કુટુંબનો ડાક્ટર અને સોલીસીટર બંને કેથા હાજર
હતા, અને બંને ધીમા ધીમા અવાજે વાત કરતા હતા. બંને શુદ્ધ
ને સામ્યા સદગ્રહેસ્ય આસામીઓ હતા.

તેઓ નલને બેતાં તરત ઉભા થયા, ને તે જવાનને ઘણી
દીલસોજીની શેકહેન્ડ કરી.

“કેમ લાગેછ, ડાક્ટર?” નલે દુખી અદાઓથી ડાક્ટરનેજ
પેહલાં પુછ્યું.

“ફક્ત તમારામાં જીવ બરાયો હોએ તેમ એક તાંતણે બિચા-
રાનો જીવ વલગેલો છે,” તે નામાંકીત ડાક્ટરે જવાબ કર્યો.

“પણ શુદ્ધીમાં આવશે ખરા કે?”

“હું ધારૂં છો તો ખરો; મોટા ડાક્ટર જેમીસન બી રોજ દાહ-
રામાં બે વખત આવેછ,” તે ડાક્ટરે ગંભીરાધથી કહ્યું.

“પણ છે શું?”

“બેજાનો લકવો છે,” તે તખીબે સમજાવ્યું. “કોઇની ઘણીજ
જેરાવર ઉશ્કેરણીનું પરીણામ છે. પણ એ ઉશ્કેરાવાનું કારણ શું
મળ્યું તે કંઈ સમજ પડતી નથી. કેહછ કે બપોર સુધી તો તદન
સારા ને ખુશ હતા, ને પેસી સાથ કંઈ કામ બંધાની કેટલી બધી
વાતચીત બપોરના એકાંતમાં કરીધીતી. પડ્યા ને પડ્યાજ બિચારા
બંધાઈ ગીયાછ, પેહલેથીજ બચે એવું નહીં હતું. ફક્ત એકજ
વખત હોસમાં આવ્યા હતા.

“અને ત્યારે?” નલે મોટી આતુરતાથી પુછ્યું.

“ત્યારે બેચાતી જ્યાંને ફક્ત તમારીજ ટગર કરીને તમેને
મળવા માંગ્યું, ને પછી આવે તમારા સોલીસીટર મીં વાડ્યાને
તેડાવી મંગાવ્યા,” તે ડાક્ટરે કહ્યું, “ત્યારના એવણ બી અહીંજ

રહેલા છે. કંઈ થોડું ઘણું એવણુને તમારા ખાખે તમારા પપાએ કહેલું છે જે તમોને એવણુ પોતે કહેશે.”

“ત્યારે હું હાલ તો જાઉં પપા આગળ?”

“હમણાં તો મીં વાડયા તમારી સાથે કંઈ તાકીદની વાત કરવા માંગેછ,” તે ડાકટરે કહ્યું. “પછી આવજો. હું તાંહાંજ છેઉં. જરા ઘી હુશ્યારી આવવાની નિશાણી મળશે તો હું તરત તમને બોલાવશ, બાકી હમણાં ગએલા ને પછી ગએલા બધું સરખુંજ છે. તમે અત્રે આવી લાગાછ ને હવે અહીં હાજર છેઓ તેજ બસ છે.”—અને તે ડાકટર ઉતાવળી અદાથી તે દરદીવાલા રૂમમાં એટલું કહી ચાલતો થયો.

જાલ બાળુમાંની એક ધઝીયેરમાં ફસડાઇ પડ્યો, અને રૂમાલ પોતાની આંખ પર નાંખી બેઅખતયાર રડ્યો. તેના બાપના છેલ્લા દિવસોમાં તે તેની પાસે ન હતો એ માટે તેને ઘણુંજ લાગ્યું.

“પેસી કાંહાં છે, મીં વાડયા,” તેણે જરા વારે પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી પુછ્યું.

“તેજ અમો ઘણાં તાજુમ થઇએછ,” મીં વાડયાએ જવાબ કર્યો. “કાંઈ અતી જરૂરનું કામ બતાવી મેહેરજી શેઠની બચબીત બીમારીની જરા આગમચ અત્રેથી તે જતો રહેલો હજી સુધી પાછો ફર્યોજ નથી!”—અને જરા વારે ગંભીરતાથી વધાર્યું, “મને એ આદમી ગમતો નથી, મીં જાલ, હું તાજુમ કરુંછ કે તમારા જોડે બાપ પર એ એટલો બધો પોતાનો અમલ ને કાણુ કેમ બેસારી શક્યો હોશે. મારા પાસ પુરાવો એક બી નથી પણ હું પોતે મારાં મનથી ઘણા ભરોસા સાથે માનુંછ કે આએ મેહેરજી શેઠની બીમારીમાં કોઇ બી કીસમે એનો હાથ છે ને છેજ. એણે તેવણુને કંઈ બી તેવું અતી ઘણા ઉશ્કેરાવાનું ગંભીર કારણ આપેલું હોવુંજ જોઇએ!”

જાલ ખુરશીમાં ચમકી ઉઠ્યો.

“તમો એમ ધારોછ, મીં વાડયા?” તેણે ગમરાઇ પુછ્યું—અને તે મનથી તાજુમ થયો કે શું પેસી ત્યારે દુઃગાબાજન પુરવાર થયો.

હશે? શું તેણે તેના આપને છ—રોજને વાસ્તેની તેની શીદાગીરી કહીને એકદમ બડકાવીજ મારયો હશે, ને તેથીજ તે આપ મરવા સુતો હશે? શું અંડાળ પેસીએજ એ રીતે તે જૈશ શેઠયાનાં મોહોતને ઉતાવલે તેડું કર્યું હશે?

“મારી તદ્દન આત્રી છે,” તે વિદ્વાન સોલીસીટરે પાછું કહ્યું; “મગર હાલ એ વાત જવા દેઓ. તમે દેખીતી રીતે તમારા પપા આગળ જવા આતુર છેઓ, ને તમે ત્યાં જાઓ તેજ વખતે તેવણને હુશ્યારી આવી જાય તે ખ્યાલથી અમારે તમે સાથે એક ઘણીજ તાકીદની અને જરૂરની વાત કરી લેવા જરૂર થઈ પડી, ને તેથીજ તમોને ત્યાં પાધરા જતા રોકીને મેં આવતાં સાથે અત્રે બોલાવી મંગાવ્યા.”

“પણ એવું તે શું છે?”

“એ મરવા સુતેલા તમારા પપાની એક સેવટની આજ્ઞા તમે પાસે એકદમ મારે અદા કરાવવી છે,” તે વકીલે સમજાવ્યું, “ને આત્રી માનજો કે હું તેમાં તમારું બહુજ કદંછ. એ વાસ્તે તમારી વાત જોઈને તમારા પપાના હુકમ મુજબ તમે આવતાં સુધી અત્રે ઘરઆર માંડીને મને રેહવું વટીક પર્યું છ !”

“પણ એવું તે એ મારા વહાલા પપાનું શું ફરમાન છે?”

“ઘણું બેહુદું ફરમાન છે,” તે સોલીસીટરે કહ્યું, “મગર તે બેહુદાપણને લીધે તે અદા નહીં કરયે તો તમારો છંદગી ભરતો નાસ થઈ જાએ છે. ને તે મારે તમારા પપાના એક ફેન્ડ અને તમારા એક શુભેચ્છક તરીકે બનતું અટકાવવાનું છે. હું કાંઈ, તમે જાણો છ તેમ, એ તમારા લાયકીવાલા આપનો આજકાલનો દોસ્ત નથી. હું એવણના સોલીસીટર કરતાં એવણનો દોસ્તજ વધારે છેઉં, અને છેક છેલ્લાં ૩૦ વરસથી અમો એમ દોસ્તો છઈએ. હું પોતે, તેથી, પેસીને મોટા શેઠપર જે અમળ ને કાણુ હતો તે હંમેશ દીલગીરી સાથે જોતો આવેજો છેઉં, પણ કમનસીબે હું તે બાળે એવણને કદી સમજાવી કે રોકી શક્યો નહીં—તે એટલે સુધી કે અનેક વખતે અમો એ બાળે વાત કરતાં કન્યો વટીક કરી ઉઠેલા છઈએ !”

હયાં એવામાં બારણા પર કોઈએ નરમ હાથ મારયો, ને બીજી પળે ફેની પોતે અંદર આવી. તેનો રડમસ એહેરો રડતાં

રડતાં છેક લાલચોળ થયેલા હતા. તે એક રાણીનીજ અંદાં ને તોરથી ચાલી અંદર આવી.

“નહી—ઓ નહી, મને મળતા બી નહીં કે?” તેણીએ આવતાં સાથે ફર્યાદની ઢપે કહ્યું;—ને જલ એક કુદકે સોમો જંધ તેને હેતથી બેઠ્યો, કે જ્યારે તે સોલીસીટર બારી બાહર જોવા માંડ્યું.

“હું આવતોતોજ; આવતાં સાથે મેં તારે વરે તો પુછ્યું. ડીઅર,” જાણે કહ્યું;—અને ત્યારે પછી જલની ખાંધ પર માંથું નાંખી તે મીઠા સ્વભાવની મધુરીએ પોતાની બરાબર રહેલી છાતીને એઅખત્યાર ખલાસી આપી, જે કેવાં ખરાં જ્ઞાત્રથી તે મેહેરજી શેઠને પોતાના આપ પેરેજ આહતી હતી તેના કશા પણ ઢોંગ કે સહરાગત વગરનો એક પ્રત્યક્ષ પુરાવો થઇ પડ્યો.

“તમે કંઈ ખાનગી વાત કરતાતા?” તે પછી તેણીએ માંથું ઉઠાડી આંસુ નુંછતાં પુછ્યું;—અને વધાર્યું, “હું અત્રેથી જોતી રેહું?”

તે સોલીસીટર તુરત વચ્ચે પુરાયો.

“નહીં, ઓ નહીં,” તેણે કહ્યું, “તમે આયાં તે બી મેહેતર છે. મારે મીઠું જલ સાથે જે વાત કરવી છે તે તમારેજ લગતી છે, અને તેથી તમે તે સાંભલશે. તે જોર બી સાજંજ થશે.”

જલે એ સાંભલતાં મોટી અજાચબી વચ્ચે તે વકીલ તરફ જોયું. તે શું કહેવા માંગતો હતો?

“મોટા શેકે ગઇ કાલે શુદ્ધીમાં આવીને મને જેહેમતથી જે થોડું ધણું કહ્યું તે જાણે હું માની બી નહીં શક્યો,” તે વકીલે ખુલાસો કર્યો, “પણ પછીથી તેવણનાં હુકમ મુજબ મેં એવણના બધા ખાનગી દસ્તાવેજો તપાસ્યા છે, ને ત્યારે મારી તમામ ખાત્રી થઇ છે તેવણે જે કહ્યું તેજ ખરું છે. હવે તેવણની છેલ્લી ફર માસ એ છે કે કશી બી ધીલ વગર એકદમ તમે અને વાહલાં છોકરાંઓએ પરણીને ધણીધણાણી થવું!”

જલ શીકકો પડ્યો. જલ શીકકો પડ્યો, કે જ્યારે સુંદર ફેનીએ આશકથી એકદમ નિયું જોયું.

“હું” પોતે બી સમજું છું, મીં જલ, કે હાલના સંજોગો દરમ્યાન શાદી રામશણીનો ખ્યાલ કરવો સીકું હેમાઠાત છે ને તે અનવું જ માહાલ છે,” તે વકીલે જરી રાખ્યું, “પણ જો તેવું નહીં થાય તો બલે તમે બંને જણાં એ મરવા સુતેલા દરદીનાં બિછાણાં આગળ રજુ થઈ, તેવણની છાતીપર હાથ મેલી, પાછલથી જરૂર પરણીને એક થવાના ને ‘મીન’ કોઈ સાથે પરણવાનો કદી ખ્યાલ વટીક નહીં કરવાના પવિત્ર સોગંદ લેવો, ને તે બી બસ થશે.”

“ને નહીં તો ?” જલે ગુસ્સામાન ડોલા કાઢી કહ્યું.

“નહીં તો પરીણામ, મીં જલ, તમારા બાબમાં તો ખરખર ધણું જ માહું છે એટલું જ હું તમને કહી શકું છું,” તે સોલીસીટરે ગંભીરતાથી જવાબ કર્યો. “હું અફસોસ કરું છું કે બધું ભેદ ખોલીને તમને કહી દેવાની મને સત્તા નથી, પણ મેહેરજી શેઠે બજાઈથી ધણું ખોટું તોખી એટલું બધું પકડું કામ કાયદા કાનુનો મુજબનું કરી લીધેલું છે કે તાબરતોખના લગન, નહીં તો તે લગનના કસમ જરૂર લેવાને હું તમે બેઠે પાસ તમારું બધું માનીને ફરી ફરીથી વિનંતી સાથે માંગી લેઈ છું.”

“હું મોહોતના ઝોરડામાં એ જાંતના નાટકો ચતા કદી બી તમોસ કરી શકવાનો નથી,” જલે મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું; “હું એ જાંતની એબસરડીટી ખરાં દિલથી ધીકકારું છું.”

“મગર મરનાર શાંતીમાં મરશે તે,” વકીલે અસરકારક દીસમે કહ્યું; “પાછલાં પરીણામોનો ખ્યાલ ધડી બર નહીં બી કરવો તોખી એટલું તો જાનજોજ કે એ શેઠ્યાનો આત્મા એવા કસમ લેવારતાં સાથે ધણીજ શાંતીથી જશે. ડાકટરો કહે છે કે એવણની વાચા ને હીલચાલની શક્તી ગુમ થઈ જ પરી, પણ અંદરખાનેથી એવણ પુરતા સાવધ છે ને બધું સમજે છે, ને ખરેખર તો તેવણની એ માનીતી મુરાદ પાર પડેલી જેવાને વારતેજ તેવણનો જીવ જાણે આતુરતામાં એ મરણ પામી ચુકેલાં ખોલ્યાંને હજી વલગી રહેયોછ ને રીએછ !”

“ઓ ત્યારે તો ચાલો, વાહાલા જલ, આપરે તે કસમ લઈ લેઈએ ? એમાં ખુરં શું છે ?” હયાં ફેનીએ કાકલુદીથી અને પુર

હીંમતથી માંગી શીધું. “આપરે એ બહાલા મુરખીની છેલ્લી ધડીએ શાંત ને સુખકારક કર્યે.”

“તુંને એ ખ્યાલ ગમેછ, ફેની ડીયર ?” તેણે ફેનીને અન્ય-
થીમાં અપીલ કરી; “તું મને તાબુબ કરેછ ! એક મોહોતના
ઓરડામાં કસમો લેવાનું એ ફાર્સીકલ ઢતોંગ હું કોઇ કાલે બી
મંજુર કરવાનો નથી.”

ઓ, તે કેહવા માંગતો હતો પણ આવા દુખભર્યા સંજોગો
વચ્ચે તે કેમ કહે કે તે એવા કસમ માટે તૈયારજ ન હતો ? તે
છ—રોહનો ભરથાર પોતાના મુરખી બાપની મરતી ધડીએ એવા
જુઠા, અપવિત્ર અને છેકજ અધરમી કસમ તે કેમ લે ?

“એમાં બુરૂં છેજ શું, બહાલા ?” એમ છતાં ફેનીએ પાછું
વિશુવીને કહ્યું. “મીં વાડ્યા આટલાં જોસથી હીમાયત કરેછ ત્યારે
એમાં કંઈ તમારું બલુનં ચતું હોશે. આપરે જુઠા કસમ થોરાંજ
ખાવાનાં છઠ્ઠાં જે તેની વાત ?”

“એ બધું બચ્ચાંનાં ચેરાં જેવું છે,” જલે અધીરાઈથી કહ્યું.

“વેલ, હું તો એટલુંજ કહી શકુંછ કે તમો તમારી મોટી
ખરાબી કરોછ.” તે સોલીસીટરે કાંઈક ગુસ્સાથી ખભાં ચઢાવી કહ્યું.
“હું તમોને—”

પણ તેટલાં બારણું એકદમ ઉઘડ્યું, અને એક નર્સ ઉતાવળે
ગભરાતમાં અંદર આવી.

“કેમ ?” તે ત્રણે લગભગ એકજ દમે પુછ્યું.

“જલ્દી ચાલો,” તેણીએ કહ્યું; “શેઠને હુશ્યારી આવીછ, ને
જલ ને ફેનીને એકદમ મળવા માગેછ. તેવણ ધીમું ધીમું બોલી
શકેછ, અને ડાં પીઅરશન કેહછ કે એ હુશ્યારી હવે છેલ્લીજ છે,
જે ઘણો વખત સુધી ટકવાની નથી.”

“ચાલો, અમે આવ્યેછ,” જલે હીંમતથી ચુકવ્યું,—બીજાજ
પણ તે ફેનીનો હાથ હેતથી પોતાના હાથમાં પકડી ઉતાવળે કદમે
પોતાના બીમાર બાપનાં બિછાંણાં આગળ દોડ્યો.

તે સોલીસીટર બી તેમની પુકે ગયો. તેની અદા તમામ
મંબીર, ચર્સાબાજ અને ગમગીન હતી. તે જલની કાંઈક દયા

ખાતો હોએ તેવોજ બધો તેનો દેખાવ હતો. તે તાજુબ થતો. આલ્યો કે શું જાણ છેક છેલ્લી ઘડી સુધી હેમક થઈ એ જરૂરી કસમ લેવા નાજ કેહવાનો હશે?

મકરણ ૯ મું.

મીઠું બોલા જુઠાઓ અને ચાખણસીખોર ખુશામદ્યાઓ બાજે વખત ભોલાંભટાકોને ભમાવીને કેટલી હદ સુધી પોતાના કાબુમાં લઈ શકે છે, ને પોતાની મતલબને પેશ પડે. તે ભોળાંભાળાં હેમકો ઉપર કેટલો બધો અમલ બેસાડી શકે છે તે સવળું જવાન જાણના આલ્યા પીતા મેહરજીશેઠના સંબંધમાં આપણે જોઈ વળ્યાં. તે શેઠયો પોતે પોતાની પ્રખ્યાત અને પાકટ વચનાં પ્રમાણમાં ઘણું અતુભવી અને ડાહ્યો પાકો જાણવા અને માનવાનો જાહીરમાં ફાંકો ધરાવતો હતો, કે જ્યારે ખરેખર તો તે પેલા લુચ્છા ને પ્રપંચી પેસીના હાથમાં એક હથેયાર કે રમકડાં જેવોજ હતો, ને તે એલીદરાજ આંગર તે બંને હેતવંતા બાપ દીકરા વચ્ચે છેદું પડાવી પોતાની મતલબ કાઢી લેવાના પછાડાગાં પડ્યો હતો તે જોવાનું તે ડોસાજીને કશું બાંણ હતું નહીં.

અને તે ફાવ્યો. તેણે શું કાલુઘોલું કર્યું તે અજાણત કોઈએ જાણ્યું નહીં, પણ જાણતો જીવ જી—રોજી પર લોટપોત થયો હતો. તે ખાતમી નિલગીરીઝથી મેળવી આવ્યા પછી તેણે તે ડોસાના બાપમાં કંઈ એવી છુપી સુરંગ લગાવી કે તે પોતે પછીથી કાંઈ જરૂરી કામને બાંહેણે ખસતો થવા પછી તરતજ તે ડોસો બીચારો લકવાના એક જગરજસ્ત હુમલાથી પટકાઈ પડ્યો, ને પડ્યો ને પડ્યો મોહોતનેજ બીજાંણે બિચારો મરત્રાજ સુતો!

તે બીમારના ઝોરડાનાં બારણાં બાહર “મોટાશેઠનો” એક ખાંસ ખીદમતગાર મરાઠો નામે રાજી ગંભીર અદાથી બારણું પકડી ઉભેલો હતો. તે એક પુનેગર મરાઠો હતો. તે શેઠના વિશ્વસમાં પેસી જેવોજ રાએતપાએત હતો, ને જરીની આરડરના ડગલા ને સોનેરી સાજની પાઘડીના ઢોરને વટીક પુગી ચુક્યો હતો.

તે “મોટાશેઠ” નો વડો સિપાઈ હતો, અને શેઠનો માનીતો હોવાથી જાણનો અગતકરીને અણુમાનીતો હતો. તે કેહતો હતો કે તે અને પેસી “એક ઓવારેના કુત્રા” હતા, કેમજે પેસીએજ તેની બલામણું કરી રખાવ્યો હતો ને તેજ તેને વધાર્યો જતો હતો, એટલે જાણને તે સ્વભાવિક રવેસે મુનલગ ગમતો ન હતો. તે છેક ખાળક ઉંમરથી પારસીઓનેજ ત્યાં પરવસ થઇ મોટો બલકે ધરડો થયો હતો, અને તેથી ગુજરાતી જખાન માદર જખાન હોય તેમ સાફ જોણતો હતો. તે એક કદાવર અને રોખવાડો મરાઠો હતો.

તેણે જાણને જોતાં કંમરમાંથી અરધો વાંકો વળી વળીને તે જખાન શેડીયાને નમન કર્યું, અને જાણ દુખી દેમાગે ડોકાંનો એક રહેજ લેહેકો આપી અંદર ગયો.

મગર તેઓને દાખલ થતાં જોતાંજ ડાકટર પીઅરસન અંગુઠા પર ચાલીને તેઓની સામે આવ્યો, અને ધીમે હલકે કહ્યું, “હમણાં જરા હુશ્યાર થયા છે. બીલકુલ જોણાતું નથી, ને હું તો ધારંછ જે હવે કદી બી જોલી શકવાના નથી; પણ તમે લોક ચણુંજ સમાલજો. જરાબી પાછા ઉસ્કેરાવાતું કંઈ કારણ આપશે તો તેજ ધડીએ જાન કમજ થઇ જશે.”

જાણે એ સાંમળતાં છાતીમાં ઉમરાઇ આવેલું એક મોટું દુચકું જેહમતથી દખાવ્યું, ને બીજી પળે જાણને તે મોટા બાદશાહ જેવા બાપની છાતી પર તે પડ્યો.

તે ત્યાં ઘણું રડ્યો, ને ઘણી સખ્તી પછીજ ફેની અને ડાકટર તેને એકદમ ચુપ થવા પઠાવી અને સમજાવી શક્યાં.

“બાવાજી, મારા બહાલા બાવાજી,” એમ છતાં તેણે રડીને હલપાંત કરતાં પુકાર્યું, “હું આયોછ જો! જરા મારી ગમ જોવોની? જરા આંખ ઉધારોની?”

અને ખરેખર, એ ઠાકલુદીના જવાબમાં હોય તેમ, તે હેંતવંતા બાપે-તે મરતા બીમારે ધીમે રહીને પોતાની આંખ જોલી, ને તે શીકડી ઝાંખી પડી ગયલી ચસ્મો ઉઘાડી ફાટેલે ડાળે તે પોતાના એકપુરાં ફરજદ બણી જોયું.

તેઓએ જોણવા માંગ્યું, પણ તે લોહીના એક બી છાંટા વનાના શીકા હોઈ હાલ્યા ને ધુજ્યા છતાં મુખમાંથી અવાજ કશો

આહેર પડ્યો નહીં. વાચાળ માત્ર નહીં પણ હાલચાલની શક્તિ વટીક લગભગ તમામ થઇ ચુકી હતી. તે જૈક આસામીએ ફક્ત આંખ ફેરવી આજીજીભરી રવેશે ફેની બણી જોયું.

“મુરખી સાહેબ,” હવે તે સોલીસટરે આગળ આવી તે ખીમાર ઉપર વાંકો વળીને મોટે સાહાદે કહ્યું, “તમારી મરજી મુજબનું બધું નકકી થયું છે. લગન કરી નાખવા જેવો તો હાલમાં વખતજ નથી, પણ છોકરાંઓ તમારી છાતી પર હાથ મેલી બધા સાક્ષીઓનાં દેખતાં પવિત્ર સોગંદ લેશે.”

તે ઝુફતી આંખોમાં એ સાંભળતાં રહેજ તેજ આવ્યું. સંતોષથી હોઝે તેમ તે આંખો આસપાસની ચેહરાપરની લાઇનો ને નસો જરા ફેલાવા લાગી એમ તરત દેખાયું.

“ઘણોજ હેરત ઉપજવનારો આએ એક કેસ છે,” તે ડાકટર કે જે હાલમાં દરદીની નાડપર હાથ રાખી ખેડો હતો તેણે ધીમે રહાદે કહ્યું. “શરીર તદન મરણ પાંખી ચુક્યું છે, ને મગજ તે છતાં તદન તેજ ને સાચુત છે. એ મગજની તેજ હજી થોડાક કલાકો સુધી ટકી રહેશે એમ મને તો લાગેછ, પણ કંઈ કેહેવાએ નહીં, કદાચ એક મિનીટમાં ખી એ જોત જે તદન ઝુફતી જળે છે તે યુગ્મજ જાએ!”—અને તેણે વકીલને, તેથી, હવે ઉતાવલ કરવા એસારતથી તાકીદ કરી.

“એક બે મિનીટનું કામ છે,” સોલીસીટર મીં વાડયાએ નરમાસથી જાલને સમજાવ્યું. “એવણુને ખાતર એટલો મારો સુખન કરો? એ બિચારાને હવે હેલ્લી ધડીએ સુખ ને શાંતીમાંજ મરવા દેઓ. ફેનીનો હાથ લેઓ તમારા હાથમાં.”—અને કેહવાને તાજીખી-બરેલું છે કે જાલ જે એવાં કશાં ખી ઢટીંગને વશ નહીંજ થવાના ઠરાવથી ઓરડામાં આવ્યો હતો તે આવા સંજોગોમાં મુતલગ સાંભો નહીં થઇ શક્યો. તેણે, તેથી, ઉંઘમાં લેનો હોઝે અથવા એક ચાવી આપેલું પુતલું હોય તે કીસમે સુંદર ફેનીનો ન્હાનો, નરમ, નાજુક, સુવાલો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો.

તે પછી વકીલે સાહાદ મારીને પેલા રાજી મરાઠાને ખી અંદર બોલાવ્યો. તે નોકર ધરતો એક આસામી હોઝે બેમજ, પોતાના તે મરવા સુતેલા શેઠના વિસ્વાસમાં હતો, ને તે એ મીં વાડયાને ખબર

હતું. એટલા માટે તેને બી એક સાક્ષી તરીકે રજુ કરી પોતે જ કરતો હતો તે તમામ કાર્યસાધક ને કેવળ કાયદાપુર્વકજ કરવા તે વિધવાને સોલીસીટરને જાસ્તી ગમ્યું.

એ ઉપરથી રાજી પશુ આવીને તાબેદારીથી બાળુમાં ઉભો, કે જ્યારે તે વકીલે ફેની ને જાણના જોડેલા હાથો પોતાના હાથમાં લઇ તે મરના બીમારની છાતીપર મેલ્યા, અને પછી મોટે ખુલ્લે સાહદે તેણે કહ્યું—“કે જ્યારે મલક મલક જોતો તે મરવા સુતેલો જોઈ શક્યો પોતે તે સધળા ક્રિયાનો કારોબાર ધ્યાનથી સાંભળતો ને તપાસતો હતો !—“આએ મોહોતના ઓરડામાં, મીં જાણેજર શેઠના, તમારા બુદ્ધિર્ગવાર બાપની હૈયાતીની છેલ્લી ઘડીઓમાં હું તમોને પાક ખુદાને નામે અને ન્યાયના કરેલા કાયદાઓ મુજબના પવિત્ર કસમ આપું છું. તમારા મરવા સુતેલા મુરખીની એ છેલ્લામાંછેલ્લી ખવાહીશ ને છેલ્લામાંછેલ્લું ફરમાન છે કે તમારે આએ ફેની બાંતું સાથેજ પરણવું, અને તેથી તમો મોટે ને ખુલ્લે અવાજે કહો કે હું કસમ લેઈ કપ્પુલ થાઉં છું કે ફેની સિવાય બીજી કોઈ આએ દુન્યામાં, ફેનીની હસ્તી દરમ્યાન, તમારો પરણી મોહરદાર થશે નહીં.”

અને જલ તે વિધીપુર્વક બોલ્યો !

તેણે શુંગણાતે દમે તોબી મોટે અવાજે, તે મરનો શેઠયો સારી રીતે સાંભળી શકે તેમ કહ્યું, “હું કસમ લેઈ કપ્પુલ થાઉં છું કે ફેની સિવાય બીજી કોઈ આએ દુન્યામાં, ફેનીની હસ્તી દરમ્યાન, મારી પરણી મોહરદાર થશે નહીં.”

“ બોલો, મનસની-ગવસની-કુનસની !”

“ મનસની-ગવસની-કુનસની !”

“ અને હવે તમો એજ રીતે કસમ લેઓ, ફેનીબાઈ,” મીં વાડયાએ હવે ફેની તરફ ફરીને કહ્યું; “બોલો કે હું કસમ લેઈ કપ્પુલ થાઉં છું કે જાણેજર સિવાય બીજો કોઈ આએ દુન્યામાં, જાણેજરની હસ્તી દરમ્યાન, તમારો પરણો આવંદ થશે નહીં.”

“ ઓ હજારો ખુશીથી !” ફેનીએ તરત જવાબ કર્યો,—અને મીંડે સ્વરે તોબી ખુલ્લા અવાજે તેણીએ તેજ બોલો જાણની માફક પાછા ઓચરતાં કહ્યું, “હું કસમ લેઈ કપ્પુલ થાઉં છું કે જાણેજર

‘સિવાએ બીજો કોઈ આએ દુન્યામાં, જલેજરની હસ્તી, દરમ્યાન
મારો પરણ્યો ખાવંદ યશે નહીં.’

“બેલો, મનસની-ગવસની-કુનસની !”

“મનસની-ગવસની-કુનસની !”

અને હયાં જલ જેને “ફાસિકલ ઢટીંગ” કહી ચુક્યો હતો, તે
ક્રિયા તમામ થઇ. સોલીસીટરે તેની કાયદાપૂર્વક નોંધો લીધી-ને તે
અંધુ તમામ થવા સાથે તે મરતા બિમારે તરત પાછી
આંખ વીચી દીધી !

શું તે મરી ગયો ?

પ્રકરણ ૧૦ મું.

તે મરી ગયો નહીં હતો. હજી તેની હૈયાતીની જોતા જુદતી
જલતીજ રહી હતી. ફક્ત જે તેની છેલ્લી પણ સૌથી માનીતી
આરજુ તે નક્કી થતાં હવે થાક ને સંતોષથી, ડાઁ બીઅરસનનાં
કેહવા મુંજળ તેણે આંખ પાછી વીચી દીધી, ને પછી બીજી પળે
તે પાછો બેહોસ થઇ ગયો હતો.

બીજા હાથપર જલ પણ એ ક્રિયા તમામ થતાં પાસેની
થુરસીમાં ફસડાઇ પડ્યો ! તે પોતે પણ બીમાર ને બેહોસ જેવાજ
નજરે આવતો હતો, ને ફેની હદ વગરનાં હેત ને બેશુમાર કાળજીથી
તેનાપર વાંકી વલી હતી.

સૌ ફાઇએ, અલખત. જલની એ બેહોસીનો બાએસ તેના
પીતાનો પાસે આવેલો અંતકાળ માની લીધો. કોઇને કશા બી બીજો
ત્રીજો વહેમ થયોજ નહોં. ચારે રે, એક હીણભાગ્ય ને ફૂર સરજત
કે જે એકના જોડે પાક કરારે અને સરેસ્તાની ક્રિયાક્રમથી તે અદ-
રાઇ ચુકેલો છતાં બીજીને વરવા કપ્પલ થવા ને કસમ લેવાને તેને
ફરજ પાડતી હતી તેનાં દયાહીણપણાંનો, અફસોસ કે, કોઇને બી
ભાસ કે ખ્યાલ થઇ શક્યો નહોં.

તે સોલીસીટર પોતે પણ આછો અજળ અને ખુશી થયેલ
નહોં. આવી સમ્બાધાની ને આટલી બધી સખ્ત તાબેદારીની તેણે

જાન તરફથી હાલમાં વડી રાખી ન હતી. આવતાં સાથે એ કસમ લેવાની દરખાસ્ત તેના અંગેળ રજુ થતાં તે જવાને જે તુચ્છકાર સમેત તેમ કરવાની ના કહી હતી તે ઉપરથી આટલી ઘનાઈ ને આવી નાંખતીતી તે ધારાશાસ્ત્રીએ ઉમીદ રાખી ન હતી--અને તેથી તેણે જે પાછળથી એ “સારી સમજ” બતાવી તે થકી મીઠ વાડ્યાને પણ ઘણો સંતોશ ઉપજ્યો.

તે તેનો ખેરખાંદ હતો. તે તેનાં બધાંમાં હતો. લુચ્છા પેસી માટે તેને કાંઈ અજબ જેવો અણુગમે આવી ગયો હતો, માટે જાલ જે કદી નાફાં કરતે તો જે એ સોલીસીટરને પોતાને પણ મોહા કરાણ કરનાર પરીણામ થઈ પડનાર હવું તેનો આ રીતે અટકાવ થયો તેથી તે વિદ્વાન રાણ થયો, ને જાલને ઘણી ઘણી શાખાશી કહી સંબળાવી. તેણે તેને દરેક જોઈતી હોંમત ને ધીરજ આપી,

પણ જ્યાં તેવામાં ડાકટર પીઅરસન વચ્ચે પુરાયો. “મીઠ જાલ જે મારી સલાહ માન્ય કરે તો એવણે તુરત હવે આસાએસ લેવા રીટાયર થવું જોઈએ. એવણે અત્યંત શીકકા પડી ગયા છે, ને મને એવણે વારતે ગંભીર ફકર થાયેછ. જે એવણે તુરત પુરતી આસાએસ નહીં લેશે તો જરૂર કરીને સખ્ત બિમાર થશે.”

“મારા પપાનો જીવ જાએ તેવે વખતે હું જઈને આસાએસ ને આરામ કરું?—રોટ,” જાલે ધીરજ ખોલી દેખ બિજવાઈ પડતાં કહ્યું.

“તમારી જીલ છે,” તે ડાકટરે માયાથી સમજાવ્યું. “ડાકટરી વિધાને હકાવે ને તમામ છક કરે એવો આએ તો એક અજબ જેવો કેસ છે. એવણેનો જીવ હમણાં ઉડી જશે એમ કાંઈજ કહેવા તું નથી. કદાચ એમ ને એમ સંહવાર બી પડે! કદાચ એમ ‘નરીશ’ કર્યા કરતાં બીજાં થોડાં દોહડા બી નીકલી જાએ!! બધું તદ્દનજ અચોક્કસ ને અનિશ્ચીત છે. શરીર મરણ પાંખી ચુક્યું છે, પણ નોડ હજી પાધરી છે ને હાટ અજબ જેવું જોરાવર રહેલું છે.”

“તમે આસાએસ કરો, ને હૈયાતી ખતમ થતી હોશે કે ડાં પીઅરસન તાબરતોય તમેને અત્રે પાછા તોડવી દેશે,” મીઠ વાડ્યાએ હયાં સુચવ્યું.

“હું એમજ કેહું છું,” ડાક્ટર બજીદ થયો, “એવણની બિચારાની હૈયાતી લંબાએ તે આવી એવણની હાલત વચ્ચે ચાહવાનું બી. મારાં મત મુજબ તો અતીધણું ઘાટકી છે. ખુદા એવણ સાહેબને હવે જેમ વેહલો છુટક કરે તેમજ સારું, કેમજે હવે મેહેરજી શેઠ કદી બી આ બીમારીમાંથી ઉઠે એમ તો છેજ નહીં—મગર મારું કેહેવું જે એ એટલું ધીમું મોહોત છે ત્યારે હાલની આએ બધી અજબ જેવી ઉશ્કેરણીઓ પછી મીં જલે આસાએસ કરવા જવા સામે જીદ કરવી સજવાર નથી.”

“હા, જો, અમારું માનો, જલ્દી ડીઅર,” હાં ફેની અતીવણી કાકલુદી સમેત વચ્ચે પડી. “હવે તમો અહીંના અહીં છેઓ ત્યારે ફકર શું છે? જો ચાલો, તમે તમારા ઓરડામાં ચાલો, ને મારે પોતાને હાથે હું તમો વાહજાને વાસ્તે સોજી ચાએતું એક કપ બનાવી લાઉં. તેથી જરા તમોને તાજગી આવશે.”

જલ ઉઠ્યો. તે છાકટની પેરે લપેરા ખાતો હતો. તેના હૃદયમાં આગના બડકા ઉઠતા હતા. તેનું મગજ ફાટીને ટુકડા થઈ જતું હતું!

તે બે વાર પોતાના મરતા પીદર પર હેતથી વાંકો વળ્યો, ને તે ઠંડાં શીકાં કપાલપર તેણે ખરાં હેનની ઉપરાસાપરી ચુમીઓ લીધી, પણ તે વાતની તે જૈફ બીમારને કશી ખબર ન હતી. તે તો અમરગીમાં તેનો જૈફ જન જઈ ચુક્યો હોએ તેમ લાડકાં જેવો સ્તબ્ધ—ફકન બંધ આંખોએ શાંત પડેલો હતો.

જલ ફેકેફેક રડતો ને પછી બહાલી ફેનીની પાક અને દીસ-સોજ બાહેધરી હેઠલ સર્વની એલેમાસ અને સદ્ગાહ માન્ય કરી, તે મોહોતના માહા દુખકારક ઓરડામાંથી બાહર પડ્યો.

મગર તેને બાહર જતાં બારણામાં પેલો મોટાશેઠનો મરાઠો ખીદમતગાર રાજુ પાછો મળ્યો.

“આપ સાહેબને મારે જરા મળવું છું,” તેણે અવરકવરની આનાકાંની વચ્ચે ઓશકાતાં ને નમી નમીને સલામ કરતાં જલને કાંને લાગી કહ્યું.

“શું છે?” જલે પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી અરધા ગુસ્સા સાથે પુછ્યું. તેને, ઉપર કહ્યું તેમ, એ મરાઠો તદન અણુગમતો હતો,

“જરા લાંબી વાત છે, મુરખી સાહેબ,” તે સિપાઇએ જવાબ કર્યો.

“ત્યારે લાંબી વાતનો આગે વખત છે કે?” બંદૂક વધતો શરૂ થયો.

“મુરખી સાહેબ,” તે હજુરયો હજી બચી ગયો, “મારી વાત આપ સાહેબના લાભની છે. ઘણી જરૂરની છે.”

“જાહનગમાં ગેઠ તે-મારે નથી સાંભળવી,”—અલે તીખાસથી કહ્યું,—અને તે દાદર તરફ ચાલ્યો.

“વાહલા, કેમ એવા એકદમ આજે નાસખર થઈ જાયો?” આં ફેની પાછી તેને કાંને લાગી. “આપરે એને સાંભરશું”, એકાએક તે ખરાં એને શું કહેવાનું છે તે?”—અને બંદૂકનાં ધ્યાનમાં તુરત ત્યારે તે સદ્વાહ ઉતરી. તાજુબ કે જેમાં કાઢવું કહ્યું તે નહીં કરી શકે તેવી વાતોમાં પણ ફેનીનું કહેવું તરત તેનાં ધ્યાનમાં ઉતરી જતું. તે તેના હાથોમાં એમ મીસાલે નરમ થઈ જતો. તે સુંદરીનાં શાણપત, વફાદારી અને દીલસોજીમાં તેને જાણે સંપૂર્ણ ભરસો આવતો હતો.

“તું” અને કાલે બપોરે બાર વાગતે મારા ઓરડામાં મળજે,” એ ઉપરથી વિચાર ફેરવી તેણે જતાં જતાં રાજીને કહ્યું,—અને ફેની ઉતર તાબેદાર હેસાંનની એક ઉતાવળી નજર ફેંકી તે સિપાઇએ નમનતાથી જાહેર તરત નમતાં જવાબ કર્યો, “વારું મુરખી સાહેબ.”

તે પછી ફેની પાછરી તેને તેના ઓરડામાં લઈ ગઈ; તેણીએ પોતે પોતાની દેખરેખ હેઠલ ખાસ તજીમને સંભાળથી, તે આવનાર હતો માટે આવે તે આગમ્ય, તેનો એ ઓરડો સફા અને તૈયાર કરાવ્યો હતો.

તેણીએ તેને તેના કપડાં ઉતારી બિઝાણામાં પોઢાવ્યો, ને પછી પોતે તરત ચાએ કરવા નિચે દોડી. તેણે જી જાણે તે વાહલા જવાનની ખીદમત સાર તે નોકર આદમીઓનો વિશ્વાસ કરી શકી નહીં. નોકર આદમીઓ તો ગાડું બરાબ એટલાં ને પગેપગ ધરમાં રૂતાં, પણ તે કાળજીવંત માહાત્મ્યને કાઢને એ કારજ સંપૂર્ણ કરવાનું ગમ્યું નહીં.

ખરી પ્રેમાલ પરણેતરેનું એજ લક્ષણ થાએ છે. આચા દાયા ને આનસમાની ખીદમત પર ગરવાવાલીઓના ભરથાર એટલા સુખી હોતા નથી--જેટલા કે એક ગરીબ ધરમાં એક કાળજીવંત મોહર-દારનો ભરથાર સુખી થઇ શકે. એ સુખની સિમાજ નથી. પોતાના પતીના સુખપર કાળજીવંત હેતથી દરેક વાતમાં વીહીલી પડનાર બહાલીઓને માટે એવાં કાર્યો તે જોહેમત નહીં પણ મોજ થાએ છે; ને તેવી અસરાથી ધરાવનારીઓમાં આ સુંદર ફેની પણ એક હતી.

આ પીધાથી જલને ખરેખર તાજગી આવી. તે પછી ફેની તેને પંખો કરતી અસાધારણ હેતથી તેના બિચારા કને ખુરસી ખેંચી બેઠી. ને તે લાડલી તે બહાલા જવાંનના ખ્યારા જીલકાં પસ-વારતી તેને પોઢાવી દેવાનાં પ્રયત્નો કરવા પડી!-પણ અરેરે, તેને ઉંધ તે કેમ આવે? ફેની તેનાં ગલાંમાં હાથ નાંખી ખ્યાર અને ખુર વિશ્વાસ વચ્ચે તેને અરધું આલીંગણ આપી બેઠેલી હતી, કે જ્યારે તેના ખ્યાલોના ખ્યાખમા લાજવાજ લાઇલાજ જી-રોજી રડમસં એહેરે ને દયામણા સુખડે હાજર થઇ “દગાખાજ!” ની ચીસ તેના કાનમાં પુકારતી રહી હતી--અને ત્યારે તેને ઉંધ તે કેમ આવે?

તે ઓરડામાં ગેસ નરમ કરેલી હતી, ને સઘળું રમશાન જેવું શાંત, ઉદાસ ને સુપ હવું. ફક્ત જલના બેકરાર જીવની તાસ-વીસ ને પવિત્ર ફેનીની સમજાવત ને ખ્યારની સુમીઓ વતરોજે ખીજે કશે સણસારો ત્યાં સંભળાતો હતો નહીં, કે જ્યારે તેણીના દરેક પવિત્ર શ્વાસનો સુવાસ ને તેણીના ઝલકતા બાલનો પમરાત તેના કરતાં કોઇ ખી ઓછા કંગાલનો દેમાગ ખુશીમાં તર કરવા વના રહી શકતો નહીં.

“તમેને શાની એટલી બધી બેકરારી છે, બહાલા?” તેણીએ દયાથી અરધું રડી દેઢને તેને બગલગીર થતાં અતે પુછ્યું. “પપા તો બિચારા હવે સુખી થશે. તમે તેવણું છેલું કેહેણ કરી તેવણું સુખીજ કીધાં. મોહોતમાંથી ખી તેવણ તો, તેથી, તમે વાહલાને રડાજ આશીરવાદ આપશે.”

“પણ તું--તું બહાલી ફે, તું શું મને આહી શકે?” જલે જાણે સ્વપ્નવત પુછતો હોએ તેમ અરધી દીવાની અદાથી પુછ્યું.

“ઓ જલ, તમે હજી મને એવો એક સવાલ પુછી ખી શકોછ?” તેણીએ ખરાં દીલની તાજીખીથી પાછું પુછ્યું—અને હેતથી વધાર્યું, “મારી આખી દુન્યા તે એકલા તમેજ છેઓ. મારી મોજ, મારું સર્વસ્વ તે, બહાલા જલ, તમે તે તમેજ છેઓ, ને હું જે કેહુંછ તેના ખરાંપણાનો એકત્રો ગુવાહ મારો ખુદ છે. મેં તે તમેને વરસોથી એ હાલમાં જહીરમાં ઉમરી આવેલા પ્યારથી જાતેનમાં ચાહેલા છે, ને ખુદ મોહોત જીવતથી ખી મારો પ્યાર લખો મરતમાં જીવાદ છે. જોવાની, જાવાજીને વાસ્તેની આટલી ગમી ઘેરમાં છે તોખી મુવો મારો જીવ તે તમે બહાલા પાસે છેઓ એટલે જાણે શું એક ખુશીમાં ગરક ગીયોછ! મુવા દોજખીએ પોતાની ઝેરી જગ્યાનથી તમારી વિરક્તનાં શુદ્ધખાનો મને સમજાવવામાં કંઈજ બાકી નહીં રાખીતી, પણ તમારાં હિમાન ને વચનમાં મને એતપ્યાર એટલો બધો આસ્તવાર હતો, બહાલા, કે તે મુવા ઝેરી જવાનના લખાડને મેં સદા થોકરે માર્યોછ!”

જલની છાતી એ સાંભળતાં વળી નવેસરથી ધુજી આવી !

“તું કાણુને વાસ્તે એમ બોલેછ, ડીઅર?” તેણે, એમ છતાં હીંમત એકઠી કરી ખીજી પણે પુછ્યું; “કાણુ મારે વાસ્તે તુંને ખુરું સંમજાવતું?”

“હું તમે બહાલાને હમણા ને હમણા એ બધું કહી દેવા નહીં માંગતીતી, પણ હવે વાંત નિકલીછ ત્યારે તે હું છુપાવા ખી માંગતી નથી,” તે પ્રમાણીક બાળાએ અસરકારક રવેસે જવાબ કર્યો; “હું ખાસ કરીને મુવા પેલા તમારા કમીન પેસીને વાસ્તે કેહુંછ.”

જલ વધતો ચોક્યો !

“પેસી ! તે મારે વાસ્તે ખુરું બોલતો હતો ? તે શું કેહતો હતો?” તેણે જોહમતથી પુછ્યું,—અને તેનો એહરો તે આરડાના અંરમાં અંધારામાં વટીક ગુસ્સાથી લાલભુંડ જોવો ચપલો સ્પષ્ટ નજરે આવતો હતો !

“હું શું તમારી આગળ વાત કર, બહાલા ?” તેણીએ નિચી નજરે કહ્યું. “તે મુવો આજે કેટલું કેટલું ચડ્યું મારી પુઠે લાગેલો છે. તે તમારાપરથી મારો મન ઉતારો કરાવી પોતે તમારી જગા

લેવા મથીમથીને મરેછ.—પણ મારા ચનારની ખુટીપરથી ખી હું તો એ મુઠા એખલને ઓવારે નહીં. પછી અંતે જ્યારે કંઈ નહીંજ વધ્યું ત્યારે છેલ્લે છેલ્લે અહીં આવી ગીયો તે વખતે તો તરેહવાર કેહી કેહીને મને મરીગીયાએ ખીહીવરાવી મારી.”

“શું ?”

“મેં ધણોજ હરધુત કીધો ને બધી એ નીમકહરામી વાસ્તે ધણોજ ખોખરો બનાવ્યો ત્યારે એક ઘેલા વાંદર જોડ્યો ઉશ્કેરાયો,” તેણીએ ખ્યાન કર્યું.—“અને પછી કંઈજ નહીં વધ્યું ત્યારે મને કેહ જે તું અમથી અમથી ના અટવાઈ મર. તે તો તુંને જીવંત ખી આહતો નથી, ને હમણાં ખી નિવગીરીઝમાં કોઈ પુલવાલા ગામરયાની એખલધામણી દુકતી પર દીવાનો ચયસો ત્યાંજ પરસો છે ! મને કેહ જે તું નથી માનતી તો કંઈને મસે ત્યાં જ ને નજરે જોઈને મારી વાતની સમ્યાઈ વાસ્તે તારી ખાત્રી કરી આવ. વરી એ વાત મારી આગળ કરીને મુવો તરત પગાજી આગળ ગીયોતો, ને તાહાં કોણ જાણે શું કાંઈ ઘેર કરીને પોતાનું કાંઈ કરી ગીયો જે ગીયો ને ગીયો એવણુ બિચારા આએ ફેજને પુગ્યા !”

જલ કાંઈ બોલ્યો નહીં. તે શું બોલે ? છેક લોહી નીકલે તે હદ સુધી તેણે ગુસ્સાથી પોતાનો હોઠ કરડ્યો, અને નિર્દોશ ફેનીને એમજ લાગ્યું કે તે ઝેરી જીવાનના દોળખીની એ બધી બનાવતી ખાતથીજ તે એટલો ગુસ્સાથી ઉશ્કેરાતો હતો, અને ઉશ્કેરાતો હતો વાસ્તેજ બોલતો કે બોલી શકતો ન હતો !

“તમે મારી પર એ વાત કરવા વાસ્તે જરા ખી ગુસ્સે તો નથી, વાહલા ?” તેણીએ શીકરમંદ પુછ્યું; “મેં તમારે દીલ તો નથી દુખવ્યું ?”

“એક જરા ખી નહીં, ડારલીંગ,” જલે હેતથી તેને કીસ કરતાં જવાબ દીધો. “એ મારા કમીના પીતરાઈનું મુજપણું હું સારી રવેસે જાણું છું. મેં તેને હર હાલ જતો મુક્યોછ, પણ હવે બધી આએ તેની સિતમગીરી ઉઘાડી રવેસે મારી જાણમાં આવવા પછી તેણે મોહોત ચેતીનેજ ચાલવાનું છે. મારા ભોલા પપાએ એ એક ઝેરી સરપને પોતાની બોંદિમાં પાસેલો છે, પણ હું એ મારે આસ્તી-

નવું હવે જો તે મારા હાથમાં આવશે તો માથું છુંદી નાખ્યા વગર રેહવાનો નથી !”

“વાહલા, વાહલા, શાંત થાઓ—ધીરા પરો,” તેને ગુસ્સાથી અતી ધણે ઉસ્કેરાઇ આવેલો જોઇ ફેનીએ પ્યારથી પસવારતાં ને શાંત કરતાં કહ્યું.

“હજી તો પેલા રાજીને ડંધું કેહવાનું છે,” જાલે તેનાં પટાવવા પર ધ્યાન આપ્યાવના અરધું મનસે—અરધું મોટે કહ્યું, “મને લાગેછ કે તે ખી એજ માહા મુજની કોઇ ખીજી એવાજ દગલ-ખાજીને લગતી વાત હોશે. આપરે કાલે સહવારે જોઇશું કે તે શું વાત છે,—મગર હાલ તો હવે તું સિધાર અત્રેથી, અને મને એકલો પરવા દે—મને જરા એકલો નિરાંત કરીને સુઇ જવા દે.”—અને ફેની ત્યારે તેને પુરતો શાંત કીધા બાદ, વધતી ઓછી આનાકાની વચ્ચે, અંતે ઓરડો છોડી ગઇ. પોતાના ઓરડામાં સુવા થકી જવા આગમચ, એમ છતાં, તે મરવા સુતેલા બહાલા સુરખીની ખખર લેવા તે બલી છોકરી પાછી એક વાર સીકરમમાં ગઇ, કે જ્યારે જાલ વળી રાજીને આ માહા મુજની દગલખાજીના સંબંધમાં નવું તે શું એક કેહવું હશે તે વાસ્તેની અધીરાઇ ઉપજવનારી તાસવીસમાં એકલો પડ્યો.

તે આખી રાત તેને જરાએ ડંધું નહીં આવી. ફેનીનો પ્યાર અને જી—રોજની મોહોખત તેને સંતાપતાં એક કલાક ખી તેનાં મનથી અલગ થયાં નહીં. બંને નમુનેદાર, બંને અસીલ, બંને સાચી, બંને ખરી બલી ને બાવફા હતી, પણ અફસોસ કે એક નહીં પણ તે બંનેને તે પોતે તો—સરજતનો એક હાણુભાગ્ય શિકાર—રોગરગ જીઠો, બેવચની ને બેવફાજ પુરબાર થયો હતો !

ને પંચાએતનો એક માનીતો અકાળર હતો, માટે તેની ખેરઆકૃત જાણવા ને પુછવા ચકી સારે સારે ધરનાં લોકો આખો દહાડો આવતાં જતાં રેહતાં, ને બલાબલા યુરોપ્યનો પણ પોતાના કાકાં મુકી જતા. અલખત દરદીના રૂમમાં કોઇને બી લાવવામાં આવતાં ન હતાં. તે ધારોજ ત્યાં રાખવામાં આવ્યો ન હતો, વળી જલ પેતે પણ તે આવતાં જતાં બધાંને મળવાની દરકર કરતો ન હતો. ઘણું કરીને ફેનીજ એ કારજમાં આખો દાહડો ખડે પગે રોકાયલી રેહતી ને પટકાઈ જતી.

હવે એ વળતે દિવસે બપોરે બાર વાગે રાજી સાયની મીલા-કાતની જલે કરેલી ગોઠવણની ફેનીએ આવી તેના કાનપર ચડી યાદ આપી. ને ત્યારે જલ ઉઠીને પાધરો પોતાના ઓરડામાં ગયો. તે મરાઠા સિપાઇને શું કહ્યું હશે તે જાણવા તે પોતે બી વધતો ઓછો તલબગાર થઇ રહ્યો હતો, કેમજે નિમકહરાંમ પેસી જી-રોજીની વાતથી ફેનીને વટીક મડકાવા ને માહીર કરવાની હદ સુધી નીચો પુરવાર થઇ ચુક્યો હતો, ત્યારે રાજી તરફની બાતમીમાં પણ કાંઇક તેવુંજ નવું જાણવાનું નિકળશે એમ તે ભરસાથી હવે માની શકતો હતો.

તે મરાઠો પોતે પણ, પેલા હાથપર, વખત સાચવીને જલના ઓરડાનું બારણું પકડી બેઠો હતો, ને જલને જોઇને નમનતાઈ સાથે કંમરમાંથી અરધો વાંકો વલી તેણે તેને સલામ કરી.

જલે તેને પોતાની પછવાડે પોતાના ઓરડામાં બોલાવ્યો. તે પોતે તે પછી એક ખુરસીપર બેસેતાયો, ને રાજી સાંભે હાથ જોડી ઉભો.

“હું પેસી શેઠ વાસ્તે કંઈ આપ સાહેબને ખાસ કરીને ખાનગી કહવા માંગુ છું,” તે મરાઠાએ સખ્ત તાબેદારી ને વફાદારીભર્યાં ખરાપણાંના દરેક દેખાવ સાથે કહ્યું,

“શું?”

“આપ સાહેબનો મારી પર ચાહ કે એતબાર તો હતોજ નહીં—”

“તે મારા ચાહ કે એતબારને લાયક થવા જેવું કીધુંજ શું છે?” જલે તુચ્છકારથી વચ્ચે પુરાતાં કહ્યું.

“તે હું સમજું છું, ને પાછલથી તે વાસ્તે હું પુરતો પસ્તાયલો છું, જલેજર શેઠ,” રાજુએ ઓજરખાલીથી કહ્યું. “હું નીચ પણે વરત્યો છું, પણ સુધરવા માંગું તો નહીં સુધરી શકું એવો દીલનો છેકજ મેલો કે મુજ નથી.”

“મંગર તું કેહવા શું માંગે છે?” જાણે તેની એ બટાઇથી કાંઇક કંટાસો ખાતાં પાછું પુછ્યું. તે એકદમ જો કેહવું હોય તે વાત પર આવી જાય એવીજ તેની મરજી હતી

પ્રકરણ ૧૨ મું.

“હું આપ સાહેબને ખાત્રી આપવા માંગું છું કે જલ્દીમ પેસી પોતેજ મોટા શેઠનો ખરેખરો ખુની છે, ને તે હું પુરવાર કરી શકશ.”

“એટલે?”—અને જલ એકદમ ચમકી ઉઠ્યો.

“પેસી જ્યારે નિલગીરીઝથી અત્રે આવ્યો ત્યારે મોટા શેઠ જરા જરા ખીમાર ચાલતા હતા.” તેણે ખુલાસાથી સમજાવતાં કહ્યું. “આપ સાહેબમાં એવણનો જીવ ધણેજ બરાબ રહેલો હતો, ને તમે આવવાને દેરી કર્યા કરતા હતા તેથી ધણા ગુસ્સે ચલા કરતા. જાણી પેસી એવણના અવારનવાર કાંન બરવા કરતો હતો કે તમે ધણા ઉઠાઉ ચપક્ષા ને હીણપસ્તી નિપજાવનારી હાલતમાં રહેલા છેઓ, ને તેનું કહ્યું મુતલગ કરતા નથી.”

“ને મોટા શેઠ તે માનતા હતા કે?”

“માનવાતું તો પ્રુછોજ ના, મુરખી,” રાજુએ જવાબ કર્યો. “એ આદમીની આંખોમાંજ હું તો કેહું છું કે જાણુ છે. તે મોટા શેઠને એક બચ્ચાંની કીસમે પોતાના હાથમાં રમરી લેતો! હું પોતે બાંગર ને લુંચો છું, પણ હું તાજુત કરું છું હું પોતે ખી આજે કેહી કે જાણુ નથી શકતો કે કેમ અત્યાર તક એના હાથ પર હું વેચાયો ને નાચ્યા કીધો. એનામાં કંઈ એવી મોહીનીજ છે, જલ શેઠ.”

જાલે જવાબ દીધો નહીં. તે હવે મોટી ઉસ્કેરણીમાં તે ઓરડામાં ફેરા લેવા પડ્યો. કદમ કદમ એ રીતે તેણે જોધ લીધું કે તે તેની વિશ્વાસઘ્ન માનીતી નિર્દોશ જી—રોજીથી દુર ને દુર હકચો જતો હતો ! કદમ દર કદમ ફેનીનો ખાવંદ થવાને તે વધારે ફર્યો જતો હતો,—ને ખરેખર તેને હવે સહમજ પડ્યું હતું કે તેના બાપે છેલ્લી ધડીએ પોતાનાં આગળાં વસિયતો ફેરવી કાઢ એવું છેલ્લું વીલ કરેલું હોવુંજ જોધએ કે જેની તાસીરથી તે જો કદી મીઠી ફેનીના પવિત્ર હાથનો ધનકાર કરે તો સધળું માહા મુજી પેસીનીજ માલેદીમાં જાપ ને તે પોતે અરધી વનાનો મોહતાજ ને હાથ ધસ્તોજ રહી જાએ !

મગર તેને પોતાને પૈસાનો ખ્યાર ન હતો. તે પોતે પૈસાને તકલીફ ને તુચ્છ જાણતો હતો. તે પોતે તો પોતાની બાજુનાં બળપર મુસ્તાફ હતો. તેને તેના પીતા તરફથી કશું નહીં બી મલે તોબી પેટપુર પેદા કરવા જોગી દલદેશરીમાં પણ જી—રોજી જેવી એક સકલગુણસંપન્ન તેની પોતાની પસંદગીની મોહરદાર સાથે તે હજારો પાંતીનાં સુખમાં રહી શકે એમ તેને લાગતું હતું,—પણ અરે, એવું કરીને શું પેસી જેવા એક રગેરગ ને નસેનસ નાલાયકને હાથ પોતાની બધી પાદશાહી અનામત તે જવા દે ? ગજબ થયો !

તે જળી મરતો હતો; જેવડી આગમાં તે બિચારો બળીને બકમ થતો હતો ! કયે રસ્તે કામ લેવું ને હવે શું કરવું તે તેને સુઝતું ન હતું. તે જાણે આંધજો ભીન બની ગયો હતો !

“ખુદા ખરાનો ખાં છે,” રાજીએ જરા વારે પાછું કહેવા માંડ્યું; “એ મુજી તમારો પેલા ભવનો શત્રુ હોએ તેમજ તમામ તમારો લોહીતરશ્યો હતો. તે તમારા મુરખીની તમામ જાગીરો, દોલત ને અશકેઆમતનોજ માત્ર નહીં, પણ પાક ને રાંક ફેનીઆધનો બી માલીક થવા ચાહતો હતો, પણ ચોરને પોટને ધુવની ધુલ તેમ તેની એ તમામ ગણુત્રીઓમાં તમો મુરખીએ ગર્થ રાત્રે જરૂરી કસમ લેધને તેને મહાત કીધોજ તે બધું તદ્દન ખરું ને ખુદા વાજબી થયુંજ. હું તેનો હથ્યાર હતો, ને તેના પાપી તાબામાં હતો, મગર હવે મારી આંખ આગળનો તે પરદો ખુલી ગીયોજ, ને હું દયાન-તદાર ને વફાદાર થવાના કસમ લેઈ ચુક્યોજ.”—બને એમ કહતાં

તેણે વાંકાવલી જાલનાં ખુટને પોતાનો હાથ લગાડ્યો, ને ઘસીજ .
કાકલુદીભરી મિનતજરીથી તે તેને પગે લાગ્યો.

“ તારી ચાલ હજી મારે તપાસવી જોઈશે,” જાણે ચુકાદા આપતાં કહ્યું, “અને તુંને મારી મેહેરખાંતી અથવા વિશ્વાસ સપુર્દ કરવા આગમચ હજી તારી વર્તણૂકપર મારે પુરતી નિશાહ રાખવી જોઈશે. હું માનીજ નથી શકતો કે સુધારાની તે’ જે રાહ એકદમ ને અચખચ અખત્યાર કરી છે તે દીવના ડંખનું પરીણામ હોએ. મને તો એમજ લાગે છે કે તારા કુરખીની હાર થવાથી ને તેના તરફથી તને કશું હવે મળવાનું નથી એમ તારી ખાત્રી થવાથી તારાંમાં આએ બધી ‘નેકી’ એકદમ ઉછલી નિકળી જાય !”

“ તમે સાહેબ મને—”

“ મગર એ વિશે હાલમાં કશી ખી તકરાર કરવા કે તુંને ઉતાવલે કોઈ રીતનો ગેરમનસાફ કરવા હું ખુશી નથી,” જાણે કાંઈક નરમાસથી જારી રાખ્યું; “તું હાલ તો જા. તે’ જે આતમીઓ મને આપી છે તે માફ બધું મન રોકી રાખેજ, વાસ્તે તારે વિશે શું કરવું તે હું ફેનીઆઇ સાથે મત કરીને હવે પછી નકકી કરશ, ને તુંને જણાવશ.”

રાજી પોતાના ગેઢ હાથ પર માંથુ નમાવી એ સાંમળતાં જુસાંન અને તાબેદારીથી નમ્યો. જાણે જે કહ્યું તેના જવાબમાં છેક પગે પડવા જેવી હદ સુધી તે વાંકો વળ્યો, અને પુરતા અદબ સાથે પછી પાછલે પગે હડીને તે ઓરડામાંથી બાહર નિકળી ગયો.

તે પોતાની પુઠે તે ઓરડાનું બારણું ખેંચીને બંધ કરતો ગયો, ને જાણ તેણે જે કાંઈ સાંમળ્યું હતું તે ઉપર તે પછી દર્દમંદ દીસે ગૌર કરતો પોતાના ગમખાર વિચારો સાથે એકાદ પણ એકલો પડ્યો.

તે એ પોતાના ખ્યાલો દરમ્યાંન નાચીજ પેસીને પોતાનાં જીગરથી એક પણ પણ માફ કરી શક્યો નહીં. કેવી રીતે દોસ્તીના દેખાવથી તે તેનું કલેજું કરડી ખાતો તેની બાથમાં સદા ખડો હતો તે હવે બધું તેની નજર તળે આવતાં તે ગુસ્સાથી સરખસર થેલો ચ્યો. તે એટલી હદ સુધીનો કાળો ને કરપીણ હતો કે તેની પાયા-

માલી ફરી નાંખી તેના બાપની તમામ અસકેયામતનો ને રહી સહી માઠી ફેનીનો વટીક એકલો માલીક થઇ બેસવાનો અરમાન દીલે વસાવી શક્યો એ બધું જાલને લાગ્યું કે ઇનસાન્યતથી અલગ—ખુદ શેહેતાન્યતને મળતું આવતું હતું, ને પેસી આદમના અવતારમાં એક અરો શેહેતાન હતો એમ હવે અને હવેજ તે જોઇ શક્યો !

—:૦:—

પ્રકરણ ૧૩ મુ.

બીજો દિવસ હતો.

બીજો દિવસ હતો, ને ૩૦ પીઅરસન સાથે મોટા ડાક્ટર જેમીસનનું ફરીથીનું “કનસલ્ટેશન” થયું, અને તે બંને વિદ્વાન તબીબો આચંદ્રે એજ નકકા સેવટ અને અનુમાનપર આવ્યા કે એમ ને એમ મેહેરજી શેઠ હવે એકાદ પખવાડયું બી ગયડાવી કાઢે !

“લેન્ડની મરતી વખતની તાઠાતનો આવો કાઠ બી કેસ વૈદક વિધાની જાણમાં આગળ આવ્યો નથી,” બિછાંણાં આગળથી બાબુએ થઈ જઈને મોટા ડાક્ટરે જાલ, ફેની અને સોલીસીટર મીં વાહાડયાને સમજાવ્યું; “એવણુ સાહેબ એમ ને એમ, માફ તો મત છે કે, હજી એકાદ પખવાડયું ખેંચી કાઢારશે !”

“ખુદાની કેવી મેહેર !” જાલ પટપટ્યો.

“તમારી જાલ છે, જાલ,” તે ભક્ષા ડાક્ટરે સહમજાવ્યું. “એમાં આપુને જરાબી રાજી થવાનું નથી. ઉલટું એવણુ બિચારા એટલું રીએછ ને હેરાંન થાએછ તેથી મને તો ધણો ખેદ થાએછ. એવી હાલતમાં એવણુ જીવેલા કામનાજ શું ?”

“મગર સાસ ત્યાં તક આશ, ડાક્ટર,” સોલીસીટર મીં વાહાડયાએ શીકકું હસીને યાદ આપી.

“હા, પણ તેજ તમારી જાલ છે,” ડાક્ટર બજીદ થયો; “હું એમ તો કેહતોજ નથી કે એવણુ હજી પછી કદી બી સાજા થશે કે ગયશે. તે તો બનવાનુંજ નથી, કેમજે હાલચાલની દરેક શક્તિ ને આખું શરીર પાછું સજીવણુ થઈજ નહીં શકે એટલી હદ સુધી મરણ પાંખી ચુક્યુંછ. ફક્ત આંખ ને લેન્ડમાંજ હવે થોડુંક જીવણુ

અટકેલું છે.”—અને અત્યત તે વિદવાન તખીયતો આ ખૂલાસો કાંઈ ધીરજ માનવા જેવો નહીંજ હતો ।

જાત્ર, એ પછી, સરેસ્તા મુજબ કલાકોતક તેના આપતું બિહાંણું પકડી બેસી રહેતો. ડાઁ પીઅરસન પોતે બી કાંઈ જેવો તેવો ડાકટર ન હતો. તેની પ્રેક્ટીસ ઘણી બોહલી હતી, ને તે છતાં ઘણી ગંજવર મોટી શી બદલ તેણે ડાઁ જેમીસનની સરદારી હેઠળ અહીંજ રાત દાહડાતું પોતાનું મથક બનાવ્યું હતું. વળી કાબેલમાંકાબેલ યુરોપિયન નર્સો તે દરદીની ખીદમતમાં બબેની બેડી ચઢને રાત ને દહાડો સારવારમાં ખડે પગે રહેતી. હુકમાં, તે બીમારી પછવાડે પાપરીની પેરે પૈસો વેરવામાં કરીજ બખીલાઇ કરવામાં આવતી જણાતી ન હતી ।

તે દરદીના ઓરડામાંજ માત્ર નહીં પણ આખા બંગલામાં હરીહાક જેવું ચુપ ને સ્મશાણુ જેવું શાંત ને એકાંત હતું. બધાં કાનપર પડીનેજ વાતચીત કરતાં, ને નોકરનફરો વટીક પગતો જરાએ શણસારો ન થવા પાંમે તેમ ફક્ત અંશુકાપર ચાલતાં હતાં.

એમ વધારે દિવસો નિકળી ગયા, પણ કેહવાને અજબ જેવું છે કે એ રીઝણરાગણુ હાલતમાંથી તે મરવા સુનેલા ગરીબ બચારા ડોસાળનો કશોજ છુટક થયો નહીં, અને ત્યારે મીઁ વાહડયા, જે પણ અત્રે ધરખાર માંડી રહેલો હતો તેણે પોતે બી ત્યાં વધારે બોટી થવાતું નામુંનાસેય જાણ્યું, ને જાલથી રજા ચાહી. “એવણુ બિચારા આખર થાએ તો મારે ઘણીક ફરજો એવણુના હુકમ ને લખાવત મુજબ ॥ અત્રે બજાવતી છે પણ બ્યારે આવો મામલો છે ત્યારે વગર જરૂરે એમ પડી રહેવામાં સાર નથી. હું અવારનવાર આવતો જતો રહેવશ,” તે સેલીસીટરે સમજાવ્યું.

“જેમ તમારી મરણ,” જલે નાંખતી કરી.

“વારૂં, કંઈ પેલા લુચ્છાના સમાચાર ? પેરતી ક્યાં છે તે કંઈ ખબર મળીછ કે ?” મીઁ વાહડયાએ પુછ્યું.

“હું કંઈજ જાણતો નથી,” જલે કડવાસથી કહ્યું, “ને હું તેના તેમજ મારાં બલાંને વાસ્તે ચાહુંછ કે હું મરૂ ત્યાં તક તે મારા રસ્તામાં હવે ફરી કદી નહીં આવે ?”

“તે વીણ સાંભલવા તો જરૂર હજર થવાનો,” મીં વહડયાએ તુચ્છકારથી હસીને કહ્યું. “તે અત્રેજ કેથે ભમ્યા કરતો ને મોટા શેઠની તખ્તતની બધી ખખર રાખતો હોવો જોઈએ.”

જાણે કશો જવાબ કર્યો નહીં. તેના ચેહેરાપરની ખફગી ઉપરથી જોઈ લેવાનું, સેહેલ હતું કે તે કમીનાને લગતી એ વાત-ચીતથી બી તે પુરતો કમકમતો હતો.

“વેલ, ત્યારે સાહેબજી,” તે સોલીસીટરે રૂપસદની શેકહેન્ડ કરતાં કહ્યું, “યાદ રાખજો, જાણ, કે હું તમારાં ભણાંમાં છું. કેમજે મેહેરજીશેઠ અમારી ફર્મના સૌથી પુરાણા ધરાક ને મારા ધણાજ મેહેરજાન ને જાની દોસ્ત છે. તમે એ તમારા પીતાજીને હરતક તે ઝેરી જીવાનના લખાડને લીધે ધણો ગેરમનસાફ પામ્યા છેઓ. એ મારી દીલગીરી છે. તમે ખરું માનજો, જાણ, કે તમે એક ભયભીત ખાહીની કિનારીપર ઉભેલા હતા, અને ધણાજ કટોકટ વખતે ફક્ત તસીખ સંજોગેજ બચી ગયા છેઓ. ફેની જેવી લાખમાં એક મજે એવી નેક નાજનીનના જરથાર થવામાં તમે ખરેખર બાએગશાલી છેઓ, ને તેમ કરવાના કસમ લઈ તમે તમારી રૂડી વલાંણ પુરવાર કરી આપી તેથી તમેએ પોતે પોતાનું ધણું ‘ભલું’ કરેલું છે.”—અને એ પછી વધારે કશો બી ખુલાસો આપ્યા વગર એટલું કહી તે વકીલ ચાલતો થયો, ને વધારે ખુલાસો જાણે તેને આંખીને કશો પુછ્યો બી પણ નહીંજ.

તે જ્યારે બી કોઈ તેના કસમ ઉપર બાર નાંખીને તેની આગળ ખોલતું ત્યારે એમ થયરીજ જતો. ને જેમ બને એમ તે વાત ઉડાવા જવાબનાજ અખાડા કરી જતો, અથવા તરત બીજી કોઈ વાત કાઢતો !

તે ફેની સાથે પણ એકસો પડવાના બનતાં સુધી તો અખાડાજ કરતો. તેના પીતાની બીમારીને લીધે મીલકતોને લગતી હજારે જાતની રોકાણો ઉપર તેને હવે ધ્યાન આપવું પડતું હોવાને લીધે સુતલગ પુરસદજ ન મળતી હોએ એવા ધામધુમ્યા દેખાવની તેને ચાલુ ઠગાઈ કરવી પડતી. તે ખરેખર નિર્દોશ ફેની સાથે એકસો પડતાં પોતાની માહા પાપી ઠગાઈમાં પકડાઈ આવવા થઈ બીહતો હતો.

તેણે શનીવારે તો ખચ્ચીત પાછો ફરવાનું જ્ઞાલી વિશ્વાસુ
 છ—રોજીને વચન આપ્યું હતું ને હાલમાં બ્રેસપતની સાંહાંજ થઈ
 ચુકી હતી. ઓ, હવે ત્યારે તે શું કરે? દીસ્તુંજ હતું કે તેના
 પીતા તો હજી બીજાં જે ચાર અઠવાડયા બી એ હાલતમાં ટાઢી
 નાંખે, ને ત્યારે કેમ તે એ માહાબુખને વા ખાતી છોડી આપીને
 અત્રે નિરાંત કરી રહી શકે? તે કેવી તેના વગર તલપાપક તરસતી
 હશે તેના તે ખ્યાલ કરી શકતો હતો,—અને ફેની, જે પણ
 આપણે વારંવાર કહ્યું છે તેમ એક તમામ દીવજીવ મધુરી હતી
 તેના કરતાં બી હજારો ઘણા હેતથી તે બેહુંદા બેઅખત્યાર જવાનનું
 દીલ, કેહવાને અમળ જેવું છે કે, પાછું ને પાછું બજીદ લીલાધથી
 તે પર્વતો વચ્ચે વસવાત કરી રહેલી જ્ઞાલી છ—રોજી તરફજ સદા
 એકસાંત બે'ચાતું રહ્યું હતું !

તે ફેનીને વરવા કસમ ખાધ ચુક્યો હતો ખરો, પણ તે પોતે
 પોતાના મનથી એ કસમોને કશીજ અગત આપતો ન હતો. એક
 વાહલા વાલીદનાં મોહતનું 'મિછાણું' સુખકારક કરવા—તે પોતાના
 મનથી તકરાર કરતો ને મનમનાવતો કે—એક તાબેદાર સપુત તરીકે
 તે એક પાક ફરજથી ખંધાયેલો હતો, ને તેથી તેવી હાલતમાં
 તે કસમ લેવા ખાતર તે કશીજ રીતે કોઈને જવાબદાર ન હતો.
 વળી નેકબખત ફેનીની બલાધમાં તેને દરેક વિશ્વાસ હતો, ને પાછળથી,
 તેથી, તેને સમજાવીને પોતાની પક્ષમાં મનાવી લેવાની તે હજી બી
 ઉમીદ કરતો રહ્યો હતો !

એ રીતે, વાહલાં વાંચનારાંઓ, તેં વિચારો જ્યાં બેસતો ત્યાં,
 હાએ અફસોસ કરતાં, વિચારોના વમલમાં એવો ગીરફતાર થઈ
 જતો કે તેને આસપાસનું કશું ભાંજ ન રેહતું, અને એવાજ
 બેઅખત્યાર હાલે, તે ઉપર કેહવા મુજબ, બ્રેસપતવારની રહાંજે
 પોતાના ઓરડાના એકાંતમાં એકલો બેઠેલો હતો તે વખતે એક
 સદાધથી હોલેલા બાલોતું તમામ સાહામણું અને ખુશબોની પમરાતમાં
 બેઠેકબેઠેક ચતું માથું પાછળથી આવીને છેક તેનાં માયાં ઉપર
 વાંકું વધ્યું નહીં ત્યા વેર ફેની તેને એમ મિનીટો તક વિચારોમાં
 મસ્તુલ થયેલો જોતો મોટી અજબબીમાં પીઠે આવી ખામોશ ઉભી
 હતી તેનો તેને ખ્યાલ વટીક થયો નહીં !

“વાહલા, એમ એકલા એકલા ખેસીને જગનોજગ ચાર થયો કેણનો વિચાર કરોછ—મારો કે?” ફેનીએ હવે જાહેર થતાં સાથે નિર્દોશતા ચમ્મે હસીને પુછયું.

“તું ક્યારે આવી?” તેના હોઠની લગોલગ નમેલાં તે માથાં ઉપર હેતથી એક કાસ લેતાં ને તે ઝલકતાં જુળકાં પ્યારથી પસવારતાં જાણે પુછયું. તેણે ને સુંદરીના સવાલના જવાબમા પાછો સવાલ કરીનેજ તેણીના સવાલનો પાધરો જવાબ ઉડાવ્યો.

“હું તો કેઆરની આવી; ખરું કેહો, વાહલા, તમો શું ચમાસણમાં હતા? તમો શું તમારી વાહલીનોજ ખ્યાલ કરતા હતા?” હવે જાલને જવાબ કરવા ફરજ થય પડી.

“હા, વાહલી, હું મારી વાહલીનોજ ખ્યાલ કરતો હતો,” તેણે સમ્મ્યાઈની લગોલગ રહીને જવાબ કર્યો.

“અને તેવી તમારી વાહલી આએ આખી દુન્યામાં એકજ છેની?” તેના એ હેતવંતા જવાબથી મગન થતાં ને સંતોષ માનનાં વળી તેણીએ પાછું પુછયું.

“હા વાહલી, હા,” હજી ખી સમ્મ્યાઈનેજ પડખે રેહતાં જાણે કહ્યું, “હું મનસનીથી માનુંછ ને કેહુંછ કે એવી મારી વાહલી આએ આખી દુન્યામાં ફક્ત એકજ છે.”—અને તે તો, અલખત, પોતાની માનીતી જ—રોજનેજ હાલમાં ખી યાદ કરતો હતો.

તેને ખરો ભેદ તે મધુરીને કેહવા ગમ્યું નહીં. તેને માટેના પોતાના મોટા પ્યારનાં અણુહદ સુખમાં તે સુંદરી એટલી છાકટ હદ સુધી હાલમાં હવે સુખી દેખાતી હતી કે તેની મરજી થઇ હોત તોખી જાલ એવા મામલામાં તો તે માહબુબને તે બચંકર ભેદ કહી દેવાની દીંગત કરી ન શકતે.

“ઓ, હું કેવી ભાએગશાલી ! હું કેવી સુખી થઇ !” તેણીએ હર્ષિત લાગણીઓથી આજેજ થતાં કહ્યું; “ખરું માનજો, જાલ, કે તમને દુખી ને ઉદાસ જેતાં મારું ક્યેજી કપઇ જાએછ. તમો ક્યારે પાછા અસલ જેવા હસતારમતા ને ખુશાલ રંગીલા થશો?”

જાણે પ્યારથી તેનાં પમરતાં ઝુલકાં પસવારયાં. “એટલું બધું તુંને મારાપર હેત આવેછ?” તેણે તાજીખીમા પુછયું.

“ઓ પુછતાજ ના!” તેણીએ જુસ્સાથી જવાબ કર્યો.
“જાણે મારો બધો જાન તમારી એક મુઠ્ઠીમાં છે!”—અને જાણે
તરત લાગ્યું કે તે તદ્દન ખરું ને ખરાં દીલતું બોલતી હતી; મગર,
અફસોસ, તે બધું તેને માટે કેવું કાતેલ હતું!

“તમો સારી પેઠે નથીજ, વાહલા,” ફેનીએ તેના શીકકા
એહરા લણી જોતાં શીકરમંદ કહ્યું; “તમારો એહેરો વખત બેવખત
કેવો ઉજ્જોસપ મારી જાએછ! તમો ફેટલા ઉદાસ ને
ગભરાયલા દેખાએછ!”

“પપાની આવી ક્ષત્રત છતાં, ફે ડીઅર, તું કેમ મને ખુશાલ
જોવાની ઉમીદ કરી શકેછ?” તેણે ઠપકાની ઢપે તરત નાબું
ફેંક્યું;—કેમજ તેણે જોયું કે તેનો કશો બચાવજ ન હતો!

“ઓ ખરાખર છે, મુઠ્ઠ હું—હું જુલો જયા કરુંછ; મને માફ
કરજો, ડીઅર,” તેણીએ માંગી લીધું;—અને પછી વળી વિચાર થતાં
વધાર્યું, “વાહલા, એક વાત ફેહું? ગુસ્સો તો નહીં કરશો?”

“તે શું છે, ફે?”

“એવણને આપરે પુરા સુખી કર્યો?” તેણીએ કાકલુદીથી
કહ્યું; “કદાચ એને લીધેજ એવણ બિચારાનો જીવ રીખણરાખણમાં
ખર્યો હોશે?”

“હું તુંને સહમજી નથી શકતો, ફે,” જાણે નવેસરથી શરૂ થતા
ધડકધુખરાના મોટા ગભરાટથી કહ્યું; “તું શું ફેહવા માંગેછ?”

“હું એમ ફેહવા માંગુંછ,” ફેનીએ માથાનાં તાલક તક
મનોહર હદ સુધી ઓશક વચ્ચે લાલ થઇ આવતાં, નીચી નજરે,
સમજાવ્યું;—“હું એમ ફેહવા માંગું, વાહલા, કે એવણ બિચારાની
સૌથી મોટી ઉમેદ આપરે પરણીને ધણી ધણ્યાંણી થઇએ તેજ છે
તો હજી બી આપણે એવણને ખાતર એટલી ક્રિયા એકદમ કરાવી
લઇએ? તેટલું થઇ ચુકેલું એવણ કોઇ સાવધ મોમેન્ટે સાંભળશે
તો ધણાંજ સુખમાં—”

“તું કંઈ ઘેલી થઇછ, ફે?” જાણે ઠપકાની અદ્દથી, પોતાના
મોટા ગભરાટ વચ્ચે, તેને દુરત ચુપ કરી નાંખતાં કહ્યું, અને તેણીને
એરાદો સાંભળતાં સરપે ડાંખ માર્યો હોએ તેમ ચમકીને તે તેણીની

ગોદમાંથી એકદમ અલગ થઇ ગયો તે માટેની તે સુદેરીની અજ-
યશીની હડ રહી નહીં; “એ બનેજ કેમ?”

“પણ કાંએ નહીં બને, વાહલા?” તેણીએ દગાઇ
ફગલાઇને પુછ્યું.

“તું નારે ખાતર એમ તારો ભોગ આપશે?” બહે વગર
વિચારયું બોલી દીધું.

“ભોગ એટલે ?

“ભોગ એટલે કે તારી સાહાજવારી એવી અમારી માએત-
મપોશી વચ્ચે થવી જોઇએજ નહીં,” બહે પોતાની બુલ જોઇ લેતાં
તુરત સમયસૂચકતાથી ફેરવી તોલ્યું. “તારાં લગન જે દાહરે હોશે તે
દાહરે મોટી ધામધુમથીજ થવાં જોઇશે, અને બાવાજીની આવી
હાલત વચ્ચે કશી બી ધામધુમનો આપરે ખ્યાલ કર્યે તે બી
ગુનાહભર્યુંજ કહેવાએ કેની?”

“મુઠ રે ધામધુમ!” તે બહી છોકરીએ કંટાલાથી કહ્યું.
“બિચારા એવણના સુખ આગળ મારે સાડ એવો તે શું વિચાર
કરવાનો ? જો, વાહલા, એટલું મારું માનો ? જો ધામધુમનો ખ્યાલ
રાખશે તો તો આપુને એક થવા આગમ્ય ધણો લાંબો વખત
થોબવું જોઇશે !”

“હા, વરસ બે વરસ,” બહે તરત તે પકડી પાર્યું; “તેટલાં
બાવાજીને વાસ્તે જાજતો અંતર બી ગુજરી જશે. મને એવણની
હૈયાતી ખતમ થતાં કેટલી બધી જાનલો ને કેટલી બધી રાંકાણો
થતી રેહશે તેનો ખ્યાલ કર્યે તો એ વરસ બે વરસ ગબરી જતાં
કંઈ વાર લાગવાનો નથી.”—અને ફેનીનો હેખતાયલો એહેરો જોઇ
વળી તેણે ઉતાવળથી વાત ઉલટાવી, “આએ કાફર પેસીની નીમક-
હરાંમીની બી મારાં મગજપર ઘણી ભયભીત અસર થઇછ. રાજીએ
એનું ઘણું નવું ભોપાલું ઉઘાડું કીધું—જો કે મને એ મરાઠો
હજી ગમતો નથી. તુંને કેમ લાગેછ, ડીઅર?”

“હું ધારું કે એ ખરાં દીલથી હવે પોતાની આગળી ચાલને
વાસ્તે પસ્તાએછ,” બહી ફેનીએ તેણીની દરખાસ્ત રદ જવાથી અને
“વરસ બે વરસ” થોબી જવાની સામી અતી બેહુદી ને નાકદર

દરખાસ્ત જલ તરફથી રજુ થયલી હોવાથી કાંઈક શોકાતુર અદાઓએ જવાબ કર્યો—અને પછી ખાતાં દીક્ષથી વધાર્યું, “હું ધારું કે તમારા એકાંત વિચારો વચ્ચે આવીને મેં તમને અરચણું કરીછ, જાણી?”

“ઓ નહીં, કશી બી નહીં,” જલે લટપટર કહ્યું; “ઉલટું સારુંજ થયું તું આવી તો. હું તુંને કેહવાજ માંગતોતો કે કાલે સહવારે મને અત્રેથી અચપ્પચ જરા ઉપરી જવું પરશે. ઘણું જરૂરતું કામ છે.”

“કાંહાં સધાવાના છેઓ?”

“નિલગીરીઝ,”

“નિલગીરીઝ!” ફેની અખચળીમાં ફાલ ખાઈ બેલી; “ત્યાં કાણુ છે? એવું તે શું છે જે બીચારા બાવાજીને એવી હાલતમાં છોરીને બી તમે છેક તાંહાં પાછા જવા નિકળ્યાછ, વહાલા?”

“તું લોકોને મારી તરફથી માંદ માંગીને સમજાવી લેજે, ડાર-લીંગ; ગમે તે આથું બાંહણું આપજે,” તેણે માંગી લેવાની ઢપે કહ્યું, “અને હું ચાર છ દાહરામાં તો પાછો દોરી આવશ. તેટલાં પપાને ખુદા ન કરે ને કંઈ કશું હોએ તો તરતજ અરજત તાર કરજે.”—અને તે એ બધું એવા ઉતાવલા ગભરાતમાં, એવો શીકકો પડતાં ને એવો લહડી જતાં બોલતો હતો કે ફેનીને સ્વભાવિક વેહે-મની અનેક શીકરો થઈ. ઓ ખુદા, શું કશી બી રીતે દગો રમાતો હતો?

“બાવાજી તો ખુદાની બક્ષેસથી કદાચ સારા બી થાએ.” જલે જરૂરી રાખ્યું. “અત્યાર સુધી ડાકટરો એવણુના કેસને વાસ્તે થાપ ખાઈ ગીયાછ તો એવણુ નહીંજ સારા થશે એ ગણત્રી કરવામાં બી કાંએ નહીં તે લોક થાપ ખાતા હોએ?”

“ખુદા કરેને તેમ થાએ,” ફેનીએ ખરાં જીગરથી દુઆ ગુજરી કરી.

“તેમજ થશે; તું જોજે તો ખરી,” જલે પોતે જે વાતની સચ્ચાઈમાં નહી માનતો હતો ને વાતમાં તેણીને જીદી હીંમત આપતાં કહ્યું.

ગોદમાંથી એકદમ અલગ થઇ ગયો તે માટેની તે સુંદરીની અમ-
યખીની હદ રહી નહીં; “એ બનેજ કેમ?”

“પણ કાંએ નહીં બને, વાહલા?” તેણીએ દગાધ-
કગલાધને પુછ્યું.

“તું નારે ખાતર એમ તારો ભોગ આપશે?” બહે વગર
વિચારયું બોલી દીધું.

“ભોગ એટલે ?

“ભોગ એટલે કે તારી સાહજવારી એવી અમારી માએત-
મપેશી વચ્ચે થવી જોઇએજ નહીં,” બહે પોતાની લુલ જોઇ લેતાં
તુરત સમયસુચકતાથી ફેરવી તોલ્યું. “તારાં લગન જે દાહરે હોશે તે
દાહરે મોટી ધામધુમથીજ થવાં જોઇશે, અને બાવાજીની આવી
હાલત વચ્ચે કશી બી ધામધુમનો આપરે ખ્યાલ કર્યે તે બી
ગુનાહભરયુંજ કહેવાએ કેની?”

“મુઠ રે ધામધુમ!” તે ભલી છોકરીએ કંટાલાથી કહ્યું;
“બિચારા એવજુના સુખ આગળ મારે સાડ એવો તે શું વિચાર
કરવાનો ? જો, વાહલા, એટલું માફ માનો ? જો ધામધુમનો ખ્યાલ
રાખશે તો તો આપુને એક થવા આગમ્ય ઘણો લાંબો વખત
થોબવું જોઇશે !”

“હા, વરસ બે વરસ,” બહે તરત તે પકડી પારયું; “તેટલાં
બાવાજીને વાસ્તે જાજતો અંતર બી ગુજરી જશે. મને એવજુની
હૈયાતી ખતમ થતાં કેટલી બધી જાનલો ને કેટલી બધી રાંકાણો
થતી રેહશે તેનો ખ્યાલ કર્યે તો એ વરસ બે વરસ ગયરી જતાં
કંઈ વાર લાગવાનો નથી.”—અને ફેનીનો હેખતાયલો એહેરો જોઇ
વળી તેણે ઉતાવળથી વાત ઉલટાવી, “આએ કાફર પેસીની નીમક-
હરાંમીની બી મારાં મગજપર ઘણી ભયભીત અસર થઇછ, રાજીએ
એનું ધણું નવું ભોપાલું ઉધાડું કીધું’છ—જો કે મને એ મરાઠો
હજી ગમતો નથી. તુંને કેમ લાગેછ, દીઅર?”

“હું ધાઈ’છ કે એ ખરાં દોલથી હવે પોતાની આગળી ચાલને
વાસ્તે ખસ્તાએછ,” ભલી ફેનીએ તેણીની દરખાસ્ત રદ જવાથી અને
“વરસ બે વરસ” થોબી જવાની સામી અતી બેહુદી ને નાકદર

દરખાસ્ત જલ તરફથી રળુ થયલી હોવાથી કાંઈક શોકાતુર અદાઓએ જવાબ કર્યો—અને પછી ખાત્તા દીલથી “વધારયું”, “હું” ધારંછ કે તમારા એકાંત વિચારો વચ્ચે આવીને મેં તમને અરચણું કરીછ, જાતી?”

“ઓ નહીં, કશી બી નહીં,” જલે લટપટર કહયું; “ઉલટું સારંજ થયું તું આવી તો. હું તુંને કેહવાન માંગતોતો કે કાલે સહવારે મને અત્રેથી અચળુચ જરા ઉપરી જવું પરશે. ઘણું જરૂરનું કામ છે.”

“કાંઠાં મધાવાના છેઓ?”

“નિલગીરીઝ,”

“નિલગીરીઝ!” ફેની અખચળીમાં ફાલ ખાધ બોલી; “ત્યાં કોણ છે? એવું તે શું છે જે બીચારા બાવાજીને એવી હાલતમાં છોરીને બી તમે છેક તાંઠાં પાછા જવા નિકળ્યાછ, વ્હાલા?”

“તું લોકોને મારી તરફથી માંદ માંગીને સમજાવી લેજે, ડારલીંગ; ગમે તે એથું બાંહણું આપજે,” તેણે માંગી લેવાની ઢપે કહ્યું, “અને હું ચાર છ દાહરામાં તો પાછો દોરી આવશ. તેટલાં પપાને ખુદા ન કરે ને કંઈ કશું હોએ તો તરતજ અરજત તાર કરજે.”—અને તે એ બધું એવા ઉતાવળા ગમરાતમાં, એવો શીકકો પડતાં ને એવો લહડી જતાં બોલતો હતો કે ફેનીને સ્વભાવિક વેહે-મની અનેક શીકરો થઈ. ઓ ખુદા, શું કશી બી રીતે દગો રમાતો હતો?

“બાવાજી તો ખુદાની બક્ષેસથી કદાચ સારા બી થાએ.” જલે જારી રાખ્યું. “અત્યાર સુધી ડાક્ટરો એવણુના કેસને વાસ્તે થાપ ખાધ ગીયાછ તો એવણુ નહીંજ સારા થશે એ ગણત્રી કરવામાં બી કાંએ નહીં તે લોક થાપ ખાતા હોએ?”

“ખુદા કરેને તેમ થાએ,” ફેનીએ ખરાં જીગરથી દુઆ ગુજારી કરી.

“તેમજ થશે; તું જોજે તો ખરી,” જલે પોતે જે વાતની સમ્યાધમાં નહી માનતો હતો ને વાતમાં તેણીને જીદી હીંમત આપતાં કહયું.

ફેની શાકાતુર અદાઓથી તેની બણી જોઇ રહી !

“એટલું બધું જરૂરનું તમારું કામ છે ?” તેણીએ પાંધું પૂછ્યું.

“ધણીજ જરૂરનું,” તેણે જવાબ કર્યો, “હું કોઈ વખત સંબાળુ ખુલાસાથી બધી વાત તુંને કેહવશ, ડીઅર.”

“આંજોજ નહીં ?”

“આજે તો નહીં,” તેણે આશકાતા લજવાતાં ઉતાવળથી જવાબ કર્યો; “તું મારા પર પુરતો વિશ્વાસ રાખજે, અને —”

“અરે, હું તો તમારે વાસ્તેના વિશ્વાસનાં સુખમાં જીવું છું, જાણ,” તેણીએ બાર નાંખીને કહ્યું, — ને પછી નાચારીની અદાથી વધાર્યું, “વારું જલદીજ પાછા ફરશો કેની ?”

“ધણીજ જલદી; એક અઠવાડયાંની અંદર,” તે વાહલીને એટલી સેહેલથી સમજાવી લઇ શકાઇ તેથી છુટકારાનો દમ ખેંચતાં તે જવાંને સધ્યારે આપ્યો, ને તેવામાંજ વળી કોઇ બાહારનાં બૈરો આવવાનું નસીબ સંજોગે આયા કેહતી આવી એટલે ફેનીને ત્યાંથી તરત ફરજયાત જતું રેહવું પડ્યું.

જલને તેજ જોઇતું હતું, ને તે નાજનીનનાં એમ જવાથી જાણે હવે ખેવડા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. તે હવે પોતાને સદંતર એકલો માનતો હતો, ને જી—રોજીને લગતા સુખકારક તુરંગોમાં ઉતરી જવાની મોજના ખ્યાલમાં તે લગાર માહાલતો હતો, તેવામાં તેની ખુરસીની બાજુમાં કોઇનો એકાએક શીહા ઓસો પડ્યો, ને જાણે ચમકી ઉઠી જોયું તો તે પેલો લુચ્છો પેસી હતો !

તે અહીં ક્યાંથી ? તે એકાએક કમ આવ્યો ? દેખીતી રીતે એક ચોરની અદાથી ભરાતો છુપાતો. અને ફજેત એહરાતું એખ્યલ જેવું શીકકું હસતો, તેને તેના ચોરડાનાં એકાંત સુધી સોહાઇતો તે લુચ્છો હાલમાં એ મુજબ છેક તેની લગોલગ ને રૂબરૂ આવી ઉભો હતો !

પ્રકરણ ૧૪ મું.

જલ હદ વનાના ગુસ્સામાં ચમકી ઉઠ્યો.

“કેમ રે, તુ અહીં તારાં પલીદ પગલાં પાછાં લેધ આયોહ?”—અને તે લગભગ તેને મારવા થકી હાથ ઉંચકી તેનાં આંગ પર ધસ્યો !

હીચકારો પેસી છેક એવો મામલો જોતાં પેહેલી હરોલમાં લગાર દબાયલો એ કદમ પાછો હઠ્યો. આટલી બધી કરડી હઠધુતની કદાપી તેણે વકી રાખી ન હશે; એમ છતાં, તેને પોતાની હુન્નર-મંદીમાં પુરતો વિશ્વાસ હોવો જોઈએ, કેમજે બીજાજ પળે તરત પોતાનાં મનનું પાછું સમાધાન કરી લધ તે પાછો આગળ વધતાં બોલ્યો, “એ શું કારસ કરેછ, જલ્લી ? કાંઈ ડગરી બગરી ચસ્કીછ કે કેમ ? હું માંનુછ કે મોટા શેઠની આવી ભયંકાર બીમારીથી તારાં મન પર ઘણી માંડી અસર થયલી હોવીજ જોઈએ. મારો બી એ વાત સાંભરતાં જાણે જાનજ નિકરી ગીયો, ને તેથી તો બધું મરતું પરતું મેલી સાંભરયું તેવો હું અત્રે આવવા નિકરી પર્યો !”

“જુઠા, બેશરમ, લખાડા !” જાણે બીજા મરતયા તેનાં આંગ પર ધસતાં બખાલ્યું.

“સખર, સખર !” હવે પેસીએ પણ તરડામને પોતાનો પાસો અજમાવી જોયો, “તું એવો બેચકલી ને બેઘનસારી કેદાહરે ઉતો ? મારો વાંક શું તે તો બતાવ ? વગર વાંકે શાંતો એવો ગાલગણે-ચમાં ધસરધ ગીયોહ ? તું મને મારવાજ માંગતો હોએ તો માર, પણ ઇંગ્રેજ રાજમાં ધનસાક બી છે કે નહીં ? કાંઈ કારણ તો આપ ? કંઈ સખખ તો સમજાવ ? જે હોએ તે મને ખુલાસો પુછ, ને હું ખુલાસો નહીં આપી શકું તો પછી આએ બધું તું જે કહેછ ને કરેછ તે વાજબી છે. મેં તુંને સદા ચાહ્યો ને સદા સમાલ્યો તેનો આએ નતીજો ?”—અને તેણે પોતાનાં કપાલ પર પોતાનાજ હાથે જોસથી એક મુકકી ધુમાવીને મારતાં વધારયું, “ખુદા કોઇને મારી મીસાલ મોહતાજ અને ઓશ્યાલો ના કરતો.” અને કેહવાને અંજબજેવું છે કે આ બધી ધાંધલ ધરપચથી ભોલોભટાક બલકે હેમક જલ તો જરા તરખાયો ને જ અવાયો !

તેણે તુરત મનથી સવાલ કર્યો કે પેસીએજ મેહેરજી શેઠની બિમારીને તેડું કર્યું અથવા કારણ આપ્યું એવો તેની પાસે પુરાવોજ શો હતો? કાંએ નહીં લુચ્છો રાજી મોટા શેઠને મરતા જોઇ ફક્ત તેની મેહેરખાંનીમાં ઘુસવા એ બધું તેને બનાવટીજ કહેતો હોએ? રાજી પોતે નીચ અને કમીનો હતો—અવલમાં પેસીનો પાલેલો ને પંપાલેલો, પેસી જેવોજ નાચીજ ને લુચ્છો હતો એ તો તે પોતાને મોઢેજ કયુલ કરી ચુક્યો હતો, તો પછી આ બધી તેણે કહેલી વાતમાં બી પોલાંણુ નજ હોએ એમ માનવાને કારણ શું હોએ?

પણ, બીજા હાથપર, તેણે વળી તુરત યાદ કર્યું કે નિરદોશ નેકબખ્ત ફેનીએ કહેલી વાત પણ તેની વિરૂધ્ધ તેટલીજ જતી હતી. હવે ફેની તો ખોટું ના કહે? ફિરેસ્તાએ જીદા થાએ, પણ ફેની કદી જીદી ન થઇ શકે એવો તે માહબુબની નેકીમાં તેને પાક અને આસ્તવાર એતેકાદ હતો, ને તેણીએ શું તેની આગળ એ માહા ખુરાની સતાવણીઓની બધી વાત અને તેને તેણે કહી દીધેલી જી—રોજની કેફયત નહીં રજી કરી હતી? તે, તેથી, એકદમ પાછો એ અતુમાનો ને યાદોથી ઉસ્કેરાઇને ગંભીર અને ગુસ્સાખાજ થયો.

“તું મને ઠગી શકવાનો નથી,” તેણે તરકાઇને કહ્યું, “મારી પાસે એક આસામીની જીખાની છે કે મારા ગરીબ પીતાજી પર આએ બિમારીનો નાપાક હુમલો ગાલેજ લાવનાર તુંજ નીચ ને કમીનો છે, અને તેવણુ બિચારાને જેવા તેં પટકાઇ પડેલા જેવા તેવોજ તું નહાસમાગ કરી અત્રેથી વંજો માપી ગીયો.”

“જીહું! હરરતું ને ગલીચ જીહું!” પેસીએ બધા ગુસ્સાના દેખાવથી જમીન પર જોસથી પગ થોકી કહ્યું. “હું એ બધું સાંભરીનેજ અત્રે આવેલો છઉં, ને ત્યારે મારો અફસોસ બેવરો ને એવરો વધેછ કે એક બે બદામના હેલકરી જેવા મરાઠાએ તું ને જે કહ્યું તે તેં માન્યું! તે કાંએ નહીં કહે? ઉગતાને સૌ નમવા તૈયાર થઇ જાએછ.”

“તું ત્યારે આટલો વખત કાંહા ઉતો?” જાલે વળી કંઇક રહેજ નરમ થતાં પુછ્યું.

“કલકતામાં,” પેસીએ ઝટ જવાળ કર્યો. “મોટા શેઠે કલક-
તામાં કંઈ ગતી બેસતો મોટો સતો ઉઠાવ્યો હોશે તેમાં મોટી ને
ગંભીર તુકશાની આવી જવાના માઠા સમાચારનો એવણને તાર
મળ્યો. એ તાર મળ્યો ને મળ્યો એવણ અત્યંત ઉશ્કેરાયા એ વાત તો
ખરીજ છે. પછી તરતજ મને જોડાવીને ચોકકસ હુકમો આપ્યા
ને એકદમ કલકતે જતો રહેવા કહ્યું. ત્રેનનો એ વખતે કટોકટ
ટાઇમ હતો. હવે હું ના કેમ કેહું? હું તરત નિકરી પડ્યો અને
તે વખતે તો એવણ ધણા ઉશ્કેરાયલા છતાં તદનજ સાજ-
તાજ હતા.”

“અને પછી?”

“હું કલકતા ગીયો ને પોહિંચ્યો ત્યારે ત્યાં તો વાએદો કપાધ
ચુકેલો હતો, ને તુકશાની મોટી ને ગંભીર હતી, એટલે મને પાછો
તાર કરવા કે કંઈખી લખવા પોતવા ગમ્યું નહીં, ને મેં તો
ટરનર બુક્સવાલાઓ સાથે એ હીસાજ કીતાબની લેન્ગ-દુખાણુમાંજ
ઢાહરા ઢાહરી નાંખ્યા. પછીજ મને તો એવણની ખીમારીની, અને
તેં કંઈ એવણની છાતી પર હાથ મેલી ફેનીને પણવાના દસમ
લીધા હોશે તે બધી વતની ખખર પરી, ને ખખર પરી કે હું છવ
નાંખતો તરત અત્રે દોરી આયો, એજ બધી ખરી વાત છે—તું
માને ન માને તેની મને કશીજ પરવાહ નથી.” —અને જાલના
એહેરા ઉપરથી તે ચતુર લુચ્છાએ એક તડકે વાંચી લીધું કે તે
આએ બધી અનાવતથી અરધી ફતેહનો હાથ તો મારી ચુક્યો હતો !

લુચ્છાઓ અને ભોલ્યાઓનો ફેજ એજ થાએ છે. ભોલા
પોતાની ભોલાઈની બલાઈમાં મનાઈ જતાં વાર કરતા નથી, કે જ્યારે
બધી વાતે પુરા એવા બદમાશેને, ભોલાઓને પોતાની પક્ષમાં મનાવી
લેતાં વખત લાગતો નથી. એ અજબ જેવું પણ તદન ખરેખર
‘પુદ્ગલતુ’ એક કર્તવ્ય છે ।

“વારૂ, ત્યારે તું રાંક ફેનીને સતાવા માટેના તાહરા બચાવમાં
શું કહેવા માંગેછ?” જાલે ધુરડીને પુછ્યું.

પેસી મોટે રહાદે હસ્યો.

“વરી હજી તે ખી માંગતું લેહણું છે ખરૂં કે?” તેણે કહ્યું,
—અને તે વધતો હસ્યો “એકતું તો જાણે પત્યુ. કમીનો રાજી જે

તુંને મારી સામે ખુરં સમજવા માંગતોતો તેનો હસાળ ચોખ્ખો થઈ ગયો. એટલું બી ગણીમત છે. હું તો તાજુબ કરુંછ કે એ માહા જુરાએ તુંને એમ નહી સમજવ્યું કે મોટા શેકને મેં મારે હાથે છરી મારી !”

“છોર એ તારી લલાંસ હવે,” જલે અધીરાઈથી તકાળે કરી કહ્યું; “ફેનીને તેં બિહીધરાવી, ને તેની આગળ જી—રોજી બાળે મારી જે તેં ગલીય ચુગલી કરી તેના બચાવમાં તારે શું કહેવું છે ?”

“તું મને એ પુછેછ તેથીજ હું તો અજબ કરુંછ,” પેસીએ નિર્દોષપણાંના દરેક દેખાવ સાથે કહ્યું. “તું કાંઈ દીવાનો તો નથી થયો ? એ શું તું બીડમાંના કુત્રા જેવી વાત લાયોછ ? એ તો ખાઉં ખાવા દેઉં નહી તેવોજ ત્યારે હસાળ થયો ।। તું કંઈ બળે ઐરીઓ તો નથી પણુવા માંગતોની ? હું પ્રમાંણીકપણે કયુલ કરુંછ, જાલી ડીઅર, કે વહાલી ફેને હું વરસોથી છુપો ચાહતો હતો, પણ જ્યારે મેં જોયું કે તે તુંને ચાહતી હતી, ને મુરખીજી કાકાજીનો પોતાનો વિચાર બીં તમોને બેઠેનેજ એક કરવાનો હતો, ત્યારે હું મારાં ઓશ્યાલાંપણાંપર હાથે મારીને તારો રસ્તો મોકલો રાખવા પુરતા અદબથી ઝટ પાછો પરયો, ને મારાં દીક્ષના દુઃખ કે ફરયાદનો છુવો વટીક મેં મારા હોઠ બાહાર કઢી ફટકવા દીધો નહીં.”

“વારં પછી ?”

“પછી ! પછી શું પુછેછ ? પછી તેં તારેજ હાથે એ બધો મામલો ઉઘટાવ્યો, ને મને ફે વહાલી આગળ મારી દાવાદારી હીંમતથી રજુ કરવાને છુટો કરી આપ્યો. હું કયુલ કરુંછ કે ફેનીને મેં જી—રોજીની વાત જરાતરા કહી દીધેલી છે, પણ મારી નાઉમે દીનો ખ્યાલ કર ને મારી જગ્યે તું હોતે તો તું બી એમજ કરતે કે નહીં તે દયાથી ને ઇનસાફથી વિચારી લે. તારી તો બિચારાની હાલત મારા કરતાં હજારો દક્ષ નબેહેતર છે, ને હું અફસોસ કરુંછ કે જ્યારે તુંને મારી સદ્લાહ ને મદદની ધણીજ જરૂર ત્યારે મને તારી છાતીમાં સપોવવા ને તારી બાજુમાં સંધરવાને બદલે તું મને હાથ ઉગામીને એમ સાંભો છુંદી નાંખવા નિકળ્યોછ. વિનાશ કાળે વિપરિત ખુદી તે એ !”

જલ ચુપ રહ્યો. તે શું કહે? શું પેસી જે કેહતો હતો તે બધું ખુદા—વાજખી ને ખરું નહીં હતું?

પેસી બાપડાએ તાબરતોળ, ત્યારે, જલની એ નમતી નખખાં-ધનો વધતો લાભ લીધો.

“મારો કંઈજ અપરાધ નથી, જલહી,” તેણે અસરકારક રવેસે કહ્યું. “મેં તો મારા લોભ ને લાભ પર ખી તારે વાસ્તેની મારી બલાધને ફાવવા દેવા ધણું ધણું કાધું. તુંને યાદ છે? જી—રોજીને વાસ્તેની યાહોમ ખોહારીમાં અપંગપણે નહીં જીપલાવા થકી મેં કેટલી રવેસે તને મનાવ્યો ને સમજાવ્યો હતો? યાદ છે, જલહી, બહાલી ફેની સાયની તારી અદરાયલી હાલતની ઉપરાસાપરી તને નિલગીરીઝમાં યાદ વટીક આપી આપીને એ ખાનાખરાખીથી બાઝ આવવા મેં કેમ કેમ વીણવ્યો હતો તે? ગેરમનસાશી ના થા, દાનાઈથી બધો દરયાફત કર, ને પછીજ ખરાં ખોટાનો તોલ કર. આપરા વચ્ચે વેર પરાવા તો જણે જણ તૈયાર થશે—ખરાં ને બલાનાં દુશ્મન આખી જગત હોએછ, પણ તેથી તું કેમ એવો ઉલ્લુ ગવેરો થવા તૈયાર થઈ શકેછ?”

—:o:—

પ્રકરણ ૧૫ મું.

જલ તો આ બધી તાણાંજાણી સાંભળતાં સાંભો છેકજ જખ-વાણે થયો! હવે તે શું કહે? પેસી જે કેહતો હતો તે બધું તદ્દનજ ખરું હતું. તે જી—રોજી સાથે અદરાધ ચુક્યો ને દુન્યા ઉલટપુલટ થાએ તોખી જી—રોજીનેજ પરણવાનો પોતાનો મુસ્તકીમ એરાદો તેને કહી સંભળાવી ચુક્યો હતો, તો પછી પોતાનો દાવો ગમે એ રવેસે ફેનીનાં મનપર થસાવામાં તે ખોટો કેમ કેહવાએ?

“મને તારો દોસ્તીમાં હાથ આપ પાછો, જલહી ડીઅર,” તે સીપલાસખોરે હવે જાસ્તી ચાપલુસી કરી, “કે હું જાણું જે તારું હંમેશાંતું દયાળુ ને ધનસાશી દીલ હવે મારે વાસ્તે જરા ખી કપટ કે ગુસ્સો ધરાવતું નથી. તું અસલથીજ ધનસાશી છે. મને તારાં દીલની સાદાઈ ને બલાધમાં હંમેશાનો વિશ્વાસ છે.”

પણ જલે હાથ આપ્યો નહીં. તે હજી પેસીના ખાખમાં શું કરવું ને શું ધારવું તે માટે કોઈ નક્કી સેવકપર આવી શક્યો નહીં. તે દીલનો ભોલ્યોજ નહીં પણ ખરોજ ઇનસારી ને દયાળુ હતો, ને રખેને શાહદતોના ગેરઇનસાફથી તે તેને કશો બી ગેરઇનસાફ કરતો હોય તેનો તેને ખરાં દીલનો ડર થયો. શું બધાં લુલ્લજ કરતાં હતાં? શું બધાં એ બિચારાને લુલ્લમરયાં અનુમાનોથી જીઠોજ અપ-જશ આપતાં હતાં?

“બહાલી ફેનો કશોજ દોષ નથી,” પેસીએ કાંગલો થવાનું જારીજ રાખ્યું; “તે પાકજાદ માહબુબ તુને એવી દીલોજનીથી આહોં કે મને તેણે એમ સખતપણે હરકાટી કાઢરયો તે બાબે હું કશીજ રીતે અજબ થતો નથી. ઝોર હું તેનો એ મોટો સદગુણ વખાણુંછ, ને વેર લેવાનું વિગેરે તારી વિરુદ્ધનું હું મારાં દીલની હેમક ઉસ્કેરણીએ વચ્ચે જે જે તે વખતે તેની આગલ ખોલી ગીયો તે વાસ્તે હું પસ્તાવાથી જલ્લી ને લજવાઇને મરી જાઉંછ; પણ તે વખતે મારી હાલતજ એક દીવાનાની હતી. મારી હાર ને હીણપસ્તીના ચચરાત વચ્ચે હું શું ખોલતો ને શું કેહતો હતો તેનું મને ભાંણજ રહ્યું નહીં, અને તે બિચારી પોતાની પાકોજગી વચ્ચે ફક્ત એટલુંજ જોઇ ને માની શકી કે હું તેને ખોટું રસ્તે ઉતારવા તેને ખોટું કહી બમાવતો હતો, ને તારી ફક્ત નિંદા કરતો હતો ! હવે, તેથી, તું જ—રોજ સાચ પરણી જાએ ને ફે પોતે મને પોતાની લુલ્લ જોઇ પાકો ઇનસાફ આપી શકે ત્યાં વેર મારે ખામોશી અપ્ત્યાર કરવીજ પડશે. બીજો ઉપાય શું? તું બહાલા બિરાદરને ખાતર હું એ બિચારીની હડધુત ને અપજશ ત્યાં સુધી તો મુંગે મોહરે ખમી જવજ. તારાથી મને કશુંજ આએ દુન્યામાં વધારે બહાલું નથી.”

“હું ત્યારે તુંને મારો હાથ આપુંછ,” દોસ્તીની શેકહેન્ડમાં સાદાધથી તરત તે માહામુજને પોતાનો હાથ સપુર્દ કરતાં હેમક જલે કહ્યું. “એક વખત મને એમ લાગતુંતું કે આપરે મલશું તો હું તુંને જીવતો જવા દેવાનો નથી, પણ હું હવે મારી લુલ્લ જોઇને પસ્તાઉંછ.”

“એમાં તારો કંઈજ કસુર નથી, બહાલા જાન,” પેસીએ કહ્યું. “તારી જગ્યાએ હું હોતો તો હું બી એમજ વરતતો. નિમકહરાંમ

રાણુએ તારા ઘણા કાન ભરયા, પણ મુવો તે ! તે કાંઈ મારો મારે ખખર લેવા જોગ હમનખર્દ કેહેવાએ ? તેને મેં એક વખત મોટા, શેઠના હીરાનાં બટનની ચોરીમાં પકડ્યો હતો, ને પછીથી ખખર કાઢારતાં આગત્ર એ એવીજ એક ગંભીર તકસીર માટે જલમાં ખી જઈ આવેલો છે એવી મને બાતમી મલેલી, તેથી એ મોંહરે મરવત ને પેટમાં કરવત રાખી મારી સાથ તે પછીથી સદા વરતતો હતો. એ મારીથી તે દાહરથી ખીહી ઘુણ રહેલો છે, ને જોકે એનાં પગ-પાંણીથી મેં તો એને માફ કરી જતોજ મેલ્યો, તોખી જેની બુન્યાદ નીચ તેનાં કાંધાં કરમ ખી આવ'દે નીચજ પુરવાર થાયે કેની ?—પણ હવે જવા દે એ મુજની વાત, ને મને રૂખસદ કર.”

“કાંએ, તું જતો રેહવા માંગેછ ?”

“હા; તારાં મનનું હું અત્રે આવી સમાધાન કરી શક્યો તો હવે અત્રે થોખવાની કે ખીજ કાંઈને મલવાની મને કશીજ પરવાહ નથી,” પેસીએ કહ્યું. “હું તો ફક્ત કાકાજીની ખખર લેવા ને તુંને મલીને બધું સ્નેહ કરવાજ આવ્યોતો. સારાં નસીબે મને કાંઈએ તારી પાસ આવતો જોયોજ નથી, એટલે ચરચા કરાવ્યા વગર હાલ તો હું પાછોજ જવશ ને એટલાંમાંજ કેથે રહી જવશ. માઈં કામ પરે કે કશી ખી સલ્લાહની જરૂર જણાય તો તું ખીરાદર મને બેલાસક બેલાવજે. હું તુને માઈં એકેસ મોકલસ.”

“પણ ત્યારે અહીંજ કાંએ નહીં રહી જતો ?”

“નહીં. આએ બધી તારા તરફની બાતમી મલ્યા પછી તો ખચ્ચીતજ નહીં,” પેસીએ ઠરાવથી કેહતો હોએ તે ઢોંચે જવાખ કર્યો. “અવલ તો વ્હાલી ફેનાં મનનું મારે વારતે સમાધાન થતાં સુધી તે માહબુબ સાથ રૂખર થતાં મારી છાતી ધુજેછ, અને ખીજું તો એ કે પેલો લ્યાનતનો કુત્રો રાણુ જો મારી સાંખો આવી જશે તો કદાચ માહરં લોહી તખી આવશે, ને હું તેનો ગુનકોથરો કરી નાંખશ, જે જાતનો ફેસાદ હાલની કાકાજીની આવી બારીક હાલત વચ્ચે અત્રે થવો ઘટે નહીં. હવે તું ફક્ત મને તારી વાત કેહે કે હું ચાલતો થાઉ. હું તારે વારતે બહુજ ફકરમંદ ને ચિંતા-તુર છેઉ.”

“પણ તું કાકાજી આગળ જવાજ નહીં માંગતો ?”

“શું ક્ષાએદો ? તેવણુ બિચારા થોરા શુધ્ધીમાં છે જે તેની માત ?” પેસીએ આગ્રહ કર્યો; “ઉલટું તેવણુને એવી હાલતમાં જોવાથી મારાથી રરી પરાશે તે બી કીક નથી થવાનું.”—અને એટલામાંજ તેણે આંખમાંથી આંસુઓ ખંખેરી નાંખ્યાં, જે જોધ જાલપર તેના લાભમાં ઘણીજ વધારે ગંભીર અસર થઇ.

“હવે કંઈ તું તારે પોતાને વિશે મને કહેવા માંગેછ કે નહીં ?” મતલબી પેસીએ પાછી તલબ કરી; “તારી ખુશી હોએ તોજ કહે. જી—રોજીને વાસ્તે શું ધાર્યુંછ ? હું તો તુંને મનસીથી કહેુંછ કે તુંને કાકાજીની છાતીપર હાથ મેલાવીને એવા કફેરા ને અધરમી કસમ આપવા ખાતર વાહડયા સોલીસીટર પર મને તો અત્યંત ધિક્કાર છુટેછ. તેણે એમ કરતાં શરમાવું જોઇતું. તારી તો બિચારાની હાલત એ મુજબ હદ વનાની સુરી વચ્ચે સોપારી જેવી થઇ પડેલી હોવી જોઇએ ?”

“હા, તેમ છે ખરું, પેસી,” જાણે ગમગીનીથી કહ્યું. “મને કંઈજ સુઝતું નથી. હું કેમ એ કસમ લેવા જેવો ગધેરો થઇ શક્યો તેજ મને સમજ પરતું નથી. હું જાણે ઉંઘમાં કામ કરતો હોઉ તેવી તે વખતે મારી હાલત થઇ પડીતી ! તુંને તો ખ્યાલ બી નહીં થઇ શકશે. મુશ્કેલી તો એ છે કે બિચારી ફેને હવે સમજાવવી ને ખરી હકીકત કહેવી તે કેમ ?”

“પણ તું તો હજી જી—રોજીનેજ સાચ્યો રહેવા માંગેછ કે ?”

“તે તું શું મને પુછી બી શકેછ ? મારી ગરીબ જી—રોજી !” તે બલાપાથી બોલ્યો. “મારાં દીલના દુખનો હાલ એકલા મારા ખુદનેજ રોશણ છે.”

“મારો ગરીબ જાલ !” પેસી ઘણીજ દીલસોજીથી તેને પેટમાં આંપી પટપટ્યો.

જાલ તે પછી ઉશ્કેણીથી તે ઝોરડામાં ફેરા લેવા પડ્યો, અને તેમ કરતાં થોડોક વિચાર કરી લઇ તે થે:બી જતાં બોલ્યો, “તારો શું વિચાર છે, પેસી ? મારે શું કરવું ને કેમ વરતવું ? હું નહીં ધારતોતો કે આએ રીતે ફરીથી મને કદી બી તારી સલ્લાહ સોધવી પડશે; મગર ખેર, એ નાપસંદ ગેઇગુજરી જવા દે, ને તું મને

આગલ માફક સલાહ આપ કે મારે હવે શું કરવું ને કેમ વરતવું ?”

“અવલ તો તુંજ મને કેહ કે કાકાજીની જાતીપર હાથ મેલીને લીધેલા તારા કસમ બાળે તું પોને શું ધારેજ ?” પેસીએ પાકકું કરી લેવા માંડ્યું; “એ કસમ બાળન્ડીગ છે કે ? પેસો વાહડયે ધણો કાફર છે હો ! એણે કીધું હોશે તો કાંઈ કાચું પોચું તો નહીંજ કીધું હોશે !”

“હજાર પાકકું કીધું હોએ તોળી શું થયું !” જાણે તુચ્છકારથી કહ્યું. “એવા સંજોગના કસમ તે ખરા કસમ કેહેવાએજ કેમ ? એવાં અધરમી દયાંણુમાં લેવાયલું કામ કદી બી લીગલ નહીં કેહવાશે.”

“યુ આર ક્વાઇટ રાઇટ,” પેસીએ ઝટ જુસ્સાથી ટેકા આપ્યો.

“મને ફકર ફક્ત ફેનીની છે; બીજાં કોઇની કશીજ ફકર કે દરકાર નથી,” જાણે આગળ સમગળવ્યું. “એ ખીચારી રાંક છોકરીનું દીલ ખચ્ચીત તુટી જશે. એ કાંઈ એવી રીતે મને એટલા બધા પાક વિશ્વાસથી ટૂંટ કરેજ કે એને ખરી હકીકત કેમ કેહવી તેજ મને સમજ પડી શકતું નથી !”

પેસી હવે ધણો ગંભીર વિચાર કરતો દેખાયો.

“વેલ,” તેણે વિચાર કરી લઇને કહ્યું, “તેં મારી સલાહ માંગીજ, ને મારે તે પ્રમાણીકપણે તને આપવી જોઇએ, કેમજે હું જેઉંજ કે મામલો ખરેખર ધણો જીવસનોસત ને ગંભીર છે; પણ તુંને મારી સલાહ ગમશે ?”

“બોલ તો ખરો ?”

“મારું બોલેલું તુને નથી ગમવાનું ને અમથી વરી પાછી આપરી દોસ્તીમાં ખલલ પડશે,” પેસીએ તમામ ભલામી ને નિર્દોશતાના દેખાવથી કહ્યું, “જોકે ખરું કેહું તો તું જી—રોજ સાથે પરણી જાએ ને ફેની મારે ફાલે ફાજળ પરે તેમજ મારી ભત્રાઈ છે, પણ મારી ફરજ ઉપર મારા અંગત લાભ કે ભત્રાઈને કદી બી ફાવવા દેવા જેવો હું નીચ નથીજ. હું તો, તેથી, તુંને હજી બી સખત ભલામણ કરુંજ કે એ પુલવારાની પોરીનો ખ્યાલ તું એકદમ ગરતોજ મેલ; તેનામાં એટલું બધું ગરથુંચજ શું ?”

“ચુપ કર, પેસી,” બલે મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું; “તેને માથું ધાગે એવું તું કંઈખી બોલશે તો આપરા વચ્ચે તરતજ પાછો મોટો ટોટો થઇ જશે.”

“તે તો હું જાણુતોતોજ; તે તો હું કેહતોતોજ,” પેસીએ જરા હસીને કહ્યું,—અને પછી નાચારીનો મોટો દમ ખેંચી કહ્યું; “વેલ, જ્યારે એમજ છે ત્યારે કાંટાનું કતેસર અમથું વધારયા ના કર. તું તો એમજ કેહવા માંગેછ કેની કે ગમે એવા ભોગે ખી તું તો એ તારો જી—રોજ સાથેજ પરણવાનો?”

“એક હજાર વખત હા,” બલે ગુસ્સાથી કહ્યું; “આખી દુન્યામાં એનો મુકાબલો હું જોવાનો કે જોઈ શકવાનો નથી, ને એના વગર ખીજ કોઈને, તેથી, હું કદી ખી પરણવાનો નથી.”

“વેલ કન, માય બાય,” પેસીએ તેની પીઠ ઠોકી તેને વધારી આપ્યો; “એ તારાં પ્રમાણીક દીલની નેકી ને સાદાઈની ગુવાહી છે—જેકે મને તો એ ગમતું નથીજ. વેલ, ત્યારે હવે હું બગ કરયા કરવામાં સાર નથી. મારી તો ત્યારે તને ભલામણ છે કે તું ચાર છ દાહરા તે તરફ પાછો જઇજ આવ, ને એકદમ વગર ધામધુમે ને સાદાઈથી પરણીજ લે. તેજ ઠીક પરશે. પછી બલે કે બધું જાણે. પછી તે એટલી જખમાશે નહીં ને નવો ઝવરો બખેરો કરશે બરખા થશે ખી નહીં. કેમ, એ સદલાહ તારાં ધ્યાનમાં ઉતરેછ? દુરત છે?”

“તદન દુરસ્ત છે,” બલ તરત એકમત થયો; “મારો ખી એજ એરાદો હતો ને છે.”—અને એ રીતે કંગાલ પેસીએ આવીને હેમક બલની કમનસીખી સાંખી સીતાખી સાથે જાણે સીલ કરાવી આપી!

—:o:—

પ્રકરણ ૧૬ મું.

“તું ક્યારે જવા ધારેછ?” પેસીએ પુછ્યું.

“હું આવતી કાલે જવાતું નકકી કરી ચુક્યોછ,” બલે સમ-જાણ્યું, “અને તારી ખી એજ સદલાહ છે ત્યારે તો—”

“હં: ખગરદાર, માઇન્ડ,” પેસી ઝટ કાગેલ્યતથી પાછો વચ્ચે હોમાયો; “મારી કંઈ એ સલ્લાહ નથી. મને તું નાહકમાં લોકોમાં ખાસરાં ખાતો ના કરતો. મારી સલ્લાહ ને ખરાં દીલની સલ્લાહ તો તારે કે સાથે પરણી જવાનીજ છે, પણ જ્યારે તું માનતોજ નથી ને કષ્ટ કરતોજ નથી ત્યારે હાલના એ બધા અતી કદેરા સંજોગોમાં સૌથી સારું જે કરવાનું છે તે એજ છે એવું ફક્ત મારું કહેવાનું છે, કેમજે હું સદા તારાં બધાંમાં છઉં.”

“હું તે સહમજીજી, પેસી, તું જે કહેવા માંગેજી તે બધું હું ખરાખર સહમજી ગીયોજી ને એ તારી નેકી હું વખાણુંજી,” જલે ખરાં દીલથી જવાબ કર્યો. “મને તારી સલ્લાહમાં ધણે વિશ્વાસ ને હીમત આવેજી. નિલગીરીઝમાં ખી મને તારી મદદ કે સલ્લાહની કંઈ જરૂર પરશે તો હું તુંને તારી સાધકલીંગ કલમમાં તાર કરી ત્યાં બેલાવી મંગાવશ.”

“હજાર વખત; બેલાસક; સુખેથી,” પેસીએ માંથું નમાવી તથા છાતીપર હાથ મેલી, એક નાટકના એકટર મીસાલે, સાધું સંનની અલથી ચીંગીમીંગી આંખો કરતાં કહ્યું.

“હવે ત્યારે મને ખરાં ખોટાં અનુમાનો વારતે તું માફ કરજે,” જલે ખુલ્લાં દીલથી તેની દરગુજર વ્યાહતાં વિનંતી સાથે કહ્યું; “તારા ખુલાસા પછી બધું હું જીનીજ લાઇટમાં જોઇ શકુંજી. હું જોઉંજી કે હું તારા સંબંધમાં બેશક ધણે ઉતાવળે ને બેવકુફ થયોજી. તું મને માફ કરશે કેની ?

“દીલોજનનથી; તું તો મારો મુરખી છે. તું તો મારો બાપ છે,” પેસીએ આપલુંસી કરી,—અને હેમક જલે લોલાઇમાં તરત માંથું કે એ “મુરખી” ને “બાપ” નું તેનું ખેમાણુ બધું ખરાં દીલનાં હેતવુંજ એક પરીણામ હતું !!

“હવે તું રાજીને કે ફેનીને ખી હાલ તો કશુંજ કહેતો ના,” પેસીએ માંગી લીધું. “આપરે મદ્યાજ ને હું અહીં આવી ગીયોજી એમ ખી કોઇને જાણવા દેતો ના. હું ખાલી ખતાસ વધારવા ખુશી નથી. કબ્યાનું મોંહરું કાલું.”

“પણ તું શું એમ કહેવા માંગેજી કે કોઇએ તુંને અહીં આવતાં મુતલગ જોયોજ નથી ?”

“મેં તુંને કહ્યુંની જે કોઈએજ નહીં?” પેસીએ પકકાઈથી જવાબ કર્યો. “હું તુંનેજ પેહલાં એકાંતમાં મલવા માંગતો; હવે તું આએ બાગમાંનું બારણું ઉધાર કે હું અહીંથીજ સડી જવશ.” અને જલને બી એ દરખાસ્ત ગમવાથી તેઓ ચાંપીને શેકહેન્ડ કરી, એકમેકથી પુરતા અને પુશ્કલ રાજી થયલા, અંતે છુટા પડ્યા.

તે પછી બીજે દિવસે શનીવાર હતો, ને ૧૧ વાગને નિઝગીરીઝ જવા નીકળી પડવાનો જલનો એરાદો હોવાથી તે સહવારના સકાલે ઉઠ્યો, ને એક તડકામાં નાહી ઘોષ તૈયાર થઈ પોતાના બીમાર બાપની ખબર લેવા દોડ્યો.

તે ડોસાજીનો જેનો તે હાલ હતો. ડાક્ટર બી હવે તો સુવા પોતાને ધરે જતો હતો, ને એકીવારે ખબે ઉંચી તાલીમ પામેલી યુરોપીયન નર્સો થોડે થોડે કલાકને અંતરે ખીદમત કરવા બદલાયા કરતી હાજર રેહતી હતી.

“કેમ છે, નર્સ?” જલે વડીને પુછ્યું.

“કંઈજ ફેર નથી, સાહેબ,” તેણીએ જવાબ કર્યો; “જે છે તે છે. બ્રીધીંગ ઘણું નબલું પણ તંન રંગુલર છે. હાર્ટ બી હજી સાઈ છે. એમ કદાપી હજી, હું તો ધાઈ છ જે, મહીનો પંદર દાહડા બીજા બી નીકળી જાએ!”

જલને એ સાંભળતાં ઘણી ધીરજ ઉપજી. તેમ થાએ તો કેવું સાઈ કે તેટલાં તો જી—રોજીને પરણીને નીરાંત સાથે તે પાછો ફરી શકે! તે જાએ ને અહીં ડોસો તાકો ધડી કરે, ને તે પાછો આવી શકે તે પેહલાં તેને જો અવગમનજન પુગાડવો પડે તો વારેસખેટા તરીકે એ તેની સ્ટુપીડ ગેરહાજરીથી શોકોમાં તેને અતી ઘણું શરમાવાનું થાએ તેની તેને ઘણી ગંભીર શીકર થતી હતી. વળી કદાપી તખ્ત જોંક ખાએ ને તેને અધરયાત પોતાનું કારજ સંરવા પહેલાં તે અધુરું નાંખી પાછું નહાસી આવવું પડે તે માટે બી તે પોર્યો ધુજ્યા ધપકયા કરતો હતો; અને તેથી નર્સ જે અભિપ્રાય આપ્યો તે સાંભળી તેને કેટલીક હદ સુધીની ધીરજ મળી.

“તમારી ખાત્રી છે, નર્સ? તમોએ આગળ એવા કેસીસ કોઈ જોયલા કે અતુભવેલા છે?”

“મારા વીસ વરસના લાંગા અનુભવમાં એવો કોઇ કેસ મારા હાથ હેઠળ આવ્યો નથી, સાહેબ,” તે નર્સે જવાબ કર્યો, “પણ લકવાના જે જુદા જુદા કેસીસ થાયેછ તેમાંનો આવે એક છે. હું” તો એવણની સામાન્ય હાલત જોઇને કેહી શકુંછ કે એમ ને એમ હજી મહીનો પંદર દાહરા એવણ સાહેબ આસાનીથી કાઢરી નાંખશે.”

જલનો એહેરો એ સાંભળતાં ખુશીમાં ખીલી રહ્યો.

તેણે તે મરવા સુતેલા વાહલા વાલીદના શીકા એહેરાપર ટીકી ટીકીને જોયું, ને તેની આંખોમાં આંસુ ઉભાઇ આવ્યાં. તદન મેહિત જેવીજ તે શાંતી ને ગંભીરતા હતી. એક વા જેવા જીણા તારપર વાવણે વળગી રહ્યો હોએ એમ દેખાતું હતું !

“હું ધણીજ જરૂરનાં કામે એક ટુંક મુસાફરીએ જઈંછ,” જલે ઓશકાતાં શરમાતાં નર્સને કહ્યું; “મને પાછો ફરતાં કદાપી આંક દસ દાકરા લાગી જશે.”

“એટલી બધી જરૂરતું કામ છે ?” નર્સે તાજુખીમાં આંખ ફફાવી પુછયું; “હમણાં એવણને એવી હાલતમાં મુકીને નહીં જાએ તો સાફ.”

“મને જ્યાં વગર ચાલે એમ નથી,” જલે વધતો લજવાતાં જવાબ કર્યો,—અને તે જવાબ કરતાં તે છોકરો નર્સના એહેરા બણી વટીક હોંમતથી જોઇજીકયો નહીં !

“વેલ, ત્યારે જઇ આવો,” તે નર્સે નાંખતીથી કહયું. “હું ધારંછ જે એકાદ અઠવાડયાંમાં પાછા ફરો તો ચાલશે. એક અઠવાડયાંમાં તો આવશેજ કેની ?”

“ખચ્ચીતજ,” જલે જુરસાથી જવાબ કર્યો,—અને પછી તે વળી પોતાના વહાલા બાપનાં બદન પર વાંકો વળ્યો. એજ વખતે ચઝદાંની દયાથી તે ડોસો હોસમાં આવ્યો, ને તેણે પોતાની લોહી વનની આંખ ખુલી તેને જોયો.

તે એમ અવારનવાર થોડી થોડી મીનીટ હોસમાં આવતો ને પાછો બેહોસ થતો હતો. ડાકટરો તે બીચારાને હોસમાં લાવી શકતા ન હતા—તે પોતેજ સાવધ થતો હતો.

જાલ ધણીજ ખુશીમાં તે ખ્યારો ચેહેરો જોઈ રહ્યો, ને તેણે વાંકો વળી તે બરફ જેવાં ઠંડા કપાલપર એક લાંબી ચુમી લીધી.

તે મરતા ડોસાને તે ધણુંજ સુખકારક લાગ્યું ને ગમ્યું હોય એમ તરત દેખાયું. તેણે કાંઈ તેવાંજ હેતની કીસમે જાલ ભણી ધારીધારીને જોયું.

નર્સ બી તે તુરત જોઈ શકી. “એવણુ તમોને આલખી શકેછ.” તેણીએ રાજી થઈને કહ્યું;—અને પછી તરતજ થાક ન સેહેવાઈ શકી હોય તેમ તે ડોસો પાછો બેહોસ થઈ ગયો.

એ પછી બી જાલ ફરીની એક એવીજ મીઠાકાતની આજીમાં તે પલંગ પાસે નજદીક એક કલાક તક ખોટી થયો, પણ તે પાછો નહીંજ જાગ્યો, ને તેનો ઉપડી જવાનો વખત થવા આવ્યો હતો ત્યારે નાસતો તૈયાર હોવાનું ફેનીએ કહી મોકલ્યું તેના જવાબમાં ફરી એક વાર તે ટાઢાં કપાલ પર ઘણાં હેતની એક ચુમી લઈ તે છોકરો તે સીકરૂમમાંથી બાહર નિસર્યો.

નાસ્તાને માટે રાજી કેહવા આવ્યો હતો, અને તેને જોતાંજ જાલને તેના પર મસ તિરસ્કાર આવ્યો હતો. તે પોતે લુચ્છા અને મતલખી પેસીની અસર હેઠળ પુરો આવી ગયો હતો. એમ છતાં તે તાજીબ કરતો હતો કે પેસી આ ખુરા મરાઠાનું એટલું માન રાખતો હતો, ને તેના જોડે “ખતાસ વધારવા” ખુશી ના હતો !

તેણે તેને (રાજીને) મોંઢેથી કશો જવાબ કર્યો નહીં. ફક્ત અધીરતાના એક એસારા સાથે હું આઉંછ એવું સમજી તેણે તેને પોતાની હજીરમાંથી હાંકી મેલ્યો.

પેલા હાથ પર ફેની, નાસ્તાની ટેબલ પર, પોતાના બહાલાની ચાટ જોતી ખોટી હતી. નારતો ઠંડો પડતો હતો.

“સાહેબજી ફે; હું સહવારથી પપા આગલ હતો.” નાસ્તાની ટેબલ પર આવતાં ને ખુરસી લેતાં જાલે કહ્યું; “ખુદાની બક્ષેસથી આજે ઘણા સારી પેઠે છે. મને હમણાં તો બરાબર આલખ્યો ! નર્સ ધારેછ કે એમ ને એમ કેટલાંક અઠવાડયાં જીવશે.”

“ખુદા કરે ને કેટલાંક વરસો આપરે માંથે જીવે,” તેણીએ ગરમ દીલસોજીથી જવાબ કર્યો, અને જાલને લાગ્યું કે તે જરા

બેદીલ હતી. ગઘ રાત્રે તેણે એકદમ લગન કરાવી નાંખવાની તેણીની દરખાસ્ત ધણાં ઘાટકીપણે તરછોડી કાઢી હતી, અને વળી અચબુચ નિલગીરીઝ ઉપડી જવાના તેના અજબ જેવા એરાદાનો સખખ તેને પવિત્ર એખલાસ કે પાક વિશ્વાસથી કહ્યો ન હતો. તે જાણે તે મધુરીનું દીલ દુખાયલું પ્રગટ દેખાઈ આવતું હતું.

જાણે, એમ છતાં, જાણે તે જોયુંજ ન હોયે યા તો તેનો જાણેસ સમજયોજ ન હોયે તેમ અખાડા કર્યા.

“એવણુ જીવશે તો જધાનું મધું છે,” ફેનીએ લાગણી સાથે જારી રાખ્યું; “મુવાં કપડીઓને કાઢ ખી રીતે ફાવવાનું તો નહીં મહે?”

“તું કાણુને—આપરા પેસીને વરે જોલેછ?”

“હાસતો; મુવો પાપી ! ‘આપરો પેસી’ શાંતો તેને કેહોછ?”

“મને લાગેછ, ડીઅર, કે આપરે તેને ધણો અપજશ આપ્યેછ,” જાણે સમજવ્યું,—અને ફેનીએ મોટી તાજુખીમાં અમકીને તેના જણી જોયું !

“એક કમીના મરાકાની નહીં માનરાલાયક જુખાનીથી આપુને તેની વિરૂદ્ધ એમ એકદમ દોરવઘ જવું નહીંજ જોઈએ.”

“ઓ જાલ, એ તમુને દુશ્મેનને થું થયુંછ?” ફેની ફફડી ઉઠી, “આજે તમે તે મુવા પાપીની તરફેણ ને જગ્યાવમાં જોલોછ? આપરે થોડું રાજુનીજ જુખાનીથી તેની વિરૂદ્ધ ગત જાંધ્યુંછ ! મને ખી તેણે સતાવેલી છે તે તમો જુલી જાઓછ થું?”

“તે કાંઈ ધણો વાંક નથી, વાહલી,” હેમક જાણે વધારે ખસ્યાંણો દેખાતાં જીઅરડો કર્યો. “તારે વાસ્તેના પોતાના ખ્યાર—”

“ખ્યાર? એમ જાણીને કે હું તો તમોને ને તમોનેજ મારો ખધો જાન સ્વાધીન કરી ચુકીછ !” અને તેવા એકના જગ્યાવમાં જાલ જાંહેધરી કરે તે ખ્યાલથીજ તે સુંદરીની આંખોમાં મોતી સમાન આંસુઓ ઉભાઈ આવ્યાં.

“તું ખુર માનેછ, ડીઅર?” જાણે તરત માંશી માંગી; “મને માંદ્ર કર. મને તો જે પ્રમાણીકપણે લાગેછ તે હું કેહુંછ. એમાં તારે એટલો જીવ દુખવવા જેવું છેજ થું?”

“હું હવે તેનું મોતું જોવા કે તેને લગતી વાત થયલી સાંભળવાનું બી સાંખી શકતી નથી, જાણી,” ફેનીએ પ્રમાણીક કંમકમાતથી કહ્યું; “લેઓ, કાશી ઠંડી થઇ જાએછ.”—અને પછી જાણની પ્લેટમાં વધારે નાસ્તો પોતાના પ્યારા હાથોએ પીરસતાં તેણીએ ગમગીન અદા ને શોકાતુર અવાજે પુછ્યું, “પછી આજે નિલગીરીઝ સધાવોછ ખરા કે?”

“હા, ડીયર, હું બધી તૈયારી કરી ચુક્યોછ,” જાણે તેના એહેરા ભણી જોવાની હીંમત કરવા વના કહ્યું.

“પણ એટલું બધું જરૂરનું એ તમારું કામ છે?” તેણીએ પાછું પુછ્યું; “તમે સધાવશો પછી એકલી હું પપાજીની બીમારીના આવા, મોટા જોખમ વચ્ચે શું કરી શકશ?”

“હું જલ્દીજ પાછો ફરશ,” જાણે સધ્યારે આપ્યો;—અને પછી કાશી સીપ કરતાં વધાર્યું, “મારું કામ ઘણીજ જરૂરનું છે, મગર લંબાએ એલું નથી. વળી તું મને તાર કરશે કે તાપરતોજ બધું પરતું મેલીને બી હું પાછો અતરે આવવા નિકરી પરશ. તું જહાલી કશીજ શીકર ના કર.”

ફેનીને ઘણું દુખ લાગ્યું. તે પોતાના “જરૂરના કામ,”ને ખુલાસો હજીએ ન કરતો હતો તેથી તે ઘણી નારાજ થઇ, અને પેસી જેને તે મળતાં સાથે જીવથી મારી નાંખવાનું ગઇ કાલ સુધી તો કેહતો હતો તેવા એક અધરમીના બચાવમાં વળી તે આજે એલેલો હોવાથી બલતામાં ધી હોમાયુ હતું. તેની એ બધી “ફરેલી નૈયત” જોઇ તે નાજનીન માહા દુખ પાંખી.

વર જૈયર તરીકે તેણી તેનાં દરેક સુખદુખમાં શરીક હતી, અને તેથી તે “જરૂરના કામ”ની જરૂર તેણીથી છુપાવવાની તે જે જુદાઇ દાખવતો હતો તે જેજર ને ગેરવાજબી હતી એમ તેણીને મજબુતીથી લાગતું હતું. એમ છતાં એટલું તો ખરું કે તેણીને ખરી વાતનો તો એક વેહેમ કે સ્વપ્નો પણ થયો નહીં. તે તેને તમામ પ્રમાણીક આચારવિચારનો, રગેરગ એક લાયક અને ઉમરાવ તખ્તનોજ જવાંન હજીએ જાણતી હતી.

ઘણાક વાર એ પછી નાસ્તો બંનેએ ગુપચુપ લેવા કીધો. બંને અણમન્યું જમતાં હતાં. જેઉને લુખ કે રચી ન હતી, એકમેકને ખાતર જેઉ યુકબાચકો ખાઇ લેતાં હતાં.

અ તે જલ પુરૂં કરીને ઉઠ્યો. “હવે મને રૂખસદ કરશે, કે
ડીઝર?” તેણે કહ્યું.

“સલામો,” તેણીએ ગમગીનીથી કહ્યું; “મને કાગલ પતરખી
રોજ લખશો કેની?”

“જરૂરજ,” જાણે કહ્યું.—ને તેણે દર્દમંદ દીલે જોયું કે
જાણી કેની આંખમાં આંસુ હતાં ને તેના પ્યારા હોઠ ધુજતા હતા.
તેણે, તેથી, અખાડા કરી જવા ઝટ નજર ફેરવી નાંખી તે પછી
એકાદ પળ તેણે તેને પાસાંમાં લીધી, ને તે આંસુથી બીજાવલા
ગોલાખી રૂખસારો પર એક ઉતાવળી કીસ કરી લીધી;—ને ત્યાર
કેડે તે ધામધુમી અદાથી ડાઘનીંગ રૂમમાંથી એકદમ બાહર પડ્યો.

બાહર બારણા આગળ તેની જોડીની ગાડી હુકમ મુજબ તેને
સ્ટેશન પર મુકી આવવા તૈયાર ઉભી હતી, ને તેના તૈયાર કરાવેલો
પોર્ટમેન્ટો પણ કાચબોક્સ પર મુકાવી તેને વલાવા ને સલામ
કરવા રાજી અદાથી બારણાંમાં ખોટી થતો ઉભેલો હતો.

કેની પણ પુઠે ગઈ. તે પોતાના જાલાને છેક ગાડી સુધી
વલાવા ગમગીનીભર્યાં વાહલથી, બારણાં સુધી સાથે ગઈ.

—:o:—

મકરણ ૧૭ મું.

“ગિલ્ડુ છુટું!” હવેજ જલ છુટકારાથી દમ ખેંચી શક્યો.
તેના અધીરા જીવને અત્યાર તક એક ઘડીની ધીર કે જપ ન હતી.
ખુદા પાંખ આપે તો એક આંખના પળકારામાં ઉડી જઈને તે તેની
જી-રોજીને પડખે પહોંચે એવો તે હેમક જવાનનો હાલમાં તદ્દન
ખેસબર હાલ હતો !

પણ તેનાં મનની હાલત છુટકારાની હાલતી તેની એ સુખકારક
લાગણી છતાં તમામ અસ્વસ્થ અને અસ્થિર હતી. જાણી કેનીને
છુટતાં પડતી વખતનો રડમસ એહેરો તેને હરહાલ આખે રસ્તે
સંતાપતો રહ્યો, અને તેના બાપની બીમારી તેની હાલતી આ
મુસાફરીને ખેવડી કંફોડી બનાવતી હતી. તે ડોસો તદ્દન ઘડીપળ
હતો અને તે છતાં તેને એવી હાલતમાં મરતો મેલીને બી તે એક-
નોએક દીકરો, ગમે એ કારણ સર, તેનાથી અલગ થાય એ, તેને

લાગ્યું કે, લોકામાં તેની પોતાની હાંસી કરાવ્યાથી કોઇ રીતે બેહેતર નહીંજ હતું.

તેને સ્ટેશન પર તેના આપનેા એક ઝાળખીતો ઇંગ્રેજ મિત્ર મળ્યો. તે જાલની કાલેજના પ્રોફેસરનો એક દોસ્ત હતો, અને તેથી જાલને બી સારી રીતે ઝાળખતો હતો. તે બેહેરજીશેઠની બીમારીથી ટાળે હતો, અને ફક્ત આગળી સહાંજેજ આવીને પોતાનો કાર્ડ મેલી ગયો હતો. એટલામાટે તે જાલને હાલમાં અચ્છુચ ને એકદમ એમ કોઇ મુસાફરીએ જતો જોઇને ધણો તાજુબ થયો, અને જ્યારે તે પોતાની તાજુખી તેણે જાલને પોતાને આગળ આવીને કહી સંભળાવી ત્યારે તે જવાનને જે ખસ્યાણું લાગ્યું તેનો સહેજ વિચાર કરી લઇ શકાશે.

“મારા સાંભળવા મુજબ તો કલાક બી તમારા પપા આગળથી ખીસવામાં ધણો ગંભીર જોખમ છે.” તે યુરોપ્યને કહ્યું; “મને ગેઇ કાલેજ ડાક્ટર પીયરસન સાથે વાત થઇ તે મુજબ તો એવણુ કોઇ બી કલાકે સક્રમ થવા જેવો જોખમ છે !”

તે કલાકની વાત કરતો હતો, કે જ્યારે જાલ તો તેને દીવસો તક છોડી જતો હતો ।। તે તો પરણવા જતો હતો ? ઓ, શું તેની સરજતમાં એમજ હતું કે બાપ મરે ને દીકરો ઘોડે ચહરે ? શું શાદીના રાગ સાથે માહેતમના ફાગ ભેગા સંભળાવાના હતા ? તે માહા દુખ પામ્યો.

નિલગીરીઝ તે પોંહોચ્યો ત્યારે જી-રોજી તેને સાંમી નહીં લેવા આવેલી જોઇને તે કાંધક નાઉમેદ થયો. તેણે ઉપડવાનો તાર આપ્યો હતો, અને તે જાણતો હતો કે જી-રોજી જાન પટકીને તેને સાંમી લેવા દોડીને આવ્યા વના રેહશેજ નહીં ।

તેણે સ્ટ્રેંડ હાટેલમાં પોતાનો પોર્ટમેન્ટો મોકળાવી દીધો, અને પછી પોતે પાંઉપ્યાદો પણ ઝડપુ કદમે ફક્ત ફલોરીસ્ટના બગીચા ભણી ચાલુ મુક્યું.

તેનું લોહી ઉસ્કેરાયણું ને તપેલું હતું. બહાલી જી-રોજીને ગોદમાં ચાંપવાં તેનું નાસખર જીગર જોસમાં ધડકધડક થતું હતું. તે પોતાના ખ્યાલની આંખોમાં તે બહાલીનો સોહામણો મુખડો ઓશ-

કથી લાલ ચણેટી જેવો થયેલો, તેની છાતી પર માથું નમાવી પડેલો, જોતો હતો ।

તે ચટ પરણી જવા તૈયાર થઈ આવ્યો હતો, ને બધું તેને ભેદ ખોલીને કહી દેવા ચ્હાતો હતો. તેના આપની બચકાર ખીમારીનો હાલ, બહાલી ફેની હદ વનાની વફાદારી, શીશગીરી અને બહાલની વાત, અને તાકીદનાં લગનની જરૂરીયાત એ સમજી તે મનોહર સુંદરીને વીગત થકી વીદીત કરનાર હતો, અને તેમ કરીને તાબરતોખનાં લગનની આરજી તે એકદમ રજી કરનાર હતો. હાલમાં તો તે જાણે બાગેબેહેસ્ત તરફ હંકારી જતો હોય એટલો બધો ખુશી અને ઉલ્લસિત હતો !

તે પોહુંચ્યો.

ફક્ત ફલોરીસ્ટની દુકાણીનું કાચનું બારણું બંધ હતું, કેમકે તે બપોરી વખત હતો, અને બપોરે તે બાગખાનનો તે દરવાજો બંધ રાખવાનોજ રવૈયો હતો.

તે બારણું તેણે આસ્તેથી થોક્યું, અને કોઈ દેગરા જેવા દેખાવના લુચ્છા સરખા પારસીએ આવીને તે તેની ધણી અન્નયખી વચ્ચે ઉઘાડ્યું. તેને કલ્ કરેલા લાંબા મોઢા ગુચ્છા હતા, અને માથું કલમ કરાવ્યું હોય તેવું સફા ખોડાવેલું બોકડા જેવું હતું. તે કોઈજ નહીં પણ પેલો જી—રેજીનો પેલો ઉમીદવાર દીનો દેગરો હતો.

“તું હું માંગેરે ધક્કા ?” તેણે તરડાકને પુછ્યું.

જાણે જવાબ કયો નહીં. તે આ કોઈ તદ્દન પરાયા તરફના હદ વનાના તોછડા આવકારથી ધણોજ અન્નયખ થયો, ને તેને કશો ખી જવાબ આપ્યા વગર ફક્ત તેના પર ગુસ્સામાં ધુરડીને એકદમ અંદર દાખલ થયો, જ્યાંથી પાધરો તે ધરના પાછલા ભાગમાં જ્યાં જી—રેજી તેને હંમેશ મળતી હતી ત્યાં એકદમ ધસારાખંધ આણ્યો ગયો.

31/12

પણ તેની ધણી અન્નયખી અને નાઉમેદી વચ્ચે પાછળા અંડનું બારણું પણ તેણે જોયું કે બંધ હતું, અને દીનો દેગરો તુરત તેની પછવાડે આવ્યો.

“એટલે—તું મને નહીં કીએ ને ચાલ્યો ચાલ્યો છેક અંદર ઘુલે તેવું કંઈ કારણ હોહેની?” તેણે તકાળે કયો—અને જાણે જોયું કે તે એક કોઈ ગામડ્યો લોથો હતો, અને ત્યારેજ તેને બાણ થયું કે તે કોઈજ નહીં પણ પેલો દીનો દેગરો હોવો જોઈએ !

તે સુગાધને—કમકમીને બે કદમ પાછલ હડી ગયો. આ તે શું તેની જ—રોજના પવિત્ર હાથનો એકવારનો આગળો ઉમેદવાર હતો ? કહાં ગુલ—કહાં ખાર ! ! એવા એક અભણ હેમક દેહેકાંનીને જ—રોજ જેવી એક તનોમન સુંદરી વરાવા ધરડો ફૂંકાકાકો કપ્પુલજ કેમ થઇ શક્યો હશે તે જવાન જાણની જાણજા અજાણ્યથી હતી.

“એ ગાવડીની પખીન મોંઢોંઈ હું જોયા કરેરે ?” દીનો દેગરો જાસ્તી તરડાયો; “આએ એક પાવરીના કરછા જેવો હાથ પરહે તો એકપાઈ જેવો છે તે તરત પુરો થઇ રહે ! લોંછી મરની કે અતરે હું માંગે ?”

“તું કોણ છે રે ?” જાણે આ અજાણ્ય મામલો જોનાં હવે છેલ્લે અતે ગુસ્સાથી એકદમ તપી આવી પુછ્યું.

“એટલે—ઝોરખેલો નહીં હું આટલો વખત વેર ?” દીનાએ સલુકાઈથી જવાબ કયો; “હું દીનો છેઉં, દીનો; જ—રોજ હાથે પચણવાવાલો ? હવે જાણું ? તું કાંઈ એમ ના હમજતો કે મેં તુંને નહીં ઝોરખેલો. મારી ગરીબ જ—રોજનું માથું બધું આવીને ચકલમ કરી મેલેલું તે હરામજદો તુંજ કે નહીં ?”—અને દીનો દેગરો તો ખરેખર પોતાનો જડો કરછા જેવો એબલગામણો ખરબચડો હાથ ઉગામી તેને એકાદ “ઝાડી કાઢવા” તેના આંગપર વટીક ધરસી આવ્યો ! “હવે હમોહમો અંહીંથી આએ કોરી જેટલાં હારકાં પાહરાં હલામત રાખવા ચાહતો હોય તો ગુપચુપ રહતો પકર ! આજે બાર બાર મહીના થયા એ પોરીપર મેં દીલ લગારેલું તે કંઈ તારા જેવા બાબરલુખના ભરકાવ્યાથી મારા પરથી ઉઠી નીહ જવાનું તો !”

ગરીબ જાલ ! તેના ગભરાત ગુસ્સા અને નામોશીનું ખ્યાન કંઈ કલમ કરી શકશે ? તેણે આવા સંજોગમાં શું કરવું તેજ તેને સમજ પડી નહીં. તે બધો પાણી પાણી થઇ ગયો.

સારાં નસીબે એવામાં યુદ્ધો ફલાળા પોતે બહાર ગયેલો ત્યાં આવી લાગ્યો. તે કાંઈક વધતો જૈફ અને નાતવાન થયેલો દેખાતો હતો. તેણે તે બંનેને એકઠા થયેલા ને અડકી પડેલા જોયા, અને દીનાનો ડર કરતો હોય તેમ દેખાતો ધણો ખીંચેલો ગમરાયેલો અંદર આવ્યો. હવે જલને જોર આવ્યું.

“ફલાકાકા,” તેણે ગગડાટ કર્યો, “એકદમ એમ આવો. મારી જી—રોજી કાંઈ છે, ને આએ બે માથાનો બદમાસ કોણ છે?”

“અરે બદમાહ તું ને તારો બાપ !” દીના દેગરાએ એકદમ જીવ જીકાડ્યો. “એમ આરો તીરો કંઈ ફાએટો કેની, બચ્યા, તો અહીં” જોતજોતાંમાં કંઈ જોવા જેવું થઈ જાહે.”—અને જો ફલાકાકાએ તેને પકડી નહીં લીધો હોતો દીનો દેગરો આએ વખતે એમ બોલતાં જરૂર જલને ઠોકીજ નાખતો !

“બાપુ, ધીરા પરો,” તે ધુજતા ડોસાએ બેઉ આગળ હાથ જોડી માંગી લીધું; “બોદાને ખાતર અહીં રખતો ના જગારો !” —અને તેણે જલ તરફ ફરીને વધાર્યું, “બાપુ, તું કાંય વરી પાછો અમેને સતાવા આવ્યો ? તુંને કોણે તેરયો ? તું ચાલ્યો જ તારે એરેબારે; તારું કંઈ અહીં વલવાતું નથી.”

જલ તો અજાયબીમાં એ સાંભળતાં માંથા તલક ગરક ગયો. તે પોતાના પગ પર ઉભો હતો કે માથાં પર તે પશુ જાણે તેને સમજાયું નહીં ! તેણે આવા સંજોગોમાં શું બોલવું અને શું કેહેવું તે વટીક તેને આવડ્યું નહીં. તે તોતરો બોખરો થઈ ગયો.

“ફલાકાકા, તમે—તમે એ શું બકોચ ? વાત કરોચ કે વાલ ફાકોચ ? તમે કેહેવા શું માંગોચ ?” તેણે ગમરાધને કહ્યું.

“હું એટલુંજ કેહેવા માંગુચ, છોકરા, કે મારી પોરીને તારી સાથે પરણાવા હું મુતલગ રાજી નથી ને કપ્પુલ થઈ શકતો નથી,” હવે ફલાકાકા રંગમાં આવ્યા. “તું અંહી આવ્યો તાંહાં વેર મારી પોરી આવ્યો દીનુબાને પણવા કપ્પુલ થઈ ચુકેલી ઉતી, અને હવે હું એને ના કેઉ તેથી ગામના લોકો મારાં ચાંમરાં ટુપી નાખેચ. તું કોણ છે ? તારે વાસ્તે મને કંઈજ ખબર નથી. અને મારી એ ગાએ જેવી ગરીબ પોરીના બાપમાં એવા અલકાતુ સલકાતુનો જોખમ મારે કરવો નથી. તું દેખાચય તો સારો માણસ, ને સારો

માણસ કદાચને હોય ખી, પણ એટલી બધી જાંજલ ને જોખમ કરવાનું મારે કારણજ શું છે ? મેં, તેથી, મારે વીચાર ફેરવ્યોય, અને હું તો મારી જી-રોજીને વાસ્તે આજે દીનુખાને કપ્પલ થઈ ચુક્યોય ।”

પ્રકરણ ૧૮ મું.

જલ તમામ થયરી ગયો । તે કેઈ ઉમેદ પર આવ્યો ને આ શું બધું થઈ ગયું ? કેવા ગંભીર જોખમો ખેડતો--કેટલો બધો હાડમાર થતો તે અહીં સુધી આવ્યો, અને હવે ?

એમ છતાં તેણે તુરત પોતાના દીલ ઉપરનો કાપુ પાછો મેલવી લીધો અને એક શેહેનશાહના રોખ અને જોતાં છક થઈએ એવા દમામથી માથું ઉપર જેંચી તેણે કહ્યું, “ફલાકાકા, તમે મારી સાથે ધણીજ બેવકુશીથી વરતોય; સાંભળો । હું તમારી જી--રોજીને ચાહુંય, અને હું મારાં વચનને એટલો સાચ્યો છઉં કે જહાં સુધી જી--રોજી પોતે પોતાને મોહનેથી મને પણવા નાકપુલ થાય નહીં તાંહાં સુધી હું મારી દાવાદારી પાછી જેંચી લખને અહીંથી જતો રહેવાનો નથી. તમે કેહેવોય કે જી--રોજી આજે પારસીને પણવા કપ્પલ થયલી હતી તે તદ્દન ગલત છે. મીઠી જી--રોજી એવા એકને પણવા કદી ખી કપ્પલ થાય એ વાતજ અકંકલ નહીં કપ્પલ કરે એવી બેહુદી છે. તમે મારે વાસ્તે કંઈક અવિશ્વાસ ધરાવતા માલમ પડેય, પણ તમારે જાણવું જરૂરનું છે કે હું સારે ઘેરનો, ઉંચ કુલનો ને ધજ્જતદાર છઉં. એમ છતાં જી--રોજીને ખોલાવો, ને તે જે કેહે તે મારે મંજુર છે.”

“જી--રોજી ?” હવે વળી દીનો દેગરો વચ્ચે હોમાયો; “હવે એ વાતજ ભુલી જાણે, અને એ પ્યાર પણોતું નામજ હેહમાં રાખજે--હમજેલો ? જી--રોજીના જીવનો ધણી હું છઉં. હવે લેની, હું તુંને બધું ખરેખર ક્રેહી દેઉં । આજે ફલાખાને મેં પાંતરીહો રૂપૈયા ધીરેલા છે, ને ચીઠીની મુદત પાકી ગીએલી તોખી એ મારો બાપુદ્યો નથી મુદલ ફેરી હકતો કે નથી વ્યાજ ભરી હકતો. હવે તેથી એ મારા હકંજમાં પુરેપુરો આવી ગીએલો, કેમજે કરીને જે આજે ઘેરતું રાયરચીલું ફર ફરનીચર બાગખાની હઉં-છેલ્લામાંછેલ્લી

ડાંખરી હુધી મને મારગીજ કરી આપેલું મારી મતા છે. હવે આયું તારાં ધ્યાનમાં ? જો એ ડોહો લાંબી દુકા ટેં ટેં કરે તો એને ને, તે પોરીને ઉં આએ ધરીએ પાંખરું જેચીને નાંગાં લુખાં રહતામાં ઉતારી દેવા, ને તું બી હવે તેથી ચેતીને પાંહરોપાંહરો બાહરે આલ્યો જા. આએ ઘેર નથી ફલાખાનું, તારું કે તારા બાપનું ! એ ઘેર હવે માંડું છે, અને ઉં ચાહું તો તું ને લાત મારીને આ ધરીએ હેઠે ઉતારી હકા !”

જલે મોટા તુચ્છકારથી તેના બણી જોયું. એ સાંભળતાં તેની છાતીપરથી જાણે એક મસ મોટો પહાડ એકદમ ઉંચકાઈ ગયો. હવે તે દમામથી ફલાખા બણી ફર્યો.

“આએ બધી શું ખરી વાત છે, ફલાખા ?” તેણે દમામથી પુછ્યું. “તમે શું ખરેખર આએ પારસીના રૂપીઆ પાંતરીસસો ચારસો દેવાદાર છેઓ ?”

“ઓખ રે, જાણે ઓય કરતાં કે બધ પટ દધને પોતાની ગીરોથી ભરીજ દેવાના !”—અને દીનો વધારે તુચ્છકારથી હસ્યો.

“તદન ખરી વાત છે, બધ,” ફલાખાએ ગલગલતે સાદે—પોતાની જૈફ આંખોમાં લગભગ આંસુ લાવીને કહ્યું. “મેં ખટકે ખટકે એ રંકમ એની પાસથી લીધેલી છે, અને હવે તે એટલી બધી મોટી થઈ ગેછય કે મારાથી તેનો એક બી ભાગ ફેરી શકાત એમ નથી ! હું તો, તેથી, આએ દીનુઆનો વેચાણુ છેઉં. મારી પોરી એ બધી વાત કંઈ જાણતીતી નહીં. ધરેના ધેરેલાને મને એ બધું ઉધે દાહાદે ઉંધું સુજ્યું અને મરને દાહરે હું આએ ખરાખીનાં ખારામાં ધસરાઈ ગીયો ! ઓ, આએ મારા બુદાપામાં મારી બાગબાનીથી મને કોઈ છુટો કરશે તો હું મારા બાગની પાસેજ તફરીને મારો જાન કાહારી નાંખશ !”

જલ હવે ચોખ્યો નહીં. પેલા ખંતેની હદ વનાની અજાયબી વચ્ચે તેણે પોતાની પાકેટ—બુક જેચી કાઢી, અને તેમાં ખચખચ ભરેલી નોટો માહેલા એક ખાંચામાંથી પછી હજાર હજારના પાંચ દુકડા કાહાડી લઈ તેણે ઘણી દમામદાર કીસમે દીનો ઉભો હતો તે બાજુની ટેબલ ઉપર ફેંક્યા.

“ઉઠાવ તારો આવેજ,” તેણે ગગડાત કર્યો, “અને એકદમ આજે ડાસાજીને તારી નેહસ્ત કરજદારીનાં પાપમાંથી મોકળા કર!” આજ દીન તુલકનાં તમામ બ્યાજ સાથનો તારો બધો હસાખ જે હોયો તે ચોખ્ખો કર, અને આજે ઘેરમાંની કારી કગરસ પરબી તારો હક રહ્યો નથી એવી રસીદ હું લખાઉં તેમ લખીને મને હમણાં ને હમણાં તૈયાર કરી આપ!”

“ધુત, મારે નીંહ જોઈયે,” દીનો દેગરો લાલ પીળો થયો. “તારા રૂપીઆ હું હાંનો લઉં? કાણુ જાણુ કાંઠાં કાંઠાંથી ચોરી હવારી કરીને લાવેલો હોય?”

પણ હવે ફલાખાનું સુકાણુ ફરી ગયું! તે ડાસાને પોતાની આંખ આગળ પાંચ હજાર પડેલા જોતાં એકદમ નવી તેજ ને નવી તાજગી આવી ગઈ. તે ધરડાનો જવાન થયો! તે અત્યાર સુધી જાલને કોઈ હુંખોસુકકો, એશકોઅકકડ જાણતો હતો, પણ તેની અચખચ ભરેલી પાકેટબુક જોતાં અને તે માહેલી નોટો હજારોનો આંક બતાવતી હતી એમ માહીતી અને ખાતરી ગળી જતાં તે ખુદો જાલની પક્ષમાં એકદમ મનાયો અને જીતાયો!

“ઉઠાવ, ઉઠાવ એ પૈસા,” તેણે દીનુપર હવે જોસથી તકાજો કર્યો. “તારી તાગાદ શું જે હવે તું ના કેહે? નીચ ગોલામ, તું ઘણું થાય તો તારા પૈસા લે, કંઈ હમારો જીવ તો નહીં લેશે? તારા એ દોજખી પૈસાને ખાતર તો મેં મારી પોરીને ફરજ પારવાતું કીધું, ને તે બીચારી ખાટલે પરી, પણ ખોદા ઘણો મેહેરખાન છે. દીકરા જાલ, મારા બાહાદુર બેટા, મને માફ કરજે.”—અને તે ડાસો તેને પગે પડ્યો!

“એમ છેતી, ખુદા?” દીનો દેગરો દાંત્યાં કચકચાવી ખોલ્યો; “તું” હવે કુમક આવી ગેઈયતી? પણ જો બચ્યા, તું તારા જીવથી હાથ ધોજો! તમે બેઉ તમારા જીવથી હાથ ધોજો. હું પારહી તાહરે અરો કે જી-રોજીને પયણું ને ફર પયણું. નહીં પયણું તો પારહી નહીં ને ઢેર.”—અને બીજી પળે એક દીવાના આદમીની કીસમે હવામાં મુક્કીઓ ધુમાવતો, જંગલી ભુંડ જેવો છેડાયેલો દીનો દેગરો તે મકાન છોડી ચાલતો થયો.

તેણે જોયું કે તે વહવાયો, ઠગાયો, વેચાયો હતો! જાલની સંપુર્ણ જીત અને તેની સરીયામ હારનો સમો આવ્યો હતો, અને

તે પેલા રૂપીઆ પડ્યા હતા ત્યાંજ પડતા મેલીને, તેથી, ખિન્નવાયલો, ખુનખાર અદાઓ સાથે તે ઘરમાંથી બહાર પડ્યો ત્યારે તે ખવી-સનો દેખાવ કાઢીને બી જોતાં બીક લાગે તેવોજ હતો।

પણ જલ કે ઘરડા ફલાયા તેની એક ટચાકડી ભાર બી દરકાર કરતા દેખાયા નહીં. ફલાયાએ પેલા હજાર હજારના પાંચ દુકડા બીજીજ પળે સંભાળથી જોઈ તપાસીને પોતાને કબ્જે કરી લીધા, અને તેજ દરમ્યાનમાં અધીરા પડી ગયલા જલે પુછ્યું, “હવે બોલો, ફલાયા, મારી જી—રોજી કાંઈ છે?”

પણ ફલાયાને જવાબ દેવાને અવકાશજ થઈ નહીં. તે જવાબ દીએ તે પેહેલાં તો બાળુમાંના ઓરડાનું ખારણું એક ઘડાકા સાથે ઉઘડ્યું, ને ખુશીની એક ચીસ સમેત જી—રોજી પોતેજ “ઓ મારા જલ” કરતી બાહર દોડી આવીને તેને હરખભેર ભેટી.

તે આટલો વાર છુપાઈને અંદરથી સંવળું માંજનું જોતી અને બંધી વાત સાંભળતી હતી, અને જલની નહીં વકકી રાખેલી એ અજબ જેવી હીંમત ને ઉદારતાથી તે છોકરી છેકજ છક થઈ ગઈ હતી. એટલામાટે તે જ્યારે જલને આવીને ભેટી ત્યારે તેણીનો હપ અને હરખ કેવળ ખરાં દીક્કનો અને જોવાજોગ હતો. ઓ, તે મીલાકાતનું અરસપરસની ખુશાલીનું ખ્યાન કરવાને આ કલમમાં તાકાદ નથી.

તે એક પારધીની જલમાં અસીર થયલાં ખારાં પંખેરાની અદાથી આખાં તનબદનમાં થરથર ધુજતી હતી.

“તું કેટલી ધુજેય, ખારી?” જલે ખુશાલ તખીયતથી હસીને કહ્યું.

તેણે તે ગુલાખી રોખસાર પર ચુ મીઝોનો વરસાદ વરસાવ્યો, અને તે વખતે જોયું કે તે દીલપઝીર મુખડો શીકકો મારી ગયો હતો, કે જ્યારે મોતી સમાન આંસુઓના ડાઘ તે ખ્યારા ગાલો ઉપર દેખીતા કરી રહ્યા હતા।

“હું શું તમને મારાં દુખની વાત કેહું, મારા જલ?” તેણીએ તેનાં પાસામાં જસ્ટી દખાતાં ફકરમંદ કીસમે કહ્યું. “દીનો બાજે વખત મને, મોટાબાને અને તમારા દુશમેનને બી જીવથી મારી નાખવાનીજ ધમકીઓ આપ્યા કરતોતો, અને હું ધુજી ધુજીને મરી

જેઘ ! આજે તો એ મુવો ખરેખર ખુન પરજ ચઢરયોતો, અને
 વહાલા જલ, જાણે મારી બંદગીનો અવાજ સાંભરીને ખોદાતાકાએ
 તમેને કટોકટ વખતસર મારી મદદે મોકલી આપ્યા. હું તો આજે
 સહવારથી મારું આરણ્ય બંધ કરીને અંદર ભરખ રેહીતી. મને તો
 ખસ એમજ લાગતું જે તમે મને લુલીજ ગીવાય. અને મારીપરથી
 તમારું દીલ તદ્દન ઉતરીજ ગીયું, એટલે પાછાં આપરે જીવતાં
 કદી મળવાનાંજ નથી ! એટલા વાસ્તે, વહાલા જલ, જ્યારે તમારો
 મીઠો અવાજ મને અંદરના ઓરડામાં સંભરાયો ત્યારે મને જાણે
 વીજળીનો ઝટકો લાગ્યો હોય એટલી બધી હું ચોંકી, અને જ્યારે તે
 મુવા એબલગામનાના મોટાપાએ કરજી લીધેલા રૂપીઆ તમે હોંમત-
 બર્યા કરાવથી સાંપા તેની છાતીમાં માર્યા ત્યારે તો જાણે હું ખુશીની
 મારી ચીસ પાડીને રી પડું એટલી બધી મને જોરાવર લાગણીઓ
 થઈ ! ઓ, કેવો મુવો પછીથી નીચી મુંડી કરી બીધેલાં કુતરાં
 કાહોલાંની કીસમે દુમ દબાવી નાસી ગીયો તે બારણાંની ફાટમાંથી
 જોતાં હું જાણે હરખથી બેહોસ થઈ પરી !”—અને, ખરેખર, એમ
 બોલતાં તે છોકરી હીસતેરોક ખુશીમાં આવી ગઈ હોય તેટલી બધી
 ઉસ્કેરાયલી અને હરખાયલી દેખાતી હતી !

“ખોદાનું કેવું હેસાન કે હું બરવખત આવી શક્યો !” જાણે
 તેને હેતથી ચુમી કરતાં કહ્યું. “જો એકજ દહારે હું મોરો થતે તો
 ખોદા જાણે અહીં શું શું ખરાબીઓ થઈ જતે ! એ આજે અહીં
 શું માંગતોતો ?”

“આજે સહવારથી જ—રોજને જાતે મળવાની ટગર લઈ
 બેઠોતો,” હયાં ડોસાજ ફલાખા પોતે વચ્ચે પુરાયા.

“પણ તમારાં એ માંગતાં સાથે મારી જ—રોજને શું સંબંધ
 હતો ?” જાણે પાછું ગુસ્સાથી કાંધક ગરમ થતાં પુછ્યું.

“મુવોરે એ ! મને શાનો સંબંધ ?” જ—રોજએ કમકમીને
 કહ્યું; “મને તો એ મુવાનું મોહોનું જોતાં હંમેશ દીલમાં ધુજરાં
 ચઢરતાંતાં !”

“એણે જ—રોજને પોતાની હકદાર મોહોરદારજ સમજ
 લીધીતી. અને મને એનું ઓસ્યાઈ, તેથી મારાથી એને ના કેહેવાઈ
 શકાતીતી નહીં,” ફલાખાએ સમજ આપી, “મારા હાથમાંથી મારો

બગીચો ને મારી બાગબાની જાય તો તરત મારો જાન નીકરી જાય એમ છે, અને તેથી મરતે દાહારે એ સીતમગુજરીથી બાજ આવવા મને એ મુજબો પરતો બોલ ઉપારવો પરતોતો ! માફ કરજો હો, દીકરા જાલ, પેહેલાંવેહેલાં આજે અહીં હું આવ્યો ને મેં તુંને જોયો તાકરે મેં કંઈ થોરો પાણીઉતાર કીધો નથી !”

“તમે મને આજે બેઝીંમતી ખજનો સંપુર્ણ કીધો એટલે તે અપમાનનું બધું ઝેર મરી ગીયું, ફલાખા,” જાલે હસીને કહ્યું.

ફલાખા શીકકું હસ્યો. તેની જવાંની આખર થઇ ચુકી હતી, અને તેથી જવાંનીનું જોમ, જોસ અને ઉલટ તેની ચીમરાયલી નસો-માંનાં ઠંડાં પડી ગયલાં લોહીમાં હવે વરસો થકી મરી રહ્યાં હતાં. તેની હેલ્લામાંહેલ્લી એકજ ઉલટ, એકજ જોમ અને એકજ જોસ તે હવે ફક્ત આ તેની બાગબાનીનાં સંબંધમાં બાકી રહ્યું હતું.

“હવે જવા દેઓ એ બધી વાત, બહાલાંઓ,” હયાં જાલે કહ્યું, “અને હું કેહેવા માંગુંચ તે મેહેરબાની કરી બ્યાનથી સાંભરો. હું જ—રોજ સાથે જોમ અને એમ જલદીથી પરણી જવા માંગુંચ, કેમજે હવે હીલ મારાથી વેઠાય તેમ નથી. તમે જોયું હોશે, ફલાખા, કે હું કંઈ ઘણો ગરીબ માણસ નથી. હું તમારી ચેહેરેનમુન જ—રોજને પુરતાં અમન ચમન ને સુખમાં રાખી શકશ, અને તેથી તમારે તો હવે સંતોષ પામીને મને હાજ કેહેવાનું છે.”

ફલાખાના જૈફ હોઠ, ઘણી નાતવાની વચ્ચે, એ સાંભળતાં દેખીતી રીતે ધુજ્યા.

“તમે એ પોરકીને મારી પાસેથી લઇ જવા માંગોચ ?” તે ધરડા બાગબાને દુખી બદથી કહ્યું. “હું તદ્દન એખલો પરી જવશ, અને મારી ખાતરી છે કે તમે જશો તે ને તે રાંતે દીનો મારો ટોટો ભચરી મુકશે. ઘણોજ જાહેલ ને ઝતુની મુવેલો છે. એનો બાપ બી એટલો જાહેલ હતો કે એક આસામી સાથે કન્યો કરતાં એકમ ઉસ્કેરાયો, અને માથે લોહી ચહરી જવાથી પછીથી પટ દેધને તેનો પરાંણ દલી ગીયો !”

“તમે નીરાંત કરો, મોટાખા,” જાલે એ ઉપરથી જવાબ કર્યો; “હું મારી જ—રોજ સાથે મત કરીને સૌથી સાફ શું છે તે નક્કી

કરશ, ને તમે સુરખી સચવાઓ તેવીજ ગોઠવણ કરશ.”—અને એજ દરમ્યાનમાં કોઇ ધરાક દુકાણમાં આગો એટલે ધરડો ફલાકાકો તેની ઉપર ધ્યાન આપવા ઉલટમંદ તે તરફ ગયો, કે જ્યારે ખીજા હાથપર જલ કુલજરી જી—રોજીને હેતથી અરધી હાથમાં ઉપાડીને પછવાડેની વાડીમાં લઇ ગયો.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

તેઓ ત્યાં જઇને એક બાંક પર બેઠાં, અને જલે તે ઝલકતી ખુબસુરતીનાં તેજનો તેજ્ય જાણે પીજ જવા માંગતો હોય તેમ તરકામાં પ્રકાશતા તે કાંઇ છેકજ અજ્ય જેવી સુંદરતા ધરાવનારા મોહક મુખડા ઉપર ખુશીની ટગરમાં ટકટક ટીકતો બેઠો. તે એક એવો મોહક મુખડો હતો કે જલે પોતાના મરતા આપને અને તેને વાસ્તેનાં વહાલની શીદાગીરીમાં મરતી ફેની—એ બંનેને વીસારી આપ્યાં તો જોયા તેમાં ઇનસાફ હતો. ફેની પણ ધણી ખુબસુરત હતી—ધણીજ; પણ જી—રોજીમાં તે જાતની સુંદરતા હતી કે જે હોસાંન જોનારાંને જાણે છાકટ બનાવે, અને એક ખુશીની દીલખુશ કેફમાં એકદમ ગીરફતાર ને ચકચુર કરે.

તે તેને પછવાડેના ઓરડામાંથી બાહર આવી મળી ત્યારે તે મોહક મુખડો ગમખારીની સુરખીમાં ઘેરાયલો ને આજોઈ હોવાથી કાંઈક શીદા દેખાતો હતો, પણ હવે તે બધી ફરો ટળી ગયલી હોવાનાં પરીણામમાં, અને તેનો માનીતો જલ તેનાં પાસામાં મોજુદ હતો તે ધીરજ આપનારી ખાતરીના આયસથી તે પુરતી સુખી દેખાતી હતી, અને તે સુખની ખુશનુદી તેને વધારે તેજસ્વી ને દીલચરપ દેખાડતી હતી.

“ઓ જલ, મારા જલ,” તે તેને વળગીને કેહેતી હતી, “તમે એવાજ રહેશો કેની ? તમે એમજ મને સદા ચહાશો કેની ?”

“તું મને પુછી બી શકેચ, વહાલી ?” જલે કંઈક તાજુખીમાં પુછ્યું; “મેં તો તુંને જોઇ ને જોઇ મારો બધો જાન તારામાં ભરી મેલ્યોચ તે શું જાણતી નથી ?”

“હું જાણુચ, વહાલા, હું જાણુચ; મગર તે છતાં મને ખુદ જાણે કેમ હંમેશ એમ ખટકો ચલા કરેચ કે હું તમારે લાયકની

નથી," જી—રોજીએ ધીમે સ્વરે કહ્યું, "તમે દ્રાષ ધણા મોટા' માણસ હોવો એમજ મારાં દીલમાં લાગ્યા કરેય, અને તેથી હું મારાં મનથી વધારે ગભરાયા કહુંય. રખે તમે મારે ખાતર કંઈ મોટા ભોગ આપતા હોવો?"

"ગમે એવા મોટા ભોગ તારા જેવા એક બેમુજ ખજાનાને હાથ કરવાને વાસ્તે, વ્હાલી, ખીલકુલ બેહસાખ ને તુચ્છ છે," જલે જીત્સાથી જવાબ કર્યો; "પણ હવે આપરે આપરાં લગનની વાત કરો. મેં તુને કેલું તેમ હવે એ લગન જલદી ચવાંજ બેઠએ."

"પણ કાંય, એટલી બધી કંઈ તાકીદ છે?"

"હા, ડીયર, ઘણી તાકીદ છે."

જી—રોજી એશકથી વધારે લાલ થઈ.

"ચુસ્તો ના કરતા, વ્હાલા," તેણીએ માંગી લેવાની ઢપે કહ્યું, "પણ તમે એ ઠરાવપર આવો તે પેહેલાં હજી બી પુરતો વીચાર કરો. એવું તો નહીં થાય કે મને ઉતાવલે પરણીને તમુને ધીરજથી પરતાવું પરે?"

"તું તો ગાંડી, છે-ગાંડી," જલે તે પટપટ કરતા હોઠ મીઠી ચુમીઓથી ઝટ સીલ કરતાં કહ્યું; "હું શું કરવા પસ્તાઉં? હું એક ઘરી બી પસ્તાવાનો નથી. તું એક એવું ઝવેરાત છે કે જે કોઈ બી અને ગમે એવાં ઉંચાં આસનને બી શોભાવે!"

"જા બા—તમે એમ ના બોલો, જલ," જી—રોજીએ ફકરમંદ કહ્યું; "તમે એમ બોલોય તારે મને મુઠ્ઠ કંઈ વધારે ખીક લાગેય! તમે એમ મારે વાસ્તે મોટું મોટું ના બોલ્યા કરો ને ના ધાર્યા કરો. હું મારી નબલાઈઓ જાણુંય. મુવું મને તો કંઈજ આવરતું નથી; હું અમલુ અને ગમાર જેવી તમુને તમારાં કામકાજમાં મદદ તે બી શું કરી શકવાની હતી?"—અને જરા થોખીને—"મને કેહોની, વ્હાલા, તમે શું ધંધો કરોય?"

જલ માથાના બાલ સુધી લાલ થયો. તે શું કહે? તે કેમ ખરું કહે કે તે તો એક લખોપતી શેડીયાનો સપુત હતો?

"તુંને શું ગમે? તુંને મોટી રોકાંણી ચવાવું હોય તો ગમે, જી—રોજી?" તેણે અરધું હસીને પુછ્યું.

“ખચ્ચીતજ નહીં,” જી—રોજીએ મજબુતીથી જવાબ કર્યો. “મારામાં શેઠાણી થવાની લાયકાત કે આવરજ શું બરીય? ઉલટી હું તો નહીં ઘેરની કે નહીં ઘાટની તેમ બેવરી રવરી જાઉં! પણ મુઠ એ ઘેલી ગાંડી વાત કરવામાં સાર શું? હું પુછુંય તેનોજ જવાબ આપોની, બહાલા?”

“તું શું પુછેય?”

“હું એમ પુછુંય કે તમારો ધંધો શું છે?”

“હું તો એક વેપારીના હાથ નીચે છઉં,” જલે ઝોરગો માર્યો.

“કલાકે છેઓ?”

“એવુંજ કંઈ,” તેણે ગળડાવ્યું.

“ને પગાર શું છે?”

“મહીને દાહારે ત્રીસ પાંતરીસેક મળેય,” જલે મોઢમમાં હસ્તાં કહ્યું.

“ત્યારે તો તમે બધું મને જીહુંજ સમજાવેય,” જી—રોજીએ તરત પકકાઈથી જવાબ કર્યો; “વાત કરતાં જે પાંચ હજારની પાદ શાહી રકમ કાહરી આપે તે તમે દેખારોય ને કેહોય તેવા ગરીબ કદી હોયજ નહીં.”

“ત્યારે તું પોતે શું ધારેય?”

“હું તો કંઈજ ધારી નથી શકતી, બહાલા જલ,” તેણીએ લગભગ રડી દેતાં કહ્યું; “કોઈ વખતે મને એમ લાગેય કે તમે કોઈ મોટા શેઠીઆ છેઓ, અને ત્યારે મને મારાં બવીષને વાસ્તે ઘણીજ ખીક લાગી આવેય. ઓ, હું કેવું ચાહુંય કે આપરે સરખે સરખાંજ હોઈએ, અને હું તમને તમારાં કોઈ કામકાજમાં મદદ કરી શકું, ને આપરે બેઉ પુરતાં સુખમાં સાથે રહી શક્યે એટલું યુત્તું કમાઈ શક્યે!”

“જવા દે એ બધી તારી મીઠી પણ જીહી પટપટ,” જલે તે નાજનીનનાં કપાલપર પડતાં ઝુલ્લકાંઓ પસવારીને પ્યારથી સમાં અને ઉંચાં કરતાં કહ્યું; “એટલુંજ જાણ કે ખોદાનું આપેલું મારી પાસે

એટલું પુરતું છે કે તું ચાહેય તે કીસમે આપરે પુરતાં સુખમાંજ રહી શકશું.”

“ને ખીયારા મોટાળા ?”

જલ આ સવાલથી જરા હગમગ્યો. તેને એ ડાસાની જોહોર માંથે પડે તે જરા થઈને ગમતું હતું નહીં. નહીં કે તેનો ખરચ નીભાવા તે નાખુશ હતો; જરા એ નહીં. ઝોર એકના દસ આપવાથી ખી જો તે ડાસો છુટે. ને એખલો રહી શકે તો તેમ રાખવા ને ખરચવા તે દીસોજનથી ખુશી હતો, પણ આ તો કવાજમાં હાડકાંની પેટે તેઓની સાથેસાથ આવનાર હતો, અને વળી જ્યાં ત્યાં પોતાની માનીતી બાગ્યાનીનો રસાલો મસાલો સાથે ઉંચકાવા ને ધસડાવાની છકકર લાઇ ખેડો હતો, જે તેને ઝાઝુ ગમતું હતું નહીં.

“એવણુને ખીયારાને પાછળ છોરી તો જવાયજ નહીં,” જલને કંઈક કરાજી વચ્ચે મનથી વિચાર કરતો જોઈ કાલાવાલાની ઢપે જ—રોજીએ જરી રાખ્યું; “તમે વિચાર કરો, જહાલા, કે હું એવણુને એવણુના મરતે દહારે એખલા અંહી” કેમ છોરીને જઈ શકું? લોક મારાં કેવાં ચાંમરાં ટુપી ખાય?—અને વધારે તો એ કે ખરે-ખર એવણે કહ્યું તેમ મુવો દીનો એવણ ખીયારાને તે ને તેજ રાતે મારી નાખે !”

“તું જેમ કેહેશે તેમ કરશું,” જલે એકદમ નાખતીથી તેના સાથે એકમત થતાં જરા વારે કહ્યું; “તું જેમ સુખી થાય, ને તુને જે ગમે તે કરજે.”

“હું પોતે ખી અંહીથી હવે તો જતીજ રહેવા માગુંચ,” જ—રોજીએ જુસ્સાથી કહ્યું; “હવે મને ખી એ મુવાના રોજના ફેસાદ અને ચાલુ ધરકંધુજરા વચ્ચે અહીં રહેવાનું ધણુંજ અકાફે થઈ લાગુંચ, જેથી પરણીને આપરે કેંઠે દુર દેશાવર જતા રહીએ તેજ સારું”

“જેમ તારી મરજી,” જલે પાછું કહ્યું, “પણ કોઈખી રીતે લગન હવે જલદી અને મગર દીસે થઈ જવાં જોઈએ, કેમજે મારે જેમ અને તેમ તાકીદથી ઘેર પાછું ફરવાનું છે.”

“ઓ, કાંય ?”

“કેમજો મારા બાવા બીયારા ધરીપણ છે, ને તેવા સંજોગમાં તેવણથી લાંબો વખત તક અલગ રહેવાનું મારે વાસ્તે કોઈ બી રીતે મુનાસેબ નથી,” બહે હેતથી સમજાવ્યું.

“મુઠ રે હું થતી,” જી—રોજીએ હયાં પસ્તાવાની અટવટ સાથે કહ્યું; “હું એ વાત તો તદ્દન ભુલીજ ગેઈ ! મારા બાવાં સુખમાં તમારા બાવાજી બીયારા કેમ છે તે પુછવાની તો મને મુઠ ફામજ નહીં રેહી ! તેવણ કેમ છે, બહાલા ?”

“કંઈજ સાઈ નથી,” બહે ગમખારીથી કહ્યું; “ફક્ત એક તાંતણે બીયારાનો જીવ વરગી રહેલો છે. અને તેથી તેવણ હક થાય તે પેહેલાં હું આપરાં લગન ચઈ ગયલાં જેવા માંગુંચ. એવણને કંઈ કશું હોશે તો લગન દીક્ષમાં પડશે, ને તેમ થયલું જેવા હું મુતલગ રાજી નથી. હું આટલો વખત ખસ્યો તેવામાં લુચ્ચા દીનાએ જો તોફાણ મચાવ્યું તેજ મને ભવીષને વરે ચેતાવા ચોંકાવા ને બીધરાવા બસ છે.”

“પણ હજી મને તો બીક લાગેચ,” જી—રોજી પાછું પટપટી; “હું તો એક ગામરેની ગમાર છેઉં—ગામરેતું બોલ્યું, ને રખે તેથી તમારા હાલના પ્યારનો જીરુસો સમી જતાં તમે બહાલા મારેથી કંટાલો ને ખ્યાલથીજ મારાં તો દીક્ષમાં ધાસ્તીનાં ધુજરાં પેદા થાયચ !”

“તું શું ત્યારે એટલો બધો મારે વાસ્તે હજી અવીરવાસ ધરાવેચ ?” બહે કંઈક ઠપકાથી પુછ્યું.

“એક જરા બી નહીં, બલ્કે હું જો બીહુંચ ને એમ કે પછીથી હું તમારા વગર જીવી શકવાની નથી,” જી—રોજીએ સમજાવ્યું. “તમે આયા ને તમે બહાલાએ મને શીખવ્યું તાંહાં સુધી પ્યાર શું ચીજ છે તે હું જાણતીતી નહીં. અને હવે મને લાગેચ કે તમારા વગર હું એક દહાડો બી જીવી શકવાની નથી. તમે મારા બાહાદશાહ જેવા છેઓ, ને હું તમારી કમીની દાસી છેઉં. તમે મારે ખાતર મારે માંથે હવે તો જીવેદાન સુધી જીવજો ! હવે તો હું સદા સુધી તમારી ને તમે મારા ને મારા એકલીનાજ રહેજો !”—અને તે એમ કહેતી હતી ત્યારે તેણીની આંખોમાં મોતી સમાન આંસુઓ ચમકતાં સ્પષ્ટ નજરે આવતાં

હતાં, અને આખાં તનબદનમાં તે બાળા દીલની ઉસ્કેરણીઓના આયસથી ચરચરી જતી હતી !

જલે તેને હૈયાં સરસી પેટમાં ચાંપી, અને તેને દરેક બની શકતો દીલાસો ને સધ્યારો આપ્યો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૨૦.

તેઓએ તે પછી કલાકોતક એકઠાં બેસીને એ મુજબ વાતચીત કરી, અને અરસપરસ એકમત થઇને પોતાના પ્લાનો ગોઠવ્યા, જે પછી જઇને કલાખાને તેઓએ તે સધળા વીગતવારે સમજાવ્યા ને જાહેર કર્યા.

તે ડાસાએ તે સાંભળીને, અલખત, કાંઇ ઝાઝા વાંધાવીસતી કર્યા નહી. સુખમાં સુખ તેણે એ માન્યું કે તેની બાગબાની તેની સાથેજ જવાની હતી. અતરેની વાડીપર તેણે પોતાનું તન મન અને ધન સદેકે કયું હતું, અને તેમાંનું દરેક પાતરું વટીક, તેથી, તે ઘણું કીંમતી જાણતો હતો; માટે જ્યારે જલે તેને હીંમત અને ખાત્રી આપી કે ગમે એવા મોટા ખરચે પણ તે આખી વાડી ત્યાંથી ઉપાડીને તેઓ જ્યાં જવાનાં હશે ત્યાં સાથે લેતાંજ જશે ત્યારે તે ખુદાને ધણો મોટો સધ્યારો આપ્યો.

“મારી પાસે કેટલાક રોપાઓ છે તેવા આખાં હિંદુસ્તાનમાં કેઠે નહીં હોશે,” તે ડાસાએ મગફરીથી કહયું;—અને તેની તાબુખી એ હતી કે આવો ગંજવર ખરચ કરીને તે પોરીયો આએ આખી વાડી વટીક એગ અત્રેથી દુર દેશાવર ઉપાડી જવા તૈયાર થયો હતો, તો તે એટલા બધા પૈશા લાવવાનો કયાંથી હતો ? જે દીનાના પૈસા અપાધ જાય તો બેશક આએ તમામ અસકયામતનો હકદાર માલેક એ ખુદો પોતે હતો. એ ખજાનાના બદલામાં છ-રેણ જેવો બેમુલ ખજનો કે જેનો આખી દુન્યામાં મુંકાવણોજ મળી ન શકે તે તેણે જલને સ્વાધીન કર્યો હતો, અને તેથી તે બાગબાનીની માલેકી ભોગવી શકવા માટે તે ખુદો પોતાનાં મનથી પોતે એવડાં મુસતાફ હતો.

તેઓ આ પીવા બેઠેલાં હતાં. જી—રાજી પોતાના ભવિષના ભંરચારનાં પાસાંમાં દબાઈને બેઠી હતી. તેનો ચેહેરો ઉસ્કેરાયેલો અને લાલ હતો. તેણીની આંખો સેતારા સમાન ચમકતી હતી, અને જલની નજર સાથે નજર મળતાં ઓશકમાં તે તરત પાછી નમી જતી હતી.

હવે બીજા ફક્ત છ દહાડામાં લગન કરવાનું નકકી થઈ ચુકેલું હતું. તાર કરીને ઠેઠ મુંબઈથી અધીયાડો ખાસ બોલાવવાની ત્રેવડ થઈ ચુકી હતી, અને શાદી રામસણીની તમામ ખુશખબતીને અનુસરતી-ફરેક ગોઠવણો પરીપકવ તૈયાર કરવામાં આવી હતી.

સંધ્યું ચુપચાપ અને ખાનગીમાં જ કરી લેવાનું હતું. તેડાં આણું કે ખાણીપીણીની કશી ઢીંગસ કરવાની ન હતી, અને લગન પછી નિલગીરીઝથી તરત ઉપડી જવાનું હતું. ફલાખાએ ચાર ચોખા પડી જવા વગર ત્યાંથી ઉઠાંગરી કરવા દેવાને ધસીને નાજ કહી એટલે આ તરફ એ તાકીદનાં લગન કરીને પછીજ અહીંઆંથી ઉપડી જવાનું એમ એકમતથી નકકી કરવામાં આવ્યું હતું.

હવે રાત થવા આવતાં જલ રટ્ટેડ હાંટલને લગતા પોતાના ઉતારાનાં મુકામપર પાછો ફર્યો. તે ખુશાલ વીહીસલ કરતો કરતો ચાલતો હતો. તે બધી જાંજલો ને બધી અડચણો લુલી ગયો હતો. ફક્ત ચાર પાંચ દહાડાજ તેણે પોતાની જી—રાજીથી અલગ રહેવાનું હતું, અને પછી એક સદા સુધી માટે તે મનોહર મધુરી તેની અને તેની એકલાનીજ ચનાર હતી !

તે હાંટલનો માલેક એક તે તરફનો વગદાર શુધ્ધો યુરોપ્યન હતો, અને જલને બીજી મરતબાં પોતાને ત્યાં આવેલો જોતાં તેણે તરત ઓળખ્યો. તાજુબ તો એ હતું કે તે મુંબઈના એક લક્ષાધીપતી શેઠીઆનો સાહેબજાદો હતો એમ પણ તે ખાતમી મેળવી લાવ્યો હતો, અને તેના પીતા મુંબઈમાં મોહતને બિછાણે ધડીપળ પડેલા હતા એ ખાતમી વટીક તેના કાને મોજુદ હતી ! ! તે પ્રમાણીક ધંત્રેજ બચ્ચો, તેથી, જલને એવી મુશ્કેલીઓ વચ્ચે આ બીજી વખત ત્યાં આવેલો જોઈને રાજી થયેલો દેખાયો નહીં. તે જી—રાજી માટે અતરે ધકેલા પછાડામાં પડ્યો હતો એ પણ તેનાથી અજાણ્યું નહીં હતું, અને જ્યારે તે સંધળી માહીતી તેણે જલને કહી સંભળાવી, અને તેના એ પછાડાને માટે એકાંતમાં પોતાને

અણુગમો તેણે જાહેર કર્યો ત્યારે જાલ એકદમ ગમરાધ ગયો અને હબતી ગયો એ કેવળ સ્વભાવિક હતું.

“એ તમો સાહેબ જેવા કેળવાયલા ને કુળવાન જવાનને સુતલગ છાજતું કે લાયક નથી,” તે યુરોપ્યને ઠપકાથી કહ્યું.

“શું એ બધી બાતમી એટલી બધી અતરે જણાઈ ગએલી છે?” જાલે તાજુઓમાં પુછ્યું.

“હું નથી ધારતો કે મારા સિવાય બીજું કોઈ અતરે એ વીધે જાણતું હોય,” તે હાટેલકીપરે જવાબ કર્યો, “અને હું કયુલ કર્ચ કે મારી પોતાની ઇનફરમેશન બી તમારા સગા મીં પેસીનેજ આભારી છે; પણ ગંભીરાઈથી વિચાર કરતાં મને એ બધો મામલો ઘણો સરેલો લાગેય, ને હું તેનો હીમાયતી નથી. એવાં છુપાં લગ્નો કદી બી સુખી નીવડ્યાં નથી, અને જાહેર હોંમતથી જે કારજ નહોં ચક્ર શકે તેનું પરીણામ હંમેશ માહુંજ જાણવું.”

“તમારી તદ્દન ભુલ છે, મીં મરટન,” જાલે હવે હોંમતથી કહ્યું; “તમો ધારોય એવું ચોરી છુપીતું આએ મારાં લમનમાં કશુંબી છેજ નહોં. ફક્ત મારી જી—રોજીથી મેં મારી ઓળખ છુપાવીછ એ હું ના નથી ધારતો, પણ તે તો માત્ર પોતાની નાચારીના ખ્યાલથી એ ગરીબ છોકરી મને કયુલ રાખતાં ખંચાય નહોં તેટલા વાસ્તેજ છે; ને તેમાં એટલું અપ્રમાણીક શું છે તે હું જોધ શકતો નથી. હું ઉંમરે પુગેલો છેઉં ને હું મારા જીવનો ઘણી છેઉં. હું જે કર્ચ તે મારી સ્વતંત્ર સત્તાનું ને મારી પુર રાજી ખુશીનુંજ કર્ચ, અને હું મારા સિવાય બીજો કોઈને એ વાત વાસ્તે જવાબદાર નથી.”

“ત્યારે એટલી ઉતાવળનાં લગન કાંય ઠેરવ્યાં?”

“મારા ગરીબ પીતાજી ઘડીપણ બીમાર છે, અને તેવણને કંઈ કરું થાય તો મહીનાઓ સુધી એ ખુશખબતી ખોરબે પરે તેજ ખ્યાલથી મને એટલી ઉતાવળ કરવી પડેય,”—અને જાલ એ બધું બોલતો હતો તે તદ્દન ખરાં દીલનું અને બીલકુલ પ્રમાણીક હતું એમ જોતાં તે સાચા યુરોપ્યનનાં મનનું ઘણું સમાધાન ચયલું દેખાયું.

બીજી સહવારે જાલ સકાળે ઉઠ્યો, અને પછી બજારમાં જઈને એક નવી કોંમતી વીટી લીધી. તે આજે પોતાની શાદીની ખુશ-

લીમાં જ--રોજને પેહેડાવા ચ્હાતો હતો ! આપણે યાદ કરશું કે અદરાવાની ખુશાલીમાં એક કીંમતી હીરાની વીટી તેણે આગળ તેણીને એનાયત કરી હતી, અને બીજી ધણીક બેમુલ જે હવે પછી પાછળ આવનાર હતી તેની યાદ અને જમીનગીરી પુકારનાર આ તો જાણે શિરચાતનું એક બેઆંતું હતું !

તે વળી એક તાર કરતો આવ્યો. તે તાર પેલા લુચ્છા પેસી પર હતો, જેમાં તેને તેણે વીંનતી કરી હતી કે તેણે (પેસીએ) લગનને દહાડે તેને મદદ થવા કોઇ બી સુરતે ત્યાં હાજર થવું. તેણે તેના પાસ ધણીક અસખ્યા મંગાવ્યો. બધો ખરચ ભરી આપવાની પણ પેસીને તે તારમાં હીમત અને ખાતરી આપી હતી,

તે એક સુખનો સ્વપ્નો હતો. ખરેખર લગનનો દાહડો આવતાં સુધીના દિવસો જ--રોજની તે માહા સુખભરી સોખતમાં કેમ અને ક્યાં ગમડી ગયા તે જાણે જાણે જાણ્યું બી નહોં !

હવે લગનની આગળી સહાંજે જાણને નામનો એક તાકીદનો તાર આવ્યો, અને તે તાર જોતાં જાણનો જાન આખર થઇ ગયો. શું તેનો બાપ કટોકટ વખતે મરણ પામ્યો હતો ? છેક લગન બીલકુલ થવાની તૈયારીપર આવ્યા ત્યારેજ રહી રહીને તે ડોસાએ પોતાનો જાન આપ્યો હતો ?

તેણે ધુજતા હાથે તે તાર ઉખેડ્યો અને વાંચ્યો, અને ત્યારેજ તેના જીવમાં જીવ આવ્યો, કેમકે તે તો પેલા બાંગડ પેસી તરફનો આવ્યો હતો ! તેમાં તેણે તેને મુખ્યારકબાદી ચાહી હતી, અને વળી તે દિવસે સહવારની ગાડીમાં આવી પહોંચવાની તેને ખાતરી લખી વાલી હતી.

તે સખની સહવાર--તે સુખની સહવારનો સુચં હતો. તે એક ખુશાલ તડકાંવાલો દહાડો હતો. બધું આસમાન એક બી શીઠા વાદળી વગરનું સ્વચ્છ અને નિરમલ હતું. પક્ષીઓ ઝાડોમાં ખુશીથી નાચતાં અને ગીતો લલકારતાં સંલળાતાં હતાં.

જ--રોજ પણ બડી બામદાદે બેદાર થઇ હતી. ખરેખર તો કુમારીકાઓના બાબમાં હમેશ બનતું આવેચ તેમ લગનની આગલી રાત્રે તેણીને ઉઘંજ આવી ન હતી. તેણીનું ચીત ચોરાઈ ગયું હતું. જાણ આવ્યો ને આવ્યો અને લગન નક્કી થયાં ને થયાં તેણીની

ઉંઘ અને સુખ એકસંપથી તેને તણ ગયાં હતાં. તેને સુખ અને દુખની મીશ્રીત લાગણીઓ થતી રહી હતી. અને રાત્રે પણ હર્ષ અને શોક, શીકર અને ખુશી એવી એવી અનેક લાગણીઓનાં દબાણ હેઠલ તે બિછાંણાંમાં જાગતી પડી રહી હતી.

તેને વિચાર કરવાનું ને ફક્ત રાખવાનું કંઈ થોડું ન હતું. તેને જાલ ધણો ગમતો હતો, અને તો ખી તેણીને કાંઈક કુદરતી ખટકો થતો રહ્યો હતો કે સધળું જોઈએ એટલું સીધું પાંધરું નજ હતું. તે જાલપર આંધળો વિશ્વાસ મુકી શકે એટલો બધો તેનામાં તેને આસ્તવાર એતેકાદ હતો, અને તોપણ તેનું જીગર જોઈએ એટલું ખુશી કે નીરાત માની શકતું ન હતું. કદાપી 'જાલ જેવા એકની મોહારદાર થવાને પોતાને તે પુરતી લાયક નહીં માનતી હતી તેનું ખી એ પરીણામ હોય? ગમે તે હોય, પણ તેની આંખમાં ખુશીના અને ગમીનાં ભેગાં આંસુ ચમક્યા કરતાં હતાં.

ધરડો ફલાખા પોતે પણ જોઈએ એવો તે સહવારે સખ કરારમાં ન હતો. તેને આ લગન જેવાં જોઈએ એવાં પાછલાં વિચારોથી ગમતાં ન હતાં. તે આ મકાન અને આ ગામ, આ બાગબાની અને અતરેનો વરસોનો વસ્વાત છોડી જવા જરાએ ખુશી ન હતો. તે ફક્ત ફરજ્યાત જતો હતો. દીના દેગરાનો જો તેને ડર ન હતો તો નિલગરીઝ છોડી જવા તે કદી ખી એકમત થતેજ નહીં. તેને ખી જાલ ગમતો તેમજ નહીં ગમતો હતો ! તે છોકરો બધું પોતાની સુખત્યારીથીજ કરતો હતો, અને તે ડોસા ડગરાનું મત મેળવવાને વારતે ઝાઝી કનવાર કરતા ન હોતો તે એ જુદાને ધણું ગમતું હતું નહીં. બાળે વખત તે જુદાને એમજ શીકરું થઈ આવ્યા કરતું કે દીના સાથેજ પરણેલી જી—રોજી વધારે સુખી થઈ શકતે ! તે યાદ કરતો કે જાલની આગલી પાછલી માટે હજી સુધી તે જોખખર હતો, અને જલે એ જાતના કશાખી ખુલાસા, માંગવા છતાં, આપવાની કદીખી કનવાર કરી ન હતી ! અને એ વિચાર તે ડોસાએ બ્યારે લગનને દહાડે સહવારે ખુદ જી—રોજી આગળ રજી કર્યો ત્યારે તે સુંદરીને તે કાટેલ ઝેર જેવો જીવલેણ લાગ્યો.

“તમે સુખ કરો, મોટાબા,” તેણીએ ગુસ્સાથી ગગડાટ કર્યો. “તે ખુરાનું મારી આગળ નામ ખી ના લેઓ. મારા જાલ સાથે

એવા એવલગામણીની સરખામણીજ તમે કેમ કરી શકોય ? હું તેને પણવા કોઈ બી દાહારે કપ્પલ થઈજ નથી. તમને ફક્ત એ ધખારો ઉતો, ને તમેજ આગળ રેહીને એ મુવાને ઘેલુંગાંડું ઉતેજન આપ્યું ! તમે હવે કંઈ મારી વચમાં બોલતાજ ના.”

“સારી વાત છે,” ધરડો ફલાખા એ સાંભળી એકદમ પવારે ગયો, “ઘણી સારી વાત ! હું વચ્ચે નહીં બોલું એમજ કેની ? જાણે હું તો હવે કોઈ હીસામમાં નથી ! કાણ જાણે આએ કોણ ચોરાંત્યો કે લુચ્છો છે ! મને એ પોરયા પર ભરસો આવતોજ નથી. કદાચ, એક મહીનામાં એ આપુને છોરી જશે ને આપરે બધેથી રવરતાં રખરતાં થઈ જશું !”

“એ આજે સપરમે દાહારે તમને થયુંય શું, મોટાખા ?” જી-રોજીએ લગભગ રડી દબને કહ્યું. “એ આજેજ કાંઈ મને કકલાવા બેઠાય ? એવણુ લુચ્છા લફંગા હોતે તો તરાકાબંધ તમારું હજારોતું દેવું આપતેજ કેમ ?”

“તે ગમે તે હોય,” ફલાખાએ માથું ફેરવીને કહ્યું, “પણ મને એ છોકરો ગમતો નથી ને ગમવાનો બી નથી. મને એ કંઈ પૂંછતો પરછતો નથી, અને અધુ પોતાની મરજીનું કરેય કરાવેય. એ હરામજદાએ આવીને બધું મારું ઘેર ચુંઠાવી પીખાવી નાંખ્યું,”—અને ફફડતો ચટકતો તે ડોસો એમ બોલતો બીજા ઓરડામાં જતો રહ્યો.

લગનની સાંહાંજે એકજ પારસી કુટુંબ જે નિલગીરીઝમાં હાજર હતું તે કુટુંબનાં જૈરાંઓ બની ઠનીને જી-રોજીને મદદ થવા આવ્યાં. તેઓને બી આ ઉતાવળ્યાં લગન ઝઝાં ગમતાં ન હતાં. વરરાજ તરફથી પેસી સિવાય બીજું કોઈ લગન માટે આવ્યું ન હતું તેજ પુરવાર કરવાને બસ હતું કે લગન છુપા છાનાં ને નાહાસભાગનાં હતાં, અને જાણે પોતાના નામ તથા અટકનો જે ઓરંગો માર્યો હતો તે તેઓ ઝાઝા ઇત્યાદિ સ્વીકારતાં હોય એમ લાગતું ન હતું. એમ છતાં, તેઓને જાણ પોતાની ગરજે સોધનો ગયો હતો, અને જી-રોજી તેઓની ઘણી માનીતી હતી, માટે તેની શાહીની ખુશખબતીમાં મદદ થવા તેઓ દુરવેરથી અહીં તક આહી ચીતીને ખાસ આવ્યાં હતાં.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

જાલે છુટા હાથે ખરચ કર્યો હતો. ખાવાનું, પીવાનું, ઉંચાં ધાન અને કેક પેઝી તથા મીઠાઈ ત્રિગેરે તેણે એવાં બહોળાં પ્રમાણમાં મંગાવ્યું હતું, અને જે કાંઈ સઘળું આવ્યું તે એટલી ઉંચી કીસમનું આવ્યું કે આસપાસનાંઓ તેની એ અજબજેવી ખરચાણ રાજનીતીથી છક ચક ગયાં ! ખાનારાં તો કોઈ હતાં નહીં. આશીરવાદ સારનારા દસતુરોની અલગ ટેબલ સુધ્યાં લગન પછી ખાવા બેસનારા મેહેમાનોની સંખ્યા ધનમીન તે સાડા ત્રીણનીજ હતી, તોપણ રટ્ટેડ હોટલવાલા મીઠ મરટનને મેનેજમેંટ આપીને જાલે તમાગ ઇંગ્રેજી તોરથી એવા ઉંચા પ્રકારનું ખાણું કરાવ્યું કે જેણે તેના મોટા ખરચના સંબંધી બની શકે તો અવિશ્વાસુ છ—રોજને જાસતી ફકરમંદ બનાવી !

દામ કરે કામ ! તેણે કોઈ વાતની કશીજ ક્યાસ રાખી ન હતી, જ્યાં એકના ચાર ખરચી શકાએ ત્યાં જાદુઈ તીલેસમથી કામ લેવાઈ શકાય છે. અરેખીઅન નાઇટસમાંના અલાદીન અને જીનની વારતામાં આપણે વાંચ્યે છીએ કે તીલેસમાતીક ફાણસ ધસતાં તે ફાણસનો ખીદમતગાર જીન તરત હાજર થતો, અને અલાદીન જે આરજી કરતો તે આંખના એક પળકારામાં આસાન પુરી કરી આપી શકતો ! તે નાટ્યાં હાંકવાના જમાનામાં બેશક તેમ હશે, પણ આજના જમાનાનો એ તિલસમાતીક જીન તે પૈસા છે. બેશક પૈસાનું પ્રબલ આજના જમાનામાં કેટલું મોટું છે તે કોઈથી અજાણું નથી, અને જાલ એ પૈસાનાં જોરેજ ધણુંક નહીં બનવા જેવું પણ જોતજોતાંમાં બજાવી શક્યો. તેણે છ—રોજ માટે છેક મુંબઈવેરથી મોંઘા-દાટ વાગા વસાવી મંગાવ્યા; તે મધુરીની પરણતી વખતની સાડી જે શુદ્ધ સફેદ જીનના તમામ વેલા અને ટુલોથી ભરેલું એક હોજરીયું હતું તે અને તેનેજ ખરનું ઘણી મોંઘી સીલાઈનું સરસ સીફાનનું એક વાસકુટ જે તેને તે વખતે પહેડ્યું હતું તેમાં નેણીને સજ્જ ચપલી જેવી એ પણ ખરેખર એક પેહેલા પ્રકારની મોજ હતી. આહા, સુંદર છ—રોજને તે મનોહર પોશાકના ઠેરામાં બિરાજમાન પરણવા બેઠેલી જોઈને સાધુ સંત જેવાઓ પણ મોહ પામે એમ કેહેવામાં એકે સહરાગત ન હતી.

તે એવા એક ખરચાણ પોશાકનો સાજ સજવા મહા મુશ્કે-
ળથીજ મનાઈ હતી. તેણીએ પોતાની આખી જીંદગીમાં એવા
ખરચાણ પોશાક કદી જોયા કે જાણ્યા વટીક ન હતા, અને તેથી
તેની રૂપાનાં પત્રાં જેવી ચામડીને શોભા આપે એવાં ઝળઝળ થતાં
ઝહવેરાત અને દરદાગીના સાથે અતિ ઘણી સમજવત પછી તે
પરીપેકર નાજનીન જ્યારે એ ઠાઠમાઠ સાથ જતી હતીને પોતાના
ઝોરડાના એકાંતમાંથી બહાર આવી ત્યારે સીધી પાધરી આકાશમાંથી
કોઈ હુરીજ ઉતરી આવી હોય તેટલો બધો તે નાહનો મેલાવડો
એક દીલખુશ સેનઝેસન સાથનું વિસમય પામ્યો !

પુલોનો નેસાર તો બડી બામદાદથીજ તે દિવસે મોજુદ હતો.
જી—રોજી પોતે પુલોનાં પરસ્તાનમાંજ જીવતી હતી, અને તેના
બપાવાની બાગ્યાની તેની સદાની સોજતી અને સહીમીતીઓ
પુરવાર થઈ ચુકી હતી. તે પુલોમાં પોતે ઘણું સમજવાવાલી બી
હતી, અને તેથી સહવારને પ્રહર લગનની બામદાદે જ્યારે જલે
એક મહોબતમય ચીઠ્ઠી સાથે ઘણી હુન્નરમંદ કીસમે તૈયાર કરેલી
નામીઆમાં નામીયાં પુલોની એક બાસકેટ, તેવાજ બેમુલા ગજરાઓ
ને હારે સુધ્યાં, તેના પર મોકળી આખી ત્યારે તે સુંદરી પોતાના
બવિષના બરથાર ઉપર દેખીતાં જહાલ સાથે પોતાનાં જનોજીગરથી
કુરબાન થઈ.

“મને તો લાગેય કે તમારા વર છુપા લેઆસમાં કોઈ રાજ
છે,” મીસ મેહેતા જી—રોજીને કેહેતી હતી.

એ મીસ મેહેતા તે જે એકજ પારસી કુટુંબ નિલગીરીઝમાં
હતું અને જેઓ બધાં એ લગનમાં મદદ થવા આવ્યાં હતાં તેમની
વડી છોકરી હતી. એ મીં મેહેતાની એક પુરાણી યુરોપશોપ નિલ-
ગરીઝમાં હતી, અને તેનો ધંધો ધણો ધીકતો ચાલતો હતો. તે
કુટુંબ પાંચ પૈસે સુખી હતું, અને મીં અને મીસીસ મેહેતાના
સંબંધમાં કાંઈક નવાઈ જેવો સંજોગ એ હતો કે તેઓને ત્યાં એક
બે નહીં પણ સાત દીકરીઓની પલટનનો જનમ થયો હતો. કે
જ્યારે દીકરા એકબી ન હતો ! તે બધી છોકરીઓ હાલમાં દાહરેવારેની
થયલી હતી, અને તે સઘણીઓ જોરાવર ઉલટ સાથે સુંદર જી—
રોજીનાં લગનમાં આજે હાથોહાથ મદદ થવા ઉતરી પડી હતી.

ડુલોની તે બડી બામદાદની બેઠ સાથે વળી જાલની જી—રોજી
જોગી જે હુંક ચીઠી આવી હતી તે બી ઝોઠી ખખર લેવા જોગ,
નજ હતી. તેમાં તે વહાલો જવાન હેતની અસાધારણ શીદગીરીથી.
લખતો હતો કે—

“મારાં જીગરથી જ્યાદા જી—રોજી,

આજનો દહાડો મારી જીંદગીના સૌથી સુખવાસી
દહારાઓમાંનો મોંટામાંમોટો સુખવાસી છે. વયમાં આ થોડા
કલાકો વહી જશે તો પછી મોહત સુધી તું મારી છે. આજે
સાથે થોડાંક ડુલો મોકલ્યાંછ તેની ખુશખો મીસાલે તારી જીંદ-
ગીના છેલ્લામાંછેલ્લા દહારા સુધી તું, ઓ વહાલી જી—રોજી,
નેકીમાં પમરતી અને ખુશાલ રહેજો ! આજના શુભ દહારાની
ખુશાલી માટે મારી તરફથી તારી પર જે જે બેટસોગાદો
આવે તે અને ખાણીપીણીને વાસ્તે જે બી કંઈ માલ મસાલો
આવે તે બધું હસ્તે મોહોનેજ સ્વિકારતી રહેજો. તારો લગનનો
વાગો વીગેરે બધું મારો હેતવતો ને વિસ્વાસ સગો પેસી મુંબ-
ધથી આજે લેમ આવશે. તે આજે હવે પછીના એક બે.
કલાકમાં આવી પુગવોજ જોઈએ, અને તે આવે એટલે તરત
તુંને હું એ બધું મોકલી આપશ. સુખી રહે મારા પ્યાર,—ખોદા
તુંને સદા ખુશ રાખે !

લી૦ સદા તાહરોજ,
જાલ.”

જી—રોજીએ તે કાગળને કરોડો ચુમીઓ લીધી, અને પછીથી
જાલના ખરેખરાં હેત પ્રદર્શીત કરનારા એક બેકીંમતી અને સતા-
વાર દસતાવેજ તરીકે જીંદગીના છેલ્લામાં છેલ્લા દહાડા સુધી સાચવી
રાખવાની મકસદથી તેણીએ તે કાગળ સંભાળથી ઉંચો કર્યો.

સહાંજે નાહાન નાહા પછી જ્યારે લગનને માટે જી—રોજી
તૈયાર થઈ ત્યારે મેહેતાની છોકરીઓએ તેને ઘેરી લીધી, ને ખુશાલીની
તાલીઓ પાડી. “ઓ મુઠ તું કેવી મજની લાગેય, જી—રોજી !”
માણેકે (વહી બેહેને) મોટી ખુશાલીમાં કહ્યું.

“શું ખરેખર હું મજની લાગુંછ ?” જી—રોજીએ નરમ
સાદે પુછ્યું, કે જ્યારે તેણીના ગાલ ઓશકથી લાલ લાલ અને
ગરમ થઈ ગયા હતા !

“મનની તો એવી કે એક પરી જેવી!” વચલી (ગુલાં)એ કહ્યું; “હું કાંઈક અન્ય થતી નથી કે તેં તાહરા જલતું માથું ફેરવી નાખ્યું ને તેને ઘેરો કરી નાખ્યો!”

“મને પરી જેવી થવા કે દેખાવાનો કંઈજ અભખરો નથી,”
 ૭—રોજીએ હસીને જવાબ કીધો; “હું મારા વહાલા જલની આંખમાં ગમતી ને શોભીતી દેખાઉં એજ હું તો ખુદ પાસે માંચું; મને ખીજાં કોઈની પસંદગી કે નાપસંદગી સાથે કંઈજ કામ નથી.”

“મને જે નહીં ગમતું,” વળી તે સાતની પલટણમાંની એક મીસ મેહેતાએ કહ્યું, “તે એજ કે જલ પરણીને કાલ ને કાલ તું કેહેય તેમ પોતાને ઘેર જતા રહેવાના છે ! એ મુવું મારાં મનથી ઘણું અપસુકન્યું થશે. પરણીને તરત છુટાં પરેલાં વર ઐયરનો ફેજ માય બાવાખી કાલે રાતે કેહેતાંતાં જે કદી સારો થતો નથી,”

૭—રોજીતું મન એ સાંભળીને ઘણું ખાટું થઇ ગયું—જે કે તુરત ને તુરત તો તેણે તેવું કશું બતાવ્યું નહીં. ગોઠવણ એમજ થઇ હતી કે આજે લગન થવા પછી આવતી કાલે જાણે મુંબઇ ઉપડી જવું, અને ત્યાં બધું સમાધાન કરી આવ્યા પછીજ

૭—રોજીને અને તેના બપાવાને (તે ખુદાની બાગ્યાની સુદાં) અતરેથી કોઇ દુર દેશાવર લઈ જવાં. ક્યાં જવું ને રહેવું તે હજી નક્કી થયું ન હતું. તે બધું પાછળથી જલ નીરાંત થતાં નક્કી કરનાર હતો, અને તેટલાં ૭—રોજી અને તેના બપાવાની પાસબાનીમાં, લુચ્છા દીના દેગરાથી તેમને બચાવ આપવાની મક્કસદથી, તે પુરતી મદદ અત્રે પાછળ છોડી જનાર હતો.

એ બધું નક્કી થઇ ચુક્યું હતું, અને ૭—રોજી તે વાતને તદ્દન એકમત થઇ ચુકી હતી; મગર નાદાન સગજની મીસ મેહેતાએ વેહેમ આપ્યા પછી તેણીનું દીલ એ અપશુકનની શંકાથી અન્ય જેવી હદ સુધી બેદીલ થઈ ગયું, ને તે એકદમ પાછી દામાડેણ થઇ.

જાણે કોઇ વાતની કમી થવા દીધી નહી. સાંહાજે ત્રણ વાગેથી નિલગીરીઝતું એક આગેવાન બેન્ડ ફલાયાના બગીચાનું એકાંત ગળવતું સુંદર સરોદોથી આસપાસને રીઝવતું હતું, અને તેથી તે

બાળુનું નીલગીરીઝ જાણે તમામ તજે ઉપર યંઠ ગયું હતું. અલ-
કાતુ લોકોનાં ટોળેટોળાં ત્યાં જમા થતાં હતાં, અને સાંઢાંજ પછી,
જ્યારે લગનની ક્રિયા શરૂ થઈ ત્યારે જ—રોજીએ તે બાહર જમા
થયલાં લોકોમાં આગળથી આવીને અંદર ડોકાવતો પેલા લુચ્છા
દીના દેગરાને આગાદ જોયો, અને તે તદ્દન તરખાઈ ગઈ. દીનાના
ડોળા કપટ અને ખુનથી નિકળી પડવાને તૈયાર હોય તેટલા બધા
લાલ લોહી જેવા ખુનખાર ચમકતા હતા, અને ગણીમત એજ
હતું કે એવો એક નેહસ્ત દેખાવ આપીને, બીજાં કોઈનું બી તેના
પર ધ્યાન ખેંચાય તે આગમ્ય તો, એ ક્રિયા થતી ફક્ત એક
આડી નજરે જોઈ લઈને તે નાચારીમાં હારી બેઠેલો લુચ્છો ત્યાંથી
પાછો તરત અલોપ થઈ ગયો.

પેસી તો, અલખત, એ આખો દહાડો દહીંમાં ને દુધમાંજ
હતો ! તે તો આવ્યો ને આવ્યો કામકાજની ધમાલમાં આખો
દહાડો તેનો પગ જરાએ ખસ ખાતો ન હતો. તે તો પોતેજ પર-
ણવા નિકળી પડ્યો હોય એટલે બધો ખુશાલીમાં આવી ગયો હતો.

તે ખુશાલ ક્રિયા હતી, મગર તે ખુશાલી દરમ્યાન જે એકજ
અફસોસનો વટવટો જાલને થતો રહ્યો તે તેના જહાલા બાપની
ઈતરાજ અને બીમારીનોજ હતો. અરે, ગોયા હવામાં તે જૈદ
બાપનો એક નાતવાન આકાર ઉભો થઈને આ તેમના લગન માટે
તેના કાનમાં કહુવા પોકારતો હતો ! કેવી રીતે તે બાપની મરતી
ધડીએ તેની ધરટલો ખેંચતી છાતી પર હાથ મેલીને તે કાણુને
પરણવાને કમ્પુલ થયો હતો, અને હાલમાં કાણુ સાથે પરણતો હતો.

તેઓ પરણી રહ્યાં.

લગનની ક્રિયામાં હિંદુઓનું ઉઘાર સુધાર લીધેલું કશુંજ
મોજુદ ન હતું. આડા અંતરનું હંબગ અને અરસપરસ ચોખા
છાંટવાની શરત બકવાનું દરીંગ બીલકુલ મોકુફ કરવામાં આવ્યું હતું.
“છોકરો હત્યો કે છોકરી” તે કોઈએ જાણ્યું બી નહીં ને પુછ્યું
બી નહીં ! ફક્ત એકમેકની બાળુમાં બેસીને પવિત્ર આશીર્વાદના
પાક કલામો વચ્ચે તેઓ પરણીને પાક એતેકાદથી સદા સુધી માટે
એક અને ધણી ધણીઆણી થયાં હતાં.

તેઓને ઓવારણા લેનારા મા બેહેન તે વર રાજા કે વર કન્યાની તરફથી કમનસીબે કોઈ ત્યાં હાજર ન હતાં, પણ જે ત્રાહીતો હાજર હતાં તેઓ બધાંએ, ધણી બધાં સાથે તે વર ઐયરને સારું જ માંગ્યું, અને દીલોજનન મુખારકબાદીઓ આપી.

તેઓમાં પેસીએ બેશક આગેવાન ભાગ લીધો. તેની મુખાર-કબાદી અને તેની ખુશાલી તો ખરાં દીલનીજ હતી, કેમજે આ લગને તે અભાગ્યાનું તો ભાગ્યજ જાણે ખુદી આપ્યું હતું.

છેક મોડી રાત્રે તે ન્હાનો મેલાવડો ખાણપાનની ખુશખબતી આદ વીસરજન થવા કેડે બે તેજ ઘોડાની એક સુંદર લેન્ડો ખાર-ણામાં આવીને ઉભી. તે ત્યાંથી તે પરણતાં જોડાંને લઈ જવા આવી હતી. પોતાની પરણી પ્રિયા સાથે તે રાત સ્ટ્રેંડ હોટેલમા ગુનર-વાનું જાણે નકકી કર્યું હતું, અને ત્યાં તેમને લઈ જવા તેઓ વારને, તેણે ગોઠવણ કરી મુકી હશે તેમ, તે દમમદાર ગાડી હાજર થઈ હતી. જાણે મોટા ખરચે તે હોટેલની એક બાજુના આખા ભાગના સઘળા ઓરડા પોતાને માટે ખાસ રીઝર્વ રખાવ્યા હતા, અને ત્યાં હવે તેઓ ગયાં.

સુખ કે દુખ, બધાં કે ભુરાંને માટે હવે તેઓ હંમેશ સુધી એકમેકના થયાં હતાં. જાતની અર્ધાંગના જી-રોજી જાણે તેના ધણીનાં આંગમાં પ્રવેશજ કરી દેવા માંગતી હોય તેમ વિશ્વાસથી છેક તેનાં પાસાંમાં દબાઈને તે ગાડીમાં બેડી હતી !

“બોદાનું કેવું હેસાંન !” જાણ કેહેતો હતો; “આએ દાહરાને વારતે હું તો સદા કેવો તરસતો હતો ! કેહે મને, બહાલી જી-રોજી, તું શું હવે હજી પુરતી સુખી નથી ?”

જી-રોજીએ તરત તેટલાંજ જોસથી જવાબ કર્યો નહીં. તે ચુપ રહી.

“તું હજી જવાબ દેવાને વરે કાંઈક આનાકાની કરતી દેખા-એછ, બહાલી જી-રોજી ?” જાણે તાજુત્રીમાં પુછ્યું.

“હું કેમ કેહું, બહાલા, કે મારાં દીલમાં એક બી શીકર નથી ? તમારા આજના બેહદ ખરચાણ ખરચોથી હું તદન હબતી ગેમચ !”

જી-રોજીએ સમજાવ્યું; “મને તો કંઈ સમજ પડતી નથી. એક

આદશાહમદી પરણે એટલી બધી ધામધુમંથી આએ જંગલમાં આજે
માહરાં લગન થયાંય, અને તે બધું મને ઘણું બીધરાવેય !”

“પણ એમાં બીહીવા જેવું છેજ શું ?”

“બીહીવાનો સવાલ પરતો મેલ્યે તોબી, જ્ઞાણ જલ,”
છ-રોછ એ ... રી રાખ્યું, “લગન પછી તરતજ બીજે દાહારે આપરે
છુટાં પરવાનાં છેએ તે અપસુકનને વાસ્તે બી ગારી છાતી વધારે
ધુછ રેહીય. ઓ, જો એ વિચાર તમે ના રાખો ? મને લીધા વગર
કેંએ બપડી જવાનો ખ્યાલ મારે ખાતર મોકુફ કરો ?”

“તું જેમ કેહેશે તેમ કરશ,” જલે વાખતીથી કહ્યું;
“હમણાં આપરાં મુકામ પર પહોંચીને આપરે :એ વીશે ધીરજથી
વાત કરશું, ને તું કેહેશે ને રાજ થશે તેમજ કરવાની
ગોઠવણ રાખશું.”

તેઓ તે પછી હોટેલમાં પહોંચ્યાં, અને તે ઓરડાઓનો વૈભવ,
રાયરચીલું અને ફર ફરનીયર વિગેરે જોધને ગરીબ છ-રોછ છક
થઈ ગઈ ! તેણે આવું કદી પોતાની આખી જીંદગીમાં જોયું કે અનુ-
ભવ્યું ન હતું. ઓ, આએ તો હજી એક ન્હાની શરૂઆત હતી,
તો એ જાતની બધી શરૂઆતની આખેરી કેમ આવવાની હતી ?

ત્યાં તે ઓરડાનાં એકાંતમાં મોહોબતના એખલાસ વચ્ચે પણ
એકલાં પડતાં વળતા દીવસની જુદાઈની વાત પાછી તે વર ઐયર
વચ્ચે ખરપા થઈ.

“હું કંઈ ઘાંખો વખત જવાનો નથી, છગર,” જલ સમજા-
વતો; “હું જધને જરા મારા ખાવાજીની તખીયતની પાછી
તલાસ લેઉં, અને ત્યાં બધું સમાધાન કરીને આઉં એટલે આપરું
ક્યાં ઠીકામ મકાન કરવું તે હું નક્કી કરી શકશ, ને તરત પછી
તુંને અત્રેથી લઈ

“તેટલાં તો જુદાઈથી મારો જાન બી નીકલી જશે,”
છ--રોછ રડીને કેહેતી હતી; “મેહેતાની બચઈ બી આજે કેહે-
તીતી કે પણા પછી બીજેજ દાહારે છુટાં પરવાનું કોઈ બી વર
ઐયરને વરે ઘણું અપસુકન બરેલું છે.”

“જીટ નોનસેન્સ, તે કેહેનારી તો હંમક હોવી જોઈએ,” બહેન ગુસ્સાથી કહ્યું; “એ બુદ્ધાં બૈરાંને બરના વીચારો તે મંજુરજ કેમ કીધા?”

“તોખી મને અહીંથી લઇ જાઓ,” જી—રોજીએ કાકલુદીથી માંગી લીધું; “હું એ વેહેમ કરવા માંગતી નથી, બહાલા, પણ અતરે રહેવાને હું મુતલગ ખુશીજ નથી. મને દીનાની ઘણી બીહીક લાગ્યા કરેય. આજે આપરા અસરવાદ સરાતાતા તાહારે બી આવીને તે મુવો મને જોઇ ગીયોતો, ને મારી નજર સાથે તેની નજર મલતાં મારી છાતી એવી તો ધુજી આવી!”

“તે પોતે તેને જોયો?”

“હા; જરા વાર આવીને આલી ગીયો તેથી મેં તમને કહ્યું નહીં,” જી—રોજીએ ખુલાસો કર્યો; “મુવો ઘણો ખારીલો ને કર પીણુ છે. તમે ગમે એટલા રામોસી હમારી સંભાળમાં રાખી જશો તોખી કંઈ બુરું બન્યા વગર રહેવાનું નથી.”

બલ ગંભીર વિચારમાં પડ્યો. આવા સંજોગમાં હવે તેણે કેમ કામ લેવું ને શું કરવું તે તેને સમજ પડી નહીં. તે જી—રોજીની એ બધી તકરારનું વાસ્તવીકપણું સ્વિકારતો હતો, કે જ્યારે બીજા હાથપર તે પોતાનાં ધરથી વધારે વાર અલગ રહેવાની પણ કમનસીબે મુતલગ હોંમત કરી શકતો ન હતો. તે અત્યાર તક પુરતું અલગ રહી ચુક્યો હતો, અને તેથી જોઈએ તે કરતાં વધારે બેચેન બન્યો હતો, કે જ્યારે હમણાં ને હમણાં બીજા ઠેકાણે જી—રોજીને લઇ જવાનો અને રહેવાનો તે બંદોબસ્ત કરવા બધા તો બીજા ઘણા દહાડા વચમાં ભાગી બધા એ સંભવ તદ્દન દેખીતો હતો, અને તે કેમ બને? તે પોતાને ઘેર એક બી કાગળ અત્યાર તક લખવાની હોંમત કરી શક્યો ન હતો. પોતાનાં હાડમાં ઓસ્યાલું એટલે તે કંઈ કીસમે કાગળ લખી શકે, અને પોતાના બીમાર બાપની કંઈખી ખબર અંતર મંગાવી શકે? બીજા હાથપર ફેની ખફા હતી એ તો તદ્દન દેખીતુંજ હતું. તેણીએ આજતક એક બી તારખી બી કાગલથી ના તો કશી પોતાની તરફની ખબર તેની પોતાની કશી બી ખબર

મેં

“હું કાલે પેસી સાથે મત કરીને જે તે નક્કી કરશ,” જાણે આંતે ઠરાવપર આવતાં કહ્યું.

“એ તમારો પેસી મને ગમતો નથી, વહાલા,” છ—રોજીએ તરત નારોજીથી કહ્યું.

“તારી ભુલ છે, વહાલી,” જાણે સમજાવ્યું; “એ બીયારો કોઈ જામરો લેહેણા વગરનો છે. ખોદા જાણે એનામાં એવું તે શું છે, કે કોઈ એને સ્વાદા કે એનો દોસ્ત થવા માંગતાંજ નથી?”

“એની સાથ સલાહ કરવાની કંઈ ખાસ જરૂરજ છે?” છ—રોજીએ પાછું પુછ્યું.

“હા, એ મારો ઘણોજ દીલસોજ ને દુરઅવેશ સગો છે,” જાણે કહ્યું, “ઘણો ડાહ્યો પાકકો માણસ છે—ફક્ત મેં કહ્યું તેમ બીયારો લેહેણા વગરનો છે. આપરે એની સલાહ લેશું તો એ આપુને ખરેજ રસ્તે ઉતારશે.”

“જેમ તમને ગમે તેમ,” છ—રોજીએ નાચારીના દેખાવથી કહ્યું; “એવા એકની સલાહ વગર તમે મારા વહાલા કામ નહીં લેઈ શકો તે મને જરા દલગીર કરેય. શું આપણં ખેડના મતથી પેસીની સલાહ જેટલુંજ આપરે નહીં કરી શકશું?”

જાણ મીઠાસથી હસ્યો.

“તું એને ઓરખશે ત્યારે જાણશે, વહાલી,” જાણે કહ્યું; “ઘણીજ તેજ બુદ્ધિનો માણસ છે.”

“અને તાહરે તમારા આવા ખરચોમાં તમને રોકવાની સલાહ એવણે કહી આપીજ નથી?” છ—રોજીએ અમ્યબીથી પુછ્યું.

“તે કેમ?”

“મને ખીક લાગેય, વહાલા, મને ખરેખરીજ ખીક લાગેય કે તમારા બધા આંચે લખપતીના ઘેરના જેવા ખરચ છે. આપણા જેવાં ગરીબ ગુમસનાંઓ એવા ખરચમાં તણાઈ તુટ્યે તો આગળ રસ્તો કેમ લેઈ શકશું?”

જાણ પાછું હસ્યો. તે પોતાના બાપની ઠામઠામની ખેસુમાર મીલકતો અને ગંજવર આવકોનો ખ્યાલ કરતો હતો! તેની ગરીબ છ—રોજી! તેને શું એ તેનાં મોટાં લખોપતીપણાંની માહિતી પડે?

“તું એ વીશેની વાત કે વીચારજ ના કર્યા કર, બહાલી,” તેણે તેને હેતથી ચુ’મી કરતાં પાછું કહ્યું; “મારી પર એ વાતમાં પુરેપુરો વિસ્વાસ રાખ. આપરે ઘણા ગરીબ નથી અને ખોદાની બખશેસથી ઘણાં ગરીબ કે મોહોતાજ કદી ચવાનાં બી નથી.”

પણ જી—રોજ એ સધ્યારાથી જોઇએ એટલી રાજ થયલી જણાઇ નહીં.

“મારો તમારામાંનો દરેક વાતને લગતો વિસ્વાસ એટલો બધો મોટો છે, બહાલા જલ,” તેણીએ કહ્યું, “કુદ્દ એક બી વાતમાં વિસ્વાસ ભંગ થતાં કે પોતાને હું ઠગાયત્રી જોતાં હું તરતજ તફરીને મરી જવશ એમ મને લાગેય.”—અને કેહેવાની જરૂર છે કે જી—રોજની આ કીસમની એકથી એક હજાર ફકરમંદ ખટપટો અને પટપટો ખ્યારની ચુ’મીઓથી ચુપ કરતાં લગનની તે પેહેલી રાત્રે અધીરા જલને ખરેખર પરીશ્રમ થયો ?

બીજી સહવારે જલ સકાળે ઉઠ્યો. તે પેસીને જલ્દીથી મળીને જે તે એક વાત નક્કી કરી નાંખવાને હતો. પેસી પણ તે હોટેલમાંજ રહેતો હતો, અને તેથી તે ખોલાવાનું કે જાવાનું કાઢી રીતે મુશ્કેલ ન હતું.

તેઓ બાગમાં મળ્યા. પેસીનાં મોઢાં પર તે વખતે સેહજ તુચ્છકારનું હસ્તું હતું, અને જલ તેની સલ્લાહનું ઓસ્થાણુ કરતો. તેની આગળ ગયો. તેણે એક વખત ફેની ને રાજીની જીબાની સાંભળતાં તેને માટે ઘણું હલકું વિચાર્યું હતું—તે ભોલો બટાક પોતાના મનથી ધારતો હતો તેમ તેને ઘણો ગેરમનસાફ કીધો હતો !—તે એટલે સુધી કે ને ઠોકવા અને કુંડીપાક જમાડવા વટીક તે તૈયાર થઇ ગયો હતો, વારતે આ વખતે તેનીજ સલ્લાહ પાછી સોધતો જવાનું તેનું ઓસ્થાણું દેખીતી રીતે તેને બેવડું લજવાવતું હતું.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

“કેમ, સહવારને પોહોર વરી એ શું છે?” પેસીએ તેને મળતાં સાથે મળકથી હસીને પુછ્યું; “આજ ને આજ તો તમે વર જૈયર વચ્ચે કંઈ હોલી સલગી નહીં હોય?”

“એમ ના જોલ, પેસી,” જાણે કાંઈક કરાજીથી કહ્યું; “એ મારી મોહરદાર તો એક રેસ્તો છે.”

“ત્યારે ટૂંકલ છે શું?”

“જે ગુલાબ એકઠા કરે તેણે એક બે કાંટા હાથમાં લાગવાની ખી તૈયારીમાં રેહવું જ નોંધ્યે,” જાણે હસીને કહ્યું. “જી-રોજના સંબંધમાં મુશ્કેલી માત્ર એટલીજ ખરપા થઈ છે કે તે મારા પૈસા ને પદવીની વાત જાણતી નથી. તે તો મને કોઈ પચીસ પચાસનો મહીનો કમાનાર કોમન કલાક સમજે છે. એ ખીચારી બચ્ચાં જોવી નિર્દોશ છે.”

“પણ એ તો દમ વગરની વાત છે?”

“હું એમ ધારતો નથી,” જાણે સહમજબ્યું. “મને લાગે છે કે જ્યારે ભડકો કુટશે ને તે મારી ખરી સ્થિતી જાણશે ત્યારે ધણીજ નારાજ થવાની, ને તેથી મને અત્યંત ચિંતા થયા કરે છે. ‘મોટાં નામે જોટા’ એ ધખારો એનાં મગજમાં એટલો ઉડેા બેસી ગીયો છે કે બધા પૈસાવાળાઓને એ દીસોજનથી ધિક્કારતાં શીખી છે, ને મને જો તે વર્ગનો એક જાણ્યો તો કમખખતીના પારાવાર થઈ જવાના!”

“ને તેથીજ જો તું ગભરાયા કરતો હોય ને તેમાંજ મારી સલાહ જોઈતી હોય તો હું તો કેહું છ, જાલી, કે તારી શીકરો છે કે બચ્ચાંની કીસમની છે,” પેસીએ જલને હીમત આવી જાણે તે કીસમે હીમત આપતાં કહ્યું. “એ તો જૈરાંની જાત છે. હમણાં એમ જોલે ને ભરકતા ઘોડાની માફક ચમકયા કરે, પણ જ્યારે ખરી જાત જાણશે ત્યારે સાંભી રહેજમાં મનાઈ જશે.”

“તું એમ ધારે છે?”

“ધારું છું? ખાત્રીથી માનું છું,” પેસીએ ડાહપણ ડાલ્યું; “મેં દેશ ખાઈને દરવાજા ખાંધે ખાંધેલા છે. હું હુન્યાનો ખાધેલ છેઉં. હું દરેક વાતમાં ખારેગાંઠ પુરો છેઉં. જૈરાં તે જૈરાંજ. જૈરાં તો બધાં

દાહરાનાં એવાંજ, ને તેમા એક તો એ પોરી છે ખીચારી બોચું.
કેળવણી કંઈ નહીં, ને ગામરેની ગમાર જેવી અમણ, એટલે—”

“એમ ના બોલ,” વળી જાણ કરાજીથી વચ્ચે પુરાયો. “તું
એને ખરાખર ઓરખશે ત્યારેજ એની કદર જાણશે. એટલી તેજ
બુધ્ધિની અને બધી વાતમાં એવી ચમરાક છે કે તુંને તો તે વાતનો
ખ્યાલ ખી નથી થયો !”

“હોશે બા, ત્યારે તારા જીવને પાર,” તે લુચ્છાએ તરત નાખ
તીથી જવાબ કર્યો. “હું તો એમ કેહવા જતોતો કે એ બધાં
કારણોથી તારી જ—રોજી આપદે તુંને શેઠયો જાણવાથી તારા
લાભમાં નહીં મનાઈ જશે એવી શીકર રાખવાને તુંને કશુંજ કારણ
નથી. અલબત્ત એને કેળવીને લાયક કરવી તો જોઈશેજ,”—અને
જાલને વળી લાલ થતો જોઈને—“એમ જરા જરામાં ગુસ્સો ના કરી
પર. ખેવકુદ ના થા, જોતો નથી હું કેટલો તારાં બલ્લાંમાં છેઉં તે ?
હું તો મને જે સાફ લાગેછ તે કેહુંછ. તું એમ તો નથીજ કેહવા
માંગતો કે તું આજ ને આજ જ—રોજીને ફેનીની જગ્યાપર આપરે
બંગલે લઈ જાય તો જ—રોજી ફેની જેટલીજ ફતેહથી બધો ઘેર
ખટલો સમાલી કે ચલાવી શકે ? તેથી હું તો કેહુંછ, એને લઈને
વરસ છ મહીના તો કેયે ઘેરની બાહારજ તું રહે ને બાહારજ
ફર્યા કર, ને એને સોસાયટીને લાયક થવાનું તેટલાં શીખવીને
તૈયાર કર.”

“પણ હાલમાં હવે અમારે કાંઠાં જવું ને કાંઠાં રહેવું ?” જાણે
સાદાઈથી પુછ્યું.

“કાંએ, તે તું તો આજે ઘેર પાછો ફરેછ કેની ?”

“નહીં તે નથી બનતું” જાણે ફજોત જેવી કીસમે કહ્યું.
“જ—રોજીને તે નથી ગમતું; તે નથી માનતી.”

“પણ તેથી તું ખેવકુદ ગણેરા જેવો તારા ધરીપણ જેવા
ખિમાર બાપની ખચર નહીં લે ?” પેસીએ ગુસ્સાનાં દેખાવથી
અપકો મુક્યો.

“હું ઘણો દીલગીર છેઉં,” જાણે ખસ્યાણો જવાબ કર્યો; “હું
તો જતે, પણ જ—રોજીને કોઈ હેમકોએ વેહેમ નાખ્યોછ જે

પરણીને ખીજેજ દાહરે જે જોરાં છુટાં પરેછ તે લોક પાછલી જાંદ-
ગીમાં કદીખી સુખમાં ચર પરતાં નથી, અને—”

પેસી મોટે સ્થાદે જાલનું છેક પાડી આવે તેમ મોટા
તુચ્છકારથી હસ્યો.

“હું પોતે કંઈ અલખત એ જાતનો વેહેમ માનતો નથી,”
જાણે ઉતાવળથી ઉમેર્યું, “પણ એ ગિયારીને એટલી જલ્દી નાઉમેદ
કે નારાજ કરવાનું મને ગમતું નથી.”

“ને ત્યારે તે ખી થોડું વાજખી છે,” હુચ્ચા પેસીએ વળી
ફેરવી તોલ્યું; “પણ હવે ત્યારે તે કરવા શું ધાર્યું?”

“તેજ હું તુંને પુછવા માંગુ છો નો !” જાણે ઉલટમંદ કહ્યું.
“એવા સંજોગો વચ્ચે હાલમાં તું મને શું સલાહ આપેછ—હું
કાંઈ નહીં ને કાંઈ રેહું?”

“આપરા ખંડાલાના ખંગલામાં કાંઈ નહીં જતો?”

“ઓ, ડેપીટલ આછડીયા !” જાણે હર્ષાંત જગરે એકદમ કહ્યું;
“તું એ બધી વાતમાં કેટલો બાહોસ છે ! જોની, મને ઉલ્લુ જેવાને
હું રાતનો વિચાર કરું છું પણ એ સુઝ્યું જ નહી. હું તો ક્યે આટ-
લાંમાં ને આટલાંમાં આસપાસનાં કોઇ ગામમાં થપ્પી જવાના
ખ્યાલમાં જોટાં ખાયા કરતોતો !”

“તે નહીં પાલવે,” તેણે સમજાવ્યું; “તુંજ કેહતોતો કેની કે
પેલા તારી જી—રોજના પોક્ષાગીર આશક દીનાથી—”

“વરી એમ બોલ્યો—તું ને ના કહ્યુંની ?” જાણે પાછો ગુરસો
કર્યો; “મારી જી—રોજ તે કમીનાપર થુકે ખી નહીં !”

“અરે જાની, બાપા, એમ તો એમ,” પેસીએ પડતું મેલ્યું.
તે ચોખ્ખા ક્યારે ને કેમ દેવા તે જરાજર સમજતો હતો ને ક્ષેત્રમાં
કાપ પડે એવા તક ને ટાંકણાસરના ચોખ્ખા દમ દમને વળી તે સીક્ત
સાથે પાછો અલગો ને ખીસ્તો ખી થઇ જવાનું જાણતો હતો.
“એમ તો એમ; આપરી કાંઈ ના છે ?” તેણે કહ્યું.

“પણ તું શું કેહતોતો ?”

“હું એમ કહેતોતો જ તે લુચ્છાથી જો જી-રોજીને અને પેલા ઢાંખરા ફલાખાને તારે ખચાવવાંજ હોએ તો અહીંથી ઉઠાંગરી કરીને કેઠે લાંબે ટપે તારે ખનીવંજો લેવામાંજ શાણપત છે.”

“પણ હું કંઈ તેનાથી ખીહીતો નથી ?” જાણે ગુસ્સાથી કહ્યું.

“તું” નથી ખીહીતો પણ એ લોક તો ખીહીછ કેની ?” પેસીએ સમજાવ્યું—અને ગંભીર બની વધાર્યું, “તું” બધા દાહારાનો એવો ઓદાણી ને હુલવેલ્યો રહી ગીયો ! નાદાન ના થા. તે અહીં છે ત્યારે તારે અહીંથી જવુંજ જોઈએ, ને તે ખી જલ્દી ને કથે લાંબેજ ટપે. તે કોઈ ખરેખરો ઝતુની ને ખુની જેવો પારસી છે. એ હલકાં ને અમણ વર્ગનાં લોકો ઘણાં ખારીલાં થઈ શકેછ. મને ગેઈ રાતે હું હોટલમાં ચાલી આવતોતો ત્યારે મલ્યો ને દાંત પીસીને મારા કાનમાં કંઈ બખરી બખરી ગીયો. મેં તો કંઈ ખરાખર સાંભર્યું નહીં, ને સાંભરવાની દરકાર ખી કીધી નહીં પણ તમો ત્રણોતું ખુન કરવાના કસમ લીધાછ એ મકસદનું કંઈ ને પોસાગીર બખારી ગીયો ખરો; ને હું તો તેથી ધાઈંજ જ તક મળે તો એ તે જાતનો આસામી છે કે જે જરૂર પોતાનો બોલ્યો બોલ પાળે !”

—::—

પ્રકરણ ૨૩ મું.

જાલ એ સાંભળી રહેજ તરખાયો. નહીં કે પોતાને માટે લેશ ખી નહીં, પણ તેની જી-રોજીની સલામતી બાબે તે એકાદ પણ એકદમ શંકાશીલ અને શીકરમંદ થયો અને ત્યારે પેસીની સલ્લાહપર અમલ કરી જલ્દીજ ખંડાલે જતો રેહવાનાં કારણોમાં તેણે એ ખી એક જરૂરી કારણ માની લીધું.

“ત્યારે હું માલીને તાર કઈ કે મારે વાસ્તે બંગલો સાફ કરીને તૈયાર રાખે ને આદમીઓને ખી રાખી લે ?” તેણે જરા વારે પેસીને પુછ્યું.

“હા, અલખતાં. તેજ બેહતર થશે,” તેણે જવાબ કર્યો. “તારે માધુ [માલી]ને બેશક કંઈ ચટારું પરશે કે તે હમણાં ને

હમણાં જી—રોજી સાથનાં તારાં લગનનો મુ'બધમાં ફેની આગળ કશે અભારો નહીં બારે.”

“તે વિશે તું ખેશીકર રહે; તે બધું હું મેનેજ કરી શકશ—તેટલી હુશ્યારી તો મારામાં છે,” જલે વળી ઓશ્યાલું જેવું હસીને કહ્યું.

“પણ પેલા ડોસાને બી ત્યારે બધે તારે તારી સાથે ઘસરવો પરશે?” વળી કમીના! પેસીએ ચપકો મુક્યો; “એ એક ટેરીબલ ન્યુસ'સ છે. ડેમ ઇટ; નવાં પરણેલાંઓનાં શાંત સુખમાં એ તે શું સ્ટુપીડ નડ?”

“કાન્ટ બી હેલ્પડ,” જલે લાચારીના હાલે કહ્યું. “એ તો જી—રોજીનો હાથ મને સપુર્દ કરવા આગમય જી—રોજીએ તેમજ એ ડોસાએ મારી સાથ ખાસ શર્ત કરેલી છે કે જહાં જી—રોજી તાહાં એ!”

“હું અજબ થાઉં છ કે એવા એમલગામણા ડોસા ડગરાએ મરીજ કેમ નહીં જતા હોશે? એ લોકને બિચારાં નિર્દોશોનાં સુખમાં ખલલ કરતા ને તે લોકને નાહક સતાવ્યા કરતા જીવવાનો હકજ શું છે?” પેસી ચીખો થયો.—અને જલ શીકકું હસ્યો. “કોઇબી સુરતે જ્યારે જી—રોજીને તું બંગલે લઇ જાએ ત્યારે ખોદાને ખાતર સાથે એ ડોસાને તો નાજ લઇ જતો, નહીં તો બધું નવતુ દોહોર થઇ જશે. એ ડોસો તો ખરેખરોજ કોઇ ગામરયો લોઠો છે. જી—રોજી તારા બાપીકા મેહેલનાં શેઠાણી થવા પામે નેટલાં એ ડોસાનો દારવાટલો થઇ જાએ તો ઘણું સારું!”

“હવે જવા દે એ બધી બીનહાંસલ વાત હાલ તો,” જલે કહ્યું, “હવે મારે ત્યારે તારી પાસ જે માંગી લેવું છે તે વાત પર આવ્યે.”

“ઓત્ત તારી! હજી કાંઇ વરી માંગી લેવું છે ખરું કે? હું તો જાણું જે ઠાઠા જવું ને છ' કરવું તેની મેં તુંને જોઈતા સલાહ આપી એટલે બધું પટ્ટી ગીયું હોશે!” પેસીએ કહ્યું; “વાર કંઇ નહીં, ખોલ,—તે શું છે?”

“તું કહેશે જે પોચી મટારી કાપરયે ખણેજ ને તું બલો છે તેથી હું તુંને કંટાલો આપ્યાજ કરું છ, પણ મને માફ કરજે,” જલે

માંગી લીધું. “હું” એ તારી બધી તસ્દી ને કંટાળાની મારો વખત આવશે ત્યારે પુરતી કદર કરશ તે સત જાણ્યો, અને—”

“વેલ, વેલ,” જાણે એવું કશું સાંભળવા પણ તેને ગમતું જ ન હોય, ને સાંભળવા તે માંગતો જ ન હોય તેવી અધીરી રવેસે જાલને આગળ ચાલવાની તાકીદ આપતાં પેસી બોલ્યો.

“એટલા વાસ્તે હું એટલું જ માંગુ છ કે આજે અથવા કાલે અમો અત્રેથી ઉપરી જઈએ તે પછી ખી તું આંકેઠ દાહારા મારી સમાલમાં મારે ખાતર અહીં જ રહેજે,” જાણે આગ્રહ કર્યો, “એક તો ફલાખા તેની પુલની વારીપર મરવાવાલો :છે તેથી એ બધો એનો માલ-મસાલો તારે સંભાલથી પેંક કરાવી અમારી પછવાડે મોકલી આપવાનો છે—”

“તે ખી ?”

“હા, ડોસો માનતો નથી, ને તે લીધા વગર અહીંથી સસરવાનો નથી. એ ખી હું” પણ્યો તે આગમચ મારી સાથ શરત થયલી છે,” જાણે ઓશકાતાં શરમાતાં કહ્યું,

“તું ખી જખરો પણવાવાલો ?” પેસી તુચ્છકારથી હસ્યો, “તે કથી શું મજાહની સરતો કીધીછ !”

“એ બધું જ—રોજીને ખાતર,” જાણે બચાવમાં કહ્યું. “હુન્યામાં જોરો જ નહીં મળે એવી એક નમુનેદાર મોહરદારને ખાતર; પણ તું વચ્ચે વચ્ચે ખીજી ત્રીજી વાતો લાવેછ, ને મને જે કેહવાનું છે તે તો કેહવા દેતો જ નથી ?”

“બોલની ?”

“તેથી તું એટલી એની એ બધી બાગ્યાની ને ખીજો ત્રીજો અસખાખ જે એ કેહે ને એને માનીતો હોય તે અમારી પુઠે યુક કરજે. ખરચની કંઈ વાણ કરતો ના. હું તુને પુરતું આપી જવશ.”

“બેરી વેલ; એ તો એક થયું,—હવે કંઈ ખીજું ?”

“ખીજું” ને વધતી જરૂરતું એ કે હું હવે આજે બનાવીને બહાલી ફેને એક કાગળ લખી પપાની ખચર મંગાવી લેઉં છ. ને તેનો જે જવાબ આવે તે મેહરખાંનીની રાહે મને ખંડાલે પોસ્ટ

કરજો,” જાણે વિનંતી કરી. “ખરેખર તો ખંડાણે એ બેઠેને ખરાખર ચર પર્યાં રાખીને આપરે બંગલે પાછો જઈ. શકવાનો હું તુંને તાર કંઈ ત્યાં વેર તારે અહીંજ રેહવું એમ હું માંગી લેઉં છ—એટલા વાસ્તે કે ફેને જરા બી વહેમ નહીં જાય કે હું ખંડાણે છેઉં, ને મારા તાર કે કાગળ જે બી આવે તે તરત મને ત્યાં તું પાસ કરી શકે; સમજ્યો?”

“સમજ્યો,” નાચારીની ઢપે—જાણે એક નહીં ગમતી ફરજ બખવાની ફરજજ થઈ પડી હોય તેમ ખભાં ચઢાવી પેસીએ જવાબમાં કહ્યું.

“મૈત્રી ઠેંકસ,” જાણે હેસાંનમંદ લાગણીથી કહ્યું. “તું ખાત્રીથી માનજે, બહાલા પેસી, કે મારો વખત આવતાં—”

“હવે જવા દેની એ તારો બકવાત,” પેસીએ અધીરાઈથી કહ્યું. તે લુચ્છો જાણતો હતો કે તે પોતે એવી તરફીય ને ડાહી પાકકી ગણત્રીથી કામ લેતો હતો કે તેનો (જાનનો) “વખત” આવતોજ ડાસો થયો.

“પણ તુંને નહીં લાગતું, જાલી, કે ખંડાલાના આપરા બંગલાનો રોખ ને ઘઠમાઠ જોતાં તારી જી—રોજી તારે વાસ્તે વધતી વેહમાશે?” પેસીએ પ્રશ્નથી યાદ આપી.

“તેમ છે તો ખરું પણ બીજો ઉપાય નથી,” જાણે ચિંતાનો ચિહ્નો કપાળે ચઢાવી કહ્યું. “મેં એ બંગલો બેઠો થોડીક મુદતનેસર ભારે રાખ્યોછ, ને તે એટલી ટુંક મુદતસર ભારે રાખવા નેટલા પૈસા મારી પાસ છે એવું કંઈક નારયું મારે હાંકવુંજ પડશે—બીજો ઉપાય શું? પછી નહીં તો એને જો જરૂર પડશે તો ખરું કેહી દેવશ ને સમજાવી લેવશ.”

“ઑલ રાઈટ, હુ ગેર ઍસ્ટ,” પેસીએ કહ્યું, “અહીંની તો કંઈ ફકર કરતોજ ના. તે તો બધું બોલેબોલ ને હરફેહરફ તારાં કેહ્યા પરમાણે થશે. મારું કામ તો એટલુંજ છે કે તારા ગીયા પછી પેન્ના ધસેન્ના ડોસાની બાગ્યાનીનો બધો અસખાખ સંભાળથી પેંક કરીને તારી પુઠે રવાના કરી દેવો, ને તું મને અહીંથી જવાની છુટી આપે ત્યાં સુધી અહીંજ રેહીને તારાં જે કાગળ પતર કે

તારતુર આવેડૂતે યધાંની સમાલ રાખી તે તુંને પાસ કર્યા જવું;
એમજ કેની ?”

“ઍકઍકટલી—કે’કસ,”—અને એ મુજબ, વ્હાલાં વાંચનારાંઓ,
તે બંને સગાઓ એકમેકથી પૂરતા રાજી થયલા ને ધણો સંતોશ
વામેલા તુરત વેળા તો છુટા પડી પાછા વગે સગે થયા.—એક ગણત્રી-
આજ, કપટી, કમીનો, લુચ્છો ને બાહોસ; બીજો ઓલ્યો, ભલો,
તદન સાફ દીલનો, રાંક પણ છેક હેમકપણાંની હદ સુધીનો ભોલો ભટાક !

તે છેલ્લો (જલ) ત્યાંથી જઇને તરત જ—રોજીને મલ્યો,
ને તેણીને તે પેસી સાથ જે સમજીતી ને સેવટ ઉપર આવ્યો હતો
તે વાતથી માહીર કરી. જી—રોજીને તે બધું ધણું ગમ્યું—અને
તોખી તેણીએ મોંહ કુમલાવ્યું. મોંહ એટલા વારતે કુમલાવ્યું કે
પેસીની સોખત તેણીને તેના ભરથારના સંગંધમાં, અજબ જેવું કે,
મુતલગ ગમતી ન હતી. તેને કોઇક સ્વભાવિક અણુગમનો ખટકો
થતો હતો. પેસીમાં તે ખુદરતીજ કાંઇ એવું જોતી હતી કે જે તેને
ગમતું ન હતું, અને તેથી તે તેનાથી દુર ને દુર રહેવાનું પોતે
પસંદ કરતી, અને વળી તેજ લાગણીની તેના ‘માવંદગી આજી’
કરતી હતી ! જલ, તેથી, ધણો અજબ થયો. ‘કમનસીબ પેસી !’
તે દયાથી મન સાથે પટપટ, ‘ખિયારો કોઇ ખરેખર કરમઅભાગ્યો
ને લેહણાં વગરનો પારસી છે. છે ત્યારે આવો ભલો સાચો ને કામેલ,
ને તે છતાં કોઇને ગમતોજ નથી એ બી એ ખિયારાનાં ટુટેલાં
તકદીરનીજ તાસીર કેની !’

ખપોર પછી તે કઝીનો (કાકા કાકાના) પાછા એકઠા થયા.
જલને જરૂરી અસખાબ જે સાથે લઇ જવાનો હતો તે પેંકપુક કર-
વાની મદદ થવા પેસી ખાસ તેને સોહોધતો આવ્યો હતો, પણ તેનું
ઝાઝું કામ પડ્યું નહીં. સુંદર જી—રોજીએ “એવણને તરદી”
આપવા નાજ કે આદમીઓની મદદથી પોતેજ બધું અચ્છી
વેસે કરાવી લઇ શકતી હતી. તે આખો દાઝડો ખડે પગે હતી.

તે નાજીક છતાં ખડતલ હ ગામરેની ગોરી હતી. એક
પુલની કળી જેવી નાજીકાતથી ભરી હુસ્નોજમાલમ નરી એક પરી
હતી, છતાં કામકાજમાં તરી ને તરી ને ખરી હતી. જરાજરામાં
કાંસે ગાયવા બેઠી કે થાકે તે રકમની આજની તમારી શેહેરી

સુધરેલી પારસી—મડમો જેવી તે અચારી કે, આખાખાલ ન હતી, અને તેથી તે દિવસની તે જેહમતનો બોજ પોતાની નવી પરણી, જીદગીની નવાઈ છતાં મનોહર જી—રોજીએ ઘણી હદ સુધી મોજથી ઉપાડ્યો.

એ દરમ્યાન પેલા હાથપર પેસી હેમક જલને તેણે ઠરાવ કર્યો હતો તેમ ફેની પર લખવા ચેસચેસ કરવા કરતો હતો. “તું” મેલ જરૂર ચુકી જવાનો,” તે તેના કાનપર પડી પડીને તેને ચાદ આપ્યા કરતો કેહતો હતો, “અને તે મને ગમવાનું નથી. તે પોરી ત્યાં ખબરખોડામાં પરી હોશે, ને મને ઘણી ખીલીક લાગેજ જે તું નહીં લખશે ને તેને ધીરજ નહીં મનાવશે તો જરૂર કંઈ ગંભીર ખરાબી થશે.”—અને એમ છતાં નેકીના બધા દેખાવથી જલને તે આશ્ચર્યમજાવતો રહ્યો હતો ત્યારે તેની આંખમાં, જેને જોવાને ભાંજી હોએ તે જોઈ શકે કે, ખુદ્દી પલીદી વંચાતી હતી !

“મને તારી ઘણી દયા આવેજ,” તેણે જરા વારે પાછું કહ્યું; “તું બિચારો તેને લખશે તે ખી શું? ખરેખર ઘણું મુશ્કેલ કારજ. હું તાજુબ તો એમ થાઉંજ કે ફેની આપરી બધું ખરેખર જાણવા ખામશે ત્યારે જીવશે કે મરી જશે !”

“પેસી ! પેસી !” જલે આ ચાલુ ચોખા નહીં ગમ્યા હોએ તેમ ઠપકાની ઢપે કહ્યું.

“નહીંરે, હું કંઈ તુંને ગભરાવા કે માહું લગારવા બોલતો નથી, જલ્લી,” તેણે જવાબ કર્યો; અને વળી તરત ગંભીરતાથી ચંધાર્યું, “ભુલી ના જ, જલ, કે હું ખી તારા જેવો એક ખાકી આદમ છેઉં. તેં તારા પ્યારને વાસ્તે શું કરવાનું ખાકી રાખ્યું? અને ત્યારે મને મારા પ્યારની નિષ્ફળતા વાસ્તે નહીં લાગે એ તું જ્ઞાનીજ કેમ શકેજ? તે છોકરીએ મને ઠોકરે માર્યોછની? મારા આટલા બધા ખરાં દીલના પ્યારનો ધિક્કાર સાથ ઇનકાર કીધોછની? ફીક છે, દોસ્ત, હાલ તો આપરે તેરી ખી ચુપ ને મેરી ખી ચુપ કરીને દુમ દખાવી બેઠેલા છંછએ—વખત આવવે વાત ! ખરેખર, હું તો તુંને કહી ખી નથી શકતો ને હું પોતે પોતાનાં મનથી સહ મજ ખી નથી શકતો જે હું હવે આએ નવા પ્રગટ પરેલા સંજોગો વચ્ચે તેને વધતી ચાહુંજ કે વધતી ધિક્કારુંજ !”

“પેસી, મને તારી એ વાત સાંભરવા નથી ગમતી,” બહે દેખીતી કરાજીથી કાંઠક નરમાસ સાથે પાછું કહ્યું.

“વેલ, બાપુ, નહીં, તો નહીં. જંવા દેની—આવા સપરમા દાહરાઓપર આપરે શું કામ અમથું વેહેચી લેજીએ?” તેણે હસીને કહ્યું. “જેમાં તું રાજી તેમાં હું રાજી. યાર, તારી હજી વારોવાર તો આવવા દે!”—અને તે બંને હસ્યા, જે પછી તે વાત તુરત વેળા તો ત્યાંજ દબ પડી.

બલ, ત્યાર બાદ, તે સૈથી મુશ્કેલ ને અણુગમી ફરજ—ફેનીપર એક કાગલ લખવાની બખવા જી—રોજીને કાંઈ બલતુંજ સહમબવી હાટેલના એક જીદા ભાગનાં એકાંતમાં ગયો. તેણે કાગળ સાહી અને પેનની સામગ્રી ત્યાં મંગાવી લીધી, ને તે લખવા બેઠો, પણ તેણે કેમ અને શુ, શરૂ કરવું તેજ અવલ તો તેને સમજાયું નહીં ! ઇંગ્રેજીમાં કહ્યું છે કે “અંતકરણ દોષીત હોએ તો આપણને વધારે હીચકારાં બનાવે છે,” ને તે ખરું છે. તકસીરવાર બલ નિર્દોશ, ચાહતી, વિશ્વાસુ ફેનીને લખવું તે શું ને સમજાવવું તે કેમ તે પોતેજ કેમે કરતાં મુતલગ સહમજી શક્યો નહીં !

તેનો જીવ તે ચાહાતી મધુરી માટે દયાથી જળી જતો હતો. એ પ્યાર તેખી કેવો—કે જેનો મુકાબલોજ મળવો માહાલ ! કેવો ખરાં દીલનો, કેવી સાચી શીદાગીરીનો, કેવો જનોનીસાર પ્યાર તે મીઠી મધુરીએ તે બેવફા જવાનને છેક પોતાનાં અંતરથી હરાંમ આરોપ્યો હતો, અને તેમ છતાં તે તેને જીડો ચયો ?—ગજબ ચયો.

પ્યારો, રડમસ, લાલ ચણોતી જેવો ગુલાબી અને ખુશનુમા ચેહેરો, ફકરમંદ કીસમે, તે હાલમાં ટેબલ આગળ લખવા બેઠો હતો ત્યારે તેનાપર વાંકો વલેણો તે પોતાના ખ્યાલોની આંખમાં જોતો હતો. તે બરાવદાર સફા હોરેલા ઝલકતા બાલનું મનોહર માંથુ, તેને હેતથી ચુંમી કરવાને તૈયાર બનેલા રસીલા હોઠો, તે રોખસારો એ બધું તેની આંખમાં હાલમાં તેની સામે ખડું થતું, ને ત્યારે બલ જસ્તી બેતાબ થયો, ને તેના લખવાની તૈયારીમાં પેન પકડેલો હાથ જ્યાદા ધુજ્યો !

અંતે તેણે આંક દસ કાગળો—અરધાં લખેલાં—નાં ચીરયાં ઉતારી છેદ્યો જે પત્ર લખીને તૈયાર કર્યો ને જે તેને પોતાને બી જરાતરા ગમી શક્યો તે આ મુજબ હતો:—

“મારી સદાની વહાલી ફે—

તારાથી છુટો પડવાને વાત કરતાં એક અઠવાડયું વહી જશે, પણ અફસોસ કે આજ તક તેં મને એક કાગળની કાપલીથી વટીક જુકમએ યાદ નથી કર્યો । ખેર, મગર હું તો માની લેઉં છ કે કંઈ ખબરઅંતર નહીં એટલે અલખત સારીજ ખબરઅંતર. કંઈખી માંહું થયું કે થતું હોતે તો તું વહાલી કંઈ મને એતાવ્યા કે ખબર આપ્યા વગર રહેતે ? હું દીલગીર છું કે મારાં ખાનગી કામકાજે મને અહીં ધારવા કરતાં જસતી રોકી રાખ્યો છે, ને આજે બે દિવસ થયા તો આપરો પેસી ખી અહીં આવેલો ને મારી સાથે રહેલો છે. તારે વાસ્તે એનો જીવ ધણો ખરેછ, ને તું વહાલીને એણે અપમાન કીધું તેથી ધણો પશોમાન થઇને પસ્તાએછ. મને તો લાગેછ, કે ડીઅર, કે તું એને હજી ખી ધણો ગેરધનસાફ કરેછ. નારા જેવી નેક ખસલત અને આકાશની હુરી જેવી એકને ચાહવામા એ ગલીચ કે ગેરવાજખી કેહેવાએજ કેમ ? રાજીની કામ ખી વાત માનવા કે ભડસો મુકવા જોગ લાગતી નથી. મરાઠા મોટે ભાગે કમીના લુચ્છા ને બદમાસ થાએછ, ને મને લાગેછ જે રાજી સૌથી મોટો ઠગ મરાઠો છે. પેસીમાં વહાલા પપાને કેટલો મુસ્તકીમ એતખાર હતો તેજ તું નથી જોતી ?

“હું તુરત પાછો આવી નથી શકતો તે, મીડી ફે, મને માફ કરજો. મને લાગેછ કે મને હજી આંઠ દસ દિવસ આએ તરફ ભાગી જશે. ને તેટલાં મારી ગેરહાજરી મીડાસથી તું વહાલી લમ ચલાવજો. પપા આગળ આવતાં જતાં લોકોમાં મને જરા ખી ખરાખ નહીં લાગે તેમ કામ વજીદદાર કારણ ખતાવી મને મારી ગેરહાજરી માટે સાચવી લેજો ને માફ કરાવજો. મારું કામ ધણા ખાનગી નેચરતું છે, ને તે હું આએ કાગળમાં લખીને તુને નથી સમજાવી શકતો, પણ હું તુંને પ્રામીસ કરું છું કે આવીને તે બધું વીગતવાર ખુલાસો કરીને હું તુને જરૂર કેહી દેવશ.

“મને ઉપરાસાપરી લખ્યા કરજો, ને આએ કાગળને તારો જવાબ ધણોજ મીડો, એખલાસભર્યો, ને મને વાંચવાને

મોજ પરે તેવોજ લખજો. હું તુંને મારાં મનનાં વિચારે વચ્ચેથી એક ધડીખી અલગ કરી શકતો નથી તે ખરું માનજો. મારે વાસ્તેના તારા-મોટા ખ્યાર ને અમો બાપ બેટા તરફના તારાં સાચાં વાહાલ, વફાદારી ને ખીદમતનો, ખરું માનજો વહાલી ફે કે, હું તુંને કદી કશોજ બદલો વાલી આપી શકવાનો નથી. ખુદ તારું સદા ભલું કરે ને તને હસ્તી રમતી ને ખુશાલ રાખે એજ મારી દીલોગ્ગન દુઆ છે. એજ અરજ.

મને માનજો, વહાલી ફે, તારો હેતવતો જાલ.”

આ કાગળ પુરો કરી તેણે તે બે ત્રણ વાર પાકો ને પાછો વાંચ્યો, ને તે તેને ગમ્યો. તે હેમઠને એમ તો ભાંણુ થયુંજ નહીં કે તેમાં કેટલુંક એવું બી ધુસી ગયું હતું ને તેનો તોર એવો બી વંચાતો હતો કે જેથી તે હજી ફેનાંનેજ સાચાં દીલથી ચાહતો હોએ એવું પણ સમજાયું.

તેણે તે કાગળ બીડ્યું, કવરપર ફેનીનુંજ શીરનામું લખ્યું અને સીલ કર્યું—તેવામાં પેસી આવ્યો.

“કાંએ, લખ્યું કે ?” તેણે ઉલટમંદ પુછ્યું, અને તેની આંખોએ તે સીલ કરેલાં કવર ઉપર છેક લોભી અદાઓથી ખેંચાંધ રહી.

“હા, લખ્યું, પેસી ડીઅર, ને હું તુંને ખાત્રી આપું છ કે તારી સીફારસમાં મેં ઘણું લખ્યું છું,” જલે ઘણી માયાથી ને બધી હેસાં-નમંદ લાગણીના તોરથી જવાબ કર્યો. “હું તમો બેઉને જરૂર ચંદ-રોઝમાં સદલાહ કરાવી આપશ. તારી સાથ મેં તો મન મેરીને દોસ્તી કરી નાંખી છ એવું આએ કાગળમાં ખાસ કરીને તેને બતાવામાં મેં કશીજ બખીલાઇ ચવા દીધી નથી.”

પેસી હસ્યો. “થેંકસ,” તેણે કહ્યું, “પણ એ તો મારે લગતી વાત થઇ. તેં તારી પોતાની વાત શું ને કેટલી લખી તેજ કેહેની ? તારાં લગનનો બી કંઈ એસારો આપ્યો છ ખરો કે ?”

“તે તો એક જરા બી નહી,” જલે કહ્યું. “અત્યારે કંઈ તે વાત હોય ? હું તે તો એને રૂબરૂમાં મળશ ત્યારેજ કેહવશ, અને ત્યારે બી તે બીચારી એ ફટકો કેમ ખમશે તેની મને મુતલગ સમજ પરંતી નથી; પણ તે એટલા ઉંચા ને અમીરી ખવાસની છે

કે જ્યારે જી—રોજીને પરણીને મને સુખીજ થયલો જોશે, અને મારી સુંદર જી—રોજીને પોતાને પોતાની નજરે જોશે ત્યારે મારાં સુખમાં પોતાનું સુખ માની લઇ તે જરૂર મને માફજ કરશે.”

એવામાં બાહરના રસ્તાની બાજુપરથી જલતું નામ પોકારતો કોઇનો તુંદ અને ધણો “અપમાનકારક આવજ આવ્યો, અને તેઓ બંને ચમક્યા. તે તકાજી કરતો અવાજ પેલા દીના દેગરાનો હતો !

પેસીએ ઝટ જઇને બા હંધાડી નાંખી અને બાહર ડોકાવ્યું, અને તે બંનેએ તે પોશાગીરને બાજુમાંની પગથી ઉપર જલતે મોટે સાદે ગાલ ગલોચ કરતો ઉભેલો જોયો.

“પીધેલો ધુણુ છે,” પેસીએ જલતે કહ્યું; “તું કાંઇ તરત બાહર આવનો આવતો ના. હું એને સમજાવી પટાવીને ખેરવી નાખું છું.”—અને તે જલતના જ વાળ માટે ચોખ્ખા વગર ઉતાવલમાં એકદમ બાહર દોડી ગયો.

“ક’ંઇ એટલી જરૂર?” જલતે તેની પુઠે ગુસ્સાથી પુકારીને કહ્યું; “એ મને ગાર દે ને તું શું કરવા વચ્ચે હેરાંન થાય ? હું આઉં છું ને એ કમજાતનું માથુંજ ફેરી નાખું છું.” અને જી—રોજી જોશું પોસ્ટ કરવાનું તૈયાર પડેલું પેલું કાગળ ઉતાવલથી ગળવામાં સેરવી દઇ તે બી પેસીની પુઠે બીજી પળે બાહર દોડ્યો. તેનું લોહી તમામ તપી આવ્યું હતું, અને તે એકદમ ઉશ્કેરાઇને લાલ છુંડ જેવો થઈ ગયલો નજરે આવતો હતો.

તેણે તરત જઇને પેસીને પકડી પાડ્યો, કે જ્યારે તે તો બાહર રસ્તા પર દીનાને સમજાવતો અને ઠંડો પાડતો હતો.

“તુંને જે કેહવું હોય તે કાલે અત્યારે મારી આગળ આવજે અને કેહજે,” પેસી તેને સમજાવતો હતો.

“તુંને કેહું ? કાંએ ? તારો બાએલો હજો હું નામરદની પખીન ચીતલ ચુરા પેહરીને અંદર ભરાઇ બેહવાનો કે ? અરે બાહર બોલાવ તેને બાહર !” તેણે એકદમ જીવ જીકાટ્યો.

“કેમ રે, એ શું ધાંધલ છે અહીં ?” એવામાં જલતે પોતેજ પાછલથી આવી ગગડાત કર્યો.

તેઓ લડીજ પડતે. ખરીજ વાત છે કે આ વખતે પેસીએ ઘણી અચ્છી અજ્ઞવી, અને તે બિચારો એ બેઉને ધરતો ધરતો અને પકડતો પકડતો મરવાજ પડ્યો.

જલ ધણેજ તપેલો હતો, અને લુચ્છા દીનાને પોલીસના હાથમાં આપવા કરતાં પોતેજ “સમરી જસટીસ”થી તે મોટાં પેટવાલા પાલ્યાને અને ડુગેલા દેડકા જેવાં બદનના પોશાગીરને ત્યાં ને ત્યાં ચોકી નાખવા તેના હાથ અત્યંત ચવરવવર થયા કરતા હતા; પણ પેસીએ તેને દાનાઇથી ચાન્સ આપ્યું નહીં.

દીસતુંજ હતું કે જી—રોજી જેવી એક દીલકસ મોહરદાર તેના હાથમાંથી છટકી ગઇ તેથી લુચ્છા દીનાનું પાકીને છેક પલેથર થઇ ગયું હતું. તે વાસે વહે એવો વાઉ થઇ ગયો હતો. તે ખાસ-કરીને જી—રોજીના બપાવા પર ખિજવાયો અને ઉસ્કેરાયો હતો. તેનું તો તે ખુનજ કરવા આહતો હતો, અને તે મકસદનો પોતાનો મુસ્ત-કામ એરાદો તેણે ઠરાવથી અને હીંમતથી ત્યાં જમા થઇ ગયલા પચીસ પચાસ નવરા નકામા અલકાતુઓની રૂબરૂમાં જલ અને પેસીને કહી સંભળાવ્યો !

તે જી—રોજીના બાલને પણ અલવલ આહતો ન હતો એમ તેણે ખુલ્લું કસમ ખાઇને કહી દીધું. તે જલને બી ઠોકવા માંગતો નહી હતો. તે જલને અને જી—રોજીને તો ફક્ત પેટ ભરતી ગાલ દઇનેજ પોતાનાં મનને સંતોષ પમાડતો હતો, પણ તેનાં કહેવા મુજબ તેને જે વાહયો, વરસો તક ઉમેદો આપીને ઠગ્યો, ને તેના પૈસા ખાઇ ગયો તે પેલો ધરડો વાંદર ફલાખ્યા હતો, અને તેથી તે તેને જનથી મારવા જીવપર આવ્યો હતો !

જલે, અલખત, એ સમ્રાજી સાંભળતાં પોતાની ખફગી માહ મુસ્કેલીથી દીલમાં સમાવી. તે હોટેલના માલેક અને મેનેજર માં મરટનને પણ ત્યાં બાય બટલરો દોડી જઇને બાહાર તેડી લાવ્યા, અને તેણે આવીને દીનાને સખ્ત ધમકાવી એક હાથ પર જ્યારે કાહડી મુક્યો ત્યારે બીજા હાથ પર તેજ જલને સમજાવી પટાવી, ઠંડો પાડી, અંદર લઇ ગયો.

“ એ કંઈ તમારે લાયકનો હમનગદ છે, મીં જલ ? ” તેણે પસખવ્યું. “ એવા એક ઝતુનીની સાથે હાથોહાથ થઇને કોર્ટમાં

જવું અને આરોપી તરીકે ઉભા રહેવું એ તમારા જેવા સજ્જનને ધોળેજ નહીં.”—અને પેસી અને મીં મરટનની એ મક્કસદની સમજવતું વાસ્તવીકપણું જાણે પછીથી કહે પડતાં તરત માનથી મંજુર થયું.

તે પછી પેસી અને જાલ વાત કરતા આગળ આલ્યા. જાલને પેલું ફેની જોયું કાગળ પોસ્ટ કરવાનું હતું, અને તે કાગળ બાબે તે કોઈનો બી વીસવાસ કરી શકે એમ ન હતું. તેને તે પોતે પોતાને હાથેજ પોસ્ટ ઓફીસમાં લેટર-બૅકસને સ્વાધીન થયું નહીં ત્યાં સુધી તેના જીવને રાહત મળી શકી નહીં; પણ વળી તાબુબ કે એક વાર તે પોસ્ટ કીધા પછી તેની લાગણીમાં અચુક અને એકદમ ફેરફાર થયો, અને એવું એક કાગળ પોસ્ટ કરી દેવા માટે તે પસતાવા પડ્યો.

“હું આહુંચ કે મેં એવું ગોલ ગોલ નહીંજ લખ્યું હોતે,” તેણે કહ્યું. “હું આહુંચ કે બધી ખરી વાત મેં ખુલ્લાં દીલથી નહીંમત સાથે કબુલજ કરી દીધી હોતે !”

“તે સાચું નહીંજ થયે,” પેસીએ ગંભીરતાથી કહ્યું. “એ માઠા સમાચાર ધણા રફતે રફતે એ છોકરીના કાનપર લઈ જવા જોઈએ. હાલ તો એ ધખારો તારાં મનમાંથી કાઢીજ નાંખ, અને જી—રોજી પાસ જા. તારી લાંબી ગેરહાજરીથી તે છોકરી તાબુબ થતી અને ગભરાતી હોશે. વરી પેલી મેર ઘરડો ફલાખા બી ખબર ખોડામાં પરચો હોશે. દીનો જન્મને તેને બી જો એજ કીસમે ગુંગરાવી આયો હોય તો તે ડોસો છે તેમાં પુરો મેંડ થઈ જવાનો ! તારો સસરો બી ખરેખરો એક નંગ છે હો, જાલ.”—અને તે આછો તુચ્છકારથી હસ્યો.

“વરી તેં એમ કોરા કીધા ?”

“મને માફ કર,” પેસીએ નાખતીથી તરત કહ્યું. “તેજ વરી કહ્યું કેની કે જે ગુલાબ એકઠા કરે તેના હાથમાં કાંટા બી લાગે ?—અને મને લાગેછ કે તારા સંબંધનો કાંટો તે એ ખુદો ગામડોજ આપદે પુરવાર થવાનો છે.”—અને તે પાછું હસ્યો.

એ ઝેર હતું. લુચ્છો પેસી જાંઘાંતાંથી જાવને તેના સસરા સામે ઉશ્કેરીને બેઠીલ બનાવા ચાહતો હતો, કે જ્યથી એ બાએ તેને જી—રોજી સાથે મતફેર અને કજીઓ થાય, અને જલદીથી તે વર-વહુ વચ્ચે છેડું પડે; અને હેમક જાવને એ કસરેવજી બેવાનું મુત-લગ માન ન હતું. તેને તો પેસીએ જ બધું કહ્યું તે ખરું જાણ્યું. તેને પોતાને પણ ફલાળા મુતલગ ગમતો ન હતો. તે બુઢો તેઓનાં સ્વચ્છ સુખમાં એક નડ સરીખોજ હતો. તે અસંતોષી, છીટાં શોધ-નારો, કજીઆખોર અને આખો દાહડો બચરવાતો કરીઆ કરનારો હતો, અને એવા ચોકના નાજ તેના જેવા એક શ્રીમંત શેઠીઆને રાત દાહડો ઉઠાવા પડે તે, જવાન જાવને લાગ્યું કે, તે સાંખી શકે તે કરતાં વધારે ને ચલાવી શકે તે કરતાં જાસ્તી કીમતી ભોગ હતો !

“ થોરા દાહરા લેઇ ચલાવશું,” તે મન મોઢું કરતાં કેહતો હતો. “ જી—રોજીને હું જ્યારે માહરે જંગલે લઇ જવસ ત્યારે એ ડોસાને ખંડાલેજ ઠરીઠામ કરી પરતો મુકશું.”

તેઓ પેહલાં તે ડોસાનીજ ખચર લેવા ગયા. ત્યાં દીનો આવી ગયો હતો, અને તે બુઢાને ઘણો બીહીવડાવી ગયો હતો. તે ડોસો. એટલોબધો ઠૂકરી ગયો હતો કે બધાં ખારણાં બારી બંધ કરીને છેક પાછલી બાગુએ બરાઇ બેઠો હતો, અને જાલ અને પેસી ગયા. ત્યારે મુશકેલીથી મનાવીને તેઓ તેને બાહર લાવી શક્યા. અંતે પોતાની સાથે મનાવી પટાવીને તેઓ તેને બી પછીથી તો હોટેલમાં તેડી ગયા.

તે વળી જતાં જાએ નહીં. મીઆં માંદા અને તંગરી ઉંચી ! તે ડોસો અત્રે રેહવાને એક હાથપર ધુજતો ધપકનો હતો, કે જ્યારે વળી બીજા હાથપર જ્યાં ચાલીસ વરસ તક રહેલો અને ઠર પડેલો તો ચ્યારા સહવાસની જગ્યા છોડી મરતે દાહડે અહીયાંથી જવાને પણ મુતલગ ખુશી ન હતો; અને તે બધાંનો ખાર તે જાલપર કાઢતો હતો. જાવને તે બધી એ પોતાની ખરાબીનું મુળ માની લેતો હતો. તે પોતાની આખી જીંદગીનો મોટો ભાગ અત્રે ગુજરી ઘણાં સુખમાં અને શાંતીમાં ઠર પડેલો હતો. અને જો તેણે અવલથી એરાદો રાખ્યો હતો તેમ દીના દેગરા સાથેજ તે જી—રોજીને પરણાવી દેતે તો તેની એ શાંતી લુપ્તાઇ નહીં જતે, અને આએ કીસમની હાડ-

મારીઓમાં તે પોતે આવી જૈશીતી નાતવાની વચ્ચે આવી નહીં પડે! એટલામાટે આ જે કાંઈ થયું હતું તે બધું તે બુઢો ગેરવાજબી અને ગેરકાયદે કરાવતો હતો, અને જલનાં મોહનાંપરજ તે ઘણા અખાલા સાથે કહી દધને તે તેને જાસ્તી નાસતર બનાવામાં તો જાણે કશીજ તંગદસ્તી કરતો દેખાતો ન હતો !

—:૦:—

પ્રકરણ ૨૪ મું.

તેઓ તેજ રાત્રે ઉપડી ગયાં. પેલાં મેહતાવાલાં અને આસપાસનાં બીજાં ઓળખીતા પાલખીતાંઓ તેઓને સફલ સફર ચાહવા આવીને હોટેલનાં વરંડામાં એકઠાં મળ્યાં હતાં. પેસી બી સાથેજ હતો. તે બધી મેનેજમા હતો. તે અલગત પાછલ રેહવાનો હતો, અને ઘરડા ફલાની માનીતી બાગબાનીનો તમામ અસબાબ બીજા. એક બે દીવસમાં સંભાલથી પેક કરીને પછવાડેથી મોકળા આપવાનો હતો. તે ત્રણે જણુ અત્યારે તો ફક્ત જુજી અને જરૂરી અસબાબનું એક નહાનું ગાડું સાથે લઇ ગયાં હતાં.

એ મુસાફરીની રંજ અને તે રંજ દરમ્યાન બુઢા ફલાખાએ આપેલો કંટાલો વિગેરે હાડમારીઓ વીસ્તારથી અત્રે વરણવીને કહયા વના ચાલશે. તે ડોસાને મુસાફરીમાં ઉધ મુતલગ નહીં આવી તે માટેનો તેનો હાવસોસારો કોઇની બી ધીરજ ઉકાડી મેલે તેજ કીસમનો કંટાલા બરેલો હતો. તે જ--રોજને એક મીનીટ બી જપ વલવા દેતોજ નહીં.

તેઓ ઠેકાંણે ઠેકાંણે વીસામો કરતાં ગયાં, અને તે બી તેને જાસ્તી ઠાકવી નાંખનાર થઇ પડવાનો વાંધો તે લેવા કરતો હતો. ટુંકમાં, ખંડાલાના તે જલની માલેકીવાલા “વેલીબુ” અંગલામાં તેઓ પોંહોંચ્યાં ત્યારે તે ડોસાએ જલની તમામ ધીરજની જાણે આખરી લાવી મુકી હતી. તે ચીરડાઉ અને નાસતર બની ગયલો હતો.

પણુ તે પોતાના બાપીકાં અંગલામાં તારા સેતારા જેવી પોતાની પરણેતરને લઇને પેહલું કદમ કરાવતાં તેનો જીવ પાછો ખુશતુદ થયો, ને તે સર્વ ખફગી ભુલી ગયો.

તે એક કુશાદે બંગલો હતો. તેને ફરતા વિશાલ વરંદા હતા, અને આસપાસ અરડાઇ પડેલો મોટો ને દીલખુશ બગીચો હતો. ઉંડી ખીણોના એક ધણાજ દીલકસ દેખાવ વચ્ચે તે આવેલો હતો, ને બગીચાની એવી કીનારીઓપર બાંકો ગોઠવેલા હતા કે જ્યાં એઠાથી રીવરસીંગથી ઉપડેલી ત્રેનનો દેખાવ અને આસપાસની ઉંડી ખાહી ખીણો વિગેરે જોવાનું ધણું જોવાજોગ અને રમણ્ય થઇ પડતું હતું.

નોકરોનો તો એક આખો રસાલો તૈયાર હતો ! દામ કરે કામ. પેસી ને જલ મોટા ખરચાણ તોરથી ફક્ત બેચાર દિવસોમાંજ એ બધી ગોઠવણો પરીપુર્ણ કરી શક્યા હતા, ને જ્યારે તેઓ બંગલો પોહ્યાં ત્યાં ત્યારે નોકર નફરોની તે ફોજ દરવાજાપર એકઠી થયેલી હતી, જે તેમને નમી નમી અને ઝુકી ઝુકીને સલામ કરતાં હતાં. તેમાં એક તો ધણા સુધક દેખાવની જ—રોજનીજ ખાસ ખીદ-મતમાં રેહનારી આયા હતી.

જી-રોજનો તો આ બધો મામલો જોતાં દમ આખર થઇ ગયો. તે તો કાંઇ સમજી શકી નહીં. તે કાંઇ સ્વપ્નો જોતી હતી કે શું ? તે તે બંગલાનો ઠાઠ, તેનું રાચરચીલું, તેનો બગીચો, તેનો સણુગાર, તેનો દેખાવ એ બધું ખરું નહીં પણ સ્વપ્નામાં તે જોતી હોય એવુંજ ખ્યાલી તેને લાગ્યું. તેની છાતી ફીકરથી ધ્રુજી રહી.

“અહીંજ આપુને રહેવાનું છે કે ?” એવામાં ફલાખાએ બખાલ્યું “અહીં—આએ જંગલમાં, કે જહાં વસ્તીતું નામ દેખાતું નથી ? અહીં કોણ મારાં ઝારપાન લેશે ને કોણ ખરીદશે ? આ ખુદા—યા ખુદા, મેં મરતે દાહરે આએ શું મરગરજી ગુનાહતું કામ કીધું ? હું કાંહાં ફર્યો !” —અને તે ચગડોળ ખુદાએ ગાલ પર બંધે હાથે તમાચા મારી તોળા કરી.

જી-રોજ કાંઇ ખોલી નહીં. તેઓ બંનેએ એ બકવાતનો કશો જવાબ કર્યો નહીં.

તે પછીની દસ વીસ મિનીટ પછી જલ તેમના ઉતારાના ઓરડાઓની વિગેરે ગોઠવણ પરીપુર્ણ કરીને ફરાગત પામ્યો, અને ત્યારે તે વર વહુ દ્રાઇંગ રૂમમાં એકાદ પણ એકલાં પડ્યાં, કે જે

વખતે જલે જી—રોજીને બગલગીર ચતાં કહ્યું; “તું ઘણી થાકી ગયલી ને રંજીદા થયલી લાગેછ, મારી જી—રોજી?”

“ઓ જલ્લી,” તે સુંદરીએ જવાબ કર્યો,—અને પછી આગળ નહીં ખોલી શકવાથી એકદમ રડી પડીને પોતાની બરામ્મ રહેલી છાતીને તેણીએ ખલાસી આપી.

“શું છે, વાહાલી—મને જરા કેહ તો ખરી?” જલે નરમાસથી પુછ્યું.

“મોટાબા સાથ બધો વખત તમે ચીરડાયા કરોછ,” તેણીએ ઉમાતી છાતીએ કહ્યું.

જલનાં એહેરાપર ગુસ્સાની એક વાદળી ચઢી આવી.

“નવાં પરણેલાંઓ સુખથી પોતાની નવી જીંદગીને લેવા લે તેમાં એ જાતની પીરા ગમે એવો ધીરજવંતો આદમી બી કદી લઈ ચલાવી કે ખમી શકે નહીં,” તેણે તીખાસથી કહ્યું; “તારો બપાવો કાઢ ખરો ઉલ્લુ ને દીવાંતો છે. તે મારું માન જરા બી રાખતો નથી; મને તો જાણે એ પોતાનો ગુલામજ સમજેછ !—” અને તે ગુસ્સાથી ફરીને રીસાયલો બારી આગળ જઈ ઉભો.

આ તેઓ વચ્ચેનો પેહલો ન્હાનો કન્યો હતો ! અફસોસ, માખાંપના આશીરવાદ કે કંદુવાની પરવાહ રાખ્યા વના ન્હાસ-ભાગથી અથવા છુપાછાનાં પરણવાલાંઓ “ખરા પ્યાર” ને “મોટી ખુબસુરતી” વિગેરનાં ઓયાંઓ તલે આશરો સોહોધે છે ત્યારે તે દેખીતી આંખના આંધળાંઓ ભુલીજ કેમ જઈ શકતાં હશે કે એ કીસમનાં લગતો ખાનગી જીંદગીના ખરા બનાવોમાં કે વારતાઓનાં કલ્પીત ચિત્રોમાં વટીક કદી બી દુખરહીત પુરવાર ચયલાં જણાયાંજ નથી ?

જી—રોજીનો તો જીવજ જાણે નિકળી ગયો. તેનો વર-પરણ્યા પછી ફક્ત બેચાર દાહડામાંજ તેનાસે એટલા બધા તીખાસથી ખોલે, અને વળી તેનાથી રીસાઈને ખસતો. થઈ જાય એ બધું તે માહબુબનો નવો અને એક માહા દુખી અનુભવ હતો. તેણીનો તેજસ્વી એહેરો કરમાઈ ગયો.

જલે તે જોયું, ને ત્યારે તેનાં દીલમાં તે બાબે ઘણું લાગી આવવાથી તે તરત તેની પાસે તેને મનાવતો પાછો આવ્યો ને

તેના પાસામાં બેઠો. “મને માફ કર વહાલી જી—રોજી,” તેણે કહ્યું. “મારાથી ગુસ્સે થઈ જવાયું. હું ધણે દીકરી જેવું છું.”

જી—રોજી તેનાં આંસુઓ વચ્ચેથી હસી,

“નહીં બસ—મને ચુમી કર કે હું જાણું તું જેવી દીકરીયા માહાત્મ્ય સાથે ખીજવાની મારી હેમાકાત તે મને ખુલ્લાં દીલથી માફ કરીશ,” જાણે માંગી લીધું,—અને જી—રોજીએ તેને ચુમી કરી, પણ તેમાં અલગત હેતુનું જોશ કે મીઠાસ ખીલકુલ જોરહાજર હતો; તે હજી કમનનું હતું.

તે ધણી ઉદાસ અને વિચારવંત હતી. બહુજ તેને નારાજ કરતું હતું. આખે રસ્તે મુસાફરીમાં જાણે પાપરીની પેરે પૈસો વેર્યો હતો. તે એક રાજો હોય, તેને ત્યાં પૈસાના દરંગ હોય તેમજ તેણે કામ લીધું હતું. બધે ફસંટ કલાસમાંજ મુસાફરી કરવાનું, રેહવાનું, ખાવાનું ને ફરવાનું હતું!! તે ધડી ધડી તે કેટલુંક કહે, કેટલુંક રોકે ને કેટલુંક પુછે? તે સહમજી ગઈ હતી કે તેના જોડે દગો કરવામાં આવ્યો હતો, અને જાણ તે ચાહતી ને માંગતી હતી તેવો મધ્યમ વર્ગનો, નોકરીની મેહનત મસાગતથી પુરું કરે તે સ્થિતીનો આસામી નહીં અને નહીંજ હતો;—અને એ બધાં તેણીનાં ખાનગી અનુમાનોને આ બંગલાના બેથુમાર વૈભવ ને નોકર નફ રોના ખીલીધરાવી મારનારા રસાલા મસાલાથી ધણી મજાખુતી મળી હતી. એ ખુદા, સારે ખરેખર જાણ કોણ હતો? તે શું કોઈ શેઠોજ હતો?

“આએ બંગલાનું માફ શું વહાલા?” તેણીએ અંતે જીવ નહી રેહવાથી ઉપર કહેવા મુજબની એક ખાટાં દીલની ચુમીની આપ લે પછી નરમાસથી પુંછયું.

“માફ?—હે—હે—હે,” જાણે હસીને એ સવાલ હસી કાઢતાં કહ્યું; “એ વિશે તું ના તારા પ્યારા જીવને નાહક સંતાપ્યા કર.”

“જાણ, મારા જાણ, ત્વારે તમે મને ઠગીશ—મારા સાથે ખુલ્લી દગલખાજી કાઢીશ,” જી—રોજીએ પોતાની બેઠકમાંથી ઉઠતાં કહ્યું. “હું તમારી પરણી મોહોરદાર છું, ને બંધી ખરેખરી વાત જાણવાનો મને હક છે. આપુને ગારીધોરા શાંના જોઈએ?—અને તમે—લામાં ગારી ધોરા છે. આપરે એ તણ ને તે છતાં પાંચ સાત

નોકરનકરો શાનાં જોઈએ ?—અને પગેપગ નોકર નકરો છે, આએ બંગલોજી જોવાની ! આએ એક મેહેલ છે, ને એમાં કેમ રહેવાનું ને કેમ એની સંભાળ લેવારવાની તે વટીક મને આવરવાનું નથી. અધું બેહેસ્તખાનાં જોવું છે, પણ મારે લાયકતું ને આપરે બરતું નથીજ. ઓ જલ—મારા જલ, તમે મને ગનીબને કાંએ એમ હગી ?”

જલ આ લાંબા સંભાષણથી—અને અગતકરી તેણીને હગવાના આરોપથી એકાદ પળ ચુસ્સાથી પાછો ધણો લાલ થયો, પણ પછી તેણીની તકરારનું વારતવીકપણું ધ્યાનમાં આવતાં તે તુરત પાછો કંડો પડ્યો. આહા, કેવી સુંદર—કેવી વિશ્વાસુ ! તે આયના જેવો ઝલકતો ચેહરોજી તેને પાછો મોગ મીસાલે નરમ કરી નાખવાને બસ હતો. કેવો નિર્દોશ—કેવો સાચો—એક બી હગાઇ કે કાવાદાવાના દુરના એક ખ્યાલ વટીક વગરનો કેટલો નિષ્કલંક મુખડો !

“મેં તુંને કંઈ રીતે હગી, જી—રોજી ડીઅર ?” તેણે પુછ્યું.

“તમે હજી કંડો કલેજે મને પુછી શકોમ, જલ, કે મને કંઈ રીતે હગી ?” જી—રોજીએ મોટી તાજુબીમાં પુછ્યું. “તમે મને કહ્યું કે તમે એક સાધારણ ક્લાર્ક છેઓ, અને તમે આએ હાકમાઈથી અહીં રહેવા આયા ? તમે મુસાફરીમાં સેહેંકરો રૂપ્યા વાત કરતાં ખરચી નાંખ્યા ! ઓ જલ, ખડ માનજો કે જ્યારે દોરયાંને ઠેકાણે મેં તમુને કદમોકદમ પાવલો અરધો ને રૂપ્યો વટીક ફેંકતાં જોયાછ ત્યારે હર વખત મારો જીવ નીકરી ગીયોછ. એ આપુને કેમ જાણે ? એ આપુને કેમ પાસવે ? આપરે આવા મોટા મેહેલ જેવા બંગલામાં તે કેમ રહીએ ? મને રહેતાં આવરેજ કેમ ?”

જલ હસ્યો.

તે હાલમાં પોતાના મુઆઈના મેહેલનો વિચાર કરતો હતો, કે જે બંગલો તેને ફરતી હતરો એકરની તેની ધણવાતી જમાનો સુદ્ધાં આ કરતાં તો કાંઈ સેહેંકડો દરજ્જે આલા આલીશાંન, આરાસ્તા અને કુશાદે મકાંન હતું. ખરેખર જી—રોજી તે જોશે ત્યારે તો ખુદ જાણે શું કેહશે ને શુંતુ શું કરશે ! !

“બહાલી ખુશી થા—તારે તો આર ખુશી થવાનું છે,” જલે હવે સમજાવીને જવાબ કર્યો. “હું છેકંજ ગરીબ નથી. મારાં માય

તરફના વારસામાં મળેલી મને વરસે દસઘાર હજારની ખીજ ખાનગી જીવી આવક છે—”

“દસ ધાર હજાર?”

“હા; એમાં તારે એટલું નારાજ થવાનું કે ગભરાવાનું છેજ શું?” તેણે તકરાર ઉઠાવી; “મેં ધારયું કે હું તુંને તરત બધું કહી નહીં દેઉં ને પાછળથી એકદમ અચરત ને ખુશી દરશ.”

“તમે ત્યારે મને ઠગી,” તેણીએ વધતા ભારથી તે આગલુંજ અતુમાન પાછું ને પાછું રજુ કરતાં કહયું; “ઓ જાન, કાંએ તમે મને ગરીબને ઠગી? કાંએ તમે મને એમ ફાંસમાં નાંખીને જીવી સમજાવતથી પણ્યા?”

“તું મને ધણું ગેરવાનખી ખોલેછ, જી-રોજી,” જાણે હવે વધતી નારાજીથી કહયું; “હું તુંને પરણ્યો, કેમજે કશીખી દગાખાજી વગરના સાચ્યા પ્યારથી હું તુંને ચાહતોતો. શું તુ તે મોની શક્તી નથી? મેં તારે સાડ મોટા ભોગ આપ્યાછ ને હજી આપશ, પણ અફસોસ કે તે બધું જોવાનું તુંને માંન નથી!”

જી-રોજીએ જવાબ દીધો નહીં. તે તો હવે ખામોશ રડયા કરતી હતી!

પ્રકરણ ૨૫ મું.

જાણે તેને ધણી સમજાવી. તેણીની શીકરો તેણે હરપાંતીએ સી કાઢી. પણ જી-રોજી સમજી નહિ. જાલ શ્રીમંત વર્ગનો હતો અને તેને ધુતી છેતરીને પરણ્યો હતો તે વાતનો અણગમો તેના સુગાતરા જીવમાં હાડેહાડ એવો ગળી ગયો કે જાલ કોઈ ખી રીતે તેને પોતાની પક્ષમાં પુરત ને પુરત પાછી મનાવી લઈ શક્યોજ નહિ.

“મેં જો તુંને મારી સ્થિતી કહી દીધી હોતે તો તું મને પરણવો કપ્પુલ થતે, જી-રોજી?” જાણે ગુસ્સાનાં નેણ જમાવીને પુછ્યું.

“અચ્ચીતજ નહિ,” તેણીએ જીસ્સાથી જવાબ કર્યો.

“અને ત્યારે તુંને ઠગવા વાસ્તે હું જરા ખી દીલગીર થતો નથી,” જાલ નફટ થયો; “તુંને જીતવાને વાસ્તે ને મારી કરવાને

વાસ્તે મેં કીમતીમાંકીમતી ભોગ આપ્યાય, અને તું જેને ઠગધ કેહેય તે ઠગખાજી વટીક મેં ચણાવી તે એટલાજ વાસ્તે કે તુંને પરણ્યા વગર હું જીવીજ નહિ શકતે એમ મને લાગું, ને એવા મારા પ્યારને જે તું ઠગધ માનતી હોએ તો મારે તે એક માફ ખરું કમનસીબ માની લેવું જોઈએ.”

અને ત્યારેજ જી—રોજીપર આયદે આ બધી એ જાતની તકરાર અને સમજાવતનાં વાસ્તવિકપણાંથી ઉંડી અસર થઈ, જેથી પરીણામ એ થયું કે વળી ઘડી ચપકા તેઓ મતફેર અને મીનાકેસો લુલી જમને એકમેકનાં દોસ્તદાર થયાં. જી—રોજીએ જાણે દાંત પીસીને પોતાનું એ હીચનસીય વેઠયું. તે પણ જાણને અખંડ બદાલથી આહતાં શીખી હતી—એવી રીતે કે જાણથી જીદી થવા કરતાં પોતાના જાનથી જીદી થવાનું તે હજારો મરત્યા વધારે ખુશીથી મંજૂર કરે. એટલા માટે હવે થવાનું તે થઈ ગયું હતું ત્યારે તેણે નાંખતીથીજ કામ લીધા વગર ખીજે એકે ઉપાચ નજરે આવ્યો નહિ. અલખત ને હજી સઘળું તેનાં ખરાં અને પુરાં પ્રમાણમાં જાણતી નહિ હતી. જાણને તે સાધારણ કીસમે શ્રામંત માનતી હતી, પણ તે લખોપતી હોવાનો ને મોટી મીલકતો અને જેસુમાર જગીરોનો ધણી હોવાનો અથવા તો તેનો લખોપતી બાપ હજી તક હૈયાત અને ઘડીપણ બિમાર હોવાનો વિગેરે તે જેખચર બાળાને એક બી ખ્યાલ કે દુરનો સ્વપ્નો વટીક થયો નહિ. ક્યાંથી ચાય ? ફેનીને જાણે દગો ફર્યો હતો અને તે સતવંત સુંદરીને તે જવાન જીડો નિવડ્યો હતો એ પણ જી—રોજીને તો બીવકુલ અજણ્યુંજ હતું, અને તેથી જો કે હાલમાં દોસ્તી થઈ હતી, તોખી ભવિષ માટે ફકરમંદ થવાનું અને હજી બી ધુજવા ધપકવાનું હેમક જાણને જેશક ધણું કારણ હતું.

તે રફતે રફતે પોતાની ખરી હાલતથી જી—રોજીને માહીર કરતો ચાલ્યો. તેણે તેની જીન્ની ચીકરાં જેવી સાડીઓ મારામારી કરીને ગરીબોને અપાવી દીધી, અને તેને બદલે એકથી અનેક વધારે સુંદર સાડીઓ તે તેને અપાવતો અને તેને વાસ્તે મંગાવતો ગયો. વળી બીજા બધાં કપડાં ચપડાં અને દરદાગીનામાં ખી તે તેટલોજ ખરચાણ થઈને જી—રોજીને જીતતોજ ચાલ્યો, કે જ્યારે તે છોકરી પોતે દીલર્માં ધણી ગમરાતી હતી છતાં હવે પોતાની એ અજબ સરજતને શાંત ચરણાંગતપણે તે તાણે થતી આવતી હતી.

તે બંગલાને ફરતી એક ન્હાની વાડી હતી, અને તેને વાસ્તે એક બાગ્યાનની જરૂર હતી. જાલના આપને પુરાણો અને માનીતો માળી માધુ કે જેને માટે ગયા અંકમાં આપણે વાંચ્યું તે પોતાની જૈશી તુલક નોકરી કરીને અચ્ચુચ મરી જવા પછી એ જગ્યા ખાલી પડી હતી, અને અહીં હવે જાલ લાંબો વખત રહેવા આવ્યો હતો. માટે તેણે આવ્યા કેડે થોડુંએકે બીજે એક માળી રાખવાની જરૂર પીછાણી, અને મોઠા મોઠાઓની સીફારસ અને બલાંમણુ-પત્રો ધરાવનારો એક જૈફ પારસી એ કામની ઉમેદવારો માટે જાલ આગળ રજુ થયો. તેનું નામ રત્નો હતું. તે બાગ્યાનીમાં જાણે બીજે ફલા-બાજ હતો. તેને એ ધંધા ઉપર પ્યાર આવ્યો હતો, અને બચગીથી એજ કામમાં તેણે તેથી માથું ખોસી રાખ્યું હતું, કે જ્યારે એક જરથોસ્તીને અને હમજાતને મદદ થવી એ તો ખરાં પુણ્યનું કામ છે. એમ જાણી જાણે એકદમ તેને તે મજકુર જગ્યા આપી.

એ જ—રોજીને ગમ્યું નહિ, અને જાલ ધણોજ તાજુબ થયો. “તમે વરી ગુસ્સો તો નહિ કરશો, બહાલા ?” તેણીએ બીહીતાં બીહીતાં કહ્યું.

“ શાંને વાસ્તે ?”

“ હું માઈ ખઈ મત આએ રત્નાને વાસ્તે આપું તેને વાસ્તે ?”

“ મારી બહાલી, તારી ધણી મોટી લુલ છે,” જાણે મોહોબતથી અને મીઠાસથી સમજાવ્યું. “આએ બંગલાની શેઠાંણી તુંજ છે, અને તેથી તુંને તારો અવાજ અથવા વાંધો રજુ કરવાનો દરેક હક છે.”— અને અલખત જ—રોજીને એ સધ્યારો ધણો ગમ્યો. ”

“ ત્યારે મને આએ રત્નો ગમતો નથી,” તેણીએ હીંમત પકડીને કહ્યું.

“ સખબ ?”

“ સખબ એટલોજ કે એ એક આપરો હમજાત છે.”

“ ચેરી છે ! તેથી તો ઓર તારે ખુશી થવું જોઈએ ?” જાણે તાજુબીમાં પુકાર્યું; “એ આપરો હમજાત છે તેમાં તુંને વાંધો શું છે ?”

“ વાંધો એજ કે એને મોઠાખા સાથે મુતલગ બનવાનું નથી,” જ—રોજીએ સમજ આપી. “મોઠાખા બાગમાં સરદારી કરવા જશે. અને એ રત્નો બી પોતાને એ કામમાં ધણો પાહવરદો સમજેય

એટલે એ તાબે થવાનો નથી, અને જરૂર એમાંથી મોટી પંચાતી ઉઠવાની.”

જનનો એહેરો જે અત્યાર સુધી ખુશાલ તડકાંવાલા દિવસ જેવો ખુશુદ હતો તે ગુસ્સાથી જર્દ મારી ગયો ! વળી પાછું “મોટાપા” ? એમાં બી “મોટાપા” ? દાલ દોધીમાં—બધાંમાં મોટાપા ને મોટાપાજી ! તે ખુઠો થું તેને એમ કદમ કદમ નડવા પડવાજ સાથે અભ્યો હતો ?

તે જવાનને ઘણીજ ઝાંઝ ચઢી.

“હજી તો રત્નો આપરો બંગસો મુકીને ઘણો આગર ગીયો નહી હોશે, બહાણા,” જી—રોજીએ પટામણી રીતે સમજાવ્યું. “તમે એને પાછો તેરીને ના નહિ કેહો કે તમે એને રાખો નથી શકતા ?”

“તે સારું નહિ લાગે, જી—રોજી,” જલે કાંઈક કડવાસથી કહ્યું. “આપરે તેને રાખ્યો થું ને વરી રખ આપ્યે થું ? તું થું તારા બપાવાને ખાતર મારી કંઈ હસી કરાવા માંગેય ?”

“ઓ, પછા પછી મેં એક એ પેહેલ્લીજ અરજ કીધી ને તેટલી બી તમે કમુલ કરી નથી શકતા, જલ ?” જી—રોજીએ વળી ગાછી રીસાધ જતાં કહ્યું.

“એ કમુલ કરવા જેવી એક અરજ છેજ નહિ, જી—રોજી,” જલે ઠરાવથી કહ્યું. તેને ફલાપાપર હવે એટલો ખાર આવતો હતો કે તે અવરદશા જેવા ડોસાને ખાતર પોતાની કશી બી વધું સગવડાનો ભોગ આપવા તે જાણે મન મનાવી શક્યોજ નહિ. “તે કરતાં જી—હું તારે ખાતર તુંને એટલું કેહ્યું, બહાલી,” તેણે જી—રોજીના મોંઢાંપરનો ગુસ્સાનો ઠોઠરો જોતાં કાંઈક નરમ પડીને નરમાશથી વધાર્યું, “કે હું રત્નાને સખત તાકીદ કરશ કે એ તારા મોટાપાનાં કેહ્યામાંજ રહે.”

“ને તેમ નહિ રહેશે તો ?”

“તો પછી આપરે તેને લાત મારીને તેજ ધરીએ કાઢરી મુકથું,” જલે ચુકાદો આપ્યો, જે અલગત જી—રોજીને ઠંડી પાડવા જોઈએ એટલો મનમાનતો કે પેટ ભરતો નહિ હતો. તેણીને તો ઘણુંજ માહું લાગ્યું હતું. એકજ—એ પેહેલ્લીજ અરજ પરણ્યા

પછી તેણે તેના ખાવીંદને કરી, અને શું તે પણ નામંજુર કરવા
જેવો તે એટલો જલદી નામેહરખાન થઇ શક્યો ?

તે આખો દહાડો ને રાત તે વર બૈયર ખાતાં મનનાં ને
અરસપરસ ઉંચે મોઢેનાંજ રહ્યાં.

ખીજે દહાડે જલને શિરનામે પેસીતો કાગળ આવ્યો; તે આ
મુજબ હતો:—

“મારા બહાલા જલ.

“આપરે ઘેરથી કંઈજ ખજર હજી આવી નથી, ફેતીને
તેં લખેલાં કાગળનો કશોજ જવાબ મળે નહિ. મને તો ખીક
લાગેય. તે તરફ વાદલાંનું કંઈ ખી ઘેરાવું થતું હોએ એવુંજ મને
તો લાગેય. ખોદા તારો નિહગેખાન થાય. હું તો અહિં ઘણી
ખટપટ જ'જલમમાં છેઉં. તારા અગરગચ્યા ને કાતરયાંના ધસેલા
બપાવાસસરાનો બધો એખરોરેખરો ને કાટપુટ અહિંથી પેકપુક
કરીને મોકલી આપતાં મને ઘણી મોટી તસ્દી ને અફાલઝીક
થાએય. બધું જેમ તેમ તૈયાર કરાવી મુકયું. એ બધું એમ-
દશા જેવું તારા હુકમ મુજબ તને પેક કરીને મોકલી આપવા
કરતાં એક સળગેલી દીવાસળી મુકીને અહિંજ બધું કુકી નાંખ
વાનું મારૂં ઘણું મન થાએય. પણ શું કરીએ ? આપરે તો બા
ચીઠીના આકર ! તારા હુકમ મુજબ કરવાની મને ફરજ
થઇ પરેય !

“તું તો મારો બહાલો નવી બૈરી પણયોય તે ખંડાલામાં
મોજ્યાં મારતો હોશે. તુંને તારાં એ મુખ વચ્ચે હું ડીસટબ્બ
કરુંય તે મારૂં કરજે, ઘણા ખ્યાર સાથે, સદા તારોજ, પેસી.”

જલે તે કાગળ જલાવી દીધું. રખેને તે જ—રોજના હાથમાં
જાય અને તેના બપાવાના માનીતા અસ્ખાખ માટે પેસીએ જે ઠંડાથી
લખ્યું હતું તે તેનાં વાંચવામાં આવ્યાથી નવેસરનો કળ્યો બરપા
થાય તે શીકરથી તેણે એ મુજબ સેહતાંન દાખો કરીધો.

બે ચાર દહાડા, તેથી, એ પ્રમાણે વળી અરધી દોસ્તી અને
અરધાં રૂસણા વચ્ચે ગમડી ગયા, અને તે ચંછી લેતોલી ખાતે એક
દેશી સરકસ આવીને મુકામ કરી પડવાના સમાચાર આવ્યા. એક

સાડા ત્રણ આદમીનું નાનખટાઇ ખેંડ ફાટેલાં ઢોલ અને ચીંચવાતી પેપુરી સાથનું એક ખડયાખડખડ ગાડીમાં ગોઠવાયલું હૅન્ડપીલો ખંગલે ખંગલે વેહેત્યતું ગયું, અને તેમાનું એક હૅન્ડપીલ નોકરોએ લાવીને જલને આપ્યું, જે તેણે વાંચ્યું ત્યારે જ—રોજી પાસે ઉભેલી હતી, અને જ્યારે તે શું હતું તેનો અરસ પરસ ખુલાસો થયો ત્યારે જ—રોજી જે કરકસરને આહનારી ને કમતી ખરચની હીમાયત કરનારી હતી તેને પણ જલની કાંઇક અભ્યખી અને રમુજ વચ્ચે તે સરકસ જેવા જવાની એકદમ ઉલટ થઇ આવી ! “ખેં કોઇ ખી દાહારે કોઇ ખી નાટક કે સરકસ કેતું થાય તે જોયુંજ નથી, જલ્લી,” તેણીએ કહ્યું; “આપરે જમશું, ?”

“તુને એટલું ગમેય તો જરૂર જમશું” જલ્લે હેતથી જવાખ કર્યો, અને ફર્સત કલાસની જે સીટસ રીઝર્વ કરી આવવા લેનોલી માંહેલા તે સરકસના તંબુમાં તેણે ખાસ એક આદમી મોકળી આપ્યો.

તેને જવા કે જ—રોજીને લઇ જવા ઝાઝું નહિ ગમતું હતું. નહિ કે પૈસાની તે વાણુ કરતો હતો; પૈસા તો એકના ચાર તે પોતાની વ્હાલી જ—રોજીને ખાતર ખરચીને ઉભો રહે એમ હતું, મગર તેને ફકર થઇ કે સરકસ જેવા એક જાહેર મેલાવડામાં કોઇ ને કોઇ તેનું ઓળખીતું કદાખી મળી ખી આવે, અને તેથી જ—રોજીને લઇને ત્યાં જવાનો જોખમ કરવો સલામતી ભરતું નહિજ હતું એમ તેને લાગતું હતું; મગર જ—રોજીએ પોતેજ કદી નહિ ને આ વખત ઉઠત ખતાવી તો તેણીનાં મનમાં કાંઇ નવો વહેમ અથવા તો તેણીની સાથે કોઇ નવીન અણુગમે પેદા કરવા વના તે ના કહીજ કેમ શકે ? એટલા માટે તે લાઇલાજ થયો. સંતોષ માનવાનું એટલુંજ હતું કે સરકસ કોઇ નેટીવ કમ્પનીનો હતો, કે જે કોઇ હલકે વાંધેની અને ઉતરતી હોવાનો એકદમ ખ્યાલ થતો હતો, અને ત્યારે લેનોલી જેવાં એક એકાંત ગામડાંનાં ખુણામાં તે જેવી કમ્પનીવાલાનો સરકસ કોઇ ખી તેની ઓળખાણુ પીછાણુનાં જેવા જવાની દરકાર કરે એ સંભવતું ન હતું.

તેઓ, તેથી, ગયાં.

જ—રોજીએ જીકની કોરની સાડી પેહેડી હતી, અને હંસ જેવી ઉંચી ગોરી ગરદનની તે સુંદરી, ઝાણાં પણ ધણાંજ ઉંચા

અને ગોલીબંધ મોતીની તે નગ્ન ગરદન પર પહેડેલી માલામાં એટલી બધી તો દીલકશ દેખાતી હતી કે જાલ જાણે તે પરણી પ્રિય સાથે બની શકે તો જાસ્તી પ્યારમાં પડ્યો !

તે એક ભરચક “હાઉસ” હતું. પાછલથી જણાયું તેમ યુરોપીયન સરકસોની ટકકર ઝીલી શકે તેવો તે એક નામાકિત અને ફતે મંદ દેશી “ટ્રુપ” હતો. યુરોપીયનોનું જ બધું સારું અને કાલા આદર્શોનું “છટ-નોનસેન્સ” એવોજ બેહુડો ધખારો કેટલાક દેશી—જાંગલાઓ લઇ નાહસે છે તેમનું થોળડું બાગી જાય એવી એક ઠપકાક પડે તેમાંનો તે એક લાજવાળ “તીમ” હતો. અલખત તેમાં આખા ઉધાડા હાથ અને ગોરી ગોરી અરધી ઉધાડી છાતીવાલી મરકટ જેવી ખવાયલી તવાયલી મડો નહિ હતી, અને પોતાની બટક બોલીથી વળી હરવાના ભાવ પડાવી શકે એવા બોલીદરાજ બાંગર “કલાઉન” (ઢોંગી) પણ નહિ હતા; પણ કસરતમાં તે એક ઘણીજ નામીયા ટાળી હતી, અને તેણે પોતાનાં કામની ફતેહ માટે આ આગમચ પુરતો ઘોંઘાટ મચાવી દીધેલો હોવાને લીધે જાલ અને જી—રોજી ગયાં તે રાત્રે સરકસનો તંબુ બધા વર્ગમાં તમામ ચીકાર બરાઇ ગયો હતો. પહેલો વર્ગ પણ ચીકારજ હતો. તેઓ તો જરા મોડાં પોહચ્યાં, કે જ્યારે તમાસો ચાલુ થઇ ચુક્યો હતો. અને તેઓએ જઇને કોઇનું બી ધ્યાન ખેંચ્યા વના પોતાની રીઝવ પુરસીઓમાં જબા લીધી; એમ છતાં પરીસુરત જી—રોજી જેવી એક રૂપસુંદરીનાં એ આગમનથી તે મોટાં ભરચક હાઉસમાં જે અજાયબીનો હોકારો થઇ ગયો, અને પચીસ ઑપેરા—ગ્લાસો ટપોટપ તે માહાબુજ પર દીકાયાં તથા સો બસો આઘગ્લાસો ઝપોઝપ નસકોરીઓ પર ગોઠવાયાં તે બધું જોવાજોગ હદ સુધી રમુજ હતું.

જી—રોજીને તે સરકસ ઘણાજ ગમ્યો, અને તેથી તે વાતથી જાલને પણ હદ વનાતી ખુશી ઉપજી. તે પોતાની ન્હાની મટુકલીને એ રીતે અજાયબ અને ખુશ થતી જોઇને ઘણાજ હરખાઇ ગયો.

અંતે સરકસ ખલાસ થયો, અને ત્યારે તે ઘણી ઘણીઆણી એક મેકથી પુરતો સંતોષ પામેલાં ખુશકલ હેત પ્રીત સાથે ખુશાલ ઘર જવા નીકળ્યાં, કે જ્યારે તે મોટા તંબુના દરવાજામાંથી બાહર

જતાંજ કોઈએ પોતાનો હાથ પછવાડેથી જાતની ખાંચ મુક્યો, અને તેણે ચમકીને પાછળ ફરી જોયું તો તે કોઈજ નહીં પણ પેલો તેઓનો ફેમેલી-સોલીસીટર હતો કે જેણે વાંચનારને કરશે તેમ જાલના આપના મોહતનાં મિછાણાં આગળ અરસા પરણીને એક યવાના જાલ અને ફેનીને ધણાજ ગંભીર કસમ આપ્યા હતા, અને કેહવાની જરૂર છે કે જી-રોજ સાથે તેનેજ રૂબરૂના મળતાં જાલનાં તનમદનમાં ફરતું લોહી એકદમ થંપ થઇ ગયું, અને જાણે તેનો જવાન જાન ખીલકુલ આખર થઇ ગયો ?

—:~:—

પ્રકરણ ૨૬ મું.

એ સોલીસીટર જાલનો મોટામાંમોટો ખેરખવાહ-સદા તેનાં બક્ષાંમાં હતો. તે જાલના શેકયા આપનો વરસોનો ધણો દીલસોઝ ને મુસ્તકીમ મિત્ર હતો, ને તેને તે શેકયાને ધરના અધેર કારખારનો અધો હાલ રોશન હતો. તે પેસીને એક માહા ઠગારા લુચ્ચા તરીકે પોતાના ધંવાની રાહે તિક્ષણ બુદ્ધિથી તરતજ ઓળખી શક્યો હતો, તેથી જાલના પીતાનું તેજ કાફર પેસીના લાભનું બેહુંદું વસ્યત તે ધણી ઉંડી સમજાવત છતાં ફેરવાતી શકતો ન હતો એ તેનો અફસોસ હતો. તેને મેહેરજી શેઠ સાથે ધણું સાફ હતું, તોપણ તેણે જોયું કે એક નહીં સમજી શકાએ એવી અજબ જેવી લહેણાદેવીથી પેસી તે ડાસાજી પર કાંઈક અજબ કાબુનો છાપ મારી શક્યો હતો, કે જે છાપ બુસાવી નાખવાને તે તેના મેહેરજી શેઠ સાથના આટલા લાગવગ ને ધાડી દોસ્તી છતાં કેવળ અશકત હતો. એટલા માટે રખે જાલ છેલ્લે અંતે રવડી પડે તે ફકરથી તે બહા જરથોસ્તી ધારાના હીમાયતીએ મેહેરજી શેઠના મરણની વકી જોઇ લેતાં તેઓના મોહોતના મિછાણાં આગળ જાલ ને ફેનીને એકલા કર્યાં, અને આયંદા તેઓ પરણીને એક યવાના તેણે તે બેઉને ગંભીર કસમો આપ્યા હતા, જે પછી હાલમાં તેજ જાલને કોઈ પરીસુરત પરાધ સાથે સરકસમાં આવેશે જોઇ તે સદયહસ્ય અતી ધણો અજબ થઇ ગયો.

ખીજા હાથપર જાલનો જીવ પણ એ મીલાકાત ચતાંજ જાણે જીમાંષને આખર થઇ ગયો !

તે સોલીસીટર તો ખીન્નકુન્ન અનાયસે આ સરકસમાં જી આવી લાગ્યો હતો. તે કાંધ નાટકો કે સરકસોનો જાથુકનો મુરખી ન હતો, પેણુ તે સહમજદાર આદમી ધંત્રેજોતુંજ બધુંજ સાઈ ને દેશીજોતું બધું “છટ—નાનસેન્સ” પુકારનારા અકકલના દુશ્મનોની હરોલનો નહી હોવાથી આ સરકસ એ રાત્રે નહીં ધારેલો જોવા આવ્યો હતો. તે તો લાનોલી ખાતે પોતાના ધંધાને લગતાંજ કાંધ કામમાં ફક્ત એક બે દિવસ એકલો આવ્યો હતો, અને આ સરકસની ઘણી સીફારસ તેને કાંને આવેલી હોવાથી જરા મનરંજન કરવાની મક્કસદથી તેણે મજકુર રાત્રે અત્રે હેરયું લીધું હતું.

તે વેહેલો આવ્યો હતો, ને જલ્દી પોતાની બેઠકમાં ગોઠવાઈ ગયલો હોવાથી તેણે મોડેથી આવેલાં જલ ને જી—રોજીને જોયાં ન હતાં. વધતું તાજુબ કે વીસામાની વખતે પણ જલ અને તે બાહર કે અંદર મલ્યા ન હતા. એ તો જ્યારે બેઠા ખતમ થયો ને બધાં બાહર નિકળવાનો બારણાં પર ધસારો લઈ ગયાં ત્યારે નાજો નાજુકાતથી ભરી જી—રોજી ખંચાઈને બાજુમાં ઉભેલી હતી ને તેની પડખે જલ ઉભેલો હતો, તેવામાં તેમના બણી એ ધારાશાસ્ત્રીતું ધ્યાન ખેંચાયું, ને જલને જોતાંજ હલ્લવાનો અજબ થતો તે એક-દમ તેના બણી દોડી આવ્યો.

“તમે અહીં, માં જલ તમે સરકસમાં?” મીં વાડયાએ ખરાં દીલની તાજુખીમાં પુકારયું; “ત્યારે તો તમારા પીતાજીની હાલત ઘણી સુધરતી હોવી જોઈએ?”—અને તેણે તેની બાજુમાં દબાઈને ઉભેલી તે અપવાદરૂપી અજબ જેવી ખુશસુરતી બણી પોતાના ચરમામાંથી ધારીધારીને જોયું.

“પપાની તખ્તમાં હજી કશો ફેરફાર નથી, મીં વાડયા,” જલે અત્યંત ઝંખવાણો થતાં ધીમે સ્હાદે જવાબ કર્યો.

“ત્યારે તમે તેવી હાલતમાં તેવણુને ગિચારાને છોડીને અહીં કેમ આયા ને રહેયા હોશો?” તે સોલીસીટરે દેખીતા કડવાસ ને કરાજી વચ્ચે કાંધક ઠપકાથી પાછું પુંછયું. “બાઈ—ધ—બાઈ, તમારાં ફેની બાંતુ કેમ છે? તેવણુ કેમ તમેને એ રીતે મજાહ મારતા અહીં આવવાની રજા આપી હોશે?”

જલ પાણી કરતાં પાતલો થયો. જી—રોજી આ બધું સાંભળતી હતી, અને આજે નખખોદીયો તો તેનો કચડધાણુ, કાઢ્યોજ નતો હતો !

“ખરી અશરાર્થ પાંતુ છે,” તેણે જાણના જવાબ માટે થોપ્યા વના જરી રાખ્યું. “યાદ રાખજો, જલ, કે એવા બુલંદ પ્યારથી તમેને ચાહવાવાલી મોહરદાર ખીજ કોઇ કદી તમને મળનારી નથી !”—અને વળી તેણે ચસ્મામાંથી ચુંચી આંખે કાંઇક શંકાશીલ રવેસે જી—રોજી બણી ટીકરીગોપ કર્યું !

હવે જલે જોયું કે તે જો વેળાસર કાંઈ બોલશે કે કરશે નહીં તો ખચ્ચીત ખરાખી ધણી ગંભીર થઇ પડવાની. જો તે પેલાને કહી દીએ કે તે તો પરણેલો હતો ને જી—રોજી તેની પરણી મોહરદાર થતી હતી તો તે ફેનીને લગતું પોતાના ગભરાત યા ગુસ્સા વચ્ચે કાંઈ ખી એવું બોલી દે કે જે જી—રોજીને નવેસરથી ભડકાવી મેલે. એટલા માટે તેણે જી—રોજીને કાંતે લાગીને વધાર્યું, “ડીઅર ચાલ, હું તુંને આપરી ગાડીમાં બેસાડું.”—મને જરા આજે મારા ફેન્ડ સાથે થોડીક વાત કરી લેવાની છે.”—અને જી—રોજીની પોતાની તદ્દન નામરજી છતાં તે વાડયા સોલીસીટરથી એક મિનીટની રજા માંગી જી—રોજીને લગભગ જખરીથી ગાડીમાં બેસાડી આવ્યો. તેણીને, અલખત, તરતજ પાછો આવવાનું તે પ્રોમીસ કરતો ગયો.

તે સોલીસીટર આ મામલો જોતાં વધતો તાબુખ થયો. નહીં કે આ નાઝોનાજીકાતભરી મનોહરતા સાથે જલ પરણીજ ચુકેલો હોવાનો તેને ભય કે ખટકો થયો—તેશ નહીં; પણ બધું જોઇએ તેટલું પ્રમાણીક ને પાંસડું ન હતું એવો તે જમાનેખાધેલા વકીલને એ બધો મામલો જોતાં એક તડાકે વેહેમ બરપા થયો.

“એ છોકરી કોણ છે ?” જી—રોજીને ગાડીમાં મુકીને હાંફેલોફાંફેલો જલ જ્યાં વાડયા સોલીસીટરને ઉભો રાખી ગયો હતો ત્યાં પાછો આવ્યો એટલે તેણે તેને પાધરો સવાલ કરી પુછ્યું :

“મારી ફેન્ડ છે—મારા ફેન્ડની બેરી છે,” જલ તોતરો બોબરો થયો; “પણ આવોની, જરા એક પેંગ લેજીએ. હજી બાર

અંધ થયો નથી.”—અને જોકે વાડયાને મોડી રાત્રે બપો થોકવાનું ઝાઝું ગમ્યું નહીં, પણ પેલી છોકરીને લગતી થોડીક બાતમી મેલવી લેવાની મતલબથી તે જલ સાથ બાર તરફ ગયો, કે જ્યાં જતાં જાલે ચંપીનની એક બાટલી ખુલાવી, તે એક ન્હાની ગોલ મારબલની ટેબલ આગળ ખુરસીઓ ખેંચી.

તેઓ બેઠા.

તે સોલીસીટરે પાકટ કુનેહથી, હવે ચંપીન સીપ કરતાં, જાલને ફેરવી ફેરવીને જી—રોજી બાબે પકડવામાં લેવા માંડ્યો, પણ જાલ બી એમ તો કાંઈ છેક પહેલાં નંબરનો ઉજાબ ગધેડો નહોતો હતો. તેણે ઘણી સીફતથી વાત ઉલટાવ્યા ને ઉડાવ્યા કીધી, અને ત્યારે વાડયાએ કહ્યું, “હું ચાર પાંચ દાહરામાં મને જરા પુરસદ થતાં જરૂર તમારે બંગલે આવશ. હું તમોને ચોકકસ દસ્તાવેજો બતાવા માંગું છું”, જાલ, જેથી તમે ફેની સાથનાં તમારાં લગ્ન ઢીલમાં નાખવાને રાજી થઈ શકવાના નથી. તમારા પીતાજીની એ અજબ જેવી મોહત જીવત વચ્ચેની લડત પુરવાર કરનારી બીમારી તો લંબાયાજ કરે છે, અને ત્યારે તમે ફેનીને લટકાવી રાખો તેમાં ઇનસાફ નથી. તમે લીધેલા ગંભીર કસમો મુજબ એ લગન હવે જલદીથી થઈ જવાંજ જોઈએ.”

પણ અહીં તે બંને ચોકયા, કેમજે પાછલથી જી—રોજીના ગુસ્સાબરયા તકાળનો અચખચ સાદ આવ્યો. તે તેમની પડખે—છેક તેમની લગોલગ છુપી આવીને ઉભેલી જાહેર થઈ. શું તેણીએ બધું સાંભળ્યું? તે ક્યારેકની એમ આવીને ઉભી હતી? કાંઈ નહીં તો તે હેમક સોલીસીટરનું છેલ્લું બધું બોલેલું તો—જાલ થયરી ગયો કે તેણીએ સાંભળી લીધેલું હોવાંજ જોઈએ !

તે એટલો બધો ચોકયો કે તેના હાથમાનું ચંપીનનું ગ્લાસ વટીક છટકી જમને મારબલની ટેબલ પર પડ્યું ને ચુરેચુરો થઈ ગયું ! તે ઉજલો સપ મારી ગયો.

“તમે આવી મોરી રાતે કેટલોક વાર વેર મને એમ આવાં એકાંતમાં ગારીમાં એબલી બેસારી રાખવા માંગોછ, જાલ?” તેણીએ મોટા ગુસ્સાથી ગગડાત કર્યો; અને વાડયા સોલીસીટર તે અબળા જે સત્તા અને ગુસ્સાથી બોલતી હતી તેથી એટલું તો

પુરતજ જોઈ શક્યો કે જલ નાલ્યું ફેંકી ગયો હતો તેમ આ છોકરી તેની કાંઈ ફેન્ડ કે ફેન્ડની બૈરી કદીખી હોએજ નહીં. કાંઈ ખી ફેન્ડ કે ફેન્ડની બૈરી એટલી અસભ્ય થઈ શકેજ નહીં. તેને હવે બધું વધારે ખુશ હોવાનો એકદમ ભય થયો અને તે પાલડી લઈ પુરતજ ઘણા અણગમા વચ્ચે ત્યાંથી જતો રહેવા ઉઠ્યો. ખરેખર તો તેણે જલને અત્યારતક રોકી રાખ્યો તેથી જ--રોજનો ચસ્સો જોઈ તે પોતે ખી જરાતરા મનથી આશ્ચર્ય, અને તેથી વધુ કશું ખી બોલ્યા વના ઉંચે મને જલને સલામ કરી તે ત્યાંથી એકદમ ચાલતોજ થયો.

તે, એમ છતાં, જતો રહ્યો નહીં. તે બાજુએ છુપાઈને હજી ખીજું માંજણું જોતો એક અંધારા આંધામાં ચોખ્યો ને ખોટી થયો.

તેણે તે પંછી ચીમાઈને જોયું કે જલે દુટલાં ગલાસના અને ચંપીનની બાટલીના બારપર પૈસા ચુકવ્યા, અને તે પંછી તે અને જ--રોજ પોતાની ઘેરની વિક્ટોરિયામાં બેસી ત્યાંથી ઉપડી ગયાં, કે જ્યારે એ બધો મામલો જોઈને તે ધારાશાસ્ત્રી ગુસ્સાથી પટપટ્યો, “દગો! ગરીબ ફેની તુંને આએ લખાડ છોકરાએ ખુલ્લો અને ભયંકાર દગો કરેલો છે--અફસોસ!”—અને તે ખી તે પંછીથી ત્યાંથી ચાલતો થયો.

—:—

પ્રકરણ ૨૭ મું.

લાનોલીથી ખંડાલા ખાતેના ખંગલામાં પાછાં ફરતાં તે અતી લંબાણુ ટપા દરમ્યાન ગાડીમાં જલ અને જ--રોજ ખંને ફેટલોક વાર સુધી તો તદ્દન ચુપ બેસી રહ્યાં. જલની ધીરજ ખુટી ગઈ હતી, અને જ--રોજ પણ દદ વનાની ગુસ્સે હતી. અંતે જલજ બોલ્યો.

“તે” આજે અતી ઘણો મોટો વાંક કીધોજ, જ--રોજ,” તેણે જાંઘીમાં પેહલાંજ વાર જ--રોજ પર ખરાં દીલનો ગુસ્સો ફરીને કહ્યું. “અમારી વાત છુપી આવીને સાંભળી લેવામાં તે” ખરેખર આજે મોટું સાંકરું મન અને અજ્ઞાનપણું બતાવ્યુંજ. તું સમજ

નથી શકતા કે મારા દોસ્તની આગળ મને કેટલું બધું નકકારું
, લાગું હોશે !”

“ મને લાગું,” જી—રોજીએ તેટલાજ ગુસ્સા ને જુસ્સાથી
કહ્યું; “તમે તે મારે વાસ્તે કંઈ શું એક તમારાં મનથી ધારતા હોશે
જે મને મુવાં આવાં બધાં હલકાં લોકોની ગીરદી વચ્ચે ગારીમાં
એખલી ખેસારીને પોતે કરારને જીવે દોસ્ત સાથે દારૂ ધીપવા ખેસી
ગયા ? મરી ગીયા બધા જતા આવતા ગારીમાં ડોકાં ખોસી ખોસીને
મારો ચેહરો ચીતરતા જાએ તો એમ ક’ડે કલેજે તે હું કાંઠાંવેર
ખેસી રહું જે ?”

“ કપાર તારું,” જલ ખિજવાયલો પટપટયો.

જી—રોજીએ જવાબ કર્યો નહીં. તે જવાબ કરવા જેવી
ગમતીમાંજ ન હતી. તેણે સારાં કે માઠાં ભાએગે કાંઈ જલ ને મીઠ
વાડીયા વચ્ચેની બધીજ વાતચીત સાંભળી ન હતી; તે તો જાહેર
થઈ ત્યારે તરતનીજ આવેલી હતી, પણ જે સાંભળ્યું હતું તે તેને
જોઈએ તે કરતાં જાસ્તી ભડકાવી મેલવાને વાસ્તે ખેશક બસ હતું.
વાડયાના છેલ્લા ખોલો એક સરખા સણસણાતથી હજી તેના કાનમાં
વાગી રહ્યા હતા કે ‘તમે ફેનીને લટકાવી મુકો તેમાં ધનસાફ નથી.
તમે લીધેલા ગંભીર કસમો મુજબ એ લગન હવે જંલ્દીથી થઈ
જવાંજ જોઈએ !’

ફેની ! ઝો, એ ફેની કોણ હતી ? લગન શાનાં ને કસમ
કેવા ? જલ તો તેનો પરણ્યો ખાવંદ હતો ! તેનેજ આહતો હોવા ને
સદા આહતો રેહવાના તેણે ગંભીર કસમો લીધા હતા, અને આએ
લગન શું ને કસમ શાનાં ? તે જવાંજ બાળાનો જીવ એ સધળું
સાંભળતાં થયરી ગયો હતો.

તે ગાડીમાં, તેથી, છુપી રડ્યા કરતી હતી. તેણીએ જોયું કે
એક શ્રીમંતને પરણવામાં તેણે ખરેખર મોટી ચાપ ખાંધી હતી, અને
પૈસાવાલાઓ લખાડ ને દગાખાજ હોવાના તેણીના ધખારા અને
ફકરોમાં તેણીને લાગ્યું કે તે કશીજ રીતે ગેરવાજખી કે ખોટી ન
હતી. આ માણસ કોણ હતો—આ કોઈ તેઓને સરકસના તંત્રમાં
મળી ગયો હતો તે ? તે દેખીને કોઈ રોખવંતો, દમામદાર, ઉંચી
કેળવણીનો નામાંકિત આદમી જણાતો હતો. તેનામાં અદ્ભુત અને

રોખ ધણો હતો, અને તે જાણે જલપર કાંઈ સત્તા ધરાવતો હોય તેવાજ તોરથી બોલતો ને તેનાસે વાત કરતો હતો. ‘લગન થમ, જવાંજ જોમએ’ એવી એક તાકીદ તે એ તરફ જમ પુગી ત્યારે તે જલને ફરમાવતો ને સમજાવતો બેઠો હતો, અને ત્યારે પણ તે કાંઈ ઢીલું ઢીલું બોલતો ન હતો; એ કોણ હતો ?

અંતે જી—રોજનાં ગરમ આંસુતું એક ટીપું અનાયસે જલના હાથપર પડ્યું, ને ત્યારે તે હેમક જવાંનનો ગુસ્સો ને ગુસ્સો એકદમ પાછો સમી ગયો. તેણે જોયું કે જી—રોજએ વધતું ઓછું સધળું સાંભળી ઢીલું હોવું જોમએ ખરું, અને તેથી તે હીંમત હારી એકદમ પાછો નરમ થઈ ગયો.

તે તેને ગોદમાં લેવા ગયો, પણ જી—રોજએ હાથની એક ગુસ્સાબેર અછાતથી તેને દુર કર્યો ને અલગ રાખ્યો.

“ મને માંફ કર, જી—રોજ,” જલે કાકલુદીબરી ઢપે માંગી લેતાં કહ્યું; “ હું આજે તારી સાથે ગુસ્સો કરી . પરવા જેવી હદ સુધીનો હેમક થયોછ; હું તે માટે શરમાઉં છ ને માંરી માંગુછ.”

“ હમણું શું શરમાશે ?” તેણીએ કડવાસથી કહ્યું; “ખરેખર તો તમારા દોસ્તે આપુને જોયાં ત્યારે તમે શરમાઈ ગયાતા ! તમેને મારે લીધે શરમ લાગી ગેઈતી, ને તેથી તો તમારી પરણી મોદરદાર તરીકે તે ગૃહસ્થ સાથે મારી ઓળખાંણ કરાવાનો ખી તમેને સુધલો નહીં રહેયોતો !”

“ શું મારા નોકરો સાથે ખી હું તુંને ઇન્દ્રોડયુસ કરું ?”

“ નોકરો ! આએ આદમી શું તમારો કોઈ નોકર હતો ?” તે માહયુએ જાસ્તી તીખાસ સાથે તકાળે કર્યો.

“ અલખત; તે એક અમારાં ખાનગી કામકાજનો આડત્યો છે,” જલે લેપડો લગાવ્યો. તે હેમક ગધેડાને એમ તો લાગ્યુંજ નહીં કે એક પછીનાં ખીજાં એવાં અનેક જુઠાણાંથી તે સાંમે મામલો જાસ્તી ખીગાડતોજ જતો હતો !

“ ત્યારે તો તમને બેવરી શરમની વાત છે,” જી—રોજ તો એ સાંભળતાં સાંમી બેવડી શુરપર ચઢી ! “જો તમે કહેોછ તેમ એ આસામી તમારો કોઈ નોકર કે આડત્યોજ હોય તો તેવા એક સાથ

તાહેલાં મારવા ને દારૂ ધીયવા સારૂ તમે તમારી પરણી મોહરદારને એવા એક જાહેર તમાસાની જગ્યા પર વટીક આવી મોરી રાત્રે એકલી છોરી જાઓ, કે જ્યાં દરેક પળે તે કોઇ મુવા પીધેલા લોકર તરફનાં કોઇ ઘાટકી અપમાનના જોખમમાં મરી રહેલી હોય તે વાત શું તમે પોતાને વારતે શોભાભરેલી માનો છ ?”

જલ આ માયાકુલ તંકારારતું વાસ્તવીકપણું એક ઘડી પણ નામંજુર રાખી શક્યો નહોં.

“હું મારી એ બી લુલ કપ્પુલ રાખું છ ને તેની બી તું જાલીથી માંશી આહુ છ,” જાલે માંગી લીધું; “હવે તો બસ કર ? હવે તો મને મળતી થઇ જ ? મેં એ કમબખ્ત વાડયાને ખેરવી નાંખવાતું ઘણું કાધું, પણ તે ફીટ્યો નહીં ત્યારેજ મને જવું પર્યું. એ ઘણુંજ કમનસીબ થયું કે એ આપુને મળી ગીયો; ઘણુંજ કમનસીબ થયું જે આપરે આજે સરકસમાં આયાં.”

“પણ જાંતે વાસ્તે કમનસીબ ?” જ—રોજીએ બની શકે તો હજી વધારે મોટા ગુસ્સાથી બખાલ્યું; “હું તો ઉલટું એ ઘણુંજ નસી વંતું સમજું છ કે આપરે આજે સરકસમાં આયાં ને એ પારસી આપુને મળી ગીયો. હું મારી ખરી સ્થિતી તેથી જોઇ શકી. મેં જોઇ લીધું કે મને તમારી પરણી મોહરદાર તરીકે જાહેરમાં રજુ કરવાની તમારી મક્કસદ કે હીંમત છેજ નહીં. તમે મારા જેવી એક અભણ ગમારને પરણ્યાં એમ કપ્પુલ કરતાં શરમાઓ છ અથવા ગભરાઓ છ ને હડી જાઓ છ ! ઓ જાલ—જાલ, તમે શું કરવા તારે મને એમ ધુતી છેતરીને પરણ્યા ? તમે દાંએ મારા શાંત સંસારની ને મારી આખી જીંદગીની એમ આગળ રેહીને અને જાણી જોઇને ધુર વારી દીધી ?”—અને તે હીણભાગ્ય છોકરીએ બેચેનપણે “છોડી દીધું”—“એક પરણેતરના દરેક પાક હક છતાં તમે મને આએ ખુણામાં છુપાવીને છુપી રાખી છ—જેવી કે જાણે હું તમારી પરણેલી નહીં પણ એક રા—”

“ચુપ કર, જ—રોજી, બસ કર,” જાલે પોતાની નામોશી ને નાલાયકી જોઇ લેતાં તેનું મોંદું દાખી દઇ તેને ચુપ કરતાં કહ્યું. “આજે તું શું કંઇ ઘેલી થઇ ગઇય કે એવું છેકજ ફાટું ફાટું બોલેય ? તારે વસ્તેના મારા પ્યારમાં દગો નથી, ને દગો હોય તો

ઝોર ખી મારો પ્યાર એટલી હદ સુધીનો તને સાચવવા વાસ્તેનો એઅખત્યાર હોવાનો એક પુરાવોજ નાણુજે. તારે વાસ્તે મેં બધા, બેકાંમતી ભોગો આપ્યાજ, ને તે છતાં તું પોતાને ઠગાએલીજ નાહેર કરેજ ?”

“અરસપરસના પુરતા ને ચોખ્ખા વિશ્વાસની આપ લે વગરને! પ્યાર તે ખરો પ્યાર કદી ખી હોએજ નહીં ને થાએજ નહીં,” જી—રોજીએ પોતાની જીકકર જીરસા સાથે જરી રાખી—અને જલ મનથી ખરેખર તાજીય થયો કે એટલીબધી જીકકર ને તકરાર કરવાની સહમજદારી તેનામાં આજે એમ અચખુચ ને એકદમ તે કયાંથી આવી ગઇ હશે ?

“તમે મને છેક અવલથીજ દરેકદરેક વાતમાં ઠગતા રેહ્યાજ,” જી—રોજીએ આગળ ગમડાવ્યું, “અને હજી ખી તમારી ઠગાઇ પુરીજ કાંઠાં થઇજ ને તેની વાત ? લેઓની—આએ કોઇ આદમીને તમે કોઇ તમારો નોકર અથવા આડત્યો ખતાવોજ, પણ હું કેહુંજ ને તેવું કશુંજ નથી. ને એક નોકર જેવો દેખાતોતોજ નહીં, ને નોકરની ઢપ, અદા કે તાએદારીથી તમારી સાથે વાત કરતોતોજ નહીં. એક નોકર કે આડત્યો મારી સાંમે તમોને કોઇ ફેની સાથે લગ્ન કરી નાંખવાની ઉતાવલ કરવા તાકીદ કરીને કેહે ને તમારા કસમોની તમોને ધમકાવનારી અને થયરાવનારી ઢપે યાદ આપે એ બધી બેવકુફીભરી વાત શું તમે મને ખતાવવા કેહોજ ?”

જલ ચુપ થઇ ગયો.

“જીહું—અવલથી તમે મને બધું આજ તક જીહુંજ સમજાવતા આયાજ,” જી—રોજીએ ટાંણું મારવા જરીજ રાખ્યા. “તમે તો કેહતાતાની જે તમે તો મને એખલીનેજ ચાહી ને ખીજી કોઇનો ચાહવાનો કદી આખી જીંદગીમા ખ્યાલ ખી નથી કીધો ? ખરી વાત કેની ?—અને ત્યારે વરી આચ ફેની ત્રેની કોણુ નિકરી આવીજ કે જેને તમે પણવાતું વચન આપીને કસમો વટીક લીધાજ ? તે ખી કોઇ મુઘ મારા જેવીજ અભાગતી છે કે ?”

કમખખત જલ ! તે કેમ આ જલ્દીમ તાણાંજાંણી સહન કરી શકે ? તેણે દુખથી પોતાતું ભમતું મગજ દાખ્યું. તેણે હવેજ જોયું કે આ લગન કદી સુખી નિવડનારાં નહીં હતાં, ને ફેનીને તેણે

કરેલો દગો ધનસાધી ખુદા પોતે પણ દેખીતી રીતે સાંખી શકતો જ હતો ! પણ હવે-હવે તો પસ્તાવાને વાસ્તે, ખી ખેશક ધણું મોડું થયું હતું.

“જી—રોજી, સાંભળ,” હવે જીલ્લે ગમખવારીથી કહ્યું. “હવે જે તુંને કહેવશ તેનો હરફેહરફ સાચો છે તેની હું તુંને પવિત્ર ખુદાના કસમથી ખાત્રી આપુંચ.”

“એવા અધરમી ને પાપી કસમ ફરીથી મારી આગળ ના ખાતા, જાલ,” જી—રોજીએ મોટા તોરથી કહ્યું.

“તું માફ માંથું વધતું ના ચેરવ, જી—રોજી, ને હું ખુદાસામાં જે કહેછ તે સાંભળ,” જીલ્લે વળી જરા જસ્તી ગરમ થતાં કહ્યું. “મેં તુંને એક ગરીબ અસામી તરીકે યાદી ને મારી પદ્ધતી ને પૈસા તારાથી છુંપાવ્યાં તે એકજ ઠગાઇતો હું તુંને અનેક મરતબા સમજાવી ચુકેલો છઉં. તુંને હું જોહી ખેસું તે હું ખમી શકું એમ નહીંજ હોવાથી ને પૈસાવાલાંઓ વાસ્તેની તારી કાંઇ અજબજેવી સુગ અને ડર તું જીતી શકવાની નથી એમ મારી ખાત્રી થવાનાં પરીણામે મને એ એકજ-ફક્ત એકજ ઠગાઇ તારી સાથ કરવી પરી, કે જે મારી લુલતે વાસ્તે હું હવે દીલોજનનથી પસ્તાવો કરુંછ. હવે, નેથી, બાકીનો ખુલાસો તું સાંભળવા તૈયાર છે ?”

“મારે માંથે તો દુખના ઝાર ઉગશે એમ મને લાગેછ.” જી—રોજીએ મોટાં દુખ વચ્ચે જવાખ કર્યો. “હવે તમે જે કહેશો ને જાહેર કરશો તે હું ખમી શકશ. કેહો જે કહેવું હોએ તે.”

“હવે પાંચ મિનીટમાં આપરે ઘેર પુગશું,” જીલ્લે ગાડીની બહાર ડોકું કાઢી જરા જોષ લેતાં કહ્યું, “ને ઘેર જમનેજ બધી વાત કરશું. આએ આખે રસ્તે એજ રરાકુટો ચાલ્યા કીધોછ. ચાલ, વાહલી, હાલ તો હવે તેથી બધું લુલી જમને આવ મને મળ. હું ઘેર જમને તુંને બધું ખરેખર માંડી મેલીને કેહી દેવશ.” —અને વળી તે તેણીને ગોદમાં લેવા ગયો, કે જ્યારે વધતા ગુસ્સાથી એક વાધણનીજ અદામાં ઉશ્કેરાયલી ને નારાજ થયલી જી—રોજી તેનાં હાથને વળી પાછી એક અછાત મારી ગાડીનાં ખુણામાં જસ્તી અલગ દબાઇ ગઇ !

“મને લાગે છે કે હવે આપરે પુરતાં એખલાસથી એકઠાં થઇ કે મળી શકવાનાંજ નથી,” જલની હૃદયનાની તાજુખી વચ્ચે તે છોકરીએ હીંમતથી ને ઠરાવથી કહ્યું. “તમારે જે ખુલાસો કરવો હોય તે કરો ને પછીની વાત પછી થઇ રહેશે.”

“ત્યારે તારો પ્યાર ખીલકુલ એવજુદ છે,” જલે પણ ગુસ્સાથીજ કહ્યું; “મુરખ, તારે વાસ્તેના મારા પ્યારમાં દગો કે ઠગાઈ એક ખી નથી—હું તુંને કેટલું સમજાઉં? તું એ તુચ્છ વાતમાં મારાથી અલગ થવાનું કેહેછ, પણ મેં તુંને એટલી ચાહીછ ને હજી એવી કીસમે ચાહુંછ કે તારો તો ગમે એવો તકસીર કે ગુન્હા થયો હોતો તોખી હું તો એમ નહીંજ કેહતો ને બોલતો.”

“મેં મારી આખી જીંદગીમાં એક ખી ગુન્હા કે તકસીર કરીજ નથી,” જી—રોજીએ જુસ્સાથી જવાબ કર્યો. “મારી આખી જીંદગી એક સ્વચ્છ આએના જેવી ખીલોરી ને ચોખ્ખી છે. હવેજ સાંધુ મારે તો એક ઠગાઈનાં જીવતરે જીવવાનું છે. હું એક પૈસાવાલાની ઘેરી છેઉં કે જે જીંદગી મારે ખરની નથી—મને પૈસાવાલી થતાં આવરતું નથી, ને જે હું નથી તે ઠગારી જીંદગીએ જીવવાની તમે જાણે મને ફરજ પારીય !”

“પણ હું તુંને તેને વાસ્તે લાયક કરશ,” જલે હજી નાંખતી-થીજ સમજાવ્યું. “એમાં તે એટલુંજધું ખીલીવાતું, એટલુંજધું લાયક થવાનું છેજ શું? મેં અલખત એજ તારી સ્ટુપીડ સુગ ને શીકરોને લીધે તો બધી ખરેખરી ખાતમી તુંને આજ તક આપી નથી. મેં તુંને હું પૈસાવાલો છેઉં એટલુંજ કેહ્યુંછ, પણ હું મુંજાધના જાણીતા ને મોટા શ્રીમંત લખપતી ખાનખહાદુર શેઠ મેહેરજીભાઈ શેઠ ખાન્દાનવાલાનો એક-પુરો દીકરો ને હકદાર વારસ છેઉં તે મેં આજ વેર તારાથી છુપાવ્યુંછ !”

જી—રોજીએ એક ઉંડો નિસાસો નાંખ્યો. તે એવા એક લખોપતી જવાનને વરી છે એમ જાણતાં ને સાંભળતાં તે પોરી તો હતી તે કરતાં અધીક કંગાળ, જસ્તી દુખી, જ્યાદા દલીદ બની ગઇ ! તેની જગ્યે કોઇ ખીજી જાલકાં મગજની હોત તો હરખાઇ જતે, પણ જી—રોજીની અવદશા—ઓ, વાંચનારને ખરી કીસમે સમજાવાની જાણે આ અદનાકલમમાં તાકાત નથી !

—:~:—

પ્રકરણ ૨૮ મું.

“મારા પીતા તું જાણેછ તેમ લંચબરેલી ખીમારી ભોગવેછ.” જાણે જારી રાખ્યું, “અને તેવણનો મરતી વખતનો એક તદ્દન બેવકુરી ભર્યો અરમાન તે નવલસા હીરજી નામના એવણના એક જીવેજનના મરનાર દોસ્તની દીકરીને એવણે ઘેરમાં ઉધારીછ તેની સાથે મારાં લગન કરાવાનો થયો ! હું એ વાતને સુતલગ એકમત થને નહીં પણ ડાકટરોએ અને અમારા સોલ્ડીસીટર મરતી ધરીએ તેવણને ના કહીને જરા ખી નહીં ઉસ્કેરવાને વાસ્તે મને ધણુંજ દયાણુ કીધું. તે છોકરીનું નામ ફેની છે. તે તો એ કારજ માટે કસમ લેવા એકે બોલે તૈયાર થઈ ગેછ, કેમજે તે ખીચારી મને ખરેખર ઘણી આહેછ. હવે સમજ ? હવે બસ ? જા, મેં તુંને મારે લગતું હવે બોલેબોલ ને બધું ખરેખર કહી દીધુંછ.”

“ઓ ખુદા, હું શું કરું ?” જી—રોજી તો હજી અતવત કરતી રહી ! “જાલ—જાન, તમોને એ શું સુઝયું ? તમે કાંએ નહીં ફેની સાથેજ પડ્યા ? મેં કોઈ દાહરો બસો. ચારસો રૂપ્યા એકઠા બોયા નથી તે હું હવે લખ્ખો રૂપ્યાના કારોગારમાં કેવ સમાવશ ને કેમ પોસાવશ ?”

“એ બધી તારી બેહુંદી બકવા ને શીકરો છે,” જાણે વળી જરા જરા જાસ્તી તીખાસથી કહ્યું; “હું ફેનીને નહીં પરણ્યો કેમજે તે અત્યંત બત્રી—એક શીરેરતા જે ઊંજ હોવા છતાં સુંદરતામાં મારાં મત સુજળ તુંને અરધે હીસ્સે ખી નહીં પુગે. તારામાં તો કંઈ એવું છે અને હવે કે જે જોતાંજ હું દીવાનો થયો, ને તારા જેવી એકને અમારાં આગેવાન સરકલમાં મારી મોહરદાર તરીકે રજુ કરવાનો એકદમ એક જોરાવર લોભ જાણે મારી છાતીમાં પેદા પર્યો !”

“એ બધું એક છોકરવન ઉલટતું પરીણામ થયુંછ, જાલ,” જી—રોજીએ અત્યંત ફકરમંદ કીસમે જવાબ કર્યો. “મારી ખાત્રી છે કે તમારો એ જીસ્સો સમી જતાં જલ્દીજ તમે મારીથી કંટાલસો ને અલગા થશો. મારાં અલણપણાંને લીધે મને જાહેરમાં તમારી પરણી મોહરદાર તરીકે રજુ કરતાં તમને અતી ઘણી મોટી ખેજાલત ઉપજશે. આજે તમે તે નથી માનતા ને તમોને તે નથી

સુઝવું તો શું થયું ? તમારી મોટે ઘેરનીઓ મને જોઈને મોંનાં ફેરવીને મારા ઠીકઠીકા કરશે, ને મારાં મોંનાપર ને મોંનાપર નાંખ, ચહરાવશે. મુઘ ખુશસુરતીને શું આગ લગારવાની છે ? ખુશસુરતી કાંઠાં જનમોજનમ નીનવાની ને મને પુરી પરવાની છે ? તમારી એ ફેની ત્રેની મને જોશે તેવીજ મારી લોહીની તરસી શત્રુ થઈ લાગશે ! તેનો હક મેં કાવાદાવાયી લુટી લીધો એમજ તે તો માનવાની કેની ! તે શું મારાં મનનો ભેદ જાણવાની ? તમેજ કેહે'છ કે તે તમોને આહે'છ ત્યારે તમારા પ્યારની હું ધણી થઈ એકી'છ તે અદેખી થયા વગર તે પોરી ખમીજ કેમ શકવાની છે ?”

“તેજ તો બધી તારી હેમક ભુલ છે,” જાલે હજી જાસ્તી ગુસ્સો કર્યો. “તું ફેનીને જોશે ત્યારે જાણુશે. એવી તો મીઠા સ્વભાવની, એવી તો ખરી શીરસ્તાઈ સદગુણોની છોકરી છે—”

“અને તે છતાં તેની બિચારીને દગો કરીને તમે મુઘ મારી ખુશસુરતીને સેકો તાણ્યો ?” જી—રોજીએ પાછો ચટકો લગાડ્યો; “તમે કેહો'છ કે તેને તું જોશે ત્યારે જાણુશે, પણ હું તો તેને જાણુવા જોવા કે ઓરખવા માંગતીજ નથી. દુરથી હું'ગર રળીયા-મણ્યા. ખુદા મને તેની દોસ્તીથી સદા દુરજ રાખે.”

“એટલે, શું જ્યારે હું મારા પપાની તમામ મીલકત ને દોલ-તનો વારસ થવશ ત્યારે ખી તું મારી સાથે મું'ગાઈના મારા મોટા બંગલામાં રહેવા નથી આવવાની ?” જાલે ગુસ્સાનાં બવાં જમાવી મોટી તાજીબીમાં પુછ્યું.

“ને મોટાબા ?”

“જાલે ગુસ્સાથી હોઠ કરડ્યો.

“તે કેસાને અહીંજ રાખશું,” તેણે લોહીનો ગોટ ગળી સમ-જવ્યું. “આએ બંગલો એ તારા બપાવાને આપરે આપી દેઈશું, ને તે ખેતાની જાંદગીની આખેરી સુધી પુરતાં અમન ચમનમાં અહીંજ રહેશે.”

“કદી ખી નથી,” મુખે જી—રોજીએ તે વિકટોરયાનાં પાટયાં પર ધણા ગુસ્સામાં ખેતાનો નરમ નાજીક પગ થોકીને કહ્યું; “આપરે પછ્યાં ત્યારથીજ મેં તો તમારી સાથે કરાર કીધેલો છે જે

એવણની જૈંશીમાં હું એવણને એમ મરતાપરતા કદી બી કંઠે
 એખલા મુકવાની નથી. જ્યાં હું તાંહાં એવણ. બિચારાને મુવાં
 આએ ગામરાંનાં એકાંતમાં ધરડેધડપણ એમ એખલા ઝુરપંજર મરતો
 દાહરે મુકી જાઉં તેવું કંઈ કારણ ?”--અને જાણે હવે વધતાં
 જોશથી ખરી રીતે જોયું કે ખુબસુરતીથી અંજામને જી-રોજીને પરણ-
 વામાં તે ખચ્ચીતજ એક મોટો હેમક ગધેડો પુરવાર થયો હતો !

*

*

*

*

જાણે પોતાનાં મનવું એ માહાન દુખ વગર ફરયાદ કરવે
 અને શાંતી સાથેજ ખમી લીધું. હવે તેણે જોયું કે એ દુખને
 ઉપાયજ ન હતો. તેણે પેહેલેથી બધી ખરી હકીકત જાહેર કરીનેજ
 પરણવું હતું એમ હવે નેને લાગ્યું. તેણે ફેનીના બાબમાં અધરમી
 કસમ તેના મરવા સુનેલા વાલીદનાં મોહોતનાં બિછાંણાં સમક્ષ લેવાજ
 ન હતા એમ પણ તેને ખચ્ચીત કરીને લાગ્યું; પણ હવે ધણું--
 જોઈએ તે કરતાં ધણું વધારે મોડું થયું હતું. તે એ બધાં બીહી-
 કણ અને બેવકુફ દજાણોને હીચકારી અદાથી નમતોજ આવ્યો,
 અને તે હેમાકાતનો તે પોતે હવે જાણે પોતાનાં સુખની કીંમતે કર
 ભરતો હતો !

જી-રોજી ધણીજ ગેરવાજખી થતી હતી એ તે જોઈ શક્યો,
 અને તેણીના તેને મારેના પ્યારની પાએદારી માટે વડીક તે દુખી
 જવાન હવે પુરતો શંકાશીલ થયો. તેણે પોતે એ હેમક પ્યારને
 ખાતર શું નહીં કર્યું હતું અને શું નહીં ખચ્ચું હતું ? તેણે
 માહા અધરમી ને પાપી કસમ લીધા હતા તે એ બાળાને ખાતર--
 તેણે ફેની જેવી સકળગુણસંપન્ન સુંદરીને દગો કર્યો ને હાથતાલી
 આપી હતી તે પણ એજ મધુરીને ખાતર--તેણે પોતાના બાપને
 આવી ભયભીત માંદગીના જીવસતોસત જોખમ વચ્ચે પોતાની
 ખુદલી ને જાહેર બેઠજીતીની નામોશી વચ્ચે છોડી આપ્યો હતો
 તે પણ એ જી-રોજીનેજ ખાતર; ને અફસોસ, તેજ માહબુબ
 આવી તુચ્છ વાત થકી તેનો એટલો તુચ્છકાર કરે, અને પોતાનાં
 પ્યારનાં બેવજીદપણા અને નામુસ્તકીમપણાં વચ્ચે ખરાં રૂપમાં
 પ્રગટ પડે એ શું જાણ જેવા એક વાહલા ને અગાધ પ્યારથી
 આહવાવાલા જવાનને માટે કાંઈ જેવું તેવું દુખ હતું ?

આગમાં તેણે ઝોકવા વળી પેલો દલીલ ડાસો ફલાયા તેને સંતાપેતો તેની પુઠે પડ્યો હતો. તેને પેલા નવા બાગ્યાન રતના, સાથ ખાંધ્યુ નહીં છુટવું હતું, ને તે પોતાનો ખાર બધો તે અલખત બલ ઉપર પોતાના એબલગામણાં બખાલાઓથી ખાલી કરતો હતો. બલને તે સાંભળતાં ઝનુન તો ઘણુ થતું. બાળે વખત ઝનુન તો એવું થતું કે તે ઘણી ઘણાંણીનાં શાંત સુખમા માંથુ મારનાર તે બે માંથાના ચક્રાસેલા ખુઠાનું માથું બજુમાંની દેવાલ સાથે અફાળી દધ તેનું ખુનજ કરી નાંખે. પણ નહીં. તે બતવંત હતો, અને તેથી પોતાની ખુશીથી પોતે માંથે બ્હોરી લીધેલું એ બધું મોટું દુખ ઉપર કહ્યું તેમ ને કશી બી ફરયાદ કર્યા વના બીલકુલ મુંગે મોઢે ખમતો હતો.

એ દરમ્યાન નિલગીરીઝથી એક કાગળ આવ્યો. તે પેસીનો હતો. તે ટુંક હતો—ફક્ત બે લાઇનનો, પણ તેનાં કવરમાં એક કવર સ્ટેપ અને સીલખંધ બીડેલો આવ્યો હતો, જે, અલખત, ફેનીનો હતો.

તેના હાથ ધ્રુબ્યા. ફેનીના હરફ બેતાં બલના હાથ ગમ-રાતથી ધ્રુબ્યા. તે કાગળ ઉખેડવાની પણ જણે તે કેટલોક વખત તક તો હાંમત કરી શક્યો નહીં; પછી એક ઝપાટે બેશના ઝટકાથી તે કવર ફાડીને તે કાગળ તેણે ખુલ્લો ને વાંચ્યો. તે આ મુજબ હતો:—

“બહાલા બલી”—

“તમે તો મને ભુલીજ ગયા ? તમારાં કામપર આગ લાગેરે—એવું તે એ શું એક ખાનગી કામ છે કે જે દાહરાના દાહરા ને મહીનાના મહીના સુધી તમોને અમોથી અછોવછો. ને અલગ એમ નિલગીરીઝ ખાતે રોકીજ રાખેછ ? મને તમારા વગર અહીં જરા ચમને ગમતું નથી. આખા બંગલાની ગેનેજ-મેન્ટની મોટી જવાબદારી મારી એકલીને શીર છે, ને બહાલા બાવાજીની આવી બીમારી વચ્ચે હું તે કેમ મારો છવ કાહરી શકું ?

“બહાલા બલી, મેં નહીં ઘટતા બેલોમાં શુરસાથી ઉપહું લખ્યુંછે, કેમકે હવે મારી તમામે તમામ ધીરજ ખપી ચેકછ.

મેં પપાજીને વાસ્તે મોટા ડાક્ટરને પાછોખીં તેરાવ્યોતો. તે તો એવણની હાલત જોઈને કંઈ એટલો અજબ થાએય કે હું શું લખું? તે કેહજે તખીખી વિદ્યામાં આએ એક રેકડ કસ કેહવાશે, કેમજે ફક્ત એક તારને તાંતણે જીવ વરગી રેહ્યો હોએ તેમજ એવણ બિચારા જીવ્યા ને રીખ્યા કરેછ. લીકવીડ ખોરાક બધો લેછ ને પચેછ. હાંક મારયેછ તો કોઇ કેમ વખત આંખ ખી ઉગારેછ, પણ ખરેખર જોતા હોશે કે નહીં તે કાંઈ કેહેવધ શકાતું નથી. ખોલાતું તો હવે મુતલગજ નથી. મોટો ડાક્ટર ખી તમારી ગેરહાજરીથી ઘણો નારાજ થયેલો દેખાયો. મને કેહજે “Do you not think, Miss Hirjee, that his place is at home?” હું તો એવી આશ-કથી એ કપકો સાંભળતાં લાલ થઇ ગેમ ! આ જલ્દી બહાલા, હવે આવતા રેહો—ખુદાને વાસ્તે આવતા રેહો. મારે વાસ્તે જરા ખી તમેને લાગણી કે પ્યાર હોએ તો મારે ખાતર હું માંગી લેઉંછ કે હવે આએ વાંચતાં સાથે બધું કામ ખોળી બાલીને ઘેર આવતા રેહજો. ઘણાં ઘણાં હેત ને કીસીસ સાથે, લીન, સદા તમારી ફે.”

જલ એ કાગળ વાંચતાં શીકકો પડયો અને લાલ થયો. કેવો કપકાનો કાગળ ને તોખી કેટલા પ્રેમથી લખેલો ! ! આ ખુદા, એ બધા ઘાટકી ઘોંટાલાઓનું સેવટ શું આવવું હશે ? તે મનથી અતી ઘણો તાજુખ પાંખ્યો.

તેણે જ—રોજ જીએ નહીં તેમ તે કાગળ પુરસદે ધીરજથી જવાબ કરવા ઉંચો કરયો. તેને જ—રોજ સાથ હવે હાલમાં ઝાઝો ખનાવ ન હતો. તેઓ ફક્ત ખપજોગી ને કામજોગીજ વાતચીત કરતાં હતાં. નોકર નફરોમાં નરસ નહીં લાગે તેથી તેઓ કોઇનાં ખી દેખતાં તો ફ્રેન્ડસ હતાં.

જ—રોજ મોહોત માંગતી હતી ! પેલી સરકસની ચાદગાર રાત પછીથી તેણીની વર્તણૂક ને સ્વભાવમાં મંસ મોટો ફેર પડી ગયો હતો. તે વધારે ગંભીર ને ઉંમરમાં વધારે મોટી ને અનુભવી થઇ ગઇ હોંએ એવો બધો તે અજબ જોવો ફેરફાર હતો. બચ્ચાં જોવી નિર્દોશ, હસતી ને હસાવતી, નહાની, ચીલખુલી જ—રોજ જાણે તે

હતીજ નહીં. હવે તો ચરસાવાલી, ડાહી પાકી ઉંમરની, ગંભીર અદાઓની તે નવી જી-રોજી પેદા પડી હતી !

તે મરીને સુખી થવા ને જલને સુખી કરવા ચાહતી હતી. તેનાં હૈમક બેળાંમાં એજ ધખારો પેવસ થઇ ગયો હતો કે એક ગમતાં રમકડાંના તોરથીજ જાત્ર માત્ર તેને પરણ્યો હતો, ને જલદીજ તેનાથી કાયર થયેલો તે પોતાના સરખા “સ્ત્રીયર”ની ફેનીના પ્યારમાં આશરો સોહોધવાનો ! ફેની તેને ઉંડી શીદાગીરીથી ચાહતી હતી એ વાતની તો તેની તદ્દન ખત્રી થઇ ગઇ હતી, અને ત્યારે જાત્ર તેને પાછો મળતાં ચહતાં નહીં શીખે તેની જામીનગીરી શી ?

— :: —

પ્રકરણ ૨૯ મું.

“આજે સહવારના ટપાલમાં કાગળો આયાં તેમાં એક બૈરાંના જરફતું તમે વાંચતાતા તે ફેનીનું કાગળ હતું કે, જલ ?” જી-રોજીએ અપોર પછી ઉદાસ અદાઓથી પુછ્યું.

‘હા ડીઅર; તે કાંઠાં જોયું ?’

“મેં દુરથી જોયું,” જી-રોજીએ જવાબ કર્યો. “હું તમેને રાતનાં ખાતાને વાસ્તે કંઈ પુછવા આવતીતી તેટલાં તે કાગળ ધણાં ધ્યાનથી તમેને વાંચતા જોઇ હું પાછી હડી ગઇ. કંઈ ખાનગી હતું ?”

“ખાસ કરીને ખાનગી જેવું તો કંઈ નહીં હતું,” જાણે અકર-વકર વચ્ચે જવાબ કર્યો. તે ના તો તે કાગળ સાવ નામુકકર જઇ શક્યો, કે ના તો હીંમતથી તેને તે રજુ કરી બતાવી શક્યો. તે તો બેવડી આગમાં બળીને બસ્મ થયો હતો !

“ખાસકરીને ખાનગી જેવું કંઈજ નહીં હતું,” તેણે પાછું કહ્યું, “ફક્ત પપાની તખ્તના સમાચાર હતા. કેહજે મોટા ડાકટર પાછો આવી ગીયો ને સાફ કેહી ગીયો જે હવે ઝાઝું જીવશેજ નહીં. મારા ગરીબ પપા !”

જી-રોજીએ જવાબ દીધો નહીં. તે તો જલ થું કેહતો હતો તે ગાયા સાંભળતી બી નહીંજ હતી. તેનું બધું ધક્કધ્યાન તો ફેનીનું કાગળ કેવા તોરથી લખાયલું હશે ને તેમાં થું લખાઇ આવ્યું

હશે—જલના પીતાની તખ્તના સમાચાર ઉપરાંત પ્યારતું શું શું લખાઈ આવ્યું હશે તે જાણવાની સ્ત્રીઓને બરની સ્વભાવિક જુસ્સામાંજ તણાઇ જવું હતું.

“આવ, જી—રોજી, મારી આગળ આવ ને મને કીસ કર,” અંતે જલે નાખતીથી કહ્યું; “ક્યાંવેર એમ રીસાઇ રેહશે ? કાંહાંવેર એવી મોંહને ઘુમટો લેધને ફર્યા કરશે ?”—અને તેણે તેને પોતાની ગાદમાં ખેંચી, કે જે વખતે તેના પોતાનો એકરો એટલો દર્દમંદ ને ઉદાસ હતો કે જી—રોજીને દીર્ઘમાં લાગી આવ્યા વના રહ્યું નહીં. તેણીએ, તેથી, પોતાના ન્હાના નરમ નાજુક હાથ તે વહાલા જવાનની ગરદન આસપાસ લપેટ્યા, ને તેણે તેણીને ફરમાસ કરી હતી તેમ તે ખાવીંદને હેતથી ચુમી કરવાને બદલે હાથ તો તેની છાતીપર માંથું નાખી હીસ્ટેરીક શીટસથી હોએ તેમ તે છોકરી આંસુઓનો એક આખો દર્યાવ રહી.

“મને માફ કરો, જલ,” તેણીએ પછીથી કહ્યું. “એટલા દુખી ને દલગીર ના ફરો. મારું જીવતર બરી જાએછ. કરમના લખ્યા લેખ મીટતા નથી. હવે તો હું મોહોત સુધી તમારી છેઉં, ને તેથી તાબેદારીથી મારા સરતાજ બરબાર તરીકે તમારું સુખ સાચવવા ને તમારી ખીદગત કરવા બંધાયલી છેઉં.”

જલ આ અજબજેવો જવાબ સાંભળતાં ખુશીથી હસ્યો. આ વળી કેટલો ફેરફાર ? ખુબસુરત પણ કેટલી ફાંટાખાજ ! સુંદર પણ કેટલી નખરાંભરી !

“ઠહાલા, એક મારી અરજ કયુત્ત કરશે ?”

“એક હજાર ! બોલ, ડોલી, તે શું છે ?”

“મને એક માસ્તર જોઇએછ”

“માસ્તર ?” જલે તાજીખીમાં પુકાર્યું; “તે શું કરશે ?”

“મારે ઇંગ્લેજ શીખવુંછ,”

“તે હું તુંને શીખવશ—માસ્તરને મારની ઝાહર !”

“તેમ નહીં, વહાલા, તમે શીખવો તો હું ધ્યાનથી ને ઉલટથી નહીં શીખશ. નથી તો હું શીખી શકવાની કે નથી તે

તમે મને શીખવી શકવાના. આપરે તો અમથાં ઘેલાંચેરાં કાઢારવા કરશું ને ઉઠી જમથું. તેમ નહીં.”

“ત્યારે ?”

“મને તો ચોંપથી રોજ લેસન આપે એવો મોટા પગારનો ઉંચી કેળવણી પામેલો કોઇ માસ્તર અપાવો.”

“ઑલ રાઇટ, ઑલ રાઇટ, એમ તારી મરજી છે તો લેની કાલે.”

“અને—અને ખીજી ખી એક અરજ છે,” જી—રોજીએ ઓશકાતાં કહ્યું.

“વળી તે શું છે ?” અને જલ્દી બેચાખત્યાર હસ્યો.

“હું ખીહીતીતીજ કે તમે મને એમ હસી કાઢારશો,” જી—રોજીએ દીલગીરીથી કહ્યું.

“ઓ નહીં, જા બા વરી એમ દલગીર ના થા. લે, હું નથી હસતો,” જલ્દી ગંભીર થતાં કહ્યું; “ખીજી શું અરજ છે ?”

“મને એક ચુંરોપીઅન લેડી મારા “કંપેન્યન” તરીકે રાત દાહરો મારી સાથે રેહવા જોઇએ,” જી—રોજીએ નીચી નજરે માંગી લીધું.

“તે શું કરશે ?”

“તે મને બધી “મૅનસ” શીખવશે. ટેબલને લગતી એટીકેટ ને એ બધું—”

“પણ તેમાં તું કોઇ રીતે પછાત નથી ?” જલ્દી તાજુખીમાં પુકાર્યું.

“તમે કેમ જણ્યું ?” જી—રોજીએ વાંધો લીધો. “આપરી ટેબલપર આજવેર પરાયાં જમ્યાંચજ કોણુ જો ? મારી ખાત્રી છે કે કોઇ બાહરનાં હોશે તો મને કશી રીતભાત આવરવાની નથી ને હું ધામટ કરશ.”

“પણ હમણાં બાહરનાં આપરે ત્યાં આવવાનાંજ કોણુ છે જો ?” જલ્દી જીકકર કરી; “ધણુ” થશે તો કદાચ પેલો વાડયો સોલીસીટર આવશે. હું તેને તો તેરવાનોજ છેઉ. તેને તેરીને

વરી ધનસાફને ખાતર મારે તું બહાલીને ધન્દ્રોડયુસ કરવી છે. હું ધાંરછ કે તેને બધું ખરું કેહીને આપરા વિશ્વાસમાં લેઇશું તે મારે ઘેર બધું સેટ કરાવામાં તે આપુને ઘણી મદદ કરશે.”

“હા, તે તમને ગમે તેમ કરજો, પણ મને કંપેન્યન તો અપાવશે કેની?” જી—રોજીએ પાછી માંગણી કરીધી; “જેમ જલ્દી થાએ તેમ સારું. ટેબલની એટીકેટનોજ થોરો સવાત્ર છે. હું તો દરેક રીતે તમારી સોસાયટીને લાયકની થવા માગુંછ.”

“ઘણી ખુશીથી—રસ ટ રેટ—તે તો સુન્નાં કરતાં પીધું,” જાણે હસીને કહ્યું. “લેની, તારી એવી મરજીજ છે તો હું કાલે મુંખાઇનાં બધાં યુજરાતી ઇંગ્રેજ આગેવાન પેપરોમાં જાહેર ખબર મોકલશ, ને લાયક આસામીઓની નેમણુક કરશ.”

“ઠેક ચુ.”

“હું જોઉંછ. બહાલી, કે હવે તું ડાહપણથી વરતેછ ને વાત કરેછ,” જાણે ઘણો સધ્યારો માનતાં કહ્યું. “તું લાયક થવા પછી તુને મારે બંગલે લઇ જવાનું આપરે બેઠને વાસ્તે ઓર બી માનમરયું થશે.”

“ને મોટાખા?”

જાણ વળી ખમડયો જ્યારે ને ત્યારે, જાણે એ બાબે તેને કાયર કરવા ને તેનું પાકવવાજ માંગતી હોએ તેમ, એવી કામ જીકર નિકલતાંજ જી—રોજી એ મોટાખાને લાલ દોધીમાં હોમાવી દેવા તૈયાર થઇ જતી હતી! એમ છતાં આ વખત તો વળી લોહીનો ગોટ ગલી તે જવાને જવાબ કર્યો, “આપરે એ તકરાર અત્યારથી કરશું નહીં. તેને વખતવારે એ બધું થઇ રહેશે. આપરે એ નજીવી વાતમાં હંમેશ લરી પરચેછ, અને—”

પણ હાં ફલાખાનો પેલા નવા પારસી બાગ્યાન રતના સાથ મોટે સાહદે કન્યો કરવાનો સાહાદ આબ્યો. તે ડાસો પેલા નવા માલીને મોટે સાહદે ઘણી ગત્રીય ને નજીસ ગાલો ભાંડતો હતો.

“જેયું, ડીઅર?” જાણે કહ્યું, “આએ કીસમનો તારો બપોવો છે, ને તેની વેઠ આપુને ઉડાવાની છે! તું એને કંઈજ કેહતી નથી તેથી એ ખુદો જાસી ફાસ્ટ

જાએછ,”—અને આ વખત દેખીતો વાંક ફલાખાનો જોઇ સુંદર
૭—રોજી શરમથી માંથું નીચું નમાવી ખામેશાજ રહી.

ખીજા આંક દાહડા—ને બે ઘણું લાયક આસામીઓની
૭—રોજીને વાસ્તે જાયે નેમણુંક કરી. એક ઉંચી કેળવણી પામેલો
પાકટ ઉંમરનો અનુભવી ને ડાહ્યો પાકો ટ્રેડજેટ જરથોસ્તી હતો, ને
ખીજા એક ફલીન પણ પડતીનાં ચક્રકરમાં આવી ગયલી એક તેવીજ
ડાહી પાકી યુરોપ્યન બાંનુ હતી, તે બંને નવાં આવનારાંઓ માટે
ખાસ ચોરડાઓ તે મોટા બંગલામાં તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા,
અને તેવી સંપૂર્ણ લાયકાતની બાંહેધરી વચ્ચે મનોહર ૭—રોજીએ
પોતાની તાલીમ લેવાનું એકદમ જારી કર્યું.

તે ઉત્કટથી ને હાંસથી શીખતી ગઇ, ને તે જ ઝડપથી
અભ્યાસ વધારતી. ગઇ તેથી જલ તો શું પણ તે માસ્તરો વટીક
હેરત રહ્યાં. જલ એકલોજ તેનો ભેદ મનથી જાણતો ને સહમજતો
હતો. તે ફેનીને માટે એકદમ અદેખી પડી હતી, ને ફેની કરતાં
કાંઇ કીસમે ઉતરતી નહીં દેખાવા ને પુરવાર થવાના આએ ઉમંગી
પછાડાઓમાં ઉતરી ગઇ હતી !

“તારાંમાં એટલો બધો ઠરાવ ને ઉલટ હોવાનો મને તો કદી
ખ્યાલ ખી નહીં થયોતો, બ્હાલી જીરોજી,” જલે એક દાહડો હસીને
તે એકાંતમાં લેસન કરતી બેઠી હતી ત્યાં દાખલ થતાં કહ્યું.

૭—રોજી સંતોષથી હસી.

“તમેને તમારી ગામરેની ગોરી બૈરીથી જરા ખી શરમાવું
નહીં પરે તેવી થવાને મેં ખચ્ચીતજ ઠરાવ કીધોછ, જલ્લી,”
તેણીએ કહ્યું.—અને જલે હસીને હેતથી તેને એક કીસી કરી.

“મેં કદી ખી તારાથી શરમાતો હોવાનો એકરાર કે દેખાવ
કીધોછ વારં, ૭—રોજી ?” તેણે એમ કરતાં કાંઇ ઠપકાથી પુછ્યું.

“હાસ્તો; એક વખત.”

“તેજ તારી ભુલ છે,” જલે સમજાવ્યું. “તે વખતના સંજો-
ગોજ તેવા હતા. તેટલામાં તારે અધીરી પરવા કે નાસખર બનવાતું
કશુંજ નથી. લેની, તારો એ ખતરો દુર કરવા તો મેં મીઠા વાડયા
સોલીસીડરને અહીં બોલાવ્યોછ. તે આવતા સનવારે સાંહજે આવ-

વાનો છે, ને આતવાર આપરી સાથેજ ગુજરશે. તે તારે વાસ્તે સાઈ' માને ને સાઈ' મત આપે તો બસ કેની?"

“મારે તો સરખામણીમાં સારી પુરવાર થવાનું છે,” જી-રોજીએ જવાબ કર્યો. “તમેને જે બીજી ચાહવાવાલીઓ હોય--”

“ચુપ કર, જી-રોજી,” બંને તેનું મોઢું પકડી લેતાં કહ્યું. “હું જાણું છું કે તું ગરીબ ફેનીને વાસ્તે અદેખી બનેલી છે, પણ ખાત્રીથી માન કે તારી ભુલ છે. હું પોતે તેને એક બેહેનથી જ્યાં જાણુનો નથી. તે તો મેં આગળ તુંને કહ્યું તેમ ખરેખરી અમીરી ખવાસની છે ને તારી દોસ્તીને લાયકની છે.”

“મને તેની દોસ્તીની કશીજ ચાહત કે પરવાહ નથી.” જી-રોજીએ જવાબ કર્યો. “હું તો ખરેખર કંઈ દેહં છું કે હું તો તેને ધીકકાઈ' ને જોવશ એટલે જાસ્તી ધીકકારશ.”

“સખખ?”

“સખખ તમારાજ જીવને પુછો, બહાલા,” તેણીએ કહ્યું. “તે તમેને છુપાં છુપા કાગલપતર લખે ને તમે તેના મને બતાવ્યા બગર છુપા છુપા જવાબો લખો એ શું વાજખી છે? આજબેર તમે તેનું એક બી કાગળ મને બતાવ્યું છું કે તેને લખેલો એક બી જવાબ મને વાંચવા દીધો છું?—અને ત્યારે હું ફર્યાદ કાંચે નહીં કરું? તમે મારા ભરથાર એટલે તમારી દરેક હીલચાલમાં મારો ભાગ હોવો જોઈએ, ને તે ભાગ આએ કોઈ ફેની ત્રેનીના સંબંધમાં તમે મને જાણએ એટલા વિશ્વાસનો આપો છું?”

જલ ચુપ રહ્યો. તે શું કહે? જી-રોજી આ જે કેહતી ને યોંણા મારતી હતી તેમાં સમ્યાધ ને વાસ્તવીકપણું તેની સાધડે હતું તે એ જવાબ જોઈ શકતો હતો. એમ છતાં હેમક જી-રોજીનાં એ ગલીય અનુમાનોથી તેને માઠું ઘણું લાગ્યું. તે હસતો ને ખુશાલ ને આરડામાં આવ્યો હતો તે પાછો તરત કુંજરો ને ચીરડાઉ થઈ ગયો; પણ તે જલ્દી ગરમ થઈને તુરતજ પાછો ઠંડો થઈ શકતો હતો એટલે વળી તે ગુસ્સાને મારીને હાડી ગયો.

તેજ સાંહજે પેલો નવો બામબાન રત્નો પોતાની જગ્યાનું રાજીનામું લખાવી લાવ્યો અને તે જલને આપ્યું, અને બંને તેનો

સમજા પુછતાં તેણે ફક્ત સામે ફર્યાદના પોયા ને પોયા ને આલી કર્યા તેથી તેનું પાએલર જાસ્તી તપી આવ્યું.

“હું આપ સાહેબ જેવા મેહેરખાન શેઠની નોકરી છોડવા ખુશી નથી, ને આપ સાહેબ ખી ધણાં બલાં છે,” તેણે કહ્યું, “પણ આએ ફક્ત ફેલારીસ્ટ તો કોઈ દીવાનો છે, ને એના હાથ તલે નોકરી કરવાનું મને નહીં પાલવે, મારા મુરખી.”

“પણ એ તુને કેમ રીતે સતાવેછ ?”

“હર રીતે; હું જે કશું તે એ ઉધું મારેછ ને હીરા જેવા વેલા ને ઝારપાનનો ફક્ત છલ્લો માર્યો નાશ કરી મેલેય,” તે માલીએ જવાબ કર્યો.

“તું તારે જા,” જલે કડવાસથી કહ્યું. “હું તારું રાજનામું કપ્પુલ રાખતો નથી. હું એ ડોસાને સખત રીતે ચથરાવશ. હું રજા આપું ત્યાંવેર તુંને રેહવું પરશે. એને લીધે તું મારી નોકરી મુકી જાએ તે જરા ખી વાજખી નથી,”—અને રત્નો તેનું રાજનામું નાકપુલ રેહવા માટે કાંઈ ઝાઝો રાજ થયો નહીં. તે કાંઈક કરાજ વચ્ચેજ તેનો ઉપકાર માની ગયો.

તેના ગયા પછી જલ એકલો પડ્યો, ને અતી ધણો મન સાથ ખીજવાયો, “એ મરતો ખી નથી ?” તે ધણાજ કડવાસથી પટપટ્યો. “એ મારાં બધાં સુખનું સત્યાનાશ વારસે. એનો કંઈ રસ્તો કરી નાખવોજ જોઈએ.”—અને તે એમ બોલતો તે ઝોરડા માંથી બાહર પડ્યો ત્યારે તેણે જોયું નહીં કે તે આ જે મોટે સાહદે બોલ્યો તે પટપટ્યો હતો તે બધું જ—રોજ એ પાછલ છુપી ઉભી રહી સાંભળી લીધું હતું !

તે ચથરી ગઈ. જલ આ એટલા તો કડવાસથી ને એવા તીખાસથી બોલ્યો હતો કે તે સાંભળતાં જ—રોજ ચથરી ગઈ. તે શું કહેવા માંગતો હતો ? તે શું કરવા ચાહતો હતો ? ‘એનો કાંઈ રસ્તો કરી નાંખવોજ જોઈએ’ એટલેજ શું ?

જ—રોજ પોતાના એ એકલવાયા જૈફ બપાવાને તેની દરેક ખાંમીઓ છતાં મુરખી તરીકે ધણી ચાહતી હતી, ને તેના ધણીને તેને મારેતો અણુગમો, તેથી હંમેશ તેને સંતાપતો રહ્યો.

હતો; પણ આજે આ તે હાથ પર હાથ અફાલી કીનાને કડવાસથી બોલી બબડી ગયો તેથી તો જાણે હદ વળી ગઈ. તે કેહવાજ શું માંગતો હતો ?

—:~:—

પ્રકરણ ૩૦ મું.

જી—રોજી અજબજેવા ઉદ્યોગ, ખત અને ધ્યાનથી શીખતી ગઈ, પણ, અલખત, તે જેહેમતના બોજ તમે તે જલ્દીજ કચડાતી અને કરમાતી ચાલી. તેના ગાલોપરના ગુલામ તો, અનેક તરાં હની તેની જાંજો અને ફર્યાદોનાં એક પાધરાં પરીણામમાં, તેણે નિલગીરીઝ છોડ્યું ને છોડ્યું તેને છોડી ગયા હતા. તે છેલ્લાં થોડાંક અઠવાડયામાં તેટલાજ મહીના તુલકની જાણે વધીને વૃદ્ધ થઈ ગઈ અને જાલ પોતે પણ એ દરમ્યાનમાં તેને પરણ્યા કેડેનો સુખદુઃખનો લાહવો લઈને જાણે પરવારી ગયો હતો. તેણીના વાહાલનો તમામ જુરસો સમી ગયો હતો, અને એક બચ્ચાંની ખુશાલ તખ્તતનું તેનું અસલનું ખુશકારક હસવું તેણીનામાં ખતમ થઈ ગયું હતું. તે હવે મોટે ઘેરની થવાની હતી, અને તે માટે લાયક થવાના પરીશ્રમના પછાડામાં પડેલી હોવાને લીધે તેની અસલી સાદાઈનો મીઠાસ ને અસહ્યાતનું તેજ જાણે તે હવે એક હંમેશને માટે ગુમાવી બેઠી હતી,

એક વખત જાણે તેને પકડી, અને પોતાના બે હાથો વચ્ચે તે મનોહર મુખડો ઉંચો ધરતાં તે આંખોની ઉંડી ઉઘાસીની છેક અંદર તેણે ડોકાવ્યું, “તું સુખી કાંએ નથી, મારી જી—રોજી ?” તેણે ગમગીની વચ્ચે, એમ કરતાં, તેણીને સવાલ કર્યો.

“કોણે કહ્યું કે હું સુખી નથી ?” તેણીએ જુદું હસવાની એક દેખીતી વ્યર્થ કોશેશ કરતાં કહ્યું. તે હસવામાં મીઠાસ કરતાં શીકાસ વધારે નજરે આવતો હતો ।

“હું કેહુંછ,” જાણે જવાબ કર્યો. “તારાંમાં કાંઈ બી મોટા ફેરફાર થયેલો છે—તું તે હું તુંને ખ્યાન કરીને કહી કે સમજવી શકતો નથી. હું એટલુંજ જાણુંછ ને કહી શકુંછ કે તું મારી આગેળની જી—રોજી નથી.”

“તે તો મિચારી ગુજરી ગેઈ,” જી—રોજીએ શીકકું હસીને કહ્યું; “તેને ગુજરી જવાને તો ઘણું થયું. હવે તો એક ધંગેજી, શીખેલી ને મોટે ઘેરની જી—રોજી પેદા પરીય. હું બચ્ચાં જેવી બેવકુફ, નિર્દોશ ને સાદી હતી તેથી તમોને ગમી, પણ જો એવીજ તમારાં સગાંવાહલાંઓએ મને જોઈ હોતે તો તે લોકનાં તો નાકનાં નરકોરાં ફાટી જતે.”

“કોઈની સાથે તુંને શું કામ છે?” જાહે આગ્રહ કર્યો. “તું મને રાજી રાખવા રાજી છે કે કોઈને?”

“એક મોટે ઘેરની અમઠજી તરીકે મારે તમારી એ આગે-વાન સોસાયટીમાં મારે વાસ્તે સાઈ* મત બેસાડવા ની કાળજી કરવીજ જોઈએ,” જી—રોજીએ ઠંડો જવાબ કર્યો. “હું” જો એમ લાયક નહીં થાઉ તો લોક મારી સાથે તમારી બી ઠેકરી કરશે. ને તે તમે કે હું ખમી શકવાનાં નથી.”

“અને તારો મારે વાસ્તેનો પ્યાર?”

“તે તો સદા રેહશે ને અમરપણાંથી જીવશે,” તે માહબુબે જવાબ કર્યો. “તમે જોતા નહીં કે હું” ગમે એવી તમારી સાથે કોઈ વાતમાં ચીરકાઢંછ કે ગુસ્સે થાઉંછ તોખી આખર તો નાખતીથી પાછી તમોને ગળતીજ થઈ જાઉંચ? તમે મારે વાસ્તે જે જે બેકીમતી ભોગ આપ્યોછ તેની કદર નહી પીજાંણવા જેવી હું નગુણી કે આંધળી નથીજ. એ વાત આપરે લખ્યો વખત કરી રેહયાછ. હું કબુલ કરુંછ, કે તમો ગરીબ હોતે ને આપરે બેઉ મેહેનત કે નોકરીમાં હરરોને હારકાં કરીને પેટપુરૂં પેદા કરી શકતે તો બેશક હું હમણાં કરતાં ઘણી વધારે સુખી થઈ શકતે; પણ તે મારી સરજ તના લેખને તાબે થવાની મારી ફરજ થઈ પડેચ.”

“અફસોસ, જો મારા પૈસા તારા બાબમાં એમ એક શ્રાપ કે કદુયા જેવા છે તો તારે વાસ્તેના મારા પ્યારને ખાતર હું તેની પૈએ પૈ જોહી બેસચા ખુશી થવશ,” જાહે જુસ્સાથી કહ્યું.

“હવે તેની જરૂર નથી,” જી—રોજીએ શાંતતાથી જવાબ કર્યો. “હવે તો તમોને મારે લીધે શરમાંવું નહીં પરે તેનીજ મારે કાળજી કરવાની છે.”

“પાછી એજ વાત?” તે અરધા ગુસ્સાથી હઠી ગયો. “તું જાણતી નથી એમ કહીને તું મને કેટલું દુખ લગારેય.”

“હું તમને દુખી કરવા માંગતી કે કેહતી નથી,” તેણીએ લાગણી સાથે જવાબ કર્યો. “હું જેહંછ કે તમે પુરતા દુખી છેઓ. તમોને દલગીર ને ગમગીન જોઈંછ ત્યારે મારો જીવ ખરી જાએય.”

“તે કાંઈ તાહરે વાસ્તેજ હું દલગીર ને ગમગીન ફરંછ?” જાલે હેતથી કહ્યું. આજે તે ધણીમુઝાં ધણી ધણ્યાણી વળી હેત પ્યારનાજ તોરમાં ઉતરી ગયાં હતાં. “હું તો મારાં ઘેરની આફ-તોથી ધુજ્જો ધપકેલો રેહુંછ, ને તેથી એમ દુખી ને ગમગીન ફરંછ. માહરાં ઘેરની આફત થોરી છે? પપા બિયારા કોણ જાણે કેમ હોશે ને કેમ નહીં! પોસ્ટમેન કાગળ લાવેય કે મારાં જીગરમાં તરત ધરકો પરેછ.”

“આજે ખી તો સહવારે ફેનીનું કાગળ આયુંતું?” જી—રોજીએ યાદ આપી.

જાલ જરા ચોક્યો.

“હા,” તેણે કહ્યું. તે હેમક તુરત તેટલાજ વિશ્વાસથી તે કાગળ કાઢીને તેને ખતાવી કે વાંચાવી શક્યો નહી, પણ તેણે જોયું કે ફેનીના કાગળો પર એક સાવચેત સંત્રીની અદાથી જી—રોજી તેને પોતાને ખબર નહીં પડે તેમ પુરતા ચોકીપેહરા રાખતી હતી ખરી!

તે મજકુર કાગળો કેમ જી—રોજીને ખતાવી શકે? ફેની તે કાગળો કાંઈ એવા નો પ્યારના તોર ને હેતના હાવમાવથી લખતી હતી! એક પરણી મોહરદાર લખે તેવીજ કીસમનાં તે હેતવંતા કાગળો હતાં, કેમકે તે શુધ્ધ સુંદરી પોતે તો જાનોજીગરમાં જાલને જાણે વરીજ ચુકી હતી, ને તેનેજ પોતાનો સરતાજ, પોતાનો ભરચાર માનતી. જાલ, અલખત, તે કીસમનું વાંચતાં ઘણો કમકમતો, અને ખાણી પાણી થઇ જતો હતો.

“આજનાં કાગળમાં શું ઉતું?” કાગળ વાંચવા ને જોવા માંગવા વગર જી—રોજીએ સાદાપથી પુછ્યું.

“ધણી માડી ખખર,” જાલે ભારે ગમગીનીથી કહ્યું. “પપા હવે આખર ચતાજ ચાલ્યાછ, ને મારે બેશક જવું જોઈએ.”

“ઓ !”

“ફક્ત આંઠ પંદર દાહરા, બહાલી,” જાલે ધીરજ આપી. “કાંઠાં જનમોજનમ હું તુંને છોરી જવાનો છેલ્લું? એવી વખતે જાલું નહીં તો લોહ મને થુ--થુ નહીં કરે?”

“પણ તેથી છેક આંઠ પંદર દાહરા?” જી—રોજીએ ગભરાત કર્યો. “હું એપક્ષી આગે જંગલમાં કેમ રેહવશ? મને કેમ ગમશે? કેમ સોહવાશે?”

“ખધું ખઈ, ડારલીંગ, પણ તેથી કંઈ મને હવે એવી અંતની ધરીએ જયા વગર ચાલે?” જાલે બહુ થયો.

“મને ગેઇ રાતે ધણી પુરા સ્વપ્ના આયાછ, જાલ,” જી—રોજી ફકરમંદ કેહતી હતી, “અને તેવામાં અત્રેથી જવાનો તમારો વિચાર સાંભળવાથી મને હજાર આખકતોરા થાએછ.”

જાલે તેને ધણી ધીરજ આપી. તે પોતે તેને એમ એકલી છોડીને જવા ખુશી નજ હતો. પેલો ફલાખા પાયરી દર પાયરી નિચે ગમડતો આવતો હતો. તેનામાં બી નિતગીરીઝ છોડયા પછીના જી—રોજી પેરે અનેક માઠા ફેરફારો ચતા રહયા હતા. તે પેલા રત્ના સાથ રોજના રપ્ના લખ બેઠો હતો. અને તેનાં મોંઢામાં છેક હલકી પકતીનો એઠવાડ આવી ગયો હતો. કે જે સાંભળતાં પોતાનાં તેને માટેનાં બહાલ છતાં જી—રોજી વડીક કમકમ્યા વના રહી શકતી નહીં. તે વળી ગરગર થઇ ગયો હતો, તેને ખંડાજા ને લાનોલીની વચમાં આવેલાં ઠાલ્યા કોલી નામના એક લોહા જેવા પારસી દારવાળા સાથ ધણી દોરતી પડી હતી, ને તે હવે મોટે ભાગે તેનાં પીઠાંગાજ પડ્યો પાંચરયો રેહતો હતો. તે ત્યાં બેસીને જી—રોજીના વરને ગલીચ ગાલો બાંડતો ને તેની અનેક ફરયાદો કરતો, અને ગરગર આસુ પાડીને પોતાના જેવા ગરગરોની પોતા તરફ પુરતી દયા ને દીલસોજી બેંચતો; અને ને પછી તે ઘેર પાછો ફરતો ત્યારે ધીચેલો ને વધારે પાછો બનેલોજ આવતો. હવે તેને બાગબા-નીમાં કશી ઉલટ કે આગળ જેવી મોજ રહી નહીં હતી. હવે તો

તે ફક્ત રત્નાને સતાવા સામું ચતાનું ઉધું તે સુલટાનું ઉલટુંજ કરવા કરતો હતો ।

એવા એકની બાહેધરીમાં, તેથી, જી—રોજી જેવી કામળાંગી મધુરીને છોડી જવા જન જોઈએ તેવો પોતાનાં મનથી જી રોજી નહીં થઈ શકતો હતો, પણ હવે જ્યાં વના ચાલે એમ હતુંજ ક્યાં ?

તે પીઠાંમાં હોએ ત્યારે જનના નોકરો નફરો જી અનાયસે “નાક સુકવવા” ત્યાં જઈ લાગતા, ને તે ડોસો ત્યારે તેમનો જી ડર કે અદમ્ય કરવા વના ત્યાં બેઠો બેઠો જનને ચોપરવાદી કરતો, જે ડાહ્યા ને જહાલા થવા નોકરો આવીને વળી ને નબલી ગતીના ને ઓછા ઠરાવવાલા જવાનને જાહેર કરતા. એથી પરીણામ વધારે માંડુંજ થયું. જન એ ડોસાને જ્યાદા ધિક્કારતાં શીખ્યો, ને કાલ્યા કાલી તેને પોતાનાં પીઠાંમાં તેડીને એ રીતે ઉતેજન આપતો હતો તેથી એક બે વખત તો જનને તે પોતે તે લોહા સાથે માંધ પણ આવ્યો હતો.

એક વખત બટલર અનતુન શેઠને કેહતો આવ્યો. “સાહેબને એવી ગાલ આપેછ એ બુઠો પીઠાંમાં બેઠો બેઠો કે મને આજે એ ડોસા સાથે કળ્યો કરવો પર્યો.” તેણે રીપોર્ટ કર્યો, “મેં બધા-આને કહ્યું જે એ ડોસો તદન બુઠો છે, ને મારા શેઠ તો ઘણા સારા માણસ છે.”

“ઠીક છે, પણ ફરીથી તું જી એમ ના કરતો. પીઠાંના હલકતો આગળ તું મારો બચાવ કરવા ઉભો ચાએ તેમાં જી મારી બેઠજતીજ છે,” જાણે કહ્યું. “હુંજ એ ડોસાને એની એ બધી નજીસ ચાલતો અચ્છી રીતે સ્વાદ ચખાડશ.”—અને તે એમ બોલતાં ઉસ્કેરણીથી એવો તો લાલમલાલ થયો કે તે બુટલર વટીક બીહીધો કે ડોસાને “સ્વાદ ચખાડવાનું” જે તે પોરયો કેહતો હતો તે કાંઈ નવું જીનું કરી નાંખવાનોજ હશે કે કેમ ?

અને એવા સંજોગોમાં, અમોએ ઉપર કહ્યું તેમ, જી—રોજીને લાનોલીમાં એકલી છોડવા જાલનો જીવ ચાલતો ન હતો.

જી—રોજી ઘણી રડતી હતી, ને જન તેને દીલાસો આપતો હતો. તેટલાં વાડ્યા સોલીસીટર લાનોલીમાં તેણે તેડવા મુજબ તેને

મળવા આવ્યો. તેનો એક આંદમી કાર્ડ લઇ આવ્યો, ને જલ, ત્યારે, છ—રોજીને તુરત વેળા તો તેણીના પોતાના ઓરડામાં જઈ આસાએસ લેવાનું કહી બાહર વાડયાને લેવા દોડ્યો.

એ વખત સમી સાંઠાંજનો હતો, અને છ—રોજી ને જલ આગળા ડાઇંગ રૂમને નાડેનાં એક ખુણામાં ઉપલી વાતચીત કરતાં મળ્યાં ને એકઠાં થયાં હતાં, ત્યાંથી ઉડી જવાને જલનાં મથા કેડે છ—રોજીએ તજવીજ કરી. તે જલના હુંકમ મુજબ હાલ તો પોતાના ઓરડામાં જતી રહેવા ચાહતી હતી, પણ જલની જુદાઇના ખ્યાલથી તેના અવયવો સુન મારી ગયાં હોય તેમ તે સોદા પરની ગેઠક પરથી ઉડીજ શકી નહીં!

તેવામાં જલ અને વાડયા સોલીસીટર વાત કરતા તે તરફ આવ્યા, ને બાજુએથી ચાલીને પાસેજ જે જાણે પોતાની લાયબ્રેરીનો રૂમ રાખ્યો હતો ત્યાં ગયા. બેઠકે તેણીને ત્યાં બેઠેલી જોઇ નહીં. બેઠે પોતાની વાતચીતમાં એટલા ગીરફતાર થઇ ગયા હતા કે એમાંથી એકની બી નજર જે ખુણામાં તે દબાઇને બેઠી હતી તે પર પડી નહીં. જલ તો તેને પોતાના રૂમમાં ગયેલીજ માનતો હતો એટલે તે ત્યાંજ હોવાનો તેને તો સ્વપ્નો બી નહીં થયો.

હવે તે બેઠી હતી તેની લગોલગમાંજ જલનો એ લાયબ્રેરી રૂમ હતો, ને ફક્ત તેનાં બારણાની વચમાં એક રેશમી પરડો પડતો હતો. જલની રામટીંગ ડૅસ્ક બી તે બારણાંની લગોલગમાંજ હતી—એવી કે ત્યાં બેસીને વાત કરેલી છ—રોજી બોલેબોલ સાંભળી શકે; અને એક ઘણા કમભાગ્ય સંજ્ઞે-ગનાં પરીણામમાં આવે વખતે તેમજ થયું!

—[૦]—

મકરણ ૩૧ મું.

તે સોલીસીટર ઘણા ગુસ્સાથી બોલતો ને બખાલતો હતો.

“હું ખાત્રી આપુંચ, મીઠ જલ, કે જો એ વાત ખરી હોય તો તમે ઘણુંજ હેમક પગલું લીધુંચ,” તે સોલીસીટર કહેતો હતો, “તમે શું એ મને લખ્યું તે ખરુંજ છે કે તમે પરણી ચુકાય?”

“તદન ખરું, ને તે કહેવા ને કબુલ કરવાને હું મગર છેલ્લું, મીઠ વાડીયા,” જલે તણાઇને જવાબ કર્યો.

“લગનને કેટલુંક થયું ?”

“નજદીક મહીનો,” જાણે કહ્યું.

“મહીનો ?—અફસોસ !” તે સોલીસીટરે કહ્યું. “મીં જાણ, તમે કેમ તમારી ખરાબી કીધીછ તેનો તમોને ખ્યાલ નથી. તમારા પપાનાં બેહુદાં વીલથી એ લગનના સળખે તમો અરધીએ અરધી વગરના બીખારી થયાછ, ને તમારા પીતાની બધી બેશુમાર દોલત ને તમામ માલ મીલકતનો એકલો ને હકદાર માલેક પેલો લુચ્ચો પેસી થયોય !”

જાણ આ સાંભળતાં દીવાનાની કીસમે ડોલા ફાડીને તે સોલીસીટરનું કોહું જોવા પડ્યો !

“એ વાતમાં એક તલતસુ જોટલો ખી સંદેહ માનતા ના,” મીં વાડયાએ જાણી રાખ્યું. “એને લીધેજ તમારું બહુ માની ફેની બાનું સાથનાં લગનને વાસ્તે તમોને મેં કસમોથી બાંધી રાખ્યાતા. ગરીબ ફેની ! કેવી અસરાફ ને તેને કેવો આએ બચકર દગો ! નહીં, ગુસ્સો ના કરો. તમારા ગુસ્સાની મને પરવાહ નથી.”

“બોલો ત્યારે જે બોલવું હોએ તે—મકી જાઓ. ને તમો પુરું કરી રેહશો ત્યારેજ મારે જે કેહવું હોશે તે મારી તરફનું હું કેહવશ,” જાણે તરડાઇને જવાબ કર્યો.

“એ બધું લુચ્છા પેસીનુંજ કારસ્તાન છે, ને તે હું ખુલ્લું જોઇ શકુંછ,” તે વકીલે જાણી રાખ્યું, “પણ અંતે તો તે લુચ્છોજ ફાળ્યો ને આપરેજ બધા વેચાયા ને મહાત થયા. મારી ખાત્રી છે કે આએ લગન કરાવી નાખવામાં તમોને તે લુચ્છાની મદદ હતી અને છે. તે એ વીલની શરત જાણેછ. તેનું કર્યું થયું ને તમો હેમજ નેવા હાથ ધરતા રહી ગયા !”

“પણ શું બધુંજ ?”

“ઘેરમાંનાં લાકરાં લાઠરી સુદાં,” તે સોલીસીટરે બાર નાખી કહ્યું. “એ કરપીણ વસ્યત કરવા મારી ફરમે તમારા બાવાને સાફ ના કહ્યું ત્યારે મોટા શેઠ જે બજાઇના મદમાંજ ઉતરી ગયાતા તેવણે ખીજાં હાઉસ પાસ તે કરાવી લીધું. તેવણે તો એમજ લાગ્યું કે તેવણ તમારું સારું કરતા હતા. પેસીએ તમારી સામે તેવણે ખુબ બંબેરી મેલ્યા હતા. તમો ચારખાઝ ને ઉડાઉ છેએ.”

એવું બધું કહેલું, એટલે તમે જાંઠાં તાંઠાંથી ફેની સાથે જલદી પરણીને થર પરા ને સુધરા તે ઉમીદ પર એ વાહીયાત વીત તમારા પપાએ કરેલું છે. એવણનાં મરવા પછી એક વરસની તમોને મેહેતલ છે. જે એક વરસ તકમાં ફેની તમારી પરણી મોહોરદાર થાએ તો અને તોજ પેસીને પાણીચું મળે; નહીં તો નહીંજ.”

“ત્યારે એ વીલનો ભેદ મને કોઈએ આજવેર કહેયો કેમ નહીં?” જાણે તરખાત કર્યો.

“તે કહેવાને અમો છુટા ન હતા,” તે વકીલે સગળવ્યું. “નખ્ખોદ બેશુમાર તો એ છે કે ગરીબ બિચારી ફેનીની દોલત બી એ મુજ પેસીનેજ બસ પરી છે! તમે જે ફેનીને નહીં પરણો તો ફેની રપ વરસની થાએ ત્યાં તુલક તમારા પપાએ મજકુર વીલની રાહે એ કોચીના સાહુકારને એકલાને ફેનીનો વાલી ને ટ્રસ્ટી ઠરાવ્યો છે! ગરીબ બિચારી! રપ વરસની થશે ને બધું પોતાના અપ્પત્યારમાં લઈ શકશે. પણ તે આગમ્ય તો એ પેહલાં નંબરનો ઉઠાઉગીર એની દોલતની પૈએ પૈનો ફનાકાટયો કરી મેલશે! ખચ્ચીત, મીં જાલ, તમારાં આએ લગને તો બધું સમેતીને જાણે નખ્ખોદજ વારી મુકયુંછા!”

“હવે ત્યારે ઉપાય શું?”

“ઉપાય એજ કે ધારાની ખારીકીનો કોઈ તોર સોહધીને આએ તમારાં લગન રદ ખાતલ કરાવાં પડશે,” તે વકીલે સહમજ આપી;—અને વહાણાં વાંચનારાંઓએ ખ્યાલ રાખવો કે આ બધું હીણુનસીય જ—રોજ બોલેબોલ સાંભળતી હતી!!—“એ વાણું મુસ્કેલ થવાનું નથી. આખર પણ એ તમારી પરણી બેરી કોઈ અમલ જોવી ગમાર છે, ને એને કાએદાનું કશુંજ જ્ઞાન થવાનું નથી, વાસ્તે એવી એકથી તમોને છુટા કરવાનું—”

પણ હયાં—ખુદની દયા વચ્ચે કહો કે અણહદ કમનસીબી વચ્ચે કહો—કમનસીય જ—રોજ બેહોસ થઈ ગઈ. આ તેણીએ જે સાંભળ્યું હતું તે એટલું સીધું ચીરીને ચાક કરી નાખનારું હતું કે તેમાં નીમક મરવા જેવું તે લગન રદ ખાતલ કરવાનું બોલાયું તેજ બસ હતું, ને તે આગળ સાંભળી શકી નહીં. આગળ કાંઈખી

ખોલાએ અથવા જાલ કાંઈ બી જવાગ કરે તેટલાં તો તે પોતાનાં ગુમતાં મગજ પરનો અપ્ત્યાર ખોલી બેસીને ખિચારી બેહોશ થઈ ગઈ !

ખરેખર તો એ બેવડું કમનસીબ થયું. બેવડું કમનસીબ એટલાગાટે થયું કે પ્રમાણીક જાલનો જીરુસાદાર જવાગ તે સુદ્ધરીએ મુતલગ સાંભળ્યો નહીં.

અને જાલે જવાગમાં શું કહ્યું ?

“ચુપ કરો, મીં વાડ્યા,” તેણે મોટા ગુસ્સાથી ગગડાટ કર્યો. “તમારા જેવા એક કેળવાયલા સદગૃહસ્થ તરફથી એવી એક પાપી દરખાસ્ત રજુ થાએ એ દુખભરેલુંજ નહીં પણ શરમભરેલું છે. મારી બૈરી મારે મન મને આખી દુન્યાનાં શાહાનશાહતથી જ્યાદા છે. હું તમોને ખાત્રી આપુંચ કે—”

પણ એવામાં બટલર એક “તાકીદનો” તાર લેખને ત્યાં દાખલ થયો. તે તાર પેસી તરફનો નિલગીરીઝ ખાતેથી આવેલો હતો. તે આ મુજબ હતો:—

“તમારા પપા હક થવાનો ફેનીનો તાર અતર ઘડી આવ્યો છે, બપોરે ૧૧ વાગતે ગુજરયા. તમો તરત આવજો. હું બી ત્યાંજ જાઉં છું. હવે મને અત્રે ખોટી થવા કાંઈ કારણ નથી.”

જાલે વાંચીને દુખનાં એક દયકાં સાથે તે વાડ્યાને પાસ કર્યો.

“મારા ગરીબ પપા,” તેણે ગુંગળાને અવાજે કહ્યું; “આખર ખિચારા હક થયા !”—અને તે જરા વારમાં હીમત હારી બેઅપ્ત્યાર રડી પડ્યો.

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૨ મું.

‘મીં વાડ્યાએ તેને, અલખત, ઘટીટ શબ્દોમાં ધીરજ આપી. ખરેખર તો આ જવાન કે જે ખુશ્ચરતીની તકલીદ મોહીનીમાં અધધેલો થયેલો પોતાના ખુજોર્ગ મુરખીને મરતી ઘડીએ કશાખી વસવસાં વગર છોડીને અત્યાર તક અત્રે નિરાંત માની રહ્યો હતો તેને માટે હવે તે સોલીસીટરને કશુંજ માન કે હેત બરપા થઈ શક્યું ન હતું—પોતે તે મરતા વાલીદની ખુજોર્ગ છાતીપર હાથ મેલી લીધેલા કસમોને કમકમાતમરી હદ સુધી જીઠો થઈ તે હેમક

જવાન ફેની જેની એક તનોમન સુંદરતાને દગાખાજ-પુરવાર થયો હતો તે વાસ્તે બી તે ધારાશાસ્ત્રીને તેને માટે ખરાં દીક્ષનો અણુગમે આવ્યો હતો; પણ એમ છતાં, આવી ધડીએ જરૂરી દીક્ષાસાના બે ચાર ખોલો તે જવાનને કહ્યા વના તે બધા જરથોસ્તીને જાણે આદ્યું નહીં.

"મારે જવું જોઈએ," બધી વાત પડતી મેલીને તે સોલીસીટરે હવે એકદમ ત્યાંથી રૂખસદ ચાંહતાં કહ્યું. તે તો સનવારે આબેલો છેક સોમવારે પાંડો જનાર હતો, પણ હવે આવા સંજોગોમાં તેણે ત્યાં થોપવાનું તદ્દન નામુનાસેજ માની લીધું. "સારાં નસીબે પોણા સાતે એક ટ્રેન છે ને તેજ હું હાથ કરવા માંગું છું."

"હું તમારી પછવારે રાતની દસની ગારીમાં આવશ," જલ્દે શોકાતુર અદાઓથી જવાબ કર્યો. "હું બી હમણાંજ તમારી સાથે આવતો, પણ મારે અત્રેનો થોડોક જરૂરી બંદોબસ્ત કરી લેવો જોઈશે, કેમજે કદચ મારે આંઠ પંદર દાહરા મારે ઘેર રોકાવું પડશે."—અને એ રીતે તે બે વચ્ચેની મીલાકાતનું તદ્દન નહીં ધારેલું ટુકડેથીજ સેવટ આવી ગયું.

તે પછી જલ્દ નજદીક અરધો કલાક તે ઓરડાનાં એકાંતમાં એકલો થોપ્યો. તેણે ટેબલપર માથુ નાંખી રહીને પોતાની શુંગલાતી છાતીને રાહત બક્ષી કેવો બકો ને હેતવતો બાપ—કેવો તેનાપર છેકના છેડાવેર વહાલથી વહીયો પડનારો, ને તે આ શું ગજબ કરી ગયો! કેવાં એહુંદાં વીલથી કેવો આગળ રહીને તેણે પોતાના એકપુરા વારસ ખેટાનો બધો કચડધાંણ વાલી દીધો! !

તેને પેસીની બધી ખુરી ચાલ ને ઉંડાં પાણીમાં રમત કરવા કરીને તેને પોતાને પણ રમાડી લેવાની દગાખાજબરી કુનેહનોં હવેજ પુરો ખ્યાલ આવી શક્યો. નિર્દોશ અને બલી-ફે એ ખુરાને માટે ધિક્કાર કરતી હતી તે, હવેજ તે અધ્રાપો પામેલા ખ્યારઘેલાં જવાંને જોયું કે, કેવળ વાસ્તવિક અને વાજબી હતું. અફસોસ કે પોતાની મતલબને સર તે હેમક પોતે એ લખાડ લતરાજખે રને નમતો ગયો, અને પોતેજ આગળ રહીને જાણે પોતાનાં પગમાં કોહાડી મારી!

તેણે તે સોલીસીટર કને, એમ છતાં, છુટા પડતાં વિનંતીથી માંગી લીધું હતું કે ફેની આગળ તે ધારાશાસ્ત્રીએ પોતે કશોજ બેદ

ખુલવેા નહીં. “હું પોતેજ એ બહાલીને ધીરજ આપી હવે ખરેખરી
 માત બધી કેહી દેવાને છેઉં,” તેણે ગુંગલાતે અવાજે કહયું હતું;—
 અને ખરું કહીએ તો તે સોલીસીટર જલને માટે સામટા સરવાલામાં
 ઉપર કેહવા મુજબ ધણું હલકું મત લઇનેજ ત્યાંથી રૂખસદ પાંખે
 હતો. તે જવાનને માટે તે આપ જેવા ખુન્નેર્ગ અને બલા આદમીને
 આ આગમય જે ગાન, હેત અને સારું મત હતું તે બધું પેલી
 સરકસની રાત પછી મરવુંજ આવ્યું હતું. તકલીદ ખુખસુરતીપર
 મરવાવાલો જે પોતાના જૈફ આપને તેની સેવટની ધડીઓમાં વટીક
 આટલી આસાનીથી વીસારી આપી શકે તેને માટે માન ને હેત તે
 કોણને રહે ને કેમ રહે? વળી તેનું લખાડપણું એજ અને એકજ
 ન હતું. તે ફેનીને દગાબાજ અને જુડો પુરવાર થયો હતો, જે
 ફેનીનાં બલામાં બહુ માનનાર તે ભક્ષા જરથોસ્તી માટે ઝેર જેવુંજ
 જણુન હતું. સામટી રીને, તેથી, જાત્રને ત્યાંથી વાડ્યા તદ્દન ઉંચે
 અને અને તે જવાન માટે ધણું ઓછું મત લઇનેજ બાહર પડ્યો
 તે માટે આપણે કરીજ રીને અજગ થઇયું નહીં.

જલ, ખીજ હાથપર, પોતે ઓછો દુખી ને કમતી જામમાયલો
 ન હતો. તેના મુરખીનાં મોહોતનો એકજ અફસોસ તેને ન હતો.
 તે હેતવંતા આપની આખીર પળોમાં તે પોતે ગેરહાજર હતો તે
 ખ્યાલની નામોશીથીજ તે હાલમાં હવે છેક અધમુવો થયો હતો—
 અને તેમાં પેલાં વીલની રાહે પોતે ભીખારી થઇ ગયલો હોવાનો
 સંતાપ તાજરતોય તેની પુઠે પડ્યો હતો !

તેને પોતાને પૈસાની પરવાહ કે મોહ ન હતો. તે પોતાને
 માટે એ મોહતાજની ઝાઝી ગણના નહીં કરતો હતો,—પણ અરે,
 જી—રોજને પોતાના મેહેલ જેવાં મકાનમાં દમાગથી લઇ જવા ને
 તે અજબજેવી ખુખસુરતીને તેના વર્ગનાં શ્રીમંતોની દુન્યામાં મગરૂરી
 સાથે રજુ કરવાની તેની ઉમેદો કેવી એક લેહજમાં ભાગીને સરયામ
 બ્રષ્ટ થઇ ગઇ હતી? તે વાતથી તે હદ વનાતો દુખી થતો હતો.

તે ગજવાંમાં હાથ નાંખી ઉંડા વિચારમાં ભ્રમીત ખ્યાલો સાથે
 અવલ તો પોતાના ઓરડાનાં એકાંતમાં દિવાના સરખો દોડ્યા
 ને ભમ્યા કીધો. તેને જ્યારે ધણું કરવાનું હતું ને ધણી
 તાકીદથી કામ લેવાનું હતું ત્યારેજ તે સુનોસાવજ ને એહેરો
 બેબાખરો બની ગયો !

અંતે તેણે ટાઇમટેબલમાં ટ્રેન જોઇ લીધી. ૧૦ ને ૨૦ ની એક ગાડી તેને આમદાદ પેહેલાં ઘેર પુગાડે તેવી હતી, અને ફેની હોમત હારી ન જાય માટે તેણે પોતે સહવાર પહેલાં ઘેર આવી પુગવાની ખપ્પર આપવાનો તેથી તરત એક ખાસ તાકીદનો તેણી ઉપર તાર મોકલ્યો. અવગત, તે જોઇ શક્યો તે તાર ખંડાલાથી ગયેલો જોતાંજ ફેનીને વધતો ઓછો વેહેમ પડવાનો, કેમજે તે તો તેને નિલગીરીઝમાંજ રહેલો હતો તુલક માનતી ને જાણતી હતી; પણ તે છતાં તે પાપદસ્તક્રિયા વખતે હાજર થનાર ને આવી પુગનાર હતો એમ જોતાં તે અની ધણી હોમત પાંમશે એ તરત સહમજતું હતું, અને તે સધ્યારો મોટો હતો. હવે તેને તો અધું ખરેખર તે માહબુબ આગળ ભેદ ખોલીને કપુલ કરી દેવુંજ હતું, તો પછી તેણીના જોમ કે વસવસામાં તે શું ડરી જવું હોય ?

—:~:—

પ્રકરણ ૩૩ મું.

તેણે ગાડી પોણાદસે તૈયાર કરવાનો હુકમ આપ્યો. ફક્ત બિછાં-થુંજ બાંધી લેવાનું હતું. તેનાં કપડાં ચપડાં ને બીજો અસમાન્ય તો બધો બીજાં છ જાલને પુરો પડે એટલો બધો હતો તેના મુંબા-ધના બંગલામાં બેથુમાર મોજુદ હતો.

પેલા હાથપર છ—રોજ પોતાના ઓરડાનું બારણું ચંદરથી બંધ કરીને ઓરડામાંજ ભરાઇ રહી હતી, અને ખાણાનો બીજો ઘંટ થવા પછીજ તે, નોકર નફરોમાં માહું ન લાગે માટે, જેમ તેમ જીવપર જોરાવરી કરીને બાહાર આવી. તે તદ્દન શીકડી, મરેહાલ અને હદ વનાની ઉદાસ હતી.

જાલ તેને સામો જમ મલ્યો.

“કેટલો વાર, વાહલી !” તેણે કપડાની ઢપે કહ્યું. “હું ત્રણ ત્રણ વખત તારાં બારણાં પર ટકોરા મારી ગીયો !”—અને પછી અત્યંત ઉદાસ વૃત્તીથી વધાર્યું, “તું જાણેછ જીગર—મારા પપા બિચારા અંતે બેહેસ્તમુકામ પામ્યાછ તે ?”

છ—રોજ જવાબમાં કશું ખોલી નહો.

“હું વાહાડયા સાથે વાત કરતોતો તેવામાંજ એ ખોહારીના અજબનો તાર આવ્યો,” જલે જરી રાખ્યું. “વાહાડયો તો તરતજ પોણા સાતની ગાડી કંચ કરવા ઉપડી ગીયો તેથી તુંને મળવાનું બી રેહી ગીયું, અને હવે હું દસને વીસની ગાડીમાં જઈંચ.”

જી—રોજી હજીએ કશું બોલી નહીં !

જી—રોજી હજીએ કશું બોલી નહીં, અને જલ મનથી ધણેજ તાજુચ થયો. લગન તોડી નાખવાની વાહાડયા સોલીસીટરની પાપ-ભરી દરખાસ્ત એ મનોહર પરણેતરે સાંભળી હોએ, ને તેથી તે રીસાયલી અને ઉદાસ હોએ એવો તો એકે ભય કે દુરનો સ્વપ્નોખી તે વહાલા જવાનને થયોજ નહીં; કે જ્યારે ખરેખર તો તે બાળાનાં તનખદનમાં જવાલાજ જલતા થયા હતા ! “એ ગામચય બોચ,” “એને લાંબી સહમજ કે પોહિંચ હોએ એમ દેખાતું નથી,” “એની સાચનાં લગન કાએદાની કોઇ બારીકીનો આધાર સોહધીને તોડી નાંખવાનું જરાખી મુસ્કીલ થવાનું નથી,” એ મકસદતું તે સોલી-ટરે કહેલું બધું હાલમાં હજી પાછું ને પાછું તેના કાનમાં વાગતું રહ્યું હતું, ને ત્યારે તે ભયંકર ભણકારાએ દરમ્યાન કેમ તે જખાંન બોલીને પોતે એવા એક અધરખી ખાવંદ સાથ વાત કરી શકે ? કેમ તે તેના વાલીદનાં ગુજર પામવા બાએ વટીક દીલ બોલીને દીલાસાનું તેને કશું કહી શકે ? તે તો એમજ માનતી ને સહમજતી હતી કે જલ પોતે બી એ દોજખી દરખાસ્તને એકમત થયોજ હતો. તેણે જલનો જવાબ સાંભળ્યોજ કયાં હતો ?

“શું છે, જી—રોજી, તું કંઈજ બોલતી નથી ?” જલે તેને નહાનો નરમ નાજુક સુવાલો હાથ પોતાના હાથમાં લઇ પ્યારથી પસવારવા જતાં પુછ્યું; “કેહે મને, વાહલી, તું કંઈ ખીમાર થઇછ ? પપા ગુજરી ગીયા તે વટીક સાંભળીને તું ખામોશ કેમ રહી શકેછ ?”

તેણીએ પોતાનો હાથ એક ઘાટકી અછાત સાથે તેના હાથ-માંથી છટકાવી નાખ્યો.

“મને કંઈજ પુછો ના, જલ; મને મુતલગ બોલાવો ના,” તેણીએ જવાબ કર્યો, —અને તેનાં તે બોલવામાં ગુસ્સા કરતાં બી કાકલુદી વધારે હતી ! “મારા જીવને સાર નથી—મને મારે મારજે મરી રેહવા દેઓ.”

જાલ હેરત થયો ને હેરત રહ્યો.

“વળી એ શું ઘેઝાપણું અચમુચ તારાપર ગાલેખ આયુંછ, છ-રોછ?” તેણે મોટી તાજીખીમાં પુછ્યું, -અને પછી એ રસણું તેનાં ત્યાંથી જવાનાં પરીણામનું જ હોવું જોઈએ એમ માની લેતાં તેણે જોરાવરીથી નેણીને પોતાની ગાદમાં ખેંચી લીધી, ન હેતથી ચુમીઓ કરી.

ઓ, શું તે છેલ્લું જ હતું? છ-રોછને તો એમજ લાગતું હતું. તે હવે પાછો આવનાર નથી ને કાંઈ ખી કાયદાની ખારીકી સોહધી કાઢી તેને રવડાવી દેતાં હવે તે ફેની સાથેજ પરણવાનો હતો એવો તે અભાગણી છોકરીને પુરતો સંદેહ ખરપા થઈ ચુક્યો હતો.

“હું જલ્દીજ પાછો આવશ-તું જોજે તો ખરી!” જાલ હીંમત આપતો હતો. “કદાચ ચારમની રાત્રેજ આવતો રહેવશ. મને તારા વગર જરા થઈને ગમવાનું નથી તો!”

તેઓ જમવા બેઠાં, પણ તે બધું મન મનાવાનું અને જુઠો દેખાવ કરવાનું જ હતું. બેમાથી એક ખી બુકબાચકો ખાઈ શક્યાં નહીં. મોટા શેઠ ગુજરી ગયલા હોવાથી ગોસ્તું નહીં ખપવાનું કારણ ખતાવી તેઓ અણમણ્યાંજ ઉડી ગયાં, અને ભરેલી ડીશીસ એમની એમ પાછી રાંધણીમાં ગઈ.

તેઓ, તે પછી, દોઢંગ રૂમમાં પાછાં ફર્યાં, ને તેટલાં તો વખત જાણે પાણીના રેલા માફક ધસડાઈ તણાઈ ગયો, અને ગાડી તૈયાર હોવાની આદમીએ આવીને ખબર આપી.

જાલ કાંઈ સમજીજ શક્યો નહીં. વળી છ-રોછને એ શું અજળ જેવું જહાઈ આવી ગયું હતું, અને એકાએક તેનાં આવાં મોટાં દુખને વખતે કેમ તે એટલી ઠંડી, સુસ્ત, બેકદર ને બેદરકાર થઈ ગઈ હતી તે વાતે તેને ઘણો ગુંચવાળો ને અતી ઘણો અજળ કર્યો.

“છ-રોછ,” તેણે મોટાં દુખથી કહ્યું, “એવી વખતે ખી તું એમ કરે તો મને કેમ જવા ગમે? મારી પર આજે આવું મોટું દુઃખ આવી પડ્યુંય તેટલો તો ખ્યાલ કર?”

પણ તે મનાઇ શકી નહીં, અને જલ ત્યારે કપાલ કુટી તેને
‘જેમ તેમ બગલગીર થઇ, આંસુઓ નુછતો, બાહાર પડ્યો. તે તો
બેઠી હતી ત્યાં મીનનાં પુતલાં પેરે બેસીજ રહી.

ત્યાં બાહરે ગાડી આગળ તે વિદાય થતા શેઠને વળાવા નોકર
નફરોનું એક મેજરું એકઠું મળ્યું હતું. તેમાં પેત્રો અનુત્તર બટલરખી હતો—
પેત્રો કે જે, વાંચનાર યાદ કરશે કે, કાલીયા કાલીનાં પીઠાંમાં જલ
તરફથી બચાવમાં ધરડા ફલાળ્યા સાથે કળ્યો કરી આવ્યો હતો.
તેણે આવીને તે પોતાના શેઠની બાંહેધરી કરવાની “બાહરી”ની
વાત જલને કહી હતી, કે જ્યારે જલે ફરીથી તેનો એવા હલકટો
વચ્ચે બચાવ કરવાની તેની સામી મના ફરમાવી હતી, અને તે
ડોસાનો પોતેજ કાંઈ “રસ્તો કરી નાંખવા”નું ધણું ઝનુનમાં કહી
દીધું હતું—એવી રીતે કે બટલર અનુત્તર પણ જરા તરા તરખાયો ને
દધ્યો હતો કે તેનો શેઠ કંઈ નવું જીનું કરી નાંખવાનો હશે
કે કેમ ?

અને એતેજાક હવે થયું એમ કે સહસે જલની બ્રાહ્મણ
બાદણું ઉઘાડ્યું ને તેણે પાવરા પર પગ મેલ્યો ત્યારેજ તેને પાછું
મન થયું કે તેની જી-રોજી તેના ગયા પછી શું કરતી હતી તે
તેણે છુપ્યો જઈને એકાદ નજરે એકાદ પણ જોઈ આવવું. એથી
તે નોકરોને કથુંબી કહયા વના ગાડીમાં ન બેસતાં બાગનાં અંધારામાં
થઈને એકદમ પાછલી મેર દોડ્યો, ને ચકરાવો લઈને ક્યારાઓ
અંધારામાં બેપરવાહીથી કચડતો તે દ્રાઈંગ રૂમની બારી ભણી ગયો.

તે કાચની બારીઓ ખંધ હતી, ને તેમાંથી તેણે છુપીને તેની
જી-રોજીને સોફાપર ઉઘે મસ્તકે પડીને હજી બી રડતી જોઈ. આથી
તેનો જીવ બળી ગયો. તેને એ જોતાં એટલું તો લાગ્યું કે કેટલીક
મિનીટ સુધી તો તેણે સરયાંમ હેમક બેફામીમાંજ એ તમાસો
જોયા કર્યો !

તેને બેઅખતયાર જીસ્સો થયો કે તે મોટો સલંગ કાચ
ભાંજીને તે દ્રાઈંગ રૂમમાં પાછો કુદી પડે, ને “તેની જીદાઈનો”
એ મુજબ શોક કરતી તે મીઠી મધુરીને પોતાની જોરાવર બાથમાં
સમેતી લીએ; પણ નહીં તેજ પળે તેની વધારે ગંભીર ફરજની તેને
જીવસતોસત યાદ થઈ. ટ્રેનનો વખત છેક માંથોમાંથ થવા આવ્યો

હતો, ને એ છેલ્લીજ ગાડી હતી. 'જે એ તે ચુક્યો તો સહવારની ઘેહેસારણાંની ક્રિયામાં તે પોંદ્યેજ નહીં, અને ત્યારે નખ્ખોદ !' ત્યારે ખેંધજતીની હદ ક્યાં રહે ? આ ખ્યાલથી 'શુ-રોશ માટેનાં' પોતાની છાતીમાં ઉમરાઇ આવેલાં હેતને એક સુકકાં દ્યકાંથી જોર જીલમ સાથે છાતીમાંજ પાછું દાખી દઇ તે એવી કોઇ નખખાઇથી બચવા ને બાઝ આવવા, જાણે ભુત પુઠે પડ્યો હોય તેવી ગભરાયલી અદાઓ સાથે, તે તરફથી એકદમ નહાડો. તે વળી પાછો કુડાંઓ ને ક્યારાઓનો અંધારામાં પુરતી ખેપરવાહીથી કચડાંણુ કાઢે તો ગાડી આગળ જ્યાં નોકરો તેની એ અજખજેવી ગેરહાજરી માટે તાજીય થતા હજી સુધી ખોટી હતા ત્યાં આવ્યો, ને હવે ગાડીમાં ખેસી ગાડી એકદમ ને યાહોમ હાંકવાનો તેણે હુકમ આપ્યો ! એ વખતે તેનો હાથ લેવાયલો ને ઉસ્કેરાયલો ગભરાયલો હતો, અને એવું તે એ શું થયું હશે તે માટે તે બધા નોકરનફરો-હેડ બટલર અનુન સુદ્ધાં—ખજખ થયા વના અલખત રહી શક્યા નહીં.

—:—:—

પ્રકરણ ૩૪ મું.

શુ-રોશ મોહોત માંગતી હતી ! તે તો પરણી ને પરણી પોતાને ઠગાએલી જાણતાં હરદમ મોહોતનીજ આરજીમાં જીવતી હતી તે આપણે આગળ પણ દમ બ દમ વાંચી આવ્યાં છીએ, ને હાલમાં આ હીણભાગ્ય રાત્રે—જ્યારે કે તેણીએ તે લગન તોડી નખાવાની યોજનાઓ થતી સાંભળી હતી, અને તે પછી નહીં ધારેલો તેનો ખાવંદ તેને એટલો ઉતાવલે છોડી ગયો હતો ત્યારે-તે, વધારે ઉલટમંદ, મોહોતની મીડી ગોદની પનાહભરી ઓથનીજ આરજી કરતી પડી હતી !

તેણે જાલની ગાડી ધસારાખંધ ઉપડી જવાનો અવાજ તે જ્યાં હતી ત્યાં સાંભળ્યો હતો, અને તેની સાથેજ જાણે તેણીનો પ્યારો જાન આખર થઇ ગયો હતો, “મુઝ હું પણતી અદરાતી !” તેણીએ કક્લાટ કર્યો; “હું મરીજ કાંએ નહીં ગેઇ ! ઓ, હું મરીજ કાંએ નથી જતી ?”

તે એક શાંત અને શીઠા રાત્રી હતી. નોકરો વગેસગે થયાં હતાં, બધાં સુઇ ગયાં હતાં—સિવાય કે આગમાં બમતા છોડી મુકેલા

મોટા ચોક્કામાન કુત્રાઓ દરેક ઓળાથી ચમકીને મોટે સાદે બસવાનું રાખે કરતા રહ્યા હતા. તે વતરાગે તે શિથીલ રાત્રીની શાંતામાં ખલલ કરનાર ખીજી એકે તત્વ મેળુદ ન હતું.

જી—રોજ તેના ઓરડામાં લપેડા ખાતી અને ઘસડાતી ફસડાતી સુવા ગંધ હતી, પણ તેનાં કરભાગ કરતાં મગજે નિંદ્રાદેવીને નહસાડીને મેલી હતી, ને મધરાત થઇ ગયલી હોવા છતાં હજીએ તે પોતાનાં સુખકારક બિછાંણાંમાં જગતીજ પડી રહેલી હતી. એવામા અચપ્પચ તેનું બારણું થોકાયું—અને તે ચમકી ઉઠી. તેણે બાજુમાં સુતેલી આયાને તરત જગાડી, અને પોતાનાં બદનપર સાડી ફેંકી લઇને બારણું ખુલાવ્યું.

ત્યાં બાહર નોકર નફરોનો એક રસાસો એકઠો થઇ ઉભો હતો. તેઓ સનાનના સમાચાર લાવ્યાં હતાં. તેમને જોતાંજ જી—રોજનું લોહી તેનાં બદનમાં ફરતું જાણે બાંધાયું.

“એ શું છે?” તેણીએ મોટી ફાલ બાધ પુછ્યું.

“ઘણું ખુરૂં થયુંછ, બાધજી,” અનુન બટલરે ઉડી ગમ-ખારીથી કહ્યું. “નહીં ખોલી શકાએ ને નહીં માની શકાએ એટલું બધું ખુરૂં થયુંછ.”

“અરે પણ શું?”

“તમારા મોટાબાવા ફલાખાનું કોઇએ કરપીણપણે ખુન કરીધુંછ,” તેણીને જવાબ મળ્યો,—અને અસહ્ય ગભરાત ને તાજીખીની એક ચીસ સાથે જી—રોજ છત્તાંગ મારી બિછાંણાંમાંથી બાહર આવી.

ગભરાત વધી પડ્યો. તે આખું ઘર ઉઠ્યું ને જગ્યું. ઘણાજ અજ-ચપ્પ સંજોગોમાં એ ખુન છેક મોટી રાત્રે પકડાયું હતું. તે રાત્રે કુત્રાઓનું ખમેરું નહીં સહન થાએ એટલું બધું થયું, ને તેમનું બસવું—જાણે ફર ચાલેના સોહોર મચ્ચારાનુંજ હોએ તેમ—દ્રાધંગ રમતી પાછલી વીંગ તરફથીજ સંભળાતું હતું, આથી પેલા બટપટયા અનુનને કાંઈ અજબજેવી ચટપટ થયા કરી, જેથી તે મસાલચી મહમદને અને દરબાનને લઇને ફાણસ સાથે અતે બાગમાં ઉતર્યો—અને ઓ ગજબ, તેઓ ફલાખાને પોતાના ઓરડામાં દારનાં બેચાર કોપટાં ચઢાવી પેહેલી રાતથી સુતેલો માનતા હતા તેને બદલે તે તો ત્યાં દ્રાધંગરમતી બારી નજીક બાગમાં લાંબો છર પડેલો હતો.

તદન દેખીતી રીતે તેનું કોષ હેરેમંદે ખુન કરેલું હતું ! તેનાં ગલાંમાં રૂમાલનો ફાંસો આપીને કરપીણપણે કોષએ ટોટા ભયડી મેલેલો હતો, ને તેને ગુંગળાની મારેલો હતો, કેમજે ગલાપર નખરયાં ધણાંજ પ્રગટ પડેલાં નજરે આવતાં હતાં તે તરફના ક્યારાઓ ને કુંડાઓનો ખી અધો કચડ્યાંજ નિકળી ગયો હતો— અને અન્તરે મોટા ગભરાટમાં યાદ કર્યું કે તેનો શેઠ એ ડોસાનો “રસ્તો કરવા”નું કપટનાં ઝનુનમાં તેના આગળ બેઠ્યો હતો એટલુંજ નહીં પણ તે રાત્રે વળી ગાડીમાં બેસવા આગમ્ય તે એજ તરફ અંધારામાં દોડ્યો હતો, ને પાંચદસ મિનીટમાં બખી ખાધેલો જેવો માહ ગભરાત વચ્ચેજ ગાડી તરફ પાછો આવી મુંઝામ જવા ઉપડી ગયો હતો ! !

તે ડોસાની લાસને પોલીસવાલાઓ આવ્યા પછી ઉપાડીને ખંડામાં લાવવામાં આવી, ને તે વખતનો જી-રોજીનો સંતાપ ને કકલાત ધણે દીલ જખમાવનારો થઈ પડ્યો હતો. તેને એ મરનાર ડોસાપર અજબજેવું હેત આવતું હતું. તે છેલ્લાં છેલ્લાં પોતાની ચાલથી કાંઈક તેણીને અકારો થયો હતો ખરો, પણ તોખી સામગ્રી રીતે તે તેણીને માટે એક મીડી માવીતરથી અધીક હતો કેમજે હીણભાગ્ય જી-રોજી તેનેજ ઓથે આખી જીંદગી ભર ઉઘરી હતી

તે જેણે કર્યું હોય તેને માટે હીચકાઈં તોપણ એક અતી આસાન કાર્ય હતું. ફલાખા જેવા મરીયરી રહેલા ડોસાને ગુંગળાવી ને ટોટા પીસી મારી નાંખવાનું કામ કરીજ રીતે મુશ્કેલી ન હતું, ને એવા દયાહીણ કરપીણ કે જેણે એ બચ્ચાં જેવા બેતાકાત ડોસાને એમ વગર દયાએ રેંહસી નાંખ્યો તેના ઉપર જી-રોજીએ કહવાનો એક વરસાદ વરસાવ્યો.

તે બિચારો ડોસો ધણી તાણુનોડથી મુવો હોય નેમ તે ખુદાના મોહોતમાં વટીક ડોલા ફાટી ગયા હતા. તેના હાથની ટાપટ મુઠીઓ વળી ગઈ હતી, અને તેને માંથે લપેટવાનો ચુંદરીનો મોટો રૂમાલ કે જેનો તેનાં ગલાંમાં ફાંસો નાંખવામાં આવ્યો હતો તે ધણેક ઠેકાણેથી ચીરાઈ ગયેલો મળી આવ્યો હતો.

દાદાખાઈ ચીનાઈ જે જી-રોજીના માસ્તર તરીકે આવ્યો ને રહ્યો હતો તે બાપ જેવો ખુબ્બો આ એણ વખતે ધણે કામ

આવ્યો. ધરમા “માતીદા” તરીકે આગેવાન તેજ હતો, ને તેણે ઘણું જરૂરી હોડ પોંદ્યાડી. પોલીસનાં માણસો ઉપરાંત તખીયને બી તેણેજ બોલાવ્યો, ને સરખ્યન મેજર કૉલી જે તે વખતે તે તરફ રહેતો હતો તેણે આવીને જીંદગી કેટલાક કલાકોથી ખતમ થઇ રહેલી હોવાની—દીસ્તુંજ હતું તે મતલબની—આતમી આપી.

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૫ મું.

પોલીસે રાતોરાત ઘણી બારીક જુસ્તેએ કરી. તેઓએ જોયું કે ડરોઇંગ રૂમની પશ્ચીમ તરફની વીંગ આગળ જ્યાં ખૂન થયું હતું તે તરફના ક્યારાઓ અને કુંડાંઓનો બધો કચડાણ નિકળી ગયો હતો, અને ત્યારે સત્તામાંલાઓ પેહલાં તો એવાંજ અનુમાન ઉપર આવી શક્યા કે ધરના શેઠની ગેરહાજરીનો લાભ લઇ કોઇ બદમાસો ધર છુટવાના એરાદાથી ડ્રોઇંગ રૂમની બારીને રસ્તે ધરમાં ઉતરવા બાગમાં દાખલ થયા હોય, અને ફલાખાતું બી એજ વખત તે તરફ આવી લાગવું થયું હોય, કે જ્યારે હોમતોજ થઇ પડવાથી સ્વબચાવમાં તે ખુરાઓએ એ ડોસાનો ત્યાં ને ત્યાં જવ લીધો હોય. ફલાખા મજકુર રાત્રે ધર ક્યારે આવ્યો હતો તે કોઇ જાણતું કે કહી શકતું ન હતું. તે ખુદો અત્રે આવ્યા કેડે હાલહવાલ થઇ જવા પછી તેનો કોઇ નિયમજ ન હતો. રાત્રે તે બે ભાગ ખાવાની બી દરકાર નહીં કરતો હતો, ને મોડો વેહલેસો આવીને પોતાના એરડામાં જઇ ગોઠું મારી જતો હતો. કોઇ વખત તે છ વાગતામાં બધો થોડીને ઘોંટણવાસો લેઇ લેતો, ને કોઇ વખત વળી રાત્રે દસ બાર વાગે બી આવતો. કાલીઆ કાલીનું પીઠું છેક મોડી રાત્રે બંધ થતું ત્યાં બેસી રહેતો, અને નહીં તો વળી હાથમાં એક મોટી ડાંધ લેઇને મોડી રાત્રે બી ફરતો ફરતો એકસો અથવા પોતાના જેવા બોરયા ખાપરંયાઓ સાથે બેવડાંની ખુમારી ઉતારવા છેક “રીવરસીંગ” સુધી ચાલી જતો, ને ત્યાંની ઠંડી હવાની લેહેકીની લેહેર ભોગવતો કોઇ પથરાની પાલ પર છેક મોડી રાત સુધી બેસીને વાત કર્યા કે ઝુકાયા કરતો. એવી હાલતમાં નોકરોએ તેને અનેક વાર જોયસો હતો, ને અનેકવાર દરમાંને મોડી રાત્રે બી બારણું ઉંધાડી તેને ઘેરમાં લીધો હતો. ટુંકમાં, ફુલપાણ કે જે નિલગીરીઝ ખાતે તો તેની જીંદગીનોજ એક ભાગ હતો તે પરથી મરતે દાહડે

દીલ તમામ ઉઠી જવા પછી તે છેક અસાધારણ હૃદ સ્થિતી અનિયમીત શ્વેદી ગુળરતો હતો, અને પરીણામમાં મજકુર ખુનની રાત્રે તે ધર આવ્યો હતો કે નહીં તે કોઈ જાણતું કે કહી શકતું ન હતું.

પણ દેખીતી રીતે તે ધર નહોતો આવેલો હોવો જોઈએ, કેમજે ખુન બાહાર બાગમાં થયું ને બટલર ને મસાલ બારણું ઉઘાડી દરબાન સાથે તેહકીક કરવા બાહાર નિસરવા ત્યાં સુધી તો ઘરના સઘળાં બારી બારણા સુવા પેહલાં જેમ દરબાને ચોકસાઈથી તપાસીને બંધ કરેલાં હતાં તેમ બંધજ હતાં. એ ઉપરથી સેહેજ સમજાતું હતું કે જો પોલીસનું અનુમાન ખરું હોય તો તે મોડી રાત્રે ધર પાછો ફરતાં ઘરપર દરોરો પારવા આવેલા બદમાશ કે બદમાશોના સપાટામાં આવી ગયો હોવો જોઈએ.

પણ નોકર નફરો તેમની ખાનગી ધુસધુસમાં પોલીસના એ અનુમાનને સુતલગ એકમત ન હતાં. તેઓ તો વળી કાંઈ બીજું ને જુદુંજ ધારતાં હતાં, ને તેમને તે મતનાં જનાવાના બાતેનમાં પેલો બટલર અનુન વધારે કરીને હતો. અને તેઓ ત્યારે શું ધારતા હતા ?

તેઓ પોતાના જવાન શેઠ જલનેજ આ ઘોર કરમતો ખાત્રીપુર્વક અપેરાઈ માનતા હતા !! તે મરનાર ડોસાપર એ જવાન શેઠ્યાને જબરો દાંત હતો તે સઘળાં જાણતાં હતાં, ને અનુનને નો તેનો “રસ્તો કરી નાંખવા” નું તેણે પોતે દાંત કચકચાવી જુસ્સા ને કપટનાં ઝનુનમાં—છેક તે ગોટલું ડરી જાએ તે કીસમે—આગળ એક વાર કહ્યું બી હતું તે એ ગેપાઉં હજી છુલી ગયો ન હતો. વળી તેજ રાત્રે ગાડીમાં બેસવા આવતાં વિચાર ફેરવીને જલ એકદમ બાગના એજ બાગ તરફ દોડ્યો હતો, અને કોચમેન, સધસ ને બીજા બધા ત્યાં તેને વિદાય થતો જોવા જમા થએલાં નોકરનફરોની ઘણી અજબબી વચ્ચે તેઓને પાંચ દશ મિનીટ તપાવીને પછીજ તે હૃદ વગરનો ઉસ્કેરાયલો ગાડી તરફ પાછો આવ્યો હતો, ને ગાડી ચારે પગે મારી મુકવાનો તેણે હુકમ આપ્યો હતો તેજ, અનુનની બાંહેધરી ને આગેવાની હસ્તક તે “સમજદાર” મંડળે પોતાની જુરી ભરીને છુપો ચુકાદો આપ્યો કે જલને ખુની ઠરાવાને કાંઈ કમ જખાની નહોતો હતી !

હયાં ધ્યાન રાખવાનું છે કે અનુન ખાસ કરીને દીલનો મેલો ન હતો, તેને જલ સામે કશુંજ કપટ હતું નહીં. તેનેજ નહીં પણ 'કોઇ બી નોકર ને તેમના એ ભલા જવાન શેઠ માટે જરાએ અભાવ ન હતો. તેથી ઉલટું તે બધાં તેને ખરાં દીલથી ચાહતાં ને માન આપતાં હતાં, પણ હાલ મામલો એમ એકદમ ઉલટાઇ એટલા માટે ગયો હતો કે આ બચ્ચાં જેવા ખેતાકાત ખુદાનો એમ હીચકારાપણે જીવ લેવાનું કરપીણપણું તેઓને કોઇને મુતલગ ગમ્યું ન હતું. ફલાખા ખુરો તો હતો; તે ચીરડાઉ, ચીઠડાંકાડુ ને કન્યાખોર થઇ એ નોકર મંડળને બી ધણો સતાવતો ને પજવતો હતો, પણ તેથી તેને આમ મારીજ નાંખવામાં આવે તે અનુનનું પ્રમાણીક દીલ તામોશ કરી શક્યું નહીં, ને તેથી તે એકદમ જલની વિરુદ્ધ થઇ જતાં તેણેજ તે કીસમે બીજા બધાંને એક પછી એક પોતાના વિશ્વાસમાં લઇ એ મુજબ તેના સાંમે ઉશ્કેરીને બંભેરી મેલ્યા હતાં !

મગર હજી પોતાની એ જુવાની ને એ આનગી અનુમાનો તેઓએ પોલીસ કને હીંમતથી જાહેર કર્યાં હતાં નહીં. તેઓ હજી તો શું થાએ છે તે માંજણુ જોતાં ખોટી હતાં, પણ કોઇ નિર્દોશ પર કાંતી આવે તો પછી ચુપ બેસવું નહીં, ને “ખરી હકીકત” ખુદાની રાહે ગમે તે થાએ પણ હીંમતથી જાહેર કરીજ દેવી એમ તેઓએ એકમતે ઠરાવ્યું અને ચુકવ્યું હતું !

વળી એમ ઠરાવાનો સબબ બી અવગત જોરાવરજ હતો. પોલીસે જોકે 'પેહલાં તો કોઇ ચોર બદમાશોનું અનુમાન ઉપર મુજબ રજુ કર્યું, પણ વળતે દિવસે સહવારે મરનારની લાશપર પંચનામું (જુરી) ભરાવાનું હતું તેથી બને એટલી બીજી ખાતમીઓ બી તે લોક એકઠી કરતાજ રહ્યા હતા. હવે એ જાતની તેમની તપાસ ને તેહકીક દરમ્યાંન માલમ પડ્યું હતું કે ફલાખાને પેલા પારસી માલી રત્ના સાથે મુતલગ બનાવ ન હતો, ને તેઓ વચ્ચે લગભગ રોજની મારામારી ને ગાલાગાલી ચાલુ હતી, એ ઉપરથી રત્નાને તુરતવેળાં પોલીસે શક પરથી પહરેજ કર્યો, ને તે બિચારાએ ગમરાતમાં પડીને “આતશ બેહેરામ પાદશાહ” ના વિગેરે મોટા મોટા કસમેથી પોતાનું તમામ નિર્દોશપણું જાહેર કર્યું, એટલે નોકર મંડળની દીલસોજી તે ગરીબ બાગ્યાન તરફ સ્વભાવિક રીતે ધણી ઉશ્કેરાઇ ગઇ. તેઓ તો જાણતાંજ હતાં કે “ખરો ખુની” કોણ હતો, તો પછી કેમ તેઓ

આ બેચુન્હાને એમ નાહક વગર વાંકે ફસી જવા ને ફાંસી જવા દે ? એ મુજબ વક્તે દિવસની જુરી આગળ અનતુનની આગેવાની હેઠલ જરૂર પડે તો જલ પોતેજ એ ડાસાનો ખુની હોવાનું જાહેર કરી દેવાનો, તેથી, તે બધાં બેબદામનાંઓએ મુસ્તકીમ એરાદો કર્યો હતો।

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૬ મું.

અને ૭—રોજ પોતે ? વાંચનાર તાજુબ થશે કે તે તનોમન મધુરી બાળા પોતે પણ ખાનગીમાં ને એકાંતમાં પોતાના મનથી એજ ગલીય અતુમાનપર આવી થોળી હતી । નહીં કે નોકરનફરોનો તે એરાદો અને અતુમાનો તે પોતે જાણતી હતી, પણ તેણીએ ભરાઇ છુપાઇને જાણને એ તેના જૈફ મોટાળા બાળે એકલો એકલો બી એક દીવાના તોરથી પટપટો એવો જાગજા સાંભળ્યો હતો, અને મરનાર માટેના તે વાહલા જવાનના હદ વગરના અભાવ ને અણુગમાથી તે અત્યાર આગમયમા પુરતી જખમી થઇ ચુકેલી અર્ધ દીવાની છોકરી એવી હદ સુધી માહીર ને માહીતગાર હતી કે તે પોતે પણ જલનેજ એ ઘેર કરમનો કરપીણ અપરાધી મનથી જાણતી અને મનશનીથી માનતી હતી !

તેણીએ, તેથી, જલપર એ ધુરા જનાવ બાળેનો તાર વટીક કરાવા કે કાગળ વટીક લખાવા દીધાં નહીં. તે પોતાના બુલ્નેર્ગ વાલીદના મોહોતના સળખે અત્રેથી ગયો હતો તે એ નવાં માહે-તમના સમાચાર જાણતાં પુરો “ગભરાઇ જશે” એવું જુહું બાંહણું ચીનાડ માસ્તરને આપીને તેણીએ તે ગ્રહસ્થને તાર કરતો રોક્યો એટલુંજ નહીં, પણ વળી કાંઇક અજબ જેવી ને તારીફ લાયક સમયસુચકતાથી કામ લઇ મુંબાઇનાં ન્યુસપેપરોને એવી કોઇ જરૂરી બનાવોની માહિતી આપનાર ત્યાંના એક એકલકોલ ખબરપત્રી વટીકને તેણીએ માસ્તર મારફતે બાલ કઢાવી પોતાની રૂબરૂ પકડી મંગાવ્યો, અને તેઓ ત્યાં છુપ્યાં રહેલાં હતાં માટે આ શીટનો મુંબાઇનાં પેપરોમાં જાહેર નહીં કરવા માટે તે નાજનીને તેના કને વિનંતીથી માંગીને પ્રામીસ વટીક લઇ લીધું ।

તેના એ બધાં ચાલુ મોટાં દુખમાં તેને એ એટલું બધું બાંધુ કેમ આવ્યું, ને તે ગામરેની ગોરીને એ એણે વખતે એટલી

બધી અકલ્પ વરીક કર્યાથી સુઝી તેજ એક અમળખી હતી, પણ જાલને તે જોડતી ધિક્કારતી તેટલીજ હજી બી બાતેનમાં આહતી બી હતી, જેથી તે આવા હીણમાગ્ય સંજોગો વચ્ચે અત્રે પાછો નહીંજ ફરે અને ફંસી નહીંજ પડે એ તે ખરાં દીલથી આહતી હતી. તે સારી રવેસે જાણતી હતા કે જાલ પોનેજ ખુની હોવાથી તેને એ ખખરમાં નવું કશું થવાનું નથી, કે જ્યારે હવે તે તેને મળવાજ આહતી ન હતી, અને તેથી તે ગયો તેવો, આ વાતની માહિતી મળવાના જવાબમાં, એક કે બીજા આહણથી પાછો ફરે ને ફંસી જાય તે જોવા તે માંગતીજ ન હતી.

મીસીસ થોમસન-પેટ્રી એક મા જેવી મેહુરખાન “ક પેન્યન” જે તેણીએ પોતાની નોકરીમાં રાખી હતી તેનો સાહરો ને સખ્યારો આ વખતે જ—રોજીને ઘણો મલ્યો. જાણે પોતાના વધારા સુધારા માટે નહીં પણ આ બયંકાર દુઃખમાં તેણીને મદદ થવા એક એજગેબી બસારતથીજ તે માહ્યુએ માસ્તર ચીનાઇને અને આ બધી મીસીસ થોમસનને પોતાની ખીદમતમાં રાખ્યાં હોય એવુંજ કાંઇ હવે તેનાં જીગરમાં લાગતું હતું। એ બેની બાંહેધરી ને દસ્તગીરી વગર આ હીણમાગ્ય સંજોગો દરમ્યાન તે સુંદરી વાએજાહાંન એકલી તે જંગલ વચ્ચે શું કરી શકતે? અરોસપરોસમાં પારસી કુટુંબો કાંઇ વસતાં હતાં નહીં, ને છેટે છેટે જે એકાદ બે હતાં તે બધાં માલેતુજાર હતાં. જાલ ને જ—રોજીએ પોતેજ તેમની સાથ પીછાંણ પાડવા કે તેમને મળવા ભેટવાની આ આગમચ કદી દરકાર કરી ન હતી, તો પછી તેઓને શી પરવાહ હોય કે તેઓ આ વખતે મદદ આવે?

હતાં જરથોસ્તી સીકકો એ બેદાદ તોરનો હર હાલ થઇ શકતો નથી એ આપણે ખ્યાલ રાખવો છે. બોહલુ દીલ ને દયાધરમ એ ખુલંદ અને પુરાતન જરથોસ્તી મહજબનું ગોયા બીજું નામ છે, તો પછી દાદાબાઇ માસ્તરે પાછળથી માંગેલી ને મંગાવેલી મદદ આસપાસનાં થોડાંક જરથોસ્તીઓએ દોડી આવીને પુરતાં પ્રમાણમાં ને ખરાં દીલથીજ આપી તે આપણને અજબ કેમ કરી શકે?

જ—રોજીનાં દુખનો ખ્યાલો તો એ બેખનાવથી જાણે છેક આંધા સુધી જાણજાણ તેને મન ભરાઇ ગયો હતો. તેનો ભરથાર

કામદાની કોઈ ખારીકીનો લાભ લઈ તેનાથી છુટો થઈ જનાર હતો, અને ફેની સાથે પરણનાર હતો તે દુઃખ શું ઓછું હતું કે ઓ પરવર !—તેણીએ કકત્તાટ કર્યો—આ નવી આફતનો પાહાડ તે ગરીબડી પર ગબડી આવ્યો હતો ? તે તેના મોઢાપાનાં ખુનના એ ખનાવથી તદ્દન કચડાઈ ગઈ, આજેજ થઈ ગઈ, હોસકરમાંકેશ ખની ગઈ !

તેણીએ પેહેલી હરોત્રની ગોઠવણો, ઉપર કેહવા મુજબ, છેક તારીફલાયક દેલાવરી ને સમયસુચકતાથી ચીનાઈ મારતર સાથે મત કરી કરીને કરી લીધી, અને પછી “રીએક્શન” થયું હોય તેમ તે હીંમત હારી એકદમ નિશોશ અને આજેજ ખની ગઈ. તે પોતાના મોઢાપાની લાશ આગળ ફાટેલે ડોલે કલાકોતક બેસી રહી, ને મોહોતમાં બેઠાને બચબીન બનેલો તે જૈફ એહેરો બેઠા કરતાં તે પોતે દુખ ને શીકરથી દીવાની થઈ જતી હોય એવુંજ તેણીને લાગ્યું ! ઓ, તે ભંયકાર રાતની સતાવણીઓ ! તે રાતની અસરો ને દેખાવો તેની જીંદગીની આખીર તક તેના મનમાંથી લુસાવાની નથી એમ તેણીને ખરાં દીલથી લાગતું હતું. તેની જવાન જીંદગીની જ્ઞેતાં-જ્ઞેતાંમાં તમામ ધુંલ વધી ગઈ હતી. પોતાનાં આશીરવાદ પામેલાં કુવારાંપણાંમાં તે બચ્ચાં જેવી રમત્યાલ ને ખુશાલ એક પતંગ્યાં સરીખું કુલ જેવું હલકું જીગર રાખી આખાં નિલગીરીઝગાં નાચતી કુદતી હતી, અને આ એકાએક નહીં ધારેલા ને નવા ફેરફારનો બધો કેવો ગજબ થઈ ગયો ? આ એકાએક શું થઈ ગયું કે જલ્લ જેવા એક ઠગારા પર મોહીત થઈ તે પરણી, ને પરણી ને પરણી જન્મોજન્મ સુધીની દુખીજ થઈ ગઈ ?

ખીજ સહવારે મરનારની લાશ પર સરેસ્તાનું પંચનામું ભરવામાં આવ્યું, કે જે આગમચ. અલખત, ઉપર કેહવા મુજબ પોલીસે ગરીબ અને બેગુન્હા રતનાને ગીરફતાર કર્યો હતો, અને તેનેજ હાલ મરનારના ખુની તરીકે કોરોનર સામે ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો; પણ તેનાપર અપરાધ લાગુ કરવા જેવી કશીજ પાધરી જીજ્ઞાંસી પડી શકી નહીં. રતનાએ મરનાર સાથેના મોટા ને જાથુકપા અણખનાવ બેતકરાર કબુલ રાખ્યો; તેણે એ ખી કબુલ કીધું કે અનેક મરત્યા તેઓ વચ્ચે ગંભીર બોલાચાલી ને ગાળાગાળી

વડીક થઈ હતી, પણ તેણે “આતશબેહેરાંમ બાદશાહ” નાં પાક નામના પવિત્ર કસમોથી કહ્યું કે તે ખુન તેણે કર્યું નથી, અને તેમ તે સરકાર માખાપને ખાતરજમા આપતો હતો ત્યારે તે જે બોલતો હતો તે એવી દેખીતી નિર્દોશતા ને સચ્ચાઇના ખારથી બોલતો હતો કે તેનું મામુલી બેગુન્હાપણું ગોયા તેના ચહેરાપર અત્યક્ષ વંચાતું હતું. વળી તે સાક્ષીઓ બોલાવી પુરવાર કરી શક્યો કે ખુનની રાત્રે તે તો લાનોલી ગયલો હતો, ને ઘણી મોડી રાત્રેજ પોતાને ઘર પાછો ફર્યો હતો;—અને ત્યારે કારોનરને તેને એ વાંક માંથી મુક્ત કરી “હાલ તો બાજુ ઉભો રહે.” એવો હુકમ આપ્યા વના જાણે ચાલ્યુંજ નહીં.

તે પછી બટલર અન્તુનની જીયાંની લેવામાં આવી. તે ગોટલું ઘણું ઉસ્કેરાયલો ને ગુસ્સે થયલો દેખાતો હતો.

તેણે જીયાનીમાં કહ્યું કે રત્નો તો તે સાંહાંજનો કામથી ફારેગ થઈ ધારા પ્રમાણે અમારે ત્યાંથી જતો રહ્યો હતો, ને રત્નો ખુની હોએ તે વાત તે પોતે જીનહાર માનતોજ ન હતો. કાંએ નથી માનતો તે પુછવામાં આવવાથી તેણે કહ્યું કે ખુન શેઠ બાઈ બાઈ જમીને પરવારીયા પછી થયું હતું, ને તે કુતરાંઓનાં ખખેરાંથી દરબાનને લઈને પાછલી વીંગ તરફ તપાસ કરવા ગયો ત્યારે ત્યાં કુડાંઓ બાગેલાં ને રોપાઓ કોમના પગ તલે તલન ચંપાઈ ગયલા તેણે જોયા હતા. તે જાલ શેઠી બી થયું હોએ, કેમજે રાત્રે મુંબાઈ જવા બંગલામાંથી ઉપડી જવા આગમચ તેણે ને બીજા બંધાં નોકરનફરાએ જાલ શેઠને એ બાજુ ઉતાવલમાં જતાં ને ત્યાંથી ઘણા ગભરાતમાં પાછા ફરતા જોયા હતા—એક હકીકત કે જેને અલખત, દરબાન મસાલચી ને એક બે બીજાઓએ પોતાની જીયાનીમાં ટેકા આપ્યો.

તે પછી જી—રોજને સાક્ષી તરીકે બોલાવવામાં આવી. તે શીકડી, ધુજતી, બીમાર, કાહેલી આવી. મીસીસ થોમસન તેને હીંમત આપી પોતાની સાથે લઈ આવી. તેણીએ અન્તુનની જીયાંની સાંભળી હતી, ને તે સાંભળતાં તેણીની અત્યાર સુધીની શંકાશીલ છાતી વધતી ધ્રુજ આવી હતી, કેમજે જાલને માટે તેણીને જે ધખારો ને શંકા હતાં તેને આ જીયાનીથી એકદમ ટેકા મલ્યો, ને

જાલને મુંબાઇ ઉપડી જવા આગમ્ય તે તરફ ઉતાવળમાં જતો ને મોટા ગભરાતથી પાછો ફરતો જોનારાં સાક્ષીઓ વડીક મોજુદ હતાં, તો એ દુષ્ટતા માટેની તેની જવાબદારી ચકી ખીજો સંદેહજ શા હોએ ?

તોએ આખર કરે પણ તે તેનો ખાવંદ—તેનો જરથાર, તેનો સરતાજ હતો. તે પોતે કેમ એવી જુઝાની આપે કે જ્યો તે વહાલો જવાન ફાંસીએ લટકતો થાએ ? તેણીએ દીલાવરીથી તેનો ખચાવ કર્યો. જાલ ક્યાં છે એ પુછવામાં આવતાં તેણીએ કહ્યું કે તેના પીતાજી હક થવાનો તાર આવવાથી તેવણને એકદમ મુંબાઇ ઉપડી જવું પડ્યું હતું. કાંઈ એ જે વચ્ચે અણખનાવ હતો કે નહીં તે પુછવામાં આવતાં તેણીએ જોડ્યું તે કરતાં જરાક જાસ્તી જુસ્સાથી સાફ ના કહી. “અણખનાવ હોતે તો એવણ મરનારને નિલગીરીઝથી સાથે અહીં મુઘી લાવતેજ શું કામ ?” તેણીએ કહ્યું.

“કંઈ ખોલચાલી જેવું ખી નહીં ?”

“ખીલકુલજ નહીં.”

—અને ત્યારે કોરોનરે તેનો ઉપકાર માની તેને કેટલોક સધ્યારો આપ્યો, અને પછી તેણીને રૂખસદ કરી. તે પછી જુરીએ એકમતે અભિપ્રાય આપ્યો કે કોઈ નહીં જણાએલા આસામી અથવા આસામીઓએ ધરડા ફલાખાતું કરપીણપણે અને જાણી જોઈને ખુન કર્યું હતું, અને જુરીએ સેહરો વધાર્યો કે પોલીસ પોતાની કુનેહથી જાસ્તી જુસ્તેજો કરી હજી ખી ગુન્હેગારો પકડી કાઢી શીક્ષા કરાવશે એવી આ જુરી સંપુર્ણ ઉમીદ રાખે છે.

—:~:—

પ્રકરણ ૩૭ મું.

એ પછી તે મરનારની લાશની સેવટની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી, અને જી—રોજી જેણે સમજની થવા પછીથી એવું કશું નજરે કદી જોયલું કે પોતે અનુભવેલું નહીં તે એ સઘળી માહા દુઃખકારક તૈયારીઓ જોતાં ખીલકુલ ચથરી ગઈ. તે એક ધણો દુઃખકારક ને ડરામણો અનુભવ હતો, ને ફલાખાતું “રવાંન કાઢવા પછી” તે કકલાત ફરતી તે આખા ખંગલામાં ભટક્યા કીધી. તેની આગળ પાછળ ‘લલી સીસીસ થોમસન સિવાય ખીજુ’ કોઈ હતું

નહીં. આસપાસના બંગલાઓમાંથી કોઈ ગણત્રીના બે ચાર જે આવ્યા હતાં તેઓ જતાં રહ્યાં હતાં, ને જી—રોજ એકલીજ હતી.

તેને જલપર હવે હદ વનાનો કેહેર અને ખાર આવતો હતો, ને જે બપોવાએ તેને એક માવીતરનીજ ઓથ આપી ઉધારી તેનાં ગમે એ ઉંમરે નિપજેલાં આંખાં એક જખુન મોહોતથી તે છોકરી માહા બેદ પાંખી. “જો એવથુ ખુદરતી મોહતે મરતે તો મને એટલું લાગતે નહીં,” તે કકલાત કરતી, કેડતી હતી.

મીસીસ થોમસન કાળજીથી તેની આગળ ને આગળ રહી હતી; પણ જી—રોજએ તેનું બી જરા ચમકે માન્યુ નહીં. “તમે નહીં સમજો, મીસીસ થોમસન.” તેણીએ કહ્યું. “હું કેવી દુઃખી છું તેને તમોને તો કદી ખ્યાલ બી નથી થવાનો મને હવે જીવવાનું એર જેવું થઈ પરચું !”

“તેજ તારી ભુલ છે, બેટી,” તે બન્ની બાંનુએ કહ્યું; “કોઈને વાસ્તે નહીં તો તારા ચાહતા ભરથારને ખાતર તારે એવું બોલવું ને ચાહવું નહોંજ જોઈએ.”

“મારો ચાહતો ભરથાર ?” જી—રોજએ મોટા તુંચકારથી કહ્યું; “મારો ચાહતો ભરથાર કોઈ છેજ નહીં. ને, જે છે તે મને ચાહતો નથી, ને હવે પાછો આવવાનો નથી. હું આએ જેહાંથી ગુજર પામી ગેઈ એમ જાણવાથી તે તો સાંખો ધણો ખુશી થશે.”

મીસીસ થોમસન ડોલા ફાડી જોવા લાગી. આવાં એક મોહોતથી આએ છોકરી ઘેટીજ થઈ ગઈ હતી કે શું કે તે એક એવા ખરા હેતવંતા ભરથાર માટે આમ બધું ઘેટુ ગાડું બકતી —બોલતી હતી ?

“એવું નહીં બોલ્યે, દીકરી,” નેણીએ તેને શાંત કરવાની મતલબથી પટાવી પસવારીને કહ્યું; “તારો વર કંઈ જોવો તેવો નેક ને અશરાફ નથી. ને તો—”

“ચુપ કરો, મીસીસ થોમસન,” જલની તારીફ થતી ન સમજી શકાવાથી જી—રોજએ જરા તરડાઈ પડતાં કહ્યું; “તમે શું જાણો મારાં જીગરનો ભેદ ? તમે શું જાણો મારા દુઃખની વાત ?”

“સૌને પોતાનું દુઃખ ધણું જખુન લાગે,” તે મોટાં દીકરી બાંનુએ એમ છતાં તેને ધીરજ આપતાં પાછું કહ્યું; “હું પોતે શું

થોડી દુઃખી છેઉં ? મારાં દુખની કેફયત તું સાંભળે, જી—રોજી, તો હેરત થઈ જાયો !” .

“તે વળી શું છે ?” જી—રોજીએ પોતાનાં મોઢાં દુઃખ છતાં બેરાંબેરાં બેરની જીજ્ઞાસાથી તેણીની હકીકત જાણવા ગમવાથી જાણવા માંગ્યું.

માસીસ થોમસનની આંખોમાં આંસુ ધસી આવ્યાં.

“મારી કાહણી ખરેખરાં દુઃખનીજ એક કેફયત છે,” તેણે ઉંડી ગમખારીથી કહ્યું. “તારા જેટલી ઉંમરે હું એમ જાણતી હતી કે મારા જેવી સુખી કોઈથી છોકરી આજે દુન્યામાં હોશે નહીં. મારા પીતાનો મારા પર હદ વનાનો પ્યાર હતો, અને તેવણુ મારો પડતો ખોલ ઉપાડી લેનાર હોવાથી પૈસા જે સુખ ખરીદી શકે તે બધું મારાં મોંઠ આગળ મોજીદ થતું હતું. અમારું ઘેરનું ઘેર હતું, ને ઘેરના ગાડીઘોડા ને નોકરનફરો વિગેરે હોવાના સખખથી હું કશીજ વાતે મોહતાજમદ નહીં જાણતી હતી. દુઃખ ફક્ત મારી માતા મને જનમ આપતાં છોક મારી બચ્ચીમાં મરણ પામી હતી તે હતું, પણ તે બનાવ બન્યો ત્યારે ગોચા હું આજે દુન્યાની હસ્તીમાં બીજાકુલ નવી ને તદન નાસમજ હતી, અને પછીથી વખતે તે દુઃખ તો તદન બુલાવે નાંખ્યું હતું.”

“પણ મારાં એ બધા સુખ વચ્ચે સુખનું ખરું ને મોટું સાધન તો મેં પસંદ કરેલા મારા બવિશના ભરથારનો મારે વાસ્તેનો હદ વગરનો પ્યાર હતો. હું તેને સર્વ મરદોમાં એક રાજા જેવો લેખતી ને જાણતી. પણ તેટલાં મારાં પીતાજીને કાંઈ તેની આગળ પાછળી બાતમી મળી, ને તેવણે તેથી હુકમ કર્યો જે તે ખુરો ને નાલાયક હતો માટે મારે તેને એકદમ ખેરવી નાંખવો ને બુલી જવો. મેં તે માન્યું નહીં. આવા ઉમરાવી તોરનો બાદશાહ જેવો ઉદાર ને બાહોશ તે એવો નાલાયક હોઈ ને થઈજ કેમ શકે ? —મેં તકરાર ઉઠાવી. મને મારી નાશન અક્રમે સારું સુઝ્યુંજ નહીં !

“મારા પીતાનો મારીપર મેં કહ્યું તેમ હદ વગરનો પ્યાર હતો, પણ આજે બાબદમાં મારી સાથ તેવણુ એવા તો કરમ મે સખત થયા કે હું થયરી ગઈ. એમ છતાં મે કાંઈ

કહેલું માન્યું નહીં, ને મને તે નહીં માનવા જોઈતી તે મારા ભવિષ્યના ભરથારે જાણે આંજીજ નાંખી હતી. તેણે કસમો ખાધને તે મારા બાપને મળેલી બધી ગલીચ બાતમી ગલત હોવાની મને ખાત્રી આપી, અને—અને અમો છુપાંછાનાં અતે એકમત થઈને એક દાહાડો પરણી ગયાં. હું ધરતી હતી કે હું પછીથી પપાને સમજાવી લેવશ—પણ અરે, અમારાં લગનની વાતની તેવણને પેહલી માહિતી થતાંજ તેવણને એક “રીટ” થઈ આવ્યો, ને તેવણ બિચારા બેમાન થઈ ગયા, જે બેફાંમીમાંથી જરા બી હુશ્યાર થયા વગરજ તેઓ બિચારા બીજી સહવારે બેહેસ્ત પાંખ્યા. એથી મારો ભાઈ મારી પર એટલો ખીજવાયો ને છોડાયો કે મને ધકેલો મારીને ઘેરમાથી તેણે હાંકી મેલી, અને પછીથી તેણે કદી બી મને માંફ કીધુંજ નહીં. દુકંમાં, હું મારી નાતાબેદારીથી મારા હેતવંતા બાપની ખુની પુરવાર થએલી એક બી અરંધી વનાની તે બહાણું બાપીકું મકાન સદા સુધીનું છોડી ગઈ.

“બસ એ થયું ને થયું મારો પુરો ભરથાર તેના ખરા આકારમાં એકદમ પ્રગટ પડ્યો. મને પૈસા ટકા વગરની થઈ ગએલી ને ચોખ્ખી તેને માંચે પડેલી જોતાંજ તેનું માંથુ ફરી ગયું, ને તે જે હતો તેમાંથી ઉગ્રદાષ જઈને એક નવોજ આસામી નવીજ આશ્વઠાલનો મારી સાંમે જાહેર થયો, અને ત્યારેજ—ઓ ત્યારેજ મેં મારી ભુક્ષ જોઈ કે હું તો દીવો લેઈ કુવામાં ઉતરી હતી. ત્યારેજ—ઓ ત્યારેજ મારા મેહેરખાંન બાપની બધી તાકીદ સમજાવત ને શીખાંમણ કેવી બેકીંમતી ને કંટલી મારાં બલ્લાંમાં હતી તે હું જોઈ શકી—ને તેજ એક કાળજીવંત ને વાહજા બાપનોજ મેં મારી નાતાબેદારીથી જીવ લીધો હતો તે માટેનો મારો તે વખતનો અતવતો ને અફસોસ હું કદી કોઈ કાલે બી ભુલી જઈ શકવાની નથી.

“મેં જોયું કે હું એક માહા મુજી દુગારાથી વહવાઈ હતી, કે જે મને નહીં પણ મારા બાપના પૈસાનેજ આહનો હતો. તે છાકટો, જુગારી, ખારીલો અને દુકંમાં દરેક વ્યસનોમાં પુરો પુરવાર થયો, ને એવા એક કુછંદી ને કપાત્રને બસ મેં મારા ભવની ધુલધાંણી કરી મેલી હતી એમ મારી ખાત્રી થતાં મારી

છાતી ફાટી ગઇ. તે અકેકી મોઢે છુટી એવી ગાળો દેતો ને એવાં નીચ વચનો મને સંભળાવતો કે તે આગળનો મારા પ્યારની આરજી કરતો આવેલો અસલ થોમસન હોએ એમ જી જાણે હું માની નહીં શકતી હતી. છેલ્લે છેલ્લે તે કરપીણુ પોતે હાથનો જી છુટો થયો, ને મને મારીને બાજે વખત તો મારાં હારકાં ભંજી નાંખતો !”

હાં તે બલી બાંતુ દુખતું એક દયકું દયાવા એક પણ થોળી, અને પછી આંસુ લોહી નાંખી તેણીએ પાછું આગળ ચલાવ્યું.

“વખતોવખત તંગદસ્તી ને મુશ્કેલી એવી ગાલેજ આવતી,” તેણીએ શોકાતુર અદાઓથી જરી રાખતાં કહ્યું, “કે અમોને ખાધાના ખી વાખા પડતાં ! મારો ભરથાર કામચોર ને હરામખોર હતો. તે એટલો અયાસી ને આળસુ હતો કે પોતે કશોજ કામ ધંધો કરતો નહીં, ને હું જે ભરી સીવીને થોડુંક પેદા કરતી તે બધું જોર જખરીથી છુટી લઇ જઇને દારૂ ને જીગારની ખોહારીના ખાડામાં એદેહેસ્ત હોમાવી આવતો !

“પણ જલ્દીજ એ બધી સત્યાનાસીનો જી છેડો આવી ગયો. મારો ભરથાર કોઇ અનીતીનાં ધામમાં એક કોઇ તેના જેવાજ બદ્દેલ દોસ્ત સાથે એક રાત્રે કોઇ વાતનો વાંધો ઉઠતાં મરાયો અને અંતે ગાલાગાલી પરથી મારામારીમાં આવતાં તે એટલો ઉસ્કેરાયો કે તેણે તે દોસ્તનાં પેટમાં પાસેની ટેબલપરથી એક વહેલી છુરી ઉંચકી લઇ ચલાવી દીધી, ને તે દોસ્તનાં તે ખુન સાથે પકડાવાથી પાછળથી તેને સરકાર તરફથી જનમ દેશનિકાલની સજા ફરમાવામાં આવી !”

જી—રોજ એ બધું સાંભળતાં હેબતની મારી તેની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી ! ઓ, શું તેનો જલ્લ જી તેવોજ એક ખુની નહીં હતો ? તે દારૂડીઓ, જીગારી કે કુછંદી નહીં હતો તો શું થયું ?—શું તે પોતે જી એમ છતાં આ અમાગણી મીસીસ થોમસન જેટલીજ દુખી ન હતી ?

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૮ મું.

“હજી તો મારી પર ગુજરવાનું ઘણું બાકી હતું,” ગરીબ મીસીસ થોમસને જરી રાખ્યું. “મારા ભરથારના મરવા પછી મારા આપની તમામ દોલત બાક બેઠેલા મારા બાઇને મેં અનેક મીનતનાં

કાગળો લખ્યાં, પણ તે દયાહીણ પર ખી તેની કશીજ અસર થઈ નહીં. ઉલટું બધું એમ ઉતરવાથી તેનું તો સામું ધણું ચઢી વાગ્યું, અને તે વધારે કરડો ને વધારે કરખીણ થઈ શક્યો.

“એ દરમ્યાનમાં મારે ત્યાં એક ગુલામ જેવી ખેડીનો જનમ થયો. ઝો, મેં કેવી ખરાં જીગરની બંદગીથી માંગ્યું કે હું ને માઈ બચ્યું એહ મોહોતની નિંદમાં આરામ પામ્યે, પણ તેમ કાંઈ થયું નહીં. માઈ દુધ સાઈ ને પુરતું હોવાથી માઈ બચ્યું ધણું તનદોરસ્ત ઉધરયું, ને પછીથી તેના પ્યારા પટપટારા ને મીઠાં હસવાથી જાણે હું માઈ દુખ લુલતી ચાલી. મેં તો જાણે બધે મારો જીવ હવે મારી નહાની બાલકી ઝેંનીમાંજ ભરી મુક્યો. મારી દુન્યા, માઈ સુખ, માઈ સર્વસ્વ, મારી નહાની ઝેંની હતી ! હું તેથી સસેકસમાં અમો રેહતાં હતાં ત્યાંથી હિંદુસ્તાન નહાસી આવી. એ ધણા ખરચ ને ધણી જેહમતનું કામ ચયું, પણ ખુદાએ મને તે માટે સમર્થ કરી. મારી ખેડી મોટી થાએ ને ત્યાંના લોકોમાં તેને તેના કફેડા બાપની હીણપસ્તીની નામોશીમાં સદાનું શરમાયાં કરવું પડે ત ખ્યાલ હું ખમી શકી નહીં. તે ઉપરથી હું અજાણ્યા મુલક ને અજાણ્યાં લોકો વચ્ચે આવતી રહી, ને આએ તરફ આવીને કલકતામાં રહી. ત્યાં અમો ધણાં સુખી હતાં. હું ધણી ખુશીથી ને ધણી મોજથી મારી બહાલી ઝેંનીના નીમાવ સાઈ સારો દહાડો દલદેશરી કરતી હતી, અને હવે તે ખુદા રાખે મોટી ખેરી જેવી થઈ ત્યારેજ માઈ કરમ રૂક્યું. તે બિચારી ત્રામમાંથી ઉતરતાં એક દહાડો પંડી ગઈ, ને તેની કરોડનું હાડકું એવી જીલમગાર કીસમે ભાગી ગીયુંજ કે તે નથી બિચારી સાજી થતી કે નથી બિચારી મરી જતી ! તે હંમેશની કાહેલી ને બીમાર થઈ ગેઈજ—તે મારી જીંદગીની ખેત—ગારી આંખોનો કરાર !”—અને હયાં તે કમનસીબ બાંતું બેઅખત્યાર રહી. “દાદ વરસ થયું તે બિચારી જૈનરલ હૉસપીટાલમાં ધર્યાર કરી પડેલી છે. પેહલાં તો મહીનાઓ તક હું તેની પાસેથી ખસી નહીં, પણ પછી ડાક્ટરોએ માઈ રેહવાનું તદ્દન કુઝલ જાહેર કર્યું. તેઓએ મને ધણી માયાથી સમજાવ્યું કે તે બિચારી સારી તો થવાનીજ નથી પણ એમ ને એમ કદાપી વરસો બી ખાટલાપરજ જીવે ને રીએ ! મને, તેથી, તે બહાલીના ગુજરા ને નીમાવખરચ વાસ્તે હવે ધણી વધારે મેહેનત કરવાની

હતી, અને હું મુશ્કેલીથી તેમ કરી શકતી હતી—તેટલાં મેં તમારી જાહેર ખર્ચર જોઈ, ને માંગ જીવને કાપીને હું એ વાહનાં બચ્ચાંને ખાતરજ અહીં સુધી તમારી નોકરીમાં આવેલી ને રહેલી છું.”

“અને શું એની એના નાકાયક જાપની નામોશીની વાત હજી કરી જાણતીજ નથી?” જી—રોજીએ આ ખરાં દુખની કેફત સાંભળી દયાથી દાઝી જતાં પુછ્યું.

“હજી તક નહીં,” તે માતાએ જવાબ કર્યો. “કદાચ હવે એ મોટી થએલી હોવાથી હું એને કેહતે, પણ હવે તેની આંખે મરતી ને રીમતી હાલન વચ્ચે કેહવાથી કાએદો શું? હવે મારી એકજ આરજી છે. થોડા ઘણા પૈસા હું બચાવી શકું તો હાસ્પી શાલમાંથી એ મારી ડુલની કલીને હું મારે ઘેર લાઉં, ને હુંજ એની મારે હાથે જાતે માવજત કરું. ઓ, કેવું હું ચાહું છું કે એની આંખો મોહોતમાં બંધ થવા આગમ્ય મારી પોતાની બંધ થાએ ને હું એને મરતી જોવા જીવું નહીં!”——અને તે ગરીબ અબજાએ પોતાની આંખો પર હાથ ઢાંકી કેંધનાં બી દીઝમાં લાગી આવે તેવી કીસમે અતી ધણું કલ્પાંત કર્યું.

જી—રોજીએ તેને ઘણોક દીઝાસો દીધો. “તમે એટલાં વાત કરતાં દુખી થવાનાં હતાં તો મારી આગળ વાત કીંતીજ શું કામ?” તેણીએ દીલગીરીથી કહ્યું.

“ફક્ત તારી ખાત્રી કરવા, મારી બેટી, કે તું પોતાને ઘણી દુખી માને છે, પણ તારીથી લખ્ખો મરતબા વધારે દુખી આસા-મીઓ બી દુન્યામાં જોઈએ એટલાં મળી આવશે,” તે મા જોવી મેહેરખાંને સમજ આપી.

પણ જી—રોજીના ધ્યાનમાં એ વાત ઉતરી નહીં, ને મીસીસ થોમસન અતી ઘણી અજબ થઈ. એ છોકરી કેહવાજ શું માંગતી હતી?

“તમેને મારી પર જે ગુજરેજ તેની કશીજ ખર્ચર નથી, મીસીસ થોમસન,” તે સુંદરીએ કહ્યું. “હું હજી તમેને બધું કેહી શકતી નથી, પણ કદાચ એક બે દિવસમાં તમે બધું જાણશો.”

—ને મીસીસ થોમસન હેરત થતી ગઈ કે તે જે બધું જોતી હતી તેમાં તેની આંખ વળી લુલાવે ખાતી હતી કે શું? તેણીએ

નેયું હતું કે જોલ જી—રોજી પરથી જનોનિસાર મરતો હતો, અને તોજી આ છોકરી એટલી દુખી, એવી અસંતોષી, એવી પાછી થતી હતી તેના બેદ શો હતો ?

હવે ખીજે દિવસે જલતું જી—રોજી નેયું એક કાગળ આવ્યું ને તે કાગળે તો બલતામાંથી ધી હોમાવ્યું !

જી—રોજી તે પ્યારા જણીતા માનીતા હરફ જોધને જરાએ રાજી થઈ નહીં. તેણીએ તદ્દન અણુમન્યું તે કાગળ ઉખેડ્યું ને વાંચ્યું. તે આ મુજબ હતું:—

“જાન કરતાં જ્યાદા વાહલી મારી જી—રોજી,

મારા ગરીબ પીતાજીનાં રવાનને અવલમંજલ પોહોંચાડ્યું છે. ખુદા તેવણને બેહેસ્તમાં શાંતી ને ઘણું સુખ આપો. હું જ્યારે એવણના હેત બલાધ ને એવણ તરફની મારી છેલ્લી એકજ નાફરમાનીનો ખ્યાલ કરું છું ત્યારે મારું મગજ ખીસી જઈને હું મેંડ થઈ જતો હોઉં તેવું મને કંઈ થાએ છે. મને વહાલી ને બલી ફેનીને મોહોતુ બતાવાતું બી મારી પરે છે—પણ તે છતાં હું તુંને પરણવા માટે ખુશી છું, ને ખાત્રી રાખજે, વાહલી, કે અહીં જરૂરતું આટોપી લઈને જઈને હું તારી તરફ પાછો ફરશ. તું ઘણી મજાહની ને સારી પેઠે રહેજે ને મને ખચર અંતરનાં કાગળો રોજ લખ્યા કરજે.

હીં મોહોત સુધી તારો,—જાલ,”

જી—રોજીએ કમકમાટ સાથ તે કાગળનાં ચીરયાં ઉતારયાં. જેના હાથ એક જૈફ આસામીના ખુનમાં ખરડાયલા તે આવું એક દીલક્રોસ કાગળ લખીજ કેમ શકે ! ઓ, કેવી પાક બેહયાધ ! કેવા જીઠાં વેણ ને વચનોતું (જી—રોજીને લાગ્યું કે) આ એક કાગળ હતું ! તે વળી કાન ખુલ્લવતો બી લખતો હતો કે એ લગનથી તેનું નખખોઠ વહી ગયું હતું ને તેના બાપને નાફરમાન થવા વાસ્તે તે હવે ઘણો પસ્તાતો હતો; ને તે છતાં જી—રોજી તેને “જાનથી જ્યાદા” હોવાતું ને “મોહોત સુધી” તેના હોવાતું સમજી કાગળભરયું તે કેટલી આસાનીથી લખી શકતો હતો ! ! ગજબ થયો. અવધી થઈ. હદ વહી ગઈ.

હવે તે તેને મુતલગ મળવા આહતી ન હતી. તેનું જીગર પથ્થર થઇ ગયું હતું. તે જાલ સામે તદન રહેલી હતી. તે તેનું “પાપી ધામ” ને “પક્ષીદ આશરો” છોડીને નહાસી જવા આહતી હતી ! તેનાં અંતરમાં હોલી સલગી હતી. તેનું માથું ખીસી ગયું હતું. તેનું બેજી અકબમ થઇ ગયું હતું. તે હેમક છોકરી સરખસર દીવાનીજ થઇ ગઇ હતી !

તે તેને કાએદાની કોઇ ખારીડીનો લાભ લેઇ તલાક તો આપવાનોજ હતો ? આ તો—તેણીને લાગ્યું કે—મીઠાં કાગળો લખી તે તેને વાંહવાનો જરતો ફરેજ રમતો હતો. તેના સોલીસીટરે તેને હુલકાળ્યો હતો, ને તે મુજબ તે અમલ કરનાર હતો;—તે તે બેવકાઈ ને બેહોરમતી સાથે તેને ખસની કરે તે પેહલાં તે પાતેજ કાંએ નહીં તેનાથી એકદમ અલગી થઇ જાએ ? તેને બોખાર ચઢી આવતી હોએ એટલું તેણે દીલ ગરમ થયું, ને તેને લાગ્યું કે તે ખચ્ચીત ઘણી ખીમાર થશે, પણ તે જાલના છાપડાં હેલ્લ ખીમાર થવા ને તેને મળવા હવે આહતીજ ન હતી. તેણીએ, તેથી, છેક દીવાન્યતના તોર ને જોરથી ચંગ વગાડ્યો, ને મીસીસ થોમસનને પોતાની રખડ બોલાવી મંગાવી.

તે બધી યુરોપ્યન જાંતુ તરત આવી, અને આવતાં સાથે તે છોકરીનો છોડાયેલી નાગણુ જેવો ઉશ્કેરાયેલો છતાં લેવાયેલો લુટાયેલો ને ખીમાર હાલ જોઇ તદન ખીલી ગઇ. “તમે કાંએ નથી જાલ શેકને તેડાવાને તાર કરતાં ?” તેણીએ ઓજરખવાહીથી કહ્યું; “તમે ખચ્ચીત ખીમાર થશે. તમારા વરે આવવુંજ જોઇએ.”

“મારો વર કોણ ?” તેણીએ ચીસ પાડીને કહ્યું. “મારો વર કોઇ છેજ નહીં. હું કોઇ જાલ શેકને ઓરખતીજ નથી. હું અહીંથી એકદમ જતી રેહવા માંગુંછ. આએ ઘેર મને અકારૂં થઇ પડ્યુંછ. હું આએ ઘેર—આએ દોજખને ખરાં દીલથી ધિક્કારુંછ.”

મીસીસ થોમસન વધતી ફકરમંદ થઇ. શું કરવું ને શું કેહવું તે તેને સમજ પડ્યું નહીં. શું આ છોકરી ખરેખર દીવાની થઇ ગઇ હતી ?

“તમે એમ દીવાની તોરથી મારા સાંબે શું ટીક્યા કરોછ, મીસીસ થોમસન ?” તેણીએ બખાલ્યું; “હું કેહુંછ તે તદન ખરૂં.”

તમે કેહો છ તેમ હું ખચ્ચીત ખીમાર થવશ, ને તેથી તમે મને અત્રેથી લેધ જાઓ તો કેથે ખી હું આએ ઘેરમાંથી જતી રહેવા માંગુ'છ,"

“પણુ છે શું તે તો મને સમજાવ, જી—રોજી?”

“નથી શું જો? બધુંજ છે! દગો છે—મયંકર દગો,” તેણીએ કહયું, “મારો વર મને દગાથી પરણ્યો. ધણો ગરીબ આસામી હોવાના ઢંગ કરીને તે મારી પાસ મારા પ્યારની ઉમેદ કરતો આવ્યો, ને હું આંધણી થઈ ગેઈ. તે તો મોટા લખપતીનો છોકરો હતો. તે વળી ખીજ સાથ અદરાઈ ચુકેલો હતો. તે હવે એ ખીજનોજ થવાનો છે. એના આપનાં વીલની રાહ એને મારી સાથ છુટો થવુંજ પડવાનું છે, ને તેથી કાયદાની કોઈ ખારીકીનો લાભ લેધ એના વકીલ એને તલાક અપાવાનો છે. મેં પોતે એ પાપી દગાની વાત બધી કાંતોકાંત સાંભળેલી છે.”

તે યુરોપ્યન બાંતુ હદ વનાની તાજુખીમાં થંભ થઈ ગઈ. જાલ એટલો બેવચની? એટલો જુઠો! એટલો દગાખાજ! તે તો તેને આદમીનાં રૂપમાં ફિરેસ્તોજ જણતી હતી. તે તો જી—રોજી પરતાં, તેનાં વાહાલથી વીહીસો પડવામાં ખરાપણું ને તમામ સચ્ચાઈજ માનતી હતી! આ ત્યારે દુન્યામાં શું વફા વસ્તીજ નથી? શું મરદ માત્ર કમીના, જુઠા ને બેવચનીજ થતા હશે?

તે બક્ષી બાંતુને જી—રોજીએ પછીથી જીવ ઠેરવીને પોતાની તમામ વીટક વાત પોતાની પડખે બેસાડીને વધતી વીગતથી કહી અને તે સાંભળતાં તે અજાણતે જાલ સામે સ્વભાવિક રહેસે થવું જોઈએ તેમ હદ વનાનો ગુસ્સો ને કેહેર એકદમ ખરપા થયો. તે દયાળુ હતી. પોતે આ આગમચ એવીજ આગમાં દાંડેલી હતી એટલે બની શકે તો આવા સંજોગોમાં તેને જી—રોજીની વધતી દયા આવી. તે પણ, તેથી, તરત એકમત થઈ કે જાલ તેને કરપીણપણે દગો કરીને તલાક આપે તે કરતાં તે પેહલાં તેણીએજ તે ઘર બોળી બાલીને ર્યાંથી જતી રહેવું સજવાર હતું, ને ભલાઈમાં ભલેલી તે બક્ષી બાંતુ તેની માએ થઈ તેને પોતાની આથે નહસાડી લઈ જવા કપુલ અને તૈયાર થઈ! તેને જી—રોજી પર બહુ હેત આવવા લાગ્યું હતું. તે તેણીની ઁની જેવીજ એક સકુમારી હતી, ને ઁનીનાં મરદાથી તે એકલી પડે તે પેહલાં જી—રોજીને લઈને તે કોઈ એકાં-

તમાં રેહવા ચાહતી હતી, કે જ્યાં પોતાની વાહલી ઁનીને ખી તે લાવી શકે, ને તે બિચારીની હૈયાતી આખર ચાએ ત્યાં સુધા આંખમાં ઘણીને પોતાની સાથે રાખી શકે.

છ--રોજીને પણ એ ઠરાવ ઘણાજ ગમ્યો. તે ખી ઁનીને મળવા ને જોવા તરસતી હતી, અને તેણીને ખી લાગતું હતું કે તે પોતે પણ હવે ઝાઝું જીવવાની નહીંજ હતી. એટલાવાસ્તે તે મા જોવી મેહેરખાંનને આથે જોમ તેની એક દીકરી મરે તેમ તે પોતે ખી તેનીજ દસ્તગીરી ને દયાલુ પનાહમાં મરે એવી તેણીએ એક હેમક આજુ દીસે વસાવી.

બધું ચુપચુપ છુપાછુપ કામ લેવાનું હતું. નોકરનકરોને પણ ખરી વાતનો કોઈ વેહેમ નહીં જાએ તેમ કામ લેવાનું હતું. તેઓ ક્યાં ગ્યાં તેની કોઈને કશી જાતખીજ ન મળે તેવી તરકીબથી બધું કરી લેવાનું હતું.

છ--રોજીએ પોતાની આંગલીએથી તેની લગનની વીંટી હવે મોટા ગુસ્સામાં ખેચી કાઢાડી. હવે એ વીંટી શું કામની હતી? તે પરજોડીજ ક્યાં હતી?

તેઓએ ગુપચુપ ને છુપાછુપ બધું પેકપુક ને બાંધરૂઢ કીધું કીધું. ફકત જરૂરી અસખાઅ તેઓએ લઈ જવો હતો, ને ખરચી માટે પણ છ--રોજીએ પુરતું સાથે લઈ લીધું હતું. તે તેનો હક હતો. તે હવે પછી માટે છુટી થતી હતી--“જાનના દગા”ના સખ-બથી છુટી થતી હતી, પણ અત્યાર તક તે તેનાં ઘણીની હકદાર ધણ્યાણી હતી. તેણીએ જવા પહેલાં છેલ્લી સલાંગનો એક છેલ્લો કાગળ ટુંકમાં લખ્યો:—

“હું જાઉંછ. મારો સુખનો સ્વખનો આખર થઈ ગીયોછ, અને હું હવે ફરીથી તમને નજરે જોવાની કે જોવા ચાહવાની નથી. હું જીવવાનીજ નથી. પણ કદી જીવવા પાંચુ તોખી તમને મળવાની નથી. હું ફકત મોહોતનીજ ખુદથી ઉમીદ કરતી આત્રેથી જતી રેહુંછ, કેમજે તમારે જાણવું જરૂરું છે કે તમારી ને તમારા સોલીસીટરની પાખી યોજના ને ગલીચ ઠરાવોની મને રેજેરેજ ખખર છે. તમારે તેથી મારી સાચનાં તમારાં લગન

તોરી નાંખવાના એવા કોષ ખી પછારા મારવા જરૂર નથી. હું પોતેજ તમને એ જીલમની જીસરીથી મોકલા ને છુટા કરુંછ. હુંજ તમારા રસ્તામાં છેઉં, ને મારે લીધેજ તમેને તમારા વારસા હીસ્સા ને તમારી ફેનીથી અલગ થવું પરે તે કરતાં હુંજ તમે જેવા ઠગારાથી હમરો ખુશીથી પાછી અલગી થાઉંછ. મારા ગરીબ મોઢાયા ! અમેને તો તમે જીંદગીથીજ ઉમેરી નાખ્યાંછ ! તેવણ તમને ગમતાતાજ નહીં. ખેર, જે થયુંછ તે પછી તમારા હાથને હું મારો હાથ લગાડવાની નથી કે તમારું મોંહનું ફરીથી જેવા માંગતી નથી. જે થયું તે મારાં નસીબે થયું. હું તો બધો ખરો ભેદ જાણુંછ, પણ તે ભેદ મારી સાથેજ મરશે. તે વાસ્તે ફકર ના કરતા—અને હવે છેલ્લી સલામ !”

અને દર્દગંદ દીલે ને ખેદીલ કીસમે આ દયાહીણ કરપીણ અને તદ્દન ગેરમનસાશી કાગળ લખીને તે સુંદરીએ એક કવરમાં મેલી તે સીલ કર્યો, અને તે પછી તે ઉપર ધુજતા હાથે જલ્લનું શીરનામું કરીને તેજ ટેબલ ઉપર તુરત નજર પડે તેમ દેખાડતો તે મુક્યો; પણ એ થઇ રહેતાં તે હીણમાગ્ય છોકરી હીંમત તદ્દન હારી ગઇ. તે તેજ ટેબલપર માંથુ નાંખી ખેંચખત્યાર રડી,—અને તેવામાં મીસીસ થોમસન પોતે તૈયાર થએલી હવે તેને ત્યાંથી લઇ જવા તે ઓરડામાં આવી !

—:•:—

પ્રકરણ ૩૯ મું.

તે બંને દુખાં અખળાઓ—મીસીસ થોમસન અને જી-રોજીનાં અરસપરસ મન મળી જવાનું ઘણું કારણ હતું, ને તેથી આયંદ ત્યાંથી નાહસી જઇને કોષ એકાંતમાં છુપાઇ રહેવાને તે બંનેએ ઓરાદો કર્યો ને તૈયારી કીધી. મીસીસ થોમસન પોતાની આંખોના કારાર—પોતાની એકનીએક ઐનીતે હોરપીટલમાંથી હવે પોતાને ઘેર લાવવા આહતી હતી, અને જો કે તે તો ખિચારી ખાટલે અડેલી હતી, તોખી જી-રોજીને તે સમયની હોવાથી બંનેને અરસપરસ ઘણું સંધ્યારો માનવાનું ગણશે એમ તેણીએ ધારયું હતું.

તેણીએ બધા “ખજાન” પાકડે પાચે રમ્યા પછીજ પગ ઉછાલી ઘરમાંથી બાહર પડવાનું નક્કી કીધું. સુરતની પાસેનાં દુમસ ગામમાં

તેઓ ઘણાં સસતાંમાં ને સુખમાં જેમ જી—રોજી ચાહતી હતી તેમજ છુપ્યાં રહી શકશે એમ તે ભરોસાથી માનતી હતી, અને ત્યાં થર પડ્યા કેડે તે એનીને બી હોસ્પિટલથી છુટી અપાવી જરૂરી સંભાળ સાથે ત્યાંજ લાવવાની ને રાખવાની હતી. દરયાની ખારી હવાથી એ બહાલાં બચ્યાંને ઘણી રાહત થશે એમ તેણીને તખ્તીઓએ સલાહ આપી હતી, ને તેના કને પાનસો હજાર જે બચેલા ને માહા મુશ્કેલીના જમા કરેલા હતા તેથી હાલ વરસ જે વરસ તો આસાનીથી ગાડું ગળ્યડ્યા કરશે એમ તે બલી વાસનાની યુરોપિયન અબળાએ ગણતરીઓ કરી હતી.

તેઓ ગયાં. બધું ચુપાચુપ ને છુપાછુપ કામ લેવાયું હતું, અને પોતાના “ખેવકા” ખાવંદ જોગો એ પોતાની નહાસ જાહેર કરનારો એક સીઝ કરેલો કાગળ પોતાના ઓરડામાં દેખીતો મુકીને જી—રોજી મીસીસ થોમસન સાથે, આંસુઓના એક દરયાવ વચ્ચે, રાતોવહી નહાસી ગઇ.

તે જાલને ગેરમંસાફ કરતી હતી અથવા જી—રોજીનાં એ બધા ઘાટકી અનુમાનો લુલભરયાં હતાં એવો ભય તો બલી મીસીસ થોમસનને કદી થયોજ નહીં. ક્યાંથી યાએ ? જી—રોજીએ તે જવાંન ફેની સાથે અદરાચલો હતો તે અને ફેનીના સખમથી તેનો સોલી-સીટર કાચદાની કાઢ બારીકી વચ્ચે લાવીને તેઓનાં લગન રદ પાતલ કરાવાનો હતો તે બધું તેને કહ્યું હતું, ને ત્યારે તેવા એક નાલાયક આસામીના બસથી બચવા તે કાંકની બાળા કદાપી જીવપર કરે તે કરતાં તે અનાથને પોતાની પનાહ ને ઓથ આપી એક દીકરી પેરે પોતાની પડખે રાખવામાં, તે માનતી હતી કે, તે તો ઓર એક ખરાં પુણુંનુંજ કામ કરતી હતી !

તેઓ અવલ તો જઇને સુરતના ટ્રેવલર્સ બંગલામાં થોબ્યાં. તેમની સાથે લાવવામાં આવેલો જરૂરી અસખ્યાલ ઘણો હતો, જે જે ત્રણ દિવસો તક નોકરો વટીક વેહેમાએ નહીં તેવી તરકીબથી થોડો થોડો ધરની બાહર લઇ જઇને મીસીસ થોમસને જમાં કર્યો હતો, અને તેઓ દુમસમાં થર પડે તેટલાં તે બધો સ્ટેશનમાસ્તરને મળીને તેણીએ હાલ તુરત તો લગેજ રૂમમાં ખડકાબ્યો હતો.

તે પછી તે એકલીજ દુમસમાં જઇને બધો બંદોબસ્ત આવી. તે તેનું આગળ જોયલું હતું ને પોતાની એક સહી

એક મહીનો એનીને લઇને તે એ તરફ રહી પણ ગયલી હતી. આથી તેને આ અણીની ધીકે ધણીજ સવલતા થઇ. સારાં નસાણે તેજ મકાંન, કોઇ ખોજ ગ્રહસ્થતું, હાથ ખી ખાલીજ હતું, ને કાલી ને જીવી નામનાં લાલી લાલાને હસ્તક તેની વરસે. થકી વ્યવસ્થા થતી રહી હતી. તેમાંથી કાલી થોડુંકનો મરી ગયો હતો, પણ ધરડી જીવી હજી જીવતી હતી, અને એ બંગલાને વરસોનો માનીતો ચાર્જ હજી, તેજ સમાવતી હતી. દુમસમાં તે તેના ગુજરાતું ખાસ સાંધન હતું.

તે એક ન્હાની ખેડી સુધક બંગલી હતી—અને જે ઘણું ખુશનુમા હતું તે એ કે દરયાની લગોલગનાં એકાંતમાં તે મકાન આવેલું હતું. તે મીસીસ થૉમસનને આ નવી રવેસે જોતાં જ્યાંદા ગમ્યું, ને જીવી ખી આ “મૅમ છામ”ને ઝોળખીતી હોવાથી ખરાં દાલથી ખુશ થઇ. કાલી ખી ખુશી થયો. ધરડો કાલી કાલી તો ઉપર કહ્યું તેમ “મહાનમાં” પુગી ગયો હતો, પણ તેના મરવાથી જીવી એકલી પડી તેથી તેણે એક બંગલી કુતરું પાલ્યું હતું, જે નિમકહલાલ પ્રાણી હાલમાં મોટું ને તેની સભાળ હેકલ મળહનું થયું હતું, ને દોહડાહી જીવીએ પોતાના વરનું નામ રાખવા તેને કાલીજ નામ આપ્યું હતું.

એ બધી બંદોબસ્તીઓ મીસીસ થૉમસન ચાહી શકે તેવીજ થઇ. તે સામનસુતલ સાથનો તૈયાર બંગલો તેમની હાજતો ને અગતોને જવાબ કરતો ને બસ થતો હતો, ને વળી તે છતાં તેનું ભાડું મીસીસ થૉમસનને લાગ્યું કે ખરેખર ઘણું ન્હાનું ને નજીવું હતું. તેણીએ તે ઉપરથી તરત નકકી કરીને બંગલો ખુલાવ્યો ને સાફ કરાવ્યો, ને ખીજે દિવસે જ—રોજ સાથે ત્યાં રેહવા આવવાનું પાકકું કરી તે સુરત તે પછી પાછી ફરી.

તે ટ્રૅવલર્સ બંગલાનું ‘સીન્યુએશન’ પણ તે બંને અબજાઓને ઘણુંજ ગમ્યું હતું, અને રાત્રે ખુશનુમા ચંદણીમાં સામેની તાપી નદી આગળના સરકારી બગીચામાં ઉતરીને ત્યાંના એકાદ ઉંચા બાંક-પર ખેસી કલાકો તક તેઓએ આગળી પાછળી વાત કરવા કીધી હતી.

એ પછી ખીજી સહવારે બડી બામદાદથી ઉડીને મીસીસ થૉમસને બધી તૈયારીઓ કરી. તે દુન્યાદારીની લીલી સુકકી જોઇ ચુકેલી

એક ઘણી અનુભવી ને બાહોશ જાનું હતી. દુમસ જેવાં ગામમાં સીધું સોદો કંઈ જોઈએ એટલો મળવાનો નથી એમ જાણી તેણીએ આંઠ પંદર દાહડા ચાલે એટલા બધા જરૂરી માત્ર મસાલાની જોઈતી ખરીદીઓ સકાલેથી બજારમાં જઈને કરી લીધી, ને તેથી બ્યારે તેઓનું સીગરામનું ખડખડ્યું તેમને લઈને દુમસ જવા ઉપડ્યું ત્યારે તેઓને ઘણી અગવડથીજ ખેસવાનું મળ્યું, કેમજે તે સીગરામ અનેક તરાંહના બોચકાંઓથી તમામ ચીકાર ભરાઈ ગયલી હતી.

૭—રોજીએ તેને ઘણો સંખારો આપ્યો હતો. તે તેને ફરીજ રીતે માથે પડવાની નહીં હતી, કેમજે જોકે જંલનું આપેલું અપાવેલું અનતાં સુધી ને કથુજ પોતાની સાથે લાવી ન હતી તોપણ, નાચાર પાચે, તેણીએ પોતે એકઠી કરેલી એક મોટી રકમ પોતાની સાથે લીધી હતી. જલનો ઉડારયો ને ખરચાલુ કારોગાર જોઈ તે બીહીધી હતી, અને જાણે આવા કોઈ દાહડાની બસારત થતી હોય તેમ તે હંમેશ થોડો થોડો અવેજ ધરખરચમાંથી બચાવતી ને પોતાની કને ઉંચો કરતી ગઈ હતી,—અને તે આ હીણભાગ્ય અવસરે તેને કામ આવ્યો હતો.

પણ મીસીસ ચામસનને તેની કોઈ વતની તુંબા ન હતી. તેની ઐની બચારી ઝાઝું જીવે એ સંભવતું ન હતું માટે પોતાની એકલવાઈ અને હદ વગરની દુખી જીંદગીને સાથ થવા ને રાહત આપવા ખુદાએ આ એક નવું સાંધન તેના રસ્તામાં ઉતાર્યું હતું એમ તે ખરાં દીક્કથી માનતી હતી. તેને ૭—રોજી પર ખરાં દીલનું હેત આવતું હતું. મરતાંને બી મર નહી કહે એવી તે એક મધુરી હતી. ને એવા તો મીઠા ને ખેંચાણકારક ચેહરાની હતી, અને તેનામાં એટલું નમાણાપણું, ગરીબાઈ, સાદાઈ ને સચાઈ હતી કે એવી એકને દગલ્યાજ ચવાની બેવફા જલની છાતીજ કેમ ચાલી હશે તેજ જાણે તે માજેથી મેહરઆનને હંમેશ અજબ કરતું રહ્યું હતું !

તે બંગલાને “સી વ્યુ” નામ આપેલું હતું, ને જીવી તેથી તેને “છી વ્યુ” નામથી જાણખતી હતી. “અમારો છીવ્યું બંગલો તમે જોછો તો અજબ યાછો,” તે હંમેશ કેહતી હતી.

પ્રકરણ ૪૦ મું.

તે બંગલાને લગતો પાછળી ગમ એક ન્હાનો બગીચો હતો, ને આગળી ગમ દરયાની બાજુએ એક રમકડાં જેવો વરંદા ખેંચેલો હતો,—અને જી—રોજીને તે મકાન ને તે છુપાવાનું એકાંત એ બધું એ કારણોથી અકસરકરીને ગમ્યું. જાણે અહીં આવીને તે અશોષમાં મળી ગયો, અને જુડી ઘોંઘાટખેર દુન્યાને તે પોતાની પાછળ ધણે લાંબે છોડી આવી હોય એવી તેને લાગણીઓ થતી રહી. જલ્દની યાદ તો તેણે ક્યડીબચડીને પોતાના જીવનમાંથી કાઢી બાહાર ફેંકીજ દીધી હતી. હવે જલ્દ તેનો ક્યાં હતો? હવે જલ્દ તેને આહતો ક્યાં હતો? હવે જલ્દને તેને આહવાનો હકજ શો હતો?

સારાં નસીબે કાલીએ જલ્દીજ તેણીની સાથે દોસ્તી કરી નાંખી. જી—રોજીને જનવરો પાલવાનો ધણો શોખ હતો, અને તેના આ હાલનાં એકાંતમાં તેને આ એક મુંગા સાથીની સોબત, તેથી, ઘણી પ્યારી લાગી. કાલી પણ તેજ મીસાલે તેની જાતી પ્રેરણાથી જાણે જી—રોજીની નમ્રતા ને મીઠો સ્વભાવ જાણી શક્યો. એ જનવરોમાં કુદરતે એ કીસમની ખરેખરી તેજ બક્ષેલી હોય છે કે જેઓ ભલાં ને તેમને ઓથ આપે એવાં હોય તેમને તેઓ મળતાં સાથે પીછાણી શકે છે; અને તેથી મીસીસ થૉમસન જ્યારે ઘરમાં જઈને જીવી પાસ બધું ઠીકઠીક કરવા પડી હતી ત્યારે જી—રોજી વરંદામાં કાલી સાથે રમત કરતી ખેડી હતી.

મરી ગયો જીવી બી ઘણી બધી પુરવાર થઈ. તે વરસોથી આ મકાનમાં રહેતી હતી. આ આગમ્ય એ મકાન કેટલાંક વરસો તક સુરતના એક શ્રીમંત પારસી રહીશે પોતાને સ્વાધીન રાખ્યું હતું, પણ તે પાછળથી મુંબાઈ જતો રહેવાથી ખાલી હતું, ને માલીક અવારનવાર હવાખુરી કાળે એ તરફ આવતો ને રહેતો હતો, જેથી વધારે—કરીને તો જાણે જીવીજ એ ઘરની ધરધણ્યાંણી હતી. જીવીને, તેથી, મીસીસ થૉમસન અને જી—રોજીએ એકમત થઈ ઘરનાં કામકાજ માટે પગાર નક્કી કરી રાખીજ લીધી.

તે આખો દહાડો ઘણી રોકાંણ ને ઘણાં કામકાજનો ગયો. બધું નવેસરથી ધર માંડવાનું હતું, ને બધું ઝારીઝુટકીને સાફ ને સુખકારક કરાવી લેવાનું ઘણી જેહેમત ને ઘણી જંજલનું કામ થયું;

પણ એ મુજબ થર પડવા પછી જ—રોજીને અત્રેનો વસવત વગર શકે ધણેજ ગમ્યો. તે વધારે કરીને એટલા માટે ખુશ થઈ કે તેઓ રહેતાં હતાં તે તરફ કશો વસ્તી ન હતી—મુજમાં ગામડુંજ ગરીબ અને રમણ તોખી હાલહવાલ વસાયલું ને એકાંત હતું, અને ખુશ-ખોડ કરે કે કશી રીતની નિંદા ફેલાવે એવું કોઈ તે તરફ હતુંજ નહીં. તે સાંહાંજને છેડે દરયા આગળ ફરવા જતી—જીવી ને કાલીને સાથે લેતી, અને ત્યારે જી જાજે વખત દરયા આગળનાં ઉંચાણમાં ગોઠવેલા બાંકો પર બેસીને પાછી આવતી, પણ તેને કોઈ જરથોસ્તી ઝાઝાં મળતાંજ નહીં, ને કોઈ વખત કોઈ મળતાં તો તેને બોલાવતાં નહીં ને તે બોલતી જી નહીં.

જીવીને સમજતી લેવામાં આવી હતી. આ “મંગલાબ” સાથે એક પારસણ અમળાને એમ ગા દીકરીનાં વાહાલથી રહેલી જોઈ તે અજબ થઈ હતી ખરી, પણ પોતાના વરના દોસ્તદારની એક માએ આપ વગરની દીકરીને, તેનાપર ઘણું હેત આવવાથી, તેણે દીકરી કરીને પોતાની સાથે રાખી હતી એમ તેને કેહવામાં આવ્યું, ને થોડાંમાં સંતોષ માનવાવાળી તે લોકોને જાસ્તી ચુનોચેરા કરવાની તબેહજ ન હતી.

તે પછીના રવીવારે જીમાર ઐનીતું ટપાલમાં કાગળ આવ્યું. “મારાં અત્યંત બહાલાં ને હેતવંત મમા,” તે લખતી હતી, “તમારું કાગળ મળવાથી મારી ખુશાલીનો પાર રહ્યો નથી. મારો જીવ અત્રે મારી ખાટલીમાં પડી રહેતાં તદનજ કંટાલી ગયોજ, ને હું રોજ મોહોત માંગુંજ પણ મોહોત આવતું નથી, તેવામાં મને તેડાવી લેવા ને દુમસમાં તમારી સાથે રાખવાનો તમારો એરાદો જાણીને મને ધણીજ ધીરજ ઉપજી. મને દુમસમાં ઘણુંજ ગમશે. હવે હું આવશ ને તમોને મળશ ત્યાં વેર મને રાત્રે ઉંઘ જી આવવાની નથી. નર્સ મીસીસ ક્રીમીની અમદાવાદમાં બદલી થવાનું મેં તમોને લખ્યું હતું, તેજ કેટલું નસીબવાન થયું કે તેનો મને સાથ મળશે, ને હું અત્રેની મારી આયાને લઈને તેનીજ સાથે આવી શકશ. નહીં તો તમોને બિચારાંને અહીં સુધી આવવાનો ધકેલો ને ખરચ લાગી જતો. હવે તમે મારી કશીજ શીકર કરતાં ના. હું તો તમને મળવા ને તમારી સાથે રહેવાના હરખેજ અરધી તો સાજી થઈ ગઈજ.

મીસીસ કમી મને તમરા જેટલીજ કાળજી ને સંભાળથી મુસાફરી કરાવશે. મારી નવી સહી જી--રોજી વાસ્તે તમે લખ્યું તે બધું કંઈ બરાબર સમજ પરતુ નથી, પણ તે બધું મોંઘતે મોંઘતું વાત થવાથી હું જાણુશ. તમે લખોછ તેવીજ તે મીસ ભટ્ટી ને સુદર છે તો મને ખચ્ચીતજ ધણું ગમશે. ખુદાના રસ્તા ન્યારા છે. હું મરી જીવું પછી તમારો ખુદાપો સચવાએ ને તમે તદ્દન એકલાં નહીં પડો તેથી જાણે અત્યારથીજ ખુદાએ એ મારી એક નવી બેઠેન તમોને મેલવી આપીછ. ચાલો હવે ખુદાના શુકર કરજો ને ઘણાં ખુશીમાં રેહજો. ખુદા હુકમ કરશે તો આવતા સનવારે તો હું તમોને આવી મળશ. તમો રેશનપર જરૂર આવજો ને મને મળજો.”

અને તે ઉલટમંદ ગાળાનું એ કાગળ મીસીસ થોમસન ને જી--રોજીએ એકસરખા હરખથી વાચ્યું, ને તે ઉપર તે બંનેએ સાથે પોતાનાં આંસુ ભર્યાં. દેખીતી રીતે તે બિચારી પોતાની કાહેલી ને દરદી જીંદગીથી કંટાલી ગઇ હતી, અને તેને અત્રે તેડાવી લેવાનો આ એક નહીં ધારેલો નસીબવાન જોગ નહીં થને તો ઝુર-પંજર પડેલી તે કદાપી વધારે જલ્દી મરી જતે એમ તેઓ બંનેને લાગ્યું.

તે માતાએ સનીવારની કાગને ડેલે વાટ જોઇ, અને જી--રોજીની આતુરતા બી કોઇ રીતે જરાએ કમ ન હતી. મંગળવારે તેમનાં ઉપડવાનો તાર આવી ગયો, અને સનીવારે સહવારે તેઓ સુરત આવી લાગવાનું તેમાં લખેલું હતું. ને એક નાંધણી જેવી પારટીજ આવતી હતી. મીસીસ કમી ઉપરાંત તેની બે દીકરીઓ ને એક મોટો છોકરો બી સાથે હતાં, ને તેઓ બધાંએ એનીને ઘણી સંભાળથી લાવવાની ખાત્રીઓ લખી વાલી હતી.

મીસીસ થોમસનને દર આંઠ દાહડે સુરત જઇ સીધું સામાન ખરીદી લાવવો પડતો હતો, કેમજે અત્રેનાં જંગલમાં રોજની ચાલુ ખાધખોરાકી સિવાય બીજું કાંઈ મળતું ન હતું. એટલા વાસ્તે એની આવવાની હતી તેને આગળે દાહડે મીસીસ થોમસન સુરત ગઇ ને રાતવાસો ત્યાંજ રહી હતી. તેણીએ સઘળી જરૂરી ખરીદીઓ કરી આગમચથી ઘરે મોકળી દીવી, ને બીજી સહવારે તે પોતાના જીવ-જીવનગારા જેવી એકનીએક બેટીને પોતાની ગોદમાં લઇને ઘણી સંભાળથી ઘર પાછી ફરી.

એ દરમ્યાનમાં જ—રાજ એકલી હતી, ને એકલી પડતાં તેણીના વિચારો પાછા ને પાછા એક નહીં સહમજી શકાએ એવી બજાઈથી જાલ બણી પાછા ફરતા. તેણે તેની ન્હાસ માટે અત્યાર સુધીમાં બાણ્યું હશે કે નહી, બાણીને તે ખુશ થયો હશે કે દીલગીર તે બધા તુરંગો તેના મનમાં ઉપરાસાપરી ઉભા થતા. ‘પેહલે તે કદાચ અજબ ને નારાજ થશે ખરો,’ તે વમાસતી હતી, ‘પણ ખજી તો તેને એ ધણું ગમશે. તેના રસ્તામાંથી હું દુર થયલી હોવાથી તે હવે ફેની સાથે પરણી શકશે, ને તેના બાપનો વારસો પેલા ઠાસે મોહનેના કુત્રા પેસીના હાથમાં જતો બચી જશે તે બધાંથી તે ધણો રાજ થશે. તે ફેની સાથે પરણવાથી સુખી થશે, કેમજે ફેની તેના પોતાના વર્ગની અને શ્રીમંત છે; પણ હયાં તેને પોતાને અદેખાઇનો એક એવો ઝટકો આવ્યો કે બાણે તે ઝેરથી તે પોતેજ ઝેરી ને ઝતુની બની; અને એવી તેનાં મનની એ તમામ અસ્વસ્થ હાલતનાં દરમ્યાનમાં એનીનું અત્રે આવવું ને રહેવું થયું તે ધણુંજ સવેળાનું અને આહવા ભોગજ બન્યું.

અલગત આમ એકલી પડનાં તે જે આવા તુરંગોની ભોજ ભોગવતી તેથી બની શકે તો જાલ સામે તે જરતી ઉસ્કેરાતી ને જવાદા સંગરીલ થતી. તે તેને માફ કરવા કે મળી જવાનો ખ્યાલ તો કરીજ ન શકી. બધુંજ પોતાની ઉસ્કેરણીઓને જવાબ કરતી સહરાગતી આંખોએ તે જોતી હોવાથી સાફ તેને કશું સુઝતુંજ ન હતું. તેની કમળાની આંખ બની ગઇ હતી. જેમ કમળાની આંખે પીળુંજ જોવાએ તેમ અદેખાઇનાં જખુન ઝેરમાં આંધળી બનેલી તે હેમક છોકરીને બધું ઉલટું ને ઉધુંજ દેખાતું. તે તમામ ખાત્રીપુર્વક માની શકતી હતી કે બાણે તેના ખુદા બપાવા ફજાગાને બનથી માર્યો હતો. તે તો પોતાનાં મનસે તે જવાનનાં એ જખુન પાપ માટે બાણે તદન માહીનગાર હતી. તેજ, તેણીને લાગ્યું કે, તેનું બખતર થશે. તે ધારીજ ન શકતી હતી કે જાલ હવે આ દુરદરાઝ એકાંતમાં તેને કદી બી સોહધી કાઢી શકશે, પણ જો તે તેમ કરી શક્યો તો તેને તેનો પીછો મુકવાની ફરજ પાડવાનું—ને અભાગનીને લાગ્યું કે—આ એક મોતેખર હથ્યાર હતું. તેનું તે પાપ તેને તે છયોક કદી સંભળવશે, અને જુરીમાં પોતે સરંચામ જુઠ્ઠી જુઠાની આપીને તેને ફ

લાકડે લટકતો તેણીએ બચાવ્યો હતો એ બધી બાતમી આપતાં જાણ તેના સામે ટકવાનો કે થોબવાનો નથી એમ તે કમચકકે પોતાનાં મનથી ગણત્રીઓ કરી મેલી હતી !

અને એવી તેણીની તે અસ્વસ્થ હાલત દરમ્યાન ઐનીતું આવવું થયું તે, ઉપર કહ્યું તેમ, ખરેખર ઘણું નેક થયું. તે દુખી માતા તે દરદી બેટીને સ્ટેશનપર-સાંમી લેવા ગઇ હતી, અને ઘણી તબીબલથી સુરતી સીગરામનાં ખડખડાંમાં તે એ બીમાર ફરજ-દને ઘણાંજ હરખીત જીગરે ધર તેડી લાવી હતી.

—:૦:—

પ્રકરણ ૪૧ મું.

જી—રોજી ગાડીનો અવાજ થતાંજ સ્ત્રીઓને બરની જીઝાસા સાથે તેને સામી લેવા વરંદાપર દોડી. તેની આંખોમાં તે બંને દુખી માદીકરી માટે દયાનાજ ચમકારા ચાલુ થયેલા નજરે આવતા હતા. તે પોતે તેઓને માટે હર તરાંહ દર્દમંદ અને દીલસોઝ હતી.

ઐની સાથે તેની પેલી ક્રીસ્ટિયન આયા બી આવેલી હતી. તેણે, જીવીએ અને જી—રોજીએ તે ભાગેલી કરોડની નૌજીવાન બાળકોને સીગરામનાં અરધી સુવાડેલી બાહર ખેંચી કાઢી. તે ખરેખર એક ઘણું મુશ્કેલ કારણ હતું, અને તેણીને ગાડીમાંથી કાઢીને જ્યારે આગળા ખંડમાં એક સોફાપર લેટાડવામાં આવી ત્યારે જી—રોજી ઘણીજ મમતાલુ કાળજીથી તેના ઉપર વાંકી વળી.

“તમે જી—રોજી કે ?” ઐનીએ મીઠાસથી હસીને કહ્યું; “મમાએ તમારી એટલી બધી મારી આગળ વાત કરેલી છે કે ખચ્ચીતકરીને આપરે જે બેહેનોજ થઇને રેહીશું, ઓ, હું કેવી ખુશી છેઉં કે મારાં બિચારાં દુખી મમાને તમારો પડોશ ને સાહરો મળ્યોછ—જોકે તમારા સંબંધના જે કમનસીબ સંજોગોને લીધે આપરે એમ એકઠાં થયલાં ને સાથે રહેલાં છંદએ તે મને જરા બી ગમતા નથી, ને તેને વાસ્તે હું ખરાં દીલથી દીલગીર છેઉં.”

“મારા તકદીરના લેખ,” જી—રોજીએ શીકકું હસીને જવાબ કર્યો. “હું બી તમેને જોઇને અતી ઘણી રાજી થઇ. હવે અહીં દરયાની હવાથી તમને જલ્દી આરામ થશે. હું બી તમારાં બલાં મમા

સાથે હાથે જાતે તમારો માવજત કરશ.”—અને જી—રોજી ઐનીતે જોવા પછી ભરોસાથી માનતી હતી કે એ બિચારી બાળકી ઝાઝું જીવનાર નહીં હતી. મોહોતનો જોરાવર ને જીલમગાર દસ્ત તે નાતવાન ઓલાપર દેખીતો લાગુ થઇ ચુક્યો હતો. ઉઠવાની તેનામાં કશી ઝાઝી તાકાત ન હતી, ને તે ગળાછતે છેક ગુરો જતી ગયલી હતી. તેની બાંખો સુસ્ત હતી, ને ગાલમાં હેંડા ખાડા પડી ગયા હતા. તે બિચારી મુંશકેલીમાંજ જીવતી દેખીતી એક તમામ હાડપીંજર માત્ર હતી !

“ઓ, તમે કેટલાં ખુબસુરત છેઓ,” ઐનીએ ખરાં દીલનાં જોશથી કહ્યું; “હું સ્વપ્નામાં પરીઓ ને ફીરેસ્તાઓને જોઉં છું તેઓને મળતોજ જાણે તમારો તો ચહેરો છે !”

જી—રોજી મીઠાસથી હસી.

“તમે બી ઓછાં ખુબસુરત નથી,” તેણીએ તે તારીફનો તરત પાછો પડવા કરતાં કહ્યું. “તમે બિચારાં આવાં કાહેલી ને દુખી નહીં હોતે તો તમે બી એક ખરી ખુબસુરતીજ લેખાતે.”

એ રીતે, બહાલાં વાંચનારાંઓ, તે જાને નાજનીનોનાં મન મેળી જતાં ને અરસપરસ હૈત પ્રીતમા ખેંચાતાં કશોજ વીલંબ થયો નહીં. જાત પરજાતનો અંતર કે આંકોશ તો જાણે તેઓ વચ્ચે કશો બરપા થયોજ નહીં ! તેઓ એક કુટુંબનાં હોએ તેમજ તેઓ બધાં એકઠાં થઇને રહેલાં હતાં.

ઐની તે પછી જરા વારમાં ઉંઘી ગઇ. તેને તેના રૂમમાં લઇ જઇને સુવાડવામાં આવી, જ્યાં મુસાફરીની રંજ અને હીલા આંચકાથી અતી વણી ચાઢી ગયલી તે ઉંઘાવા પડી. તે બિચારી હંમેશની ઉંઘમાં બી જલ્દીજ ઉંઘાશે એમ સહજ નજરે આવતું હતું. આયા મેરી બી તેજ મતની હતી. તે હાસ્પીટાલનીજ આયા હતી ને પોતે અરધી નર્સ હતી. તે ઉંમરે પુણેલી ને બાહોસ હતી. તેણે તરેહવાર દુખ દરદો હાસ્પીટાલના પોતાના લંબાણ વસવાટ ને અનુભવ દરમ્યાન જોયાં ને જાણ્યાં હતાં, ને તેણે જી—રોજીને એકાંતમાં મત આપ્યું કે બરડાની કરોડતું બાંગી જવું સૌથી માહા ખુરં દુખ હતું. એવા કેસો સાજ થઇ કે જીવી શકતાજ નથી ને રીખ્યા કરે છે, મગર તેનાં કેહવા મુજબ તો તે અત્રે આવવા

નિહીલી ત્યારે હારપીટાલના આગેવાન તખીખોએ તેને એકાંતમાં કહી મેલ્યું હતું કે તે બિચારી હવે તો એક આખો મહીનો ખી જીવી શકવાની ન હતી;—અને ગરીબ જી—રોજી તે સાંભળીને હદ વગરની દીક્કગીર થઇ. ઓ, શું આ જીકા જમાનામાં સાચાં ને બલાંઓનેજ ખુદાએ ખરાં સુખની મના ફરમાવીછ ?

તેમજ થયું. એની બિચારી આવી ને આવી તેનો કેસ એકદમ બિગડતો ચલ્યો ને તેને એટલી જેહમતથી મુસાફરી કરાવામાં તેણીએ ઘણી લુલ્લ કરી એમ તે કમનસીબ માતાને હવે ઘણાં દુખ સાથનો પશ્રાતાપ થયો. વળી દુમસમાં ડાકટરની મદદ જેવું કશું હતું નહી તે ઓછું રંજીત થવાતું પુરવાર થયું નહીં, ને અધુરામાં પુરું—હવા એકદમ બગડી ગઇ ને તુંફાંણી થઇ આકાશ ઘેરામાં ને ઘેરામાં રહ્યું, ને ખીજી સહવારથી તો કંટાલો આવી જાએ તે કીસમે ટપકટપક વરસાદ જરો થયો, જે એજ ધીમી કીસમે આખો દાહડો ટપકયાજ કીધો; ને તે સરદી ને બીનાસે પણ ખીમાર એનીતું દુખ ઘણું વધારી આપ્યું.

અને તેમ છતાં તે ગરીબ ખીમાર સુખી ને સંતોષી દેખાતી હતી. તે પોતાની હાલત ને નજીક આવેલો અંત મનથી સમજી ગઇ હતી, પણ આ ચાલુ ખીમારીથી એટલી કાયર પડી ગઇ હતી કે મરવાને જરા ખી ખીહીતી કે નારાજ થતી ન હતી. તે તો મોહોત સાંમુ રોજ માંગતી હતી, ને મોહોતની ઓથ ને ગોદનીજ રોજની આરજી કરતી ગરીબ આપડી જીવતી હતી. એમ છતાં, ઉપર કહ્યું તેમ, તે સુખી ને સંતોષી એટલા માટે હતી કે તે હવે તેની મોહ-અતવંતી ને અની હેતવંતી માતાની ગોદમાંજ મરનાર હતી । એ ખ્યાલથી ધીરજ પાંમી તે ખુશ ને ખુશ રહેતી હતી.

એક વખત જી—રોજી સાથે વાત કરતાં કરતાં નેને એકદમ કમરમાં એક જોરનો આંચકો આવ્યો, ને તેનો જીવ જીમાઇ ગયો. તે એક દરદીથી નહોં ખમાએ ને સામાંથી નહોં જોવાએ એવું જખુન દુખ હતું.

“એ કમરમાં આંચકા આવેછ ત્યારે હું મરીજ જતી હોઉંની એવુંજ કાંઇ મને લાગેછ.” જરા શાંત થવા પછી તે કાહેલી છોકરીએ ઘણી ઉડી ગમગીનીથી કહ્યું.

“હું આયાને તમારી આગળ તેડું?” તેનાં કપાળ પર મોઢાં ફેરામાં ડુગી નિકળેલો પરસેવા નુછતાં છ—રોજીએ હેતભરી કાળજીથી પુછ્યું.

“તે શું કરવાની છે? કોઈ ખી આવીને શું કરવાનું છે?” એનીએ જવાબ કર્યો; “હવે હુંજ મારો ડાકટર છેઉં. હવે તો દાંત પીસીને દુખ ઉભરે ત્યારે ખમવા વગર ખીજો છુટકજ નથી. ડાકટરો ખી હારી ખાઈને ઘણું થયું અત્રગ થઇ ચુકેલા છે!”

અને એ રીતે દુખે પાપે ખીજ સાત દીવસ ગુજરયા પછી ગરીબ એની અંતે આખર થઇ. તે એક શાંત મોહોત હતું. તે સુસાદરીની જેદમત ઉઠાવતી ફક્ત તે મોહઅતવંતી માવતરની મીઠી પાંખમાં પનાહ પાંખની મરવાજ આવી હતી. આવ્યા પછીની નવમા દાહડાની સાંહજે તો તે બિચારી શાંતી સાથે સ્વર્ગવાસ પામી!

તે સેવટ સુધી હુશ્યાર હતી. જ્યારે કે બધી નાડીઓના હપકારા આખર થયા હતા ત્યારે ખી જીવ ફરાર થતાં સુધી તે મલક મલક યોગરદમ નજર ફેરવતી બધાંને જોતી પડી હતી, અને જીવમાં જીવ હતો ત્યાં વેર આખીરમાં ખી જે બોલી તે તેની દુખી માતાને દીલાસો આપવા ને સમાલવાને લગતો છ—રોજીને તેણીએ કરેલો આગ્રહ હતો. ને એક ખરેખરાં મોઢાં દુખનો દેખાવ હતો, ને તે માતાનું કલ્પાંત તેટલુંજ હૃદયભેદક ને અતીઘણું દુખકારક હતું.

—:~:—

પ્રકરણ ૪૨.

હવે આપણે હાં છ—રોજીને તુરત વેળા તો પડતી મુકશું, અને જલ કે જેને આપણે તેનાં બાપનાં બેહેસ્ત પામવા પછી મુ'બાઇ જતો છેલ્લો છોડી આવ્યાં છીએ. તેની તરફ જરા પાછી નજર ફેરવશું. તેનો શો હાલ હતો ને તે શું કરતો હતો?

તે ગમખાર અદ્યઓથી લાનોલીથી ઉપડેલો પોતાના આપીકા મેહેલમાં જવા નિકળ્યો હતો. છ—રોજી એટલી તો હઠ સુધી આજે તેના તરફ ઠંડી ને સુસ્ત હતી કે તેનાં હાલનાં આ પાહાડ જેવાં મોઢાં દુખ દરમ્યાન તે એવી કેમ થઇ શકી તે કાંઈ નેને જાણે સહમજજ પડી શક્યું નહીં. તે તેને રડતી છોડી આવ્યો હતો.

લાનોલીનાં અંગલાના પાછલા ભાગમાંથી બારીઓના કાચમાં ચીમા-
ધને તેણે તેને બેઅખત્યાર રડતી સોફાપર નિસોસ પડેલી જોઈ હતી,
અને તેથી તેનામાં તેનો જીવ લાગી રહેલો હોવાને. સખબે આખે
રસ્તે તેને તે રાત્રે દ્રેનમાં ઉંઘખી પણ આવી નહીં, અને જરા થઇને
કાંઈ ગમ્યું નહીં.

તે પછી તે પાછલી રાત્રે અંધારે અંધારે ઘેર પુગ્યો. તેને
તેની જોડીની ગાડી સાંભી લેવા આવી હતી, અને ગાડી પર રાજી
આવ્યો હતો, પણ તેનું દીલ એટલું તંગ હતું કે બધાં કેમ છે
એટલું બી પુછવા તે હીંમત એકઠી કરી શક્યો નહીં. તે અંતે
પોતાનાં મુરખીના બેહેસ્તમુકામ થવા પછીજ પોતાને ઘેર પાછો
ફરતો હતો તે ખેજલસનો માર્યો પણ તે કશું બોલી શક્યો નહીં.

ગાડી અંગલે પોંદ્યી. ઝોરડે ઝોરડે બતીઓ જલતી બાહારથી
દેખાતી હતી, ને વરંદા પર થોડાક અતલગનાઓ બેઠેલા હતા.
તેઓને ઉતાવલે મળી ભેટી તે રૂવાનવાલા હોલમાં ગયો, ને ઠંડા
પથરોપર સીકુડાઈ પડેલાં તે વાહલા બાપનાં અશો રવાનને તેણે
જમીન પર છેક નીચો નમીને બેઅખત્યાર રડતાં સેઝડો કર્યો.

ફેની એ વખતે પાથરણાંપરજ બેઠેલી હતી, ને તે તેની
બાજુમાં તાબરનોબ દોડી આવી. તે બી તેની ખાંધપર માંથુ નાંખીને
ઘણું રડી, ને તેઓ ઘણાંજ નિખાલેસ હેતમાં, જાણે એકમેકનો
સંધારો સોહોધતાં હોએ તેમ, બગલગીર થયાં.

જલ તે પછી ઘણો વખત તક ત્યાંજ એક ખુરસી પર બેઠો,
અને બધી આગળી પાછળી બપર અંતરો બલી ફેનીથી મેલવી.
તેના બાપ તે ગયા પછીથી કદી બી પુરતી સુધ્ધીમાં આવ્યાજ ન
હતા, ને કશુંબી કહ્યા કે બોલ્યા વના એમ ને એમજ આખર
થયા હતા એ ખીના એક લેખે તેને સંધારારૂપ થઈ પડી. તે વહાલા
મરેનારે એ બેદીલ બેટાની છેલ્લી ગેરહાજરી કે નાફરમાની કશી
જાણી ન હતી, અને તેને માટેનાં રૂઠાં મત ને સાંચાં હેત વચ્ચેજ
તે વાલીદ જીવંતચુજર થયા એમ ખાત્રી આવતાં તે જવાનને
ઘણી ધીરજ મળી.

તે પછી તે જરા આસાએસ કરવા ને નાહવા ધોવા પોતાના
ઝોરડામાં ગયો, અને મિજલસનો વખત થાએ તે પહેલાં તૈયાર

અધને પરવારી ગયો—તેવામાં તેના ઓરડામાં સોલીસીટર મી૦ વાડયા તેને સોહોધતો આવ્યો.

“પેલો લુચ્છો ક’ંઈ તમને મળવા બલવા આયોતો કે?” તેને જોતાં સાથે ચુસ્સાનો ચીલ્લો ચઢાવી જાણે પુછ્યું.

“કોણ—પેસી?” તે સોલીસીટરે પુછ્યું, અને પછી તરત જવાબમાં વધાર્યું, “નહીં; પણ તે આજેજ તરફ કેથે બમતો રહેલો હોવાની વાત મારે કાને આવેલી છે. તે બેશક ઓટલે પાચદસ્તે તો આવવાનોજ હોશે, ને વીલ વંચાતી વખતે હાજર થયા વગર રહેવાનો નથી. અંધુ તેની ગણત્રી ને ગોઠવણ મુજબજ પાર ઉતર્યું’છ એટલે તે તો મનમાં મગ્નકાતો હોશે, ને તમોને મોંનેમોંનું ચવાના બી હવે તો ચોખ્ખા અખારાજ કરશે એમ મને લાગે’છ.”

“તે જો મને જરા બી બોલાવતો આવશે તો હું તેનો ટોટોજ પીસી નાંખશ.” જાણે જંગલી લુંડ જેવો લાલ ચણોટી ચેહરો બનાવી ઉસ્કેરાઈ આવતાં કહ્યું.

“હા, મગર તમે તમારું હવે શું ધાર્યું’ચ?”

“શું?”

“એ લુચ્છાને હફાવા ને હરાવવાને વાસ્તે?” તે સોલીસીટરે પુછ્યું. “એ બદમાશ ક્ષાત્રી નહીં જાણે તેમ કામ લેવાતું બધું તમારા પોતાના હાથમાં છે. હું તમારા તરફથી લડવા ને તેને માહાત કરવા તૈયાર છેઉં.”

“હું ક’ંઈ કરી શકું એમ નથી, મી૦ વાડયા,” જાણે ગમખરીથી જવાબ કર્યો; “હું આજેજ બહાલી ફે આગળ પાચદસ્તેથી આવ્યા બાદ બધું કપ્પુત્ર કરી દેવાનો છેઉં, કેમજો મીસીસ જનક લાનોલીમાં એકલાં છે, ને મારે જલ્દી ત્યાં પાછો ફરવા જરૂર ને ફરજ છે.”

તે સોલીસીટર મોટા તુચ્છકારતું હસ્યો.

“મને કેહવાને માફ કરજો, મી૦ જલ,” તેણે કહ્યું, “કે એ તમારો એક દેખીતી આંખનો અંધાપો છે. તમે તમારી ને ગરીબ ફેનીની ખરાબી આગળ રેહીને સોહોધો’છ. ખરાબી કટલી હદ સુધી થશે તેનો તમોને ખ્યાલ હોય એમ જરા બી જણાતું નથી !”

“ એટલે—ત્યારે તમે કેહવા શું માંગો છ ?”

“ હું એમ કેહવા માંગુ છ કે તમારા પીતાના મોહતના બિહાંણાં આગળ તમેએ લીધેલા કસમ અદા થવાજ જોઈએ,” તે સોલીસીટર ભાર નાખી કહ્યું.

“ પણ હું તો મેં તમોને કેહ્યું તેમ પરણેલો છું ?”

“ તે લગન રદગાતલ કરાવી શકાશે,” તેને જવાબ મળ્યો; “ તમે મને રજા આપો ને તે હું કરી શકશ.”

“ હું ઘણાજ અજબ થાઉં છ, મીં વાહાડયા, કે તમારા જેવા સુધરેલા વિચારના કેળવાયલા સદગ્રહસ્થ મને એવી પાપભરી સલાહ આપી શકો છ,” જલે ઘણા તીખાસથી કહ્યું, “તમારી જગ્યે જો કોઈ બીજો હોતો તો એવું ગંભીર બોલવા વાસ્તે હું તેને કદી માફ કરતે નહીં. તમારે જાણવું જોઈએ કે હું એક જેન્ટલમેન છઉં. મેં મારી ઠીલ ને ધન્યુપન્યુપણાંથી અત્યાર સુધીમાં ઘણી ખરાબી થવા દીધી છે, ને હવે તેથી મારાં એ લગનની વાત હું જરા બી છુપાવા આહનો નથી; વાસ્તે જો તમે મારાં માન ને એખલાસની પરવાહ કરતા હોવ તો ફરીથી એવું શરમભરેલું તમારે મોંહનેથી મને સાંભળવા દેશો નહીં.”—અને ત્યારે આંખે તાણાજાણી ને હર-શ્વેતથી હદ વગરનો ગુસ્સે થએલો તે ધારાશાસ્ત્રી બિજવાત સમેત તે ઓરડો છોડી, બીજું કશું બી કહયા કે બોલ્યા વના, એકદમ ત્યાંથી ચાલતોજ થયો.

તે (જલ) તેના જવા પછી ત્યાં પાછો એકલો પડ્યો. તેની છાતી એ વખતે મોટા ગુસ્સાનાં જોશથી ઉકલતી હતી. તેની જનથી જ્યાદા જી—રોજીને—તે નિર્દોષ રાંક ગાય જેવી ગરીબ મધુરીને દગલખાજ થવાની તેના સામે દરખાસ્ત રજુ થાએ એ તે શુધ્ધે જવાન સહન કરી શકે તેથી બેશક ઘણું જ્યાદા હતું.

*

*

*

તે મરણની મિજલસ મોટી ને દખ્ખાભરી થઈ. શેઠયો નામે ઓટલે આંખો હતો, અને ગરીબ તેમજ તવંગર વર્ગના જરથોસ્તીઓ સેંહુંકડોઅંધ સંખ્યામાં મરનારને સેવતું માન આપવા હાજર થયા હતા.

પાએદરત જાહેર કરેલા વખતસરજ કાઢવામાં આવી. “પાએદરત સાત વાગે કાઢવામાં આવશે” એમ છપાવીને મીજલસીઓને નવ વાગતા તક તપાવામાં આવે છે તે કઢંગા રીવાજનો જલ શત્રુ હતો. કામકાજના આદમીઓ ચાહીને મરનારને માન આપવા સામીલ થાએ તેમના વખતની કીંમત જાણવાની તે જવાંન પુરતી અગત પીછાંણુનો હતો.

પાએદરને પણ જોશુમાર લોક ગયું, અને પછી—સઘળું આખીર થઈ ગયું. સગાંચાહલાં હરીકામ પડ્યાં ને જીજ્ઞાં અધાં પોતપોતાને ઘેરેઘારે વિદાય થયાં.

જાન ખી છેક અપોર પછી દુરસદ પાંખો, ને ત્યારે વગર ઢીલે તેણે બહાલી ફેનીને મળીને સઘળું પ્રમાણીકપણે કપ્પલ કરી દેવાનો એકદમ કદ કર્યો. એ એક મોટી કસોટી હતી. કેમ તે પોતે પરણેલો હોવાનું તેને અખંડ બહાલ ને જનોનિસાર હેતથી આહવાવાલી તે વિશ્વવાસુ બહાલીને કહી શકશે એ તેની મસ મોટી મુશ્કેલી હતી;—પણ હવે ઉપાયજ ન હતો.

તેણે રાજીને મોકળીને ફેનીને પોનાના ઓરડાનાં એકાંતમાં ખાસ મળવા બોલાવી, ને ત્યારે તે ખુજેર્ગ મરનારનાં મોહોતની ધરમાં અતી ઘણી ગમખ્વારી છતાં ફેની હર્ષીત જીગરે ને ખુશીમાં ગુલાખી થયલા રોખસારો સાથે તાજરતોજ તેને તેના ઓરડાનાં તે એકાંતમાં, તેને શું કેહવું હશે તે માટે મનથી ઘણી તાજીજ થતી આવી મળી.

—:૦:—

પ્રકરણ ૪૩ મું.

જલ એ વખતે બારી બાહાર બેધ્યાંન હાલે જોતો ને દીકતો ઉમો હતો, જે પોતાની પીક પાછળનાં તે દુલ જેવાં નરમ નાજીક કદમનો સણસારો સાંભળી ઝટ કર્યો—અને ત્યારે ફેની તદન દ્વાષ્ઠ ગઈ ! તે તો તેને ઘણોજ ઉમંગી, હસતો, તેને પાસાંમાં ખેંચી લે તે કીમમના ખુશાલ તોરનો રંગીલો જોવાની ઉમેદથીજ એ તરફ આવી, અને તે છતાં તેણીએ જ્યારે, તેથી ઉલટું, તેને એટલો કાહેલી, દર્દમંદ, નાસજર અને દુખી જોગો ત્યારે ને એ માનીતા જવાનનો મીઠો મનદર મુખડો એવો બખી ખાધેલો જેવો જોધને જાણે સરખસર થયરીજ ગઈ ! એ શું હતું ?

“ઓ જાન, તમેને શું છે?” તેણીએ તરત તેથી મોટા ગભરાટ વચ્ચે સવાલ કર્યો, અને ત્યારે જાણે એણે કે તેની સાંમેની તે બંને મીઠી ચીંતાતુર ચતુર ચશ્મોમાં હજી ખી ફક્ત હયા, દયા, અને એસુમાર મોહાત વતરોગે બીજું કશુંજ વાંચી લઇ શકાવું ન હતું !

તેણે તેને ગમગીન અદાઓથી પાસામાં લીધી, અને તે ઠંડાં કપાલ પર એવડા ઠંડા ચંદ્ર ગયલા પોતાના હોઠો દાખ્યા, કે જ્યારે ફેની બની શકે તો જસ્ટીજ બીહીધી ને વધતી બેતાબ બની.

“બેલોની, જાન, એ આજે એમ કાંએ કરોછ ? શું છે?” તેણીએ પાછી તેજ સવાલના જવાબની તલબ કરી;—અને ત્યારે જાન શું બોલવું ને કેમ શરૂ કરવું તે નહીં સહમજ પડવાથી એકાદ પણ વધતો ગમરાયો ને જસ્ટી ગુચવાયો, કે જ્યારે દુખવું એક ડચકું, તેની મરજી ઉપરાંત, તેની છાતીમાંથી અવાજ કરવું બાહેર પડ્યું !

“ફે, હું ચાહુંછ કે મારે તુંને જ કેહવુંછ તે કેહવાને વાસ્તે હું આજે તારી સામે જીવતોજ નહીં રેહ્યો હોતે,” તેણે અંતે પોતાની જુઆન પર કાબુ મેલવી શરમીંદગીભરી અદાઓ વચ્ચે સરયાંમ નિચું બેતાં ઓજરખાહી સાથે કહ્યું. “ઓ, હું ચાહુંછ—હું ચાહુંછ કે હું અત્યાર આગમચનો મરીજ ગીયો હોતો!”

“પણ એવું તે શું છે?”—અને ફેની હજી વધારે બીહીધેલી નજરે આવી. તેણીએ તે ગભરાટના અવેશમાં પોતાના હાથની ટાઇટ મુઠીઓ વાલી દીધેલી હતી, અને તે જાલથી એકાદ બે કદમ હવે અલગજ ઉભેલી હતી. નહીં કે ખરી હકીકતનો તેને કશો એ બેહેમ બરપા થયો હતો;—જરા એ નહીં. તે ફક્ત બીહીધેલી હતી, અને એવું તે એ બીહીધરાવનારું તે માનીતા જવાનને શું કેહવું હશે તેનો કશો ખ્યાલ કરવાને વટીક જાણે અશક્ત થઇ પડી હતી !!

“હું કેમ બોલું? હું કેમ તે મારી ભયંકાર ઠગાઇની વાત જાહેર કરીને તુંને કેહું?” જાણે હજી આનાકાની કરવાદું ચાલુજ રાખ્યું; “મારી જખાંપર જાણે તે કેહતાં ને બોલતાં છાગરા ઉઠેછ !”

ફેની છેક હેઠ સુધી શીકકી પડી.

હવેજ તેને કાંઈક જાલની બેવફાઈનો બાસ થવા માંડ્યો, ને તખાનખર રૂપમાં હાલતાં એક સુકકાં ઝાડની કાથી પેરે તનખદનમાં તદન ધુજવા લાગી.

“તમેને શું કેહવું છે તે મને એકદમ કેહી દેઓ,” તેણીએ હવે જરા જોરથી તકાળે કર્યો. “મને એમ ટવલાવ્યા ના કરો. કંઈ ખી ઘણું માહું ને ખુરં તો થયલું છેજ એ હું જોઈ શકું છું. તમારી બયબીત ગેરહાજરીખીજ મને હજારો તરેહના વેહેમ વસવસા ખરપા થઈ ચુક્યાતા. ખોલો, જાણ, ખોદાને ખાતર ખોલો,—તમે શું કેહેવા માંગો છો?”

“તું મારી ઇજજત અને ખરાં દીલમાં માનવાવાલી છે?”

“એ તમારો સવાલજ બેહુદો છે,” ફેનીએ ચુસ્તથી નહીં તો ઘણાં દુખથી જવાબ કર્યો. “આખી દુન્યાના મરદોના મેં તમેને શાહ જાણ્યાછ, ને ઘણીજ ખુશદંદ શીશગીરી સાથે મેં તો મારું બધું તન મન ને ધન એક હંમેશગી માટે તમેને અર્પણુ કરીધું છે, ત્યારે તે છતાં તમે મને એમ ખુશીજ કેમ શકો કે—”

“અને ત્યારે, મારી મીઠી ફે, તે છતાં હું એ બધા તાહરા ખુલદં આહને નાકદર ને નાલાયક પુરવાર થયોછ,” જલ્દે હજારો ઓશકની ઓજરખવાહીથી અંતે ખરા ખુલાસા પર આવતાં કહ્યું; “તું મને માફ કરશે?”

“એટલે?”—અને તેણીની આંખમાં એકદમ જવાળા સળગી ઉઠેલો પ્રગટ નજરે આવતો હતો.

“તારા એવા ખુલદં ને પવિત્ર પ્યારને હું તદન નાલાયક છેઉં, મારી વહાલી ફે,” જલ્દે પાછું કહ્યું. “આપરં અદરાવાનું બધું મારી મરજી ઉપરાંતનું થયું હતું, ને તે એક જીવતી ઠગાઈ બદલે એક કંગાલ ફાસ હતો. ફક્ત પપાને અને તેવણના મલત્યાએને એ જીવસતોસત પળોમાં રાજી રાખવાની ફરજજ થઈ પડવાથી એ હેમક દટીંગને, હું તુંને ખાત્રી આપું છું કે, હું ઘણી જોરાવરી વચ્ચે ને મારી મરજી ઉપરાંત તાબે થયેલો છેઉં. તે ફાસ—”

“ફાસ?” ફેનીએ તમામ ધીરજ ખોલી દધને એ બધું સાંભળતાં હવે એકદમ ગગગાત કર્યો;—કે જ્યારે સીધાં સરોવર જેવાં કદની તે સીધી ઉચી પતલી સકુમારી સુંદરીને ચુસ્તાનાં ફડકતાં નેણા

સાથે એક શાહનશાહ્યાંતુના રાજ્ય તોર ને થયેગથી ઉભેલી જોવાનું વટીક એક કાયર આસામીને કુમલાવીને એકદમ યુઝદીલ ને નાહીં-મત કરી મેલવા બસ હતું । “ફાર્સ ?” તેણીએ પોકારયું; “આખી દુન્યામાં જે ક્રિયા સૌથી ગંભીર સંજોગમાં થયેલી, સૌથી વધારે અશો, સૌથી વધારે પરહેજગારીભરી પાક ને પવિત્ર તે ક્રિયાને, મીઠ જલ, તમે એક કંગલ ફાર્સનું નામ આપવાની હીંમત કરોછ ? ઓ, એવું માહા પાપી બોલીને ખોદાને ખાતર ખુદાની નજરમાં વધારે ગુન્હેગાર ના થાઓ. તમે શું કેહવા માંગોછ તે હું હવે તમારાં વગર કેહવે બરાબર સહમજી ગેછછ. તમારે મનથી મારો પ્યાર તે એક માટીનું રમકડું હતું, કે જે તમે જીવ ચાહે તેમ ને ત્યારે ભાંજીતોરીને તમારા પગ તરે ભયરી શકે !—એમજ કેની ?”

“કે—કેની ?”

“ચુપ કરો !” તે માહજુએ વધતા જુસ્સાથી પુકારયું; “તમે શું કંઈ એમ ધારતાતા કે એ વચન ને કસમોથી તમે બચવા ને છુટવું માંગતે તો હું તમોને છુટાજ નહીં કરતે ? ઓ, આએ તમારી દગાબાજી જેટલી કરપીણુ તેટલીજ નીચ, જેટલી હોશકરાં મોશં કરનારી તેટલીજ ગલીચ ને શરમભરેલી છે !”—ને તે જુસ્સામાં પીક ફેરવી ફરી ગઇ.

અને જલ્લ ? જલ્લની તો જાણે બદનની ચામડીજ ઉતરી જતી હતી ! તે માહજુમનો બોલેબોલ તેનું કંઠેજી કાપીને કટકા કરતો હતો. આટલી હઠધુત, આટલી તાણખણી—છેક એ રકમની ફેનીની હુશ્યારીની તેણે એ ચાતુરી તરફથી કદાપી વકી બી નહીંજ રાખી હશે.

“બસ કર—હવે ઘણું થયું, ફેની,” તેણે કકઝાત કર્યો. “કંઈ માહરો બચાવ તો સાંભળ ? કંઈ મારાં કારણો તો પુછ ? તું મને એટલી ચાહતારી તે શું મારી શત્રુ થશે ? ઓ, હું તો જાણું જે મારી ને મારી પરણી બેરીની તું બવેદાન તકની જતી દોસ્ત થશે ને રેહશે !”

“પરણી બેરી ?” ફેનીએ ચીસ પાડી; “ઓ, વાત શું ત્યારે છેક એકદમ એટલી બધી દદ સુધી બેહકી ગઇછ ?”—અને ત્યારે ને ત્યાર પછી તેણીની મરજી ઉપરાંત જાહે—લગભગ બેરાવરીથી

—તેને પોતાની પડખે બેસાડી, અને બેસાડીને શુભચિન્તન છ—રોજને લગતી અત્યારસુધીની પોતાની તમામ વીટક વાત ખરાપણાંનાં એવાં જ્ઞેશ અને સચ્ચાઈના સમજના એવા તો ભારથી તેણીને કહી સંભળાવી કે ફેની કે જે પા કલાક આગમ્ય તેને કદી માફ નહી કરવાની ફાલતમાં હતી તે તેટલામાં તો અરધી તેના લાભમાં મનાઈ ગઈ ને પીગણી ગઈ !

તે આખર કરે પણ એક અજાણા હતી—અને અજાણા બીજી એવી કે જેના જીવને વાસ્તેના પ્રૌઢ પ્યારમાં ફિરેસ્તાઈ શુદ્ધતા સિવાય બીજું કશું હતું નહીં. ઢોંગનું તો તેમાં એક તત્ત્વ એક જરૂરે પ્રમાણમાં સામીક ન હતું; અને ત્યારે એવા ચોખ્ખા નિખાલેશ પવિત્ર અને બુદ્ધિ પ્યારથી આહવાવાલી, પોતાનો સમૂલગો નાશ થઈ ગયેલો જેવા ને જાણવા છતાં, કેમ તે વાહલા જવાન સાથે તેના આટલા આગ્રહ, કાલાવાલા, પગપાંણી ને નીનતજરી છતાં સખ્ત થઈ શકે ને સખ્તપણેજ વરતતી રહી શકે ?

અફસોસ, તેણીના બધા સુખી સ્વપ્નાઓનો હવાઈ અમલો તો હવે એક લેહજમાં ને જોતાં જોતાંમાં જમીનદોસ્ત થઈ તેની નજરો સમક્ષ નાશ પામ્યો હતો । કેવી તેની ઉમેદો, કેવો તેનો પ્યાર, કેવી તેણીની ગણત્રીઓ—ને તે કેવું સર્વ ધ્રુવ વલી ગયું હતું ।—અને ત્યારે જાલની ખાંધપર માથું નાંખી તે મીઠી મધુરી છેક હૃદય ફાટી જાએ તે કીસમે આંસુઓનો એક આખો દરવાવ રડી તેમાં આપણે અચરત થઈશું ?

—:o:—

પ્રકરણ ૪૪ મું.

પેસી ઓટલે બી આબ્યો ન હતો. રાજી તેને રસ્તામાં મળ્યો હતો, ને તેની સાંમેની તે આખાં ધરની ઉસ્કરણી—જાત્ર સુધ્ધાની—તેની વિશ્વ અચુક રવેસે પ્રગટી નિઃશ્વરી હતી એમ તેનાથી માહિતી મેળવતાંજ તેણે બાહરોગ્યાર પોગ્યાર થઈ જવાનું પોતાને માટે વધારે શાણપત અને સલામતીમરચું માની લીધું હતું.

તેને હૈયે તમામ નેહ હતી. તેને હવે પુરતી ધીરજ હતી. તેણે વાવેલાં બીજાનું એક ફળદ્રુપ દરખ્ત હવે તૈયાર થઈ ચુક્યું હતું. તો તેને હવે અધીર કે ઉતાવળ હોએજ શાંતી ? તે તો જોતો હતો.

કે તે પોતે ચોપાસથી હવે સલામત હતો. તેણે આગળ રહી મરનાર ડોસાને ઉધું ચ-તું સમજાવી સીસામાં ઉતારી લઈને કરાવી લીધેલું તેના ને તેના એકલાના લાભનું વીણ મોજાદ અને સાબુત હતું, તો હવે તેણે બીહવાનું કે બીજાં કાઢની બી પરવાહ કરવાનુંજ શું હોય ? જાલ પરણી ચુક્યો હતો. તેની ઘણી “ના—મના” છતાં તે “હુંલવેલ્યો ને ઉતાવલો પોરયો” કુવામાં પડીને જી—રોજી સાથે પરણી ગયો હતો એ તેના જેવા એક ગણત્રીયાજ બાંગડ માટે ઘણુંજ મોટું સુભાગ્ય પુરવાર થયું હતું.—તે સખપથી તે મરનાર ડોસાની તમામ માલ મીલકત ને અસકેયામતનો હવે તે અને તે પોતેજ એકલો ને હકદાર માલીક બેતકરાર હતો, તો પછી રૂવાનની મિજલસમાં હાજર થઈ નાહક શીટનો જગાડવા કરતાં જાલની ને બીજાં બધાંની ચશમેથી દુરજ રેહવામાં એ પહેલાં નંબરના ઉઠાઉગીરે, ઉપર કેહવા મુજબ, વધતી શાણપત ને સલામતી માની લીધાં હતાં.

‘સીધીભાઈ ચાંદ દેખો તો—આપસે નજર આપગા’ એવો એ લતરાજખોર લુચ્છાનો પ્રત્યક્ષ હાલ નજરે આવતો હતો. ધનને તેને સોહધવા જવાની જરૂરજ શી હતી ? તે જાણતોજ હતો કે નકકી થઈ ચુક્યું હતું તેમ દરમાંને દાહડે વીણ વંચાવાનું હતું, ને વીણ વંચાયું તો પછી ‘તે આવ્યો—તેણે જોયું’—તે જાણ્યો !—એવોજ બધો તેના લાભને જવાબ કરતો એક દીલજીત મામલો હતો !

અને એ મોહકાણમાં ગરીબ જાત આગે તરફ હાલમાં હજી છેક દરમાં સુધી પહોંચે પડેલો હતો. તે તો બધાંને ઝાડુ મારીને તેની મીઠી જી—રોજીની ખખર લેવા તેટલાં એક ફેરો લાનોલી જઈબી આવતે, પણ સહવાર સ્થાંજ રોજખરોજ બાંતુઓ તેમજ ગ્રહસ્થો, હમજાત તેમજ પરજાતનાં—એટલા ટોલેટોલાં તેને “દીલાસા” થઈ મળવાને આવતાં હતાં કે એવા હીંગામમાં સૌનો તીરસ્કાર કરીને તેને તે બાપીકુ મકાંન છોડી જવાની છાતીજ થઈ નહો, અને તેથી તે અત્રેજ પહોંચે પડ્યો રહ્યો હતો.

મગર વધારે ગભરાવનાર તો એ હતું કે જી—રોજી તેનાં કાગળોના કશાજ જવાબો કરતી ન હતી ! એ શું ? શું તે કંઈ બિમાર હતી કે હજી બી તેના સાથ ગુસ્સેજ હતી ?

વીલ દસ્તાને દાહડેજ વંચાયું, અને તે સાંભળવા બેહેસ્તીનાં બધાં અમસાંપોતીકાં ને અભેતાંતણેનાં મોટી સંખ્યામાં ઉતરી પડ્યાં હતાં. મીં વાહડયાએ તેનાં ઈજન કાઢ્યાં હતાં, અને દખમાંનાં ખલીરની પેઠે ડોકાં તાણતાં, એકાદ “કુત્રાના યુક” માટે આરજીમંદ, નાધલા મોટા ફાલાની ઉમીદ કરતાં, તે બધાં સગાંવાહલાં મોટી ઉલટ વચ્ચે તે વીજ સાંભળવા ખાસ ઉતરી પડ્યાં હતાં.

ખરી રીતે તો એ બેહુદા વીલની બેવકુશીભરી બધી વીગતો વધતી ઝાણી અજવાળાંમાં આગમચથીજ આવી ગઇ હતી, ને એક કાનથી બીજે કાન ખુબ ફેલાવે પાંખી ગઇ હતી. સૌને, તેથી, તે મરનાર શેક્યાપર ઘણો કેહેર આવતો હતો. તે શું ખરેખર દીવાનો થઇ ગયો હશે કે પોતાના જણેતા એક પુરા જન જેવા વાહાલા દીકરાનો હક દુખાડી તેણે પેસી જેવા એક પ્રપંચી પંચીનેજ નવાજી નેહાલ કર્યો હતો ?

જલ્લ વીલ વંચાતી વખતે હાજર થયો હતો ખરો, પણ બેદાદ રવેસે અદમ વાલીને નાકેની એક બારી આગળ અઢેલો મારી ઉભો રહ્યો. ફેની બી હાજર હતી. તે ઉદાસ શીકડી અને દુખી નજરે આવતી હતી. તે મીં વાહડયા સોલીસીટરની બાજુમાં એક રાજ કરતી રાણી જેવી દમામદાર અદમથી બેઠેલી હતી.

તે વીલ કાંઇ ઘણું લાંબુ લખાયલું નોહતું. તેમાં સઘળાં હકીકત દુકંમાંજ આટોપી લીધેલી હતી, અને તેમા સમાવેલી કેશીયતો મરનારનો હુમ્મ્યા પેસીપર કેવી અજબ જેવી હદ સુધીનો એતખાર હતો તે આયના પેરે પ્રદરશીત કરતી હતી. “મારો દીકરો જલ્લ,” મરનારે લખાવ્યું હતું, “હજી બચ્યાં જેવો નાદાન ઉતાવલ્યો ને હુલવેલ્યો છે. તેને હજી સારાંનરસાંની પીછાંણ કે જાણ નથી. એટલા વારતે હજીબી હું એને પેસીની સંભાળ હેકલજ મુકી જાઉંછ, અને ફરમાઉંછ કે મારાં મરણ પછી એક વરસ તકમાં જો એ બહાલી ફેની સાથ નહીં પરણે તો તેને મારી તમામ દોલત ને અસકેયામતમાંથી ફક્ત દસ હજાર રોકડા મળે, ને બાકીની મારી તમામ માયાપુંજ માલ મીલકત વિગેરે મારા વિશ્વાસુ પેસીને હાથ જાએ, ને તેનાપર જલ્લનો કશોજ હક પુગે નહીં. એ જલ્લતું બહુ માંનીનેજ હું ફરમાવી જાઉંછ, કેમજે જલ્લ જો નાફરમાન ને

નાલાયક રહેયો હોશે તોજ ફેની સાથે પરણવાનું મારું ફરમાન નામજુર રાખશે, ને તેમ હોએ તો નાધલી ઉંમરે એ મારા પૈસા ટકાથી ધનવાન થવાના સખએ બધી પોતાની વધતી ખરાબી કરી નાંખશે એવી મારી ખાત્રી છે. બીજા હાથપર જે જાલ ફેનીને પરણે તો પેસીની સારી ચાલ અને જાલનાં ભલાંની કાળજીની પીછાંણમાં જાલે જે તેનું ધ્યાન પુગે તે એક સારી જેવી ધરખમ રકમની પોતાની મરજી મુજબની પેસીપર નવાજીશ કરવી. છેલ્લે, મારી વરસી સુધીનાં એક વરસની હું જે જાલને છુટ આપું છું તે દમ્યાન સોલીસીટર મી૦ વાહાડયા અને જાલના મરનાર માએના મામા મી૦ હોરમજી એલચીદાણાને હું ત્રસ્ટી ઠરાવી જાઉં છું, અને મારી સઘળી મીલકતોની ને દોલતની વ્યવસ્થા તે એક વરસ તક એજ સાહેબોની કારસાજ હેઠળ છોડી જાઉં છું.”

એ ઉપરાંત તે વીલમાં બીજું જે હતું તે એટલું કાંઇ જાણવા-જોગ નહીં હતું નાધલી મોટી રકમો રૂ. હજારથી દસ હજાર સુધીની એકકસ ગરીબ સગાંવાહલાં ને વિશ્વાસુ નોકરનફરોમાં મરનારે વેહેંચી આપી હતી, અને એ વીલ વંચાઇ રહેતાં જાલ કશું બી બોલ્યા વગર ગુસ્સામાં ઉઠીને બાહાર ચાલી ગયો.

તેની છાતી એ વખતે ગુસ્સા ને જુસ્સાનાં જોશથી ઉછલતી હતી, અને તોબી તે પોતાના મરનાર બાપને મનથી વટીક વાંકુ સમું કશું બોલ્યો નહીં. “મારા લોલા બાપ,” તે પટપટ્યો; “કટલી હદ સુધી એ બેબદામના લુચ્છાને હાથ વેચાઈ ગીએલા હોવા જોઇએ!”

પણ લોકો ઝાઝાં તાજુબ થયાં નહીં. વીલ ઘણું કઠણ ને ત્રિચિત્ર હતું ખરૂં, પણ જાલ તો ફેની સાથેજ અદરાઈ ચુકેલો હતો એમ સર્વ કોઇ નકકીપણે માનતું ને જાણતું હતું, તેથી બધું વીલ મુજબ જાલનેજ મજશે ને પેસી હાથ મસલતો રહી જશે એમજ તે બધાં સગાંવાહલાં બી બરોસાથી માનતાં હતાં! લોક શું જાલનો ભેદ જાણે ?

તે દાહડે બપોર પછી સોલીસીટર મી૦ વાહાડયા અને મી૦ હોરમજી એલચીદાણા (જાલનાં બેહેસ્તન માએના મામા) ત્રસ્ટીઓ તરીકે તે જવાનને મળવા ખાસ તેના ઓરડામાં ગયા. મી૦ વાહાડયાએ એ આગમય મી૦ એલચીદાણાને સઘળી વાત ભડકો

ફેડીને કહી દીધી હતી, ને તેવણની અટવટ અને અભયખીનો તો શુંમારજ રહી શક્યો ન હતો. શું એ પોરયો સરખસર માયાંથી ગીએલો હતો ને આંવી મોટી દોલત ને ફેની જેવી એક ધણેતર ધણ્યાંણીને ઠોકરે મારી કાઢ ગામરેની ગોરીનેજ પરણી ગયો ?

તેવણે જાણને એ બાએ ધણો ધમકાવ્યો, પણ જાણે તો એ વિશે કરી ખી વધારે વાત કરવા કે ખુલાસાઓ આપવા તતરાતીને નાજ કહ્યું, ને ત્યારે તે ડોસાજીને ફરજ્યાત ચુપ થવુંજ પડ્યું.

“હવે તમે ત્યારે શું કરવા ધારો છ ?” હાં સોલીસીટર મીં વાહડયાએ પુછ્યું.

“ખીજી કંઈજ નહી,” જાણે ગમગીનીથી કહ્યું, “આજે રાત્રે હું આએ મારાં બાપીકાં મકાંનને સદાની છેલ્લી સલામ કરી અહીંથી જતો રેહવશ.”

“તેવી કંઈજ જરૂર નથી,” મીં વાહડયાએ યાદ આપી. “અસત્ર વીલ ફેરવાતીને માહા મહેનતે મરનારને જે કરવાને અમે સમજાવી શક્યાતા તે એટલુંજ હતું કે તેવણના હક થવા પછીથી ખી તમોને એક આખાં વરસ જેટલો ટાઇમ મળે, ને તેથી એ એક વરસ આખર થતાં સુધી તો વીલતી રાહે તમોજ અત્રે માલીક છેઓ, ને તમોને તેથી એટલાં ઉતાવલે અહીંથી જતા રેહવાની કશી ખી જરૂર નથી. એક આખું વરસ કોણે જોયુંછ ? એક આખાં વરસના દરમ્યાનમા તો—”

“હું મારો ઠરાવ તમોને કહી ચુકોય, મીં વાહડયા,” જાણે અધીરાધથી એ મીલાકાત ટુંકી કરવાની તલજ કરતાં ટુંકમાં જવાબ કર્યો. “મને હવે આએ મારું બાપીકું મકાન બેવડું કડવા આવેછ. હું અહીં રહી શકવાનો નથી, ને વગર અગતે કદી ખી અત્રે હવે પાછો આવવા ચાહતો નથી. એજ માહરો જવાબ છે.”

“તમો કાંહાં જશો ?”

“હું મારી પરણી મોહરદાર સાથે કાઢ મુકામ કેઠે નક્કી કરી ચેર ભાડે લઈને રેહવશ,” જાણે કહ્યું. “લેનોલીનો બંગલો જે હાલ મારા સ્વાધીનમા છે તે ખી હું પેસીને ખાલી કરી આપવા ચાહુંછ.

મને પપાનું હવે કંઈજ જોઈતું નથી. એવણે જે દશ હજાર મારાં નામ પર કરેલા છે તે બી કોઈ લાવક ધરમખાતું નક્કી કરીને તેમાં પપાના પુનને વાસ્તે મારે નામે ભરી દેવાને હું તમો બેઠું સાહેબોને હવે પછી મારી તરફની અખત્યારી લખી વાલશ.” —જરા થોળીને —“હું મારો મોટો વારસો ગુમાવા થકી જરા બી દુખી દલગીર કે અસતોશી નથી. હું મહેનત કરવાને સમર્થ છું તો કાંઈ કામ ધંધો કરીને મારું પુરું કરી શકશ. પેસી અહીં ચાજું લઈ શકે ત્યાં વેર તમો સાહેબો અત્રે જોઈતી સંભાળ રાખજો એટલે બસ. તે લુચ્છો મારાં લગન થઈ ચુકેલાં છે એટલે હવે કદાચ એકદમના કબજા માટે બી કોર્ટને ચારજી આપશેજ. જે ખુદનો હુકમ. મારાં નસીબ. મારા પપા મારે માટે એટલું ઓછું ને હલકું મત રાખીનેજ આખર થયા તે દુખ મને ખરેખર ઘણું લાગેછ.” —અને તે જવાન હીંમત હારી એમ કેહતાં હવે રડી પડ્યો.

તે એક ઘણો દીક્ષગીરીનો અને દયાજનક દેખાવ હતો, ને તે બંને ત્રસ્ટીઓએ તે બેહુદા જવાનને પોતાના ગમે એવા અણગમાં છતાં ઘણેક દીક્ષાસો આપ્યે; અને પછી તેઓ તેના ઠરાવો ને તેના કીસમત પર લાચારીથી તેને પડતો મેલી તે મકાન છોડી ગયા.

—:૦:—

પ્રકરણ ૪૫ મું.

હવે જલ્દતે માટે સૌથી મુસ્કેજ કારણ તો બલી ફેનીથી રજા લઈ છુટો પડવાનું હતું. ઓ, કેમ તે નાજનીનની રજા ચાહી તેનાથી તે સદાનો અલગ થઈ શકે—તે કે જેણીએ પોતાનો તમામ જાન એક દીલાવર શીદાગીરીથી તેનામાંજ ભરી મેલી તેનેજ સમરપ્યો હતો? એ શું એક ખરી કમનસીબી નહી હતી કે તેણે જી—રોજીને જોઈ ને તેની ઉપર તે મોહીત થયો? ફર સરજત! જો જી—રોજી નહીં જેવામાં આવતે તો ફેની એક ગમવા ને ચાહવા જોગજ સકળગુણસંપન્ન સકુમારી હતી;—પણ નહીં. ખુદને—નખરાંબાજ નગીબને જીદુંજ ગમ્યું હતું!

અને ધનસાફને અર્થે આપણે એકદમ કબ્જા કરશું કે તે આવા ઘાંટકી સંજોગો છતાં બી તેની વહાલી જી—રોજી તરફ જરા

એ બેદીલ કે બેવફા વિચારો પોતાનાં મનમાં ઉભા થવા દધ શક્યો નહીં. જરા એ નહીં. તે રગેરગ ઉમરાવ હતો. તે પોતાના પરણ્યા ઇમાનને સાચો હતો. ફેની માટે તેણે કોલ આપી કસમ લીધા હતા. ખરા, પણ તે ફક્ત એક મરતા મુરખીને તેની છેલ્લી ઘડીમાં રાહત આપવાના નેકમાંનેક એરાદાથીજ હતું. તેનાં દીલમાં દગો જરા એ ન હતો.

તે જાણે એક છેલ્લી મીલાકાત હોય તેમ તે છાં ઉધરયો હતો, ને તેને એ વાહલું આપીકું ગકાન તથી સ્વમાવિક રવેશે ખરેખર ધણું ખાઈ હતું, તે ખાસકરીને પોતાનાં વડવાઓનાં મોટાં પીકચરો આગળ ખોટી થયો, ને પોતાની મરનાર માવતરની આખાં કદની મોટી સળી હેડળ આંસુમરી આંખો સાથે જરા જાસ્તી થોખ્યો. તે પછી તે પોતાના આપની છેલ્લામાંછેલ્લી મોટી તસ્વીરને નમ્યો —તે ભોલો ભુલેલો બાપ કે જે અજાણ ભોલાઇમાં તેનો આ કીસમે નાશ કરી સદા સુધી માટે હાલમાં ચાલતો થયો હતો ।

તે પછીજ તેણે ફેનીની રજા મેળવવાનો પાછો ખ્યાલ કર્યો. તે કેમ કરવું? તેણે એક ટુંક ચીઠીજ લખવાનું વધારે દુરસ્ત માન્યું અને લખ્યું:—

“મારી બહાલી કે,

આજ રાતે હું માફ આપીકું ઘેર સદા સુધીનું છોડી જાઉંછ. તેં પપાનું વીલ સાંભરેલું છે, ને તેથી મારે હવે આગે છાપરાં હેડળ થોગવાનું મારે લગતા હાલના સંજોગમાં કેટલું નામુનાસેજ ને નખોળું છે તે તુંને વિસ્તારથી સમજાવાની જરૂર નથી. લુચ્છા પેસીને તું બહાલી હંમેશ ધિક્કારતી હતી તે વાસ્તે હું મનથી ખફા થતો હતો, પણ તારો તે ધિક્કાર કેટલી હદ સુધી ખરો ને ખુદાવાજખી હતો તે હવેજ હું જોઈ શકું છું. ખુદા મારા જવા પછી સદા તારી સંભાળ રાખે, જે તું મને તારી સાંમેનો મોટો અપરાધ મારાં દીલની સમ્યાઇ સ્વિકારીને માફ કરી શકી હોયે તો જવા આગમચ હું તુંને એક વખત પાછો મળવા ખુશી થવશ. તેમ હોયે તો મને કેહવાડજે. રાત્રે જમવા પછી હું સવા આંઠ વાગતે લાયબેરીમાં તુંને મળી જવશ—જાલ.”

અને ફેનીએ શો જવાબ મોકલ્યો ? તેણીએ રાજી જો તે ચીડી લાંબ ગયો તેની પાસેજ મોંઢેથી કેહેવાયું કે ‘હું’ રાત્રે સવા આંઠ વાગે લાયબ્રેરીમાં આવશ ને મળશ.’

તેઓ તે કારણ તદ્દન તુટી ગયલું હોવાને લગતો છેલ્લો ખુલાસો અરસપરસ થવા પછી તદ્દન અલગજ થઈ ગયાં હતાં. તેઓ એક-મેકને મળવા કે સાથે જમવાના ખી જીડાં લાહવરાં સાહવરાં કરતાં ન હતાં. ફેની તે રાત્રે ટેબલપર આવીજ નહીં ને ખાતું પોતાના ઓરડામાં તેણે મંગાવ્યું ત્યારથી જાલ ખી પોતાના ઓરડામાંજ જમતો હતો. અલખત નિંદાખેર નોકર નફરોમાં તેથી કચકચ ઘણી વધી ગઈ, અને એ ભેદને પુગવા સાર ફાંફાં મારતાં થયાં; પણ ખરી વાતની ખાતમી એકલો રાજીજ મેળવી શક્યો હતો, ને તે તે હવે તદ્દન જાલનાં ભલાંમાં ને તેને પુરતો વફાદાર પુરવાર થયો હતો. તે પોતાના એ જાતના પ્રમાણીક પરીશ્રમમાં આયંદા ફાળ્યો ને ફતેહ-મંદ ઉતર્યો હતો.

તેઓ મલ્યાં. રાત્રે યુક્યાયકો મન મનાવાતું જમીને સવા આંઠને સુંમારે જાલ લાયબ્રેરીવાલા ઓરડામાં ગયો. ત્યાંનો મોટો હુંગીગ લાંપ ધીમે સળગાવેલો હતો જે તેણે ઓશકીને મોટા કર્યો, ને પછી ખીજી પાંચેક મિનીટ થઈ નહીં એટલાંમાં આરણું ખેલી ફેની તે ઓરડામાં આવી.

તે નમ્ર તોખી થસ્સામાં હતી; માયાળુપણ દેખાડતી તોખી પોતાનો તુચ્છકાર થયેલો હોવા માટેનો પોતાનો ગુસ્સો ને ટેક છુપાવાની જરાખી કાશેશ કર્યા વના તે રોજવંતી અદાઓથી અંદર આવી. તે શીકડી હતી.

“હું જાઉં છ, ફે,” જાલે દુખી અદાઓ સાથે હાથ લંબાવતાં કહ્યું.

ફેનીએ તે હાથ પોતાના ધુજતા હાથોમાં લીધો, ને દીલની દયાલુ ઉશ્કેરણીઓનાં દબાણ હેઠલ સેહેજ દાખ્યો.

“તમે કાંઠાં જવા ને રહવા ધારો છ?” તેણીએ ધીમે સ્વરે પુછ્યું.

“તે આગમચ તું મને કેહે કે તું મને ખુલ્લાં દીલથી માંફ કરી શકીય?” તેણે માંગી લીધું.

“હું માફ કરું?” તેણીએ પુકાર્યું; “મારે માફ કરવા જેવું છેજ શું? બેહેસ્તી તમેને મારી તરફની એ વર્તણૂક માફ કરે એજ મારી બંધગી છે; ખુદ તમેને માફ કરે!—પણ જવા દેઓ એ વાત,” તેણીએ ઉતાવળે વધાર્યું; “એ નાપસંદ ગેઇગુજરી હવે તો યાદ કરવામાં બી કોઇ હાંસલ નથી. હું તમારી આંખે બધી વીલ સંબંધી કમનસીબી વરે ખરાં દીલથી દુખી છેઉ, જલ. હું તો સહમજીજ નહીં શકતી કે આપરા બલા મુરખીનું માથું એટલી હદ સુધી એ મુવો લુચ્છો કેમ ફેરવી નાંખી શક્યો હોશે. ફરેએ ફરેસ્તા બી ફરે તે કેહતીને એ એક નમુનો છે. પણ હું નહીં જોતી કે એ બેહુદાં વીલને તામે થઇ તે મુવાનેજ ફાલે તમારે આંખે બધું નાંખતીથી કાંએ જવા દેવું જોઇએ. તમે કાંએ નથી કોર્ટમાં તમારો, પ્રોટેસ્ટ નોંધાવતા?”

“તેમ કરીને આપરે આપરોજ હુરયો કરાવ્યો કેની?” જલે દુખથી કહ્યું; “લોકને શું છે? લોક તો તમાસો જોએ. કોઇ સાર જોલે ને કોઇ માંહુ. જગને મોહને કંઇ તાલુ” છે? અમથું બેહેસ્તીનું નામ વગોવાએ, હવે એ તો જે છે તે એ. એમાં નવું શું થવાનું? વાસ્તે એ મારે લગતી વાત જવા દે ને તારેજ લગતી કર. તે તારું શું ધાર્યુંય?”

“હું બી તમે જશો પછી અહીંથી જતી રહેવાની છેઉ.”

“કાંહાં?”

“મદ્રાસ.”

“મારા બાવા તરફનાં એક દુરનાં સગાં છે,” ફેનીએ સમજાવ્યું. “પણ માર ધણાં મેહરગાંન છે. પાંચ પછસે સુખી છે ને વીધવા છે. તેવણની બિચારાંની બે મોટી છોકરીઓ બંને વરસને આંતરે ગુજરવા પછીનાં એકલાંજ છે. તેવણનો ખ્યાલ થતાં મેં તેવણને બધો મારો હાલ લખ્યો, ને તેવણે ધણીજ મમતાથી મને પોતાની સાથે રહેવાનું ઇજન કીધુંછ. વરી મીં વાહડયાએ મને કેહ્યુંછ જે પપાનાં વીલની રાહે મારા બાવાજીનો વારસો જે બ્યાજે વધીને એક મોટી રકમ થઇછ. તે બી હું ગમે ત્યારે મારે સંવાધીન લઇ શકવાને વાસ્તે છુટી છેઉ.”

“હું એ બધું સાંભલીને ધણોજ ખુશી છેઉ,” જલે ખરાં દીલની ખુશાલીથી કહ્યું. “તાહરી સલામતીની એ બધી ગોઠવણની

વાત સાંભળવાંથી મારી છાતી પરથી જાણે એક મોટા પાહાર ઉંચકાંઈ ગીચો. ખુદા તુંને સદા ખુશી ને સુખી રાખે. તારી નિતીજ એવી છે ને તારી નેકીજ એટલી બધી છે કે તું જલ્દીજ મારા કરતાં કોઈ વધારે લાયક—”

“જલ બસ કરે.” ફેનીએ લગભગ ચીસ પાડીને તેને ચુપ કરેતાં કહ્યું. “હું એકમાજ ધરમ ગેમછ. મારે હવે પણવુંજ નથી. હું સદા કુમારી રેહવશ ને તમોને સારું માગશ.”—અને એમ કેહતાં પોતાનું બરામ આવેલું દીલ ને આંખમાં ધસી આવેલાં આંસુની નમલામ તે જલને બતાવા રાજી નહીં હોએ તેમ ઝટ મોહું ફેરવી ફરી ગઇ.

જલે તેને પીઠેથી જમને પોતાનાં પાંસાંમાં લીધી. “તું મારી બેહેન છે—મારી સગી બેહેનથી બી આલે,” તેણે કહ્યું; પણ તે નરમીથી તોખી ઠરાવથી તેનો હાથ ખસાડી નાંખી તરત પાછી અલગ થઇને હઠી ગઇ.

“સાહેબજી,” તેણે આ દુખમરી મીઠાકાતનો એકદમ,છેડો લાવવાની ઢપે કહ્યું. “કોઈ કોઈ વખતે મને તમારી ખબર અંતર આપતા ને લખતા રેહજો.”

“ને તું ?”

“હું બી અવારનવાર તમોને લખશ. તમોને કાંઠાં લખું ?”

“તે હું હમણાં તુંને કહી શકતો નથી,” જલે કહ્યું, “કેમજે મારું કાંઠાં રેહવાનું થશે તે મેં હજી કંઈજ નક્કી કીધું નથી. આપરે તુરત વેળા તો મીં વાહડયાનીજ કંઈમાં લખતાં રેહીશું.”

“હા, એ ગોઠવણ નેક છે,” ફેનીએ એકમત થતાં કહ્યું, “ને હવે ત્યારે સાહેબજી.”

જલે ફરી તેને ગોદમાં લેવાની હીંચ્યાત્ર કરી, પણ તેણીએ હાથની એક ગંભીર એસારત આપી તેને દુરજ રાખ્યો. “હવે એ નહીં બનશે,” તે જેમ તેમ સાંભળી શકાએ તેમ દબાયલા અવાજે બોલી; “સુખી રહો —” અને તેણીએ એમ કેહતાં સેકહેન્ડમાં હાથ આપ્યો, કે જે ઉપર જલે એક ચુંખી કરી,—અને પછી બંને આંસુમરી આંખો સાથે સદા સુધીનાં અલગ ને છુટાં થયાં !

પ્રકરણ ૪૬ મું.

જાલ એ પછી ગોયા સ્વપનવશ આવતો થયો. તેની જી—રોજીને તે મળવા જવા પાડો કરતો હતો ત્યારે આસપાસનું તેને કશુંજ ખાંચું ન હતું. ઘેરથી પોતાની ઘરની ગાડીમાં સ્ટેશનગર જવા ને સ્ટેશનપરથી ટ્રેન મારફતે ખંડાત્રા જવા તેણે જ્યારે ઝાંકાવ્યું ત્યારે તે તદ્દન બેધ્યાન, બેખાખરો, બેખમરો હતો ! અવગત તો પોતાનું બાપીકું મકાન તે ॥ મરનાર પીતાના એક હેમાકતમર્યાં વીણનાં આએસથી ને હવે હાલમાં સદા સુધીનું છોડી જતો હતો તેથીજ તેની છાતી પુરતી ફાટફાટ થતી હતી. તે એજ પનોતાં છ.પડાં હેઠલ જનમ્યો ઉધર્યો ને મોટો થયો હતો, ને હાલ તે છનાં તેને તે સદાની એક છેલ્લી સત્તામ સાથે એક નાતરસ નાલાયકની માલેફી માટે છોડી જતો હતો ! વળી, બીજા હાથપર, ફેની જેવી એક મન-મોહન મધુરી સાથની છેલ્લી તોરછોડ બી તેનું સીતું તેટલીજ હદ સુધી બાકી જાલીને બાખ કરતી રહી હતી;—મને, એમ છતાં, એ બધાં દુખનાં દયાંણુને જલ્દી હાંકી મેલનારું સુખનું સાંધન જે એકજ ને એકલુંજ હતું તે ફક્ત તેની બહારી જી—રોજીને હવે બેખતર ને બેશીકર જમને મળી શકવાનું હતું. એ ખુશીના ખ્યાલે, તેથી, જલ્દી પાછું તેનાં મનનું સમાધાન કરીને ઘણી હદ સુધી ‘તેનું જીગર ચોરી ને કલેજું કોરી લીધું.’ તેને જી—રોજીના સંબંધમાં હવે એક બી હોડાઘોડો રહ્યો નહીં હતો. દુન્યા તેને હસશે,—તનોમન મધુરી ફેનીનો અને બાપીકી લાખોની દોલતનો અનાદર કરી તે ફફારીમાં બી જી—રોજીનેજ વફાદારીથી વલગી રહ્યો તે માટે ગમાર દુન્યા તેને હસશે એમ તે જાનોજીગરથી જાણુતો ને માનતો હતો, પણ તેનાં એ પ્રોઠ સુખ વચ્ચે દુન્યાની હસી તેને મન બીજકુલ બેહસાખ અને તુચ્છ હતી. તે તો હવે જી—રોજી આગળ જતાંની સાથે અચ્છતી બધું કપ્પુલ કરી દેનાર હતો, ને પોતાની તમામ વીટક વાત કહીને તેના ખ્યારમાં પનાહ સોહોધનાર હતો. તેને હવે તો મનથી પુરી ખાતરજમાજ હતી કે જે ખુલ્લું જોગોની જફા વચ્ચે એ ગામરેની ગોરીને વાસ્તેની પોતાની વફાને તે વલગી રહ્યો હતો તેથી તે માહખુખના મનપર અગાધ ગંભીર અસર થશે, ને તેઓનાં તમામ નિષ્કલંક સુખની સુખી ઉપર હવે એક બી શીહા વાદલી ચઢી આવનારજ ન હતી !

તે ગયો. તે ટ્રેન એક ખટારો હતો. દરેક નાધણાં મોટાં સ્ટેશનો કરતી ને થુસુક થુસુક ગોકલગાયની મફક ચાતી--ઝડેખાંઓ રાત-ભર આરામથી સુઈ રહે ને છેક સહવાર થવા કેડેજ પુના પોંહોંએ એવી જે એક રાતની ગાડી જાએ છે તે--એ ગાડી હતી, ને એટલી દેરી બી હવે જવાન જાતના જીવપર સેનમ જેવી હતી. તેનું જો ચાલતું હોય તો એ થુસુક થુસુકપણું માટે તે જઈને દ્રાઈવરને થોકીને હલકો કરી નાંખે એટલા તેના હાથ ચવર સવર થયા કીધા ! ખુદા પાંખ આપે તો ઉડીને એક આંખના પત્તકારામાં તેની તે મધુરી માહાખુબની ગોદમાં તે ઉતરે એટલી તેનાં અસ્વસ્થ મનને હાલમાં અધીરાઈ આવી ગઈ હતી ! ખંડાલામાં, પેલી તરફ, ધરડા ફજાખાનાં ખુને જે તેના પોતાના સંજ્ઞમાં એક અણુગમી ચક્રચાર ફેલાવી હતી તેની તેને પોતાને તો કશીજ માહિતી ન હતી ! તેનું જી—રોજી સાથે અચખુચ ત્યાં આવી વસવું, બનતાં સુધી કોઈને બી મળતાં ભેટતાં રેહવાની આરજી વના એકલાં ને છુપાં રેહવાનીજ તેમની ખાહેશ, ને છેલ્લે ખુન પછી થોડુંએકમાંજ તે બંને વર બૈયરતું ત્યાંથી અલોપ થઈ જવું એ બધા એવા સંજોગો ને બનાવે હતા કે જે કોઈને પણ વસવસાથી વેહેમાવ્યા વના રહેજ નહીં, અને તેથી તે ન્હાના કસબામાં જાલને માટે કોઈબી સાઈ માનતાં ન હતાં:—અગતકરીને ગરીબ ને મુફલીસ વર્ગમાં એ ચરચાની ચુનોચેરા જાસ્તીજ હતી, પણ તેની ગરીબ બિચારા નિર્દોશ જાલને શી માહિતી હોએ ?

તેણે મુંબઈથી ઉપડવાનો જી—રોજીને આગળે દિવસે તાર આપ્યો હતો, ને સ્ટેશનપર ગાડી વટીક મંગાવી હતી, વાસ્તે ગાડી સ્ટેશનપર તે મુજબ નહી આવેલી જોઈ તે ઘણો અજબ થયો, કે જ્યારે એક ભાડેનાં ખડખડપાંચમ ખડખડયાંમાં તે પોતાને બંગલે દોડી પોહોંચ્યો. વાર તેનાથી વેડાતી ન હતી.

તે બંગલે પોહોંચ્યો. ત્યાં તેની નોકરનફરોએ વકી રાખી હોએ એમ જણાયું નહીં. બધાં હજી બેખોફ ખાખ કરતાં હતાં ! તેણે, તેથી, ગરબડાતથી તે અયવાન ગજવી મેલ્યું, ને સર્વને બડકાવીને એ બેખઅરીગાંથી એકદમ બેદાર કરયાં; મગર તેઓ બધાં જોગે ઉઠે કે તેની ખીદમતમાં દોડી આવે ત્યાં વેર પણ તે થોખ્યો નહીં. દરવાજો ખોલનાર દરબાન કે આગલા હોલતું આરણું ઉઘાડનારને કશું બી

જાસ્તી કેહવા કે પુછવાને થોખ્યા વગર તે તે ગાંડા હાથીનાંજ
ઝત્તન વચ્ચે અધીરાઇની એક ચીસ સમેત જી—રોજીના ઝોરડામાં
ધસી ગયો.

મગર સખ્ત હઝેરત ! આ શો ગજબ હતો ? જી—રોજી ત્યાં
હતી નહીં ! ગિછાંણું સફા પાંચરેણું હતું, પણ તે અને સધળો
અસખ્યાંય તે ઝોરડો બેવપરાસ ખાલી હોવાનોજ ખ્યાલ આપતાં હતાં !

તેણે મોટે સાહસે જી—રોજીને હાંક મારી. પણ તે હોય ક્યાં
જે જવાબ આપે ? તે પોતે પોતાના અવાજના પડધાથી સાંભો
ખીહીધો ! તેનો પોતાનો અવાજ અજબજેવી હદ સુધી દેહેસ્તનાક
ખની ગયો હતો. તે શું ઉપરાસાપરી ચાલતા આવેલા ને ચાલુ
રહેલા આ હાંદેસાઓનુંજ એક પરીણામ હતું ?

એવામાં તેની નજર સામેની એક સાધડ ટેબલપર મેલેલાં
એક કાગળપર પડી, ને સરપે હંખ માર્યો હોય તેમ તે ચોંક્યો.
તે કાગળ જી—રોજીના પ્યારા હરફોનું હતું, ને તેનાંજ શીરનામેનું
હતું. તેણે તે ઉપરથી તરત તે ધડકતી છાતી અને ધુજતા હાથો
સાથે ઉખેડ્યું ને વાંચ્યું—પણ શું વાંચ્યું ? જે વાંચ્યું તે તેની
અકલ નહીં કપુત્ર કરી શકવાના સખખે તેણે ફરીથી વાંચ્યું, અને
ત્યારે તેનું ભેળું વંધતાં ચકડોલપણાં સાથે જાસ્તી ચક્રમમ બમવા
લાગ્યું ! તેની આંખે અંધારાં આવી ગયાં, તેની આસપાસ તે
ઝોરડો ચકકર ચકકર ફરવા લાગ્યો, અને ખીજી દસેક મિનીટ બાદ
જ્યારે નોતરનફરોએ તે ઝોરડામાં ડોકાવ્યું ત્યારે તેમનો તે જવાન
શેઠ નિચે ગાલીચાપર લાંબો છર થઇ નિસોસ ને બેહોસ પડેલો હતો !

x   x   x   x   x

તે સુદ્ધીમાં આવ્યો ત્યારેજ તે બધી ખરી બાતમીઓ મેલવી
શક્યો. અને ખાનાખરાખી તેની ટુંક ગેરહાજરી દરમ્યાન કેટલી હદ
સુધી વધી પડી હતી તેનો ખ્યાલ થતાં તે તદ્દન થથરી ગયો. ધરડા
ફલાખાનું ખુન—અને તેનો ખુની વધતા ઓછા શકથી ત્યાંનું ગાવડો
લોક બધું તેને પોતાનેજ માનતું હતું એમ જણતાં ને સહમજતાં
તે છેક તેના જીવપરજ આવ્યું. જી—રોજી તેનો આક્ષરો તજ નાહાસી
ગઇ હતી, અને—ગજબ થયો કેની ?—તે પણ તેનેજ ખુની માનીને
એમ અલગ થઇ હતી ! તેણીનું કાગળ એજ નેહેસ્ત અપરાધના

આરોપની ચીસ પાડી રહ્યું હતું, અને અન્તુનને ગલચીમાંથી પકડતાં તેણે પોતાનાં ગલીચ અનુમાનો તોતરો બોખરો થતાં ને ધણો ગભરાધ જતાં પણ એજ મતલબનાં જાહેર કર્યાં ! તેણે કબુલ કર્યું કે મુ'બઇ ઉપડી જવા આગમય જલ ગાડીમાં બેસતાં વિચાર ફેરવી પાછો બંગલાના પાછલા ભાગમાં—જ્યાંથી ફલાખાની લાશ મળી આવી હતી તે તરફ—ગયો હતો, અને પછી ઘણીજ ઉસ્કેરણી સાથે પાછો ફરી તેણે ચારે પગે ઘોડા મરાવી મેલ્યા હતા તે બધું નોકર-મંડળને તેને અપરાધી માનવાને પુરતું કારણ થઇ પડ્યું હતું. અને ત્યારે સાંભળનારાં થયરીજ જાણે તે કાસમના પ્રમાણીક ગુસ્સાના થયેરા વચ્ચે એ કમીનાંઓ આગળ ખી બધો ખરો ખુલાસો કરી પોતાને નિષ્કલંક ઠરાવી આપવાને તે કમબખ્ત જવાનને ગોયા ફરજ થઇ પડી ! તેણે, તે ઉપરથી, પોતાની મોહરદારને છુપીને જોવાના લોભથી તેને પાછળ જવું પડ્યું હતું, ને તેણીને ઘણી દુખી જોવાથી રખે પોતાનાં દીલપરનો કાબુ ખોલી બેસે તે શીકરથી ત્યાંથી એકદમ નહાસવા માંડ્યું હતું તે બધું, અસરકારક રવેસે તે બધાંને એકઠાં કરીને કહી સંભળાવ્યું, ને ત્યારે તે આખાં મંડળે પોતાની એ આંધળી એકમતી માટે તેને પગે લાગી તોજેશ કરી. તેના ખોલવાનાં જોશમાં સચ્ચાઇ એટલી પ્રગટ પ્રકાશી રહી હતો કે તે કશું ખી ગાબરગુબર કરતો હતો એવો એક ખી વેહુમ એક ખી આંસામીને ખરપા થઇ શક્યોજ નહીં, ને તેઓ એકકે એક એકકે અવાજે તે માનવંત શેઠને એટલો અપજશ આપવા માટે મનથી લજવાઇ જામળા પશેમાન થયાં.

જાલને એ બધા ખુલાસા એ રીતે, ઉપર કહ્યું તેમ, એ કમીના આદમીઓને આપવા વટીક ફરજજ થઇ પડી હતી. તેણે જોયું કે તેનો પોતાનો વાંક થોડો ન હતો. અન્તુનના પ્રમાણીક એકરારથી પોતાની હાલત તે આયના પેરે હાલમાં જોઇ શક્યો હતો. તે ડોસાનો પોતેજ કંઈ રસ્તો કરી નાખવાનું અવિચાર્યું તે એકથી અનેક વખત એ બટલરની આગળ જુસ્સાથી ખોલી ગયો હતો, કે જે તેની મુખાંધનો હાલમાં તેને નીચો નખી આ કર ભરી આપવો પડતો હતો ! તેનાં નોકરનફરોએ તેની સામે કશો ખી દેશ કે કપટ ધરાવ્યા વગર અજાણ અને લુલભરેલી બોલાઇમાં તેનો ધણો અપજશ ફેલાવ્યો હતો, માટે તે લોકની મારફતેજ પોતાની શુદ્ધતા માટે

ગામનાં લોકની ખાત્રી કરી આપવા તેને અનિવાર્ય જરૂર થઇ પડી હતી. તેણે, તેથી, બધું વીગતવારે કહ્યું, હવે તેને ઠર કોણનો હતો ? છ-રોછ જેડેના ચાલુ મતફેરનું કારણ, અને અત્રેના આ બધા બેજનાવોની તેને કશીજ મુંબાઇમાં માહિતી નહીં મળવાના સંજોગો તેણે એવી દીલાવરીથી સમજાવ્યા કે એક લેહેજામાં તે પ્રમાણીક લોકમત તેની પક્ષમાં પાછું ઉઘટાઇ ગયું, અને અનુત્તે તે ખાસ કરીને હજારો હોજરખાદીથી તેની દમનદમ દરગુજર ચાહી લીધી.

તેને (જલને) ગરીબ ફલાખાનું ધણું લાગ્યું. તે ખુદો તેને હદ વનાતો ત્રાસ આપતો હતો, ને તેના ત્રાસથી બચવા ને રીહા થવા જેણું ગુસ્સાની ઘેલચ્છામાં તે ધણુંએક ગાંડું ઘેણું બોલી ગયો હતો ખરો, પણ તે બેતાકાત ખુદો આમ કોઇનાં નાતરસ કરપીણપણાં પરીણામમાં ચાર મુવો હતો એમ જાણી તેણે દીક્ષા તે ગરીબ મરનાર તરફ ગરમ દીક્ષાસોજમાં એકદમ ઉસ્કેરાયું. તેની બહાલી મોઠી માનીતી છ-રોછ ! તેને કેવું દાવાનલ દુખ થયું હશે ! પોતાના આવંદનેજ ખુની માનતાં તેણીએ પોતાના જવાન જનને કેવી હજારો કહુવા ચાહી હશે ? દુકંમાં, દયાથી દાઝીને એ બધા ખ્યાલો કરતાં જલ જાણે મગજથી બેમગજ બની જતો હતો !

તે મોટી મુશીબતથી શાંત થઇ શક્યો, અને શાંત થઇને તેણે છ-રોછની નહાસને લગતી વીગતો એકઠી કરવા માંડી. તેને કેહવામાં આવ્યું કે નોકરનફરો તો એમજ માનતાં હતાં કે છ-રોછ જે મીસીસ થોમસન સાથે ઉચ્ચાઉચ્ચ જતી રહી હતી તે એજ ખુનની ચરચાના સંજોગથી તેણીના ધણી જલની એકમતીથીજ થયું હતું, ને તે લોક તો રોજ ધર બંધ થવાની અને સર્વને ત્યાંથી પાણીચું મળવાની વડીમાં વાટ જેતાંજ ત્યાં થોખ્યાં હતાં !

જલે તેઓને સધારો આપ્યો. તે ધર બંધ કરવાનું હતુંજ નહીં. તે આતાલ ને પાતાલ એક કરી તેની ગુમાયલી છ-રોછને સોહધી કાઢનાર હતો, ને જલદીજ એ તરફ પાછો આવનાર હતો. તેણે ધરનો બધો કારોબાર, તેથી, અનુત્તને વડપણ આપી સપુર્દ કરી દીધો. માણસોના પગારો ચુકવ્યા, અને તે બધું “ઍસ્ટાબ્લીશમેન્ટ” હાલ દામ નહીં છતાં જેમતું તેમ કાપના રાખ્યું. દુકંમાં, તે તેઓને અનેક તરાંહની ધણીક નસીહત અને ધણીક તાકીદો ફરમાવીને પછીજ ત્યાંથી પાછો નિકળ્યો.

તે ક્યાં જશે ?

પ્રકરણ ૪૭ મું.

ક્યાં જવું એ તે જાણતો ન હતો. પાતાલનાં પેટમાં ગરક ગમ્મ હોય તેમ અલોપ થઈ ગયલી જી—રોજીને ચોખંડ પૃથ્વી પરથી સોહધી કાઢવી એ કાંઈ સહેલ કારણ ન હતું. તે ક્યાં જશે? તે ક્યાં જાએ?

તેને એકજ અનુમાન થયું કે મીસીસ થોમસન તેને લઈને મુંબાઈ જતી રહી હશે, ને તેથી પોતે પાછો મુંબાઈ જઈને તે એ માહબુબની જુસ્તેજો કરવા રોકાવા ચાહતો હતો. તે બાહોશ ડીટકટીવોને એ બાલ કાઢવાનું સોંકવા ચાહતો હતો. અલબત્ત હજી સુધી તો ફતેહની ઉમીદનું એકે કીરણ નજરે આવતું ન હતું, પણ તે જર ને જેહેમતની કશી બી કચાસ રાખ્યા વના કામ લઈ પોતાની એ માનીતી મોહરદારને ઢુંડી લાવવા ખાત્રીભેર હતો.

તેણે ખંડાલામાં પોતાની મુંબાઈની કલબતુંજ શીરનામું ને ઠેકાણું આપ્યું હતું. તે આ વખત મુંબાઈ જઈને કલબવાલા બંગ્લામાંજ ઉતરનાર હતો. વીલની રાહે જોકે તેનો બાપીકો મેહેલ હજી એક વરસ તક તેની પોતાની ને એકબાની મતા હતી, પણ તે એવી એશ્યાલી રવેસે તે પાએરી પાછી ચઢવા ખુશી ન હતો. એક બી ફરયાદ કર્યા કે મરનાર બુનેગને એક બી કડુવા આપ્યા વગર પોતાનો એ શ્રીમંત બાપીકો હક એ બહાલા જવાને શાંત શર્ણાગત-પણે છોડી આપ્યો હતો.

તે સ્ટેશનપર પુગ્યો, ને મીસીસ થોમસન સાંથ જી—રોજીએ ખંડાલાથી ઉપડી જતાં ક્યાંની ટીકીટ લીધી હતી તે કેમ્પીંગ ક્લાર્કને ઘણા આગ્રહથી યાદ કરવા ને જાહેર કરવા તેણે અરજ કરી—અને તે, અલબત્ત, તેને યાદ હતું. તેણે ખાત્રી આપી કે તેઓએ મુંબાઈનીજ ટીકીટ લીધી હતી. જી—રોજીને તે ઝોળખતો હતો. તે ન્હાના કસબામાં તે પોતાનાં નવાઈ જેવાં નામ ને અજાણ જેવી સુંદરતાના સખખે સૈાને પુરતી જાણીતી થઈ ગઈ હતી, અને તેથી તે ટીકીટ માસ્તર એટલો ખુલાસો તો ખાત્રીપુર્વક આપી શક્યો કે તેઓએ અત્રેથી ઉપડી જતી વેળાએ મુંબાઈનીજ ટીકીટ કરાવી હતી.

તે પછીથી વળી સ્ટેશન માસ્તરને બી તે મળ્યો, કે જે એક ગોટલું હતો. તે જરા કમને ને ઉંચે મોઢેજ એ જવાનને આજે

તો મલ્યો. “અમારા કસબમાં અમે ખુન જેવું સારી સોસ પટ્ટીમાં કદી સાંભર્યું નથી,” ફલાખાનાં મોહોતની વાતે કાઢીને તે સ્ટેશન માસ્તરે કાંઈક તોરમાંજ કહ્યું, “ને તાબુજ કે ખરા ખુનીને પકડવાને સાર તમે હજી સુધી કશુંજ કરતા જણાતા નથી ! અમોને તો એ ખુનને વાસ્તે તરેહવાર સુખેહ છે.”

“શું ?”

“કે એ ખુન કોઈ સગાવહાલાએજ કરેલું છે, ને કંઈ કપટની મકસદથીજ તે કરવામાં આવેલું છે,” તે માસ્તરે પીછોડીમાં ઘાલીને પથરા મારતાં કહ્યું—અને જાત્ર મોટા તુંચકાર સાથે તેની આગળથી હઠી ગયો.

મગર તે સ્ટેશન માસ્તરે એક ખ્યાલ, અજાત, તેનાં મનમાં ગમ્યડતો કીધો, તેને પોતાને ખી હવે લાગ્યું કે ફલાખાનાં ખુનના કરપીણ કરવૈયાની ચાંપતી જુરતેજે કરાવાની તેની પોતાની આમન ફરજ હતી. વળી તે ઉપરાંત પેલાએ જે કહ્યું તેથી તે એમ ખી ચમકી ગયો ખરો કે એ ખુન ફલાખાને લુટવાની મકસદથી નહી પણ કોઈએ ખારીલા વેરભાવથીજ કર્યું હોએ એ તેટલુંજ ખતરા જોગ હતું;—અને ત્યારે એમ કોણ કરે ? કોણ કરે—સિવાએ કે પેલો લુચ્છો બદમાસ દીનો દેગરો કે જેની સાથ હેમક ફલાખા ખુલની કલી જેવી તેની ગુલબદન જી—રોજીને પરણાવાનો હેમક વિચાર રાખતો હતો ? તેણે (દેગરાએ) જી—રોજી હાથથી જવાની નાસીપાસીમાં ખુનપર ચઢી ફલાખા પર કરપીણ વેર લેવાની બદકે ખુન કરવાનીજ ધમકી શું ન આપી હતી ? તેણે શું તે મકસદના કસમ લેવાતું હીમતથી જાહેર કર્યું ન હતું ? ખચ્ચીત, દ્રેનમાં પાછો મુખ્યાં ગમડી જતાં જલ મનથી મજખુન ગાંક વાળ્યો કે ફલાખાને જીવથી મારનાર એ દોજખી દીનો અને દીનોજ હોવો જોઈએ. દીનો સિવાય ખીજે કોઈ નહી. ખીજે કોઈ શું કરવા તેનો જીવ સોહધીને મારે ? રતો તેનો શત્રુ હતો ખરો પણ વેરસી મુદ્દ નહીજ હતો. તેનો વેરભાવ તે લાચાર કોસાતું સરખસર ખુન કરવા તેને કિસ્કેરે કે કલચાવે તે તખકકાનો હતોજ નહી, અને ત્યારે આ ખુનમાં પોતાના પલીદ હાથ ખરડનાર તે જવાને મનથી નિશંક માન્યું કે નિલગીરીજવાળો એ દીનો દેગરાજ હતો.

પણ એ બધી વાત પર હાલમાં ધ્યાન આપવા જેવી તેને અવકાશજ ક્યાં હતી ? હાલ તો તેને ફક્ત જી—રોજીને સોહધી કાઢવાની ફકર હતી. જી—રોજી વના તેનો જન સુનો હતો. તે વહાલી વગર દુન્યામાં તેને માટે બધું અંધાપાની હદ સુધીનું સુનકાર ને અંધકાર દેખાતું હતું. “ઓ જી—રોજી, વહાલી જી—રોજી,” તે બાજે વખત એક દીવાનાનીજ અદાથી એકલો પડતાં મોટે રહાદે પુકારતો, “તું કાંહાં ગેઇ ? તું કાંએ ગેઇ ?”

તે મુંબાઇ પોંહાંચ્યો, ને જઇને પોતાની “યુન્યન કલબ”માં તેણે ઉતારો લીધો. તે વખતે રાત થઈ ગયલી હતી, અને તેથી તુરત વેળા તો તે કશું કરી શક્યો નહી. પણ આખી રાત બેકરારી ને બેચેનીની કારા ઉભગરામાં ગુમરવા કેડે તે સકાલે ઉઠ્યો. ને જી—રોજીની જીસ્તેજોમાં કમર ટાટ કરી પાછો બહાર પડ્યો. તે માસીસ થોમસનની બલામણુ કરનાર ઇંગ્રેજ કુટુંબને અવલ તો મળવા ગયો. કદાચ હાલ તે યુરોપ્યન બબળા ક્યાં હતી તેની તેઓ તરફથીજ કાંઈ બાતમી મળે બી ખરી ? સારાં નસીબે તેઓએ માસીસ થોમસનને આપેલી સરટીશીકેટમાં તેમનું નામકામ છાપેલું હતું, ને તેથી હવે જલ તો કોઇ મીં ગ્રેને સોહોધતો ને પુછતો ગયો.

તેને સધ્યારો એકજ હતો. જી—રોજી એવા તો સલામત હાથમાં હતી કે તેને એકદમ ડર ખાઇ જવા જેવો કશોજ સબબ ન હતો. તે કોઇ મા જેવી મેહેરબાન, ડાહી પાકકી, કરેલ વિચારની ને દુન્યાની લીલીસુકકી જોઇ ચુંકેલી અનુભવી બાનુ હતી, ને તેના બસમાં તે નાજનીન હતી એ તુરત વેળા તો સધ્યારો માનવાને વાસ્તે બેશક પુરતું હતું.

તે કોઇ મીં ગ્રે જલને ઘણીજ મમતાથી મળ્યો, મગર અફસોસ, કે તે બાનુ હાલ ક્યાં હોવી જોઇએ તેની તે એ જવાનને કરીજ બાતમી આપી નહી શક્યો. જલે અલખત ઘણી કુનેહથી કામ લીધું. તેણે પોતાની નામોશી તેને કશી કહી નહીં. ફક્ત ગેરસમજીતથી તેણી તેની નોકરી છોડી ગઇ હતી તેથી તેણીને મળીને તે સઘળું પાછું સમુ કરવાની ઘણી જરૂર હતી એ મકસદનુંજ તેણે તેને કહી સંમજાવ્યું.

જલ ત્યાંથી ઘણો નાહમેદ પાછો ફર્યો. તેણે આવીને ફેની માટે ખખર કઢાવી તો તે બી તેજ સહવારે મુંબાઇ છોડી ગઇ હતી.

જાણે, તેથી, પોતાના તમામ હાંદેસા ને દુખ ખરી વીગતો સાથે તે સકુમારીને લ'ગાણુથી લખી વાલ્યાં. તેને ફેનીના સધ્યારાખરેલા જવાબની અલખત સંપુર્ણ ખાત્રો હતી.

અને તે પછી શુ' કરવું તે નહીં સુઝાયાથી તે સારો દાહડો મોહલ્લે મોહલ્લે જી—રોજની સોહોધમાં ખીનહાંસલ રખડપટ્ટી કરતો રહ્યો. તેણે દરેક આગેવાન પેપરમાં મીસીસ ચૉમસનને તેને તરત આવી મળવાની (તે એકલીજ સહમજે તેવા સંભાલભરયા તોરની) જાહેર ખખરો છપાવી, ને તે ઉપરાંત પોલીસમાં જઈને મોટા ખરચે સૌથી બાહોશ ડીટેક્ટીવોને તેણે એ જુસ્તેજોનું કામ સપુર્દ કર્યું. તેની મરનાર માતાનો એક નાધલો વારસો તેની પોતાની અનામત તરીકે હાલમાં તેને સ્વાધીન હતો, અને તે આ ઐયામમાં તેને ઘણો કામ આવ્યો. તેણે વળી દીના દેગરાની બંધી ખખર લખ આવવાનું પણ એજ હરોલમાં એક ખીજ બાહોશ ડીટેક્ટીવને સપુર્દ કરી દીધું.

એ પછી ઘણે દાહાડે ફેનીનાં કાગળનો મદ્રાસથી જવાબ આવ્યો. તે ટુંકા પણ અતીઘણી લાગણીથી લખેલો હતો, કે જે તે નેકબખત અમળાનાં તેને માટેનાં સાચાં હેત અને અતી ઘણા ઉદાર હેતુઓનોજ લીટીએ લીટી અભ્યાસ કરાવતો હતો તેમાં તેણીએ તેને ઘણીક ધીરજ આપીને દીલાસો લખી વાલ્યો હતો, અને જાણ તે વાંચતાં રડયા વના રહી શક્યો નહો.

વળી જી—રોજ નહોં મળતી હતી તે દરમ્યાનમાં નિરાશ્રીત ફલાખાનાં ખુનને તેણે જીગરથી જરાએ વિસાર્યું નહોં. તેણે જેમ એક હાથપર જી—રોજને લગતી જુસ્તેજો બાહોશ ડીટેક્ટીવને સપુર્દ કરી તેજ મીસાલે, ઉપર કહ્યું તેમ, ખીજ હાથ પર એક ખીજને નિશગીરીઝ દીના દેગરાની ખખર અંતર લેવા તેણે રવાના કર્યો હતો, ને પરીણામમાં તે જે જવાબ લાવ્યો તે તો વધારે ચુ'ચ-વાવનારો હતો. તે મજબુત ખાતમી મેલવી લાવ્યો કે ખુન ચવાની છેક બે મહીના આગમચથી દીનો તો પોતાનાં મોટાં વાહાણમાં ઠેઠ આસ્ત્રેલ્યા જવા ઉપડી ગયલો હતો. તેને વાહાણમાં ઉપડી જતો નજરે જોનારા સાક્ષીઓ સુધી આ ચપરખંધો ડીટેક્ટીવ પોંહચી વળ્યો હતો, ને તે તો હજી ખીજ છ મહીના તક હિંદુસ્તાન પાછો ફરી શકે એવું કશુંખી હતુંજ નહોં. ખુદ તે વાહાણને

શીખીંગ આશીસનો એ સતાવાર રીપોર્ટ હતો, અને ત્યારે દુન્યાજ
જલની સાંમે જંગળમાં રહી હોય તેમ એ ખુનના લેદને પરદો
ખી પોતાના લાલમાં ખુલી આપવાને તે જવાન જાણે બયાદ
અશક્ત થઈ પડ્યો ।

હવે ત્યારે સવાલ એ રહ્યો કે એ જખુન ખુન કર્યું કોણ
કરપીણે ? રત્નો કે દીનો એ બેપરજ શક લઈ જઈ શકાએ, ને તે
અંને તો પુરતી જોરાવર જુગાનીઓથી ખીલકુલ નિર્દોશ કરતા હતા;
ત્યારે સવાલ હજી એજ ઉભો રહ્યો કે નો પછી એ ખુન કરનાર
કોણ, ને તેની એ લાલલાજ બુઢાનાં લોહીમાં હાથ ખરડવાની મક્કસદ
શું હોવી જોઈએ ?

જલ નાસખર ને નામુરાદ બની ગયો. બધીજ નાસીપાસી ? તે
મુંબાઈ પાછો ફર્યો તેનીપર ખી એક આખું પખવાડ્યું ગળડી ગયું,
ને ક્યાં જવું ને શું કરવું તે ન સુઝાથી તે રોજ બ રોજ
જી-રોજની મુલાકાતની આજીને તલખગારીમાં તલપાપડ થતો
હજી અહીંજ રોકાઈ રહ્યો હતો. તે જાણે ધરડો થતો જતો હતો.
આટલી બધી હદ વનાની આતુરતાને સખમે તેણે ખાવાપીવાનું ખી
મુઠી દીધું હતું. અને તે નામુરાદીમાં ખીગાર થશે કે મરી જશે
એવોજ બધો જોગ જણાતો હતો, -તેવામાં ડીટેક્ટીવખાતાં તરફથી
શુભ સમાચારનાં સુવચન અંતે ફરી વળ્યાં. તે લોકે એક કાપલીપર
જલને લખી વાલ્યું કે મીસીસ થામસન મુંબાઈ આવીને પાધરી
સુરત ગઈ હતી, અને સુરતથી દુમસમાં જઈને રહેલી હતી એમ
ખાતમી મળી હતી. દુમસના તે હોરાના અંગલાનું શીરનામું વટીક તે
પોલીસવાળાઓ મેળવી લાવ્યા હતા, જે તેઓએ જલને મજકુર
હકીકત લખી વાળતાં વીગતવારે લખી મોકલ્યું હતું; અને હવે ત્યારે
જલ કાંઈ થોળે ?

—o:—

મકરંણ ૪૮ મું.

તે પવનના વેગે ઉડ્યો ગયો. તેને ખાતમી મળી તો હવે ઢીલ
શાંતી થવી ને હોવી જોઈએ ?

તે દુમસ પોહ્યાં. તે પાછો ઉલટમંદ ને ખુશાલ બની ગયો.
રેના જીવમા જીવ આવ્યો, ને તેનાં તનમાં તેજી વ્યાપી રહી હતી.

આખે રસ્તે તેનાં મનનાં ને તનમાં જી—રે!જીજ વસી હતી. તેનું ચીત ચોરાઈ જાયું. સુરતની ટીકીટ લેવા તેણે પચાસની નોટ આપી તો બેન્કેન્સ પાછો લેવાની બી તેને સુરત ના રહી,—અને ટીકીટ આપનારે ઘણી તાજીબીમાં તેને એ વાર પુકારીને એ બેઠાદી પર તેનું ધ્યાન ખેંચ્યું નહીં ત્યાં વેર તેને તેની યાદ કે ફક્ત વડીક થઈ નહીં. તે અખંડ પ્યારથી ચાહવાવાળો જાણે પ્યારના સુખનો સરયામ એક અંધાપોજ પામી ગયો હતો! તે પ્યારી આંખોમાં ચમકતો પ્યાર, તે કાઢાં ઝુલકાંનો ચલકનો ઝલકાત, તે મીઠા હોઠનો લલચાવનાર લાલાસ એ બધું તે પોતાના હાલની સ્વપ્નવત સ્થિતિના ખ્યાલી ખાખમાં પોતાની નજરો સમક્ષ અણુટીક છતાં આવી ઉભેલું જોતો હતો. તે એક એ અજબ જનની હોસદ્રામેસ બોખારની વેદનાથી એકદમ પીડીટ થતો થયો.

સુરતથી દુમસની મુસાફરી તેને માટે અતીઘણી પજવનારી ને ચાકવી નાંખનારી પુરવાર થઈ. એક બાકુતી સીગરામના ખટારામાં ઘોડો નહીં—કેહે—તો—રીસાઈ—જાએ એવા ઘોડાની “તેજી” ચાલના સખખે તે અત્યંત અકલાયો, ને બની શકે તો જસતી અધીરો બન્યો; મગર દુન્યામાં દરેક ચીજનો છેડો હોય છે તેમ જલ્લની એ દુખકારક મુસાફરીનો બી અંતે છેડો આવ્યો, અને તે સીગરામવાલાએ પોતાનો બાગો દુટો ચાખુક લાંબાવીને દુરથી “સી બ્યુ”ની બંગલી નજરે આવતી બતાવી દીધી.

જલ્લનું જીગર તે જોતાં વધતાં જોશથી ધડકતું થયું.

ઓ, શું એ સુખનો સ્વપ્નો જલ્લો ખરો પડનાર હતો? ઓ, શું મુકાબ્લો નહીં મળી શકે એવી તે તેની માનીતી ખુશસુરતી બીજી પાંચ સાત મિનીટમાં પાછી એક પરણેતરના પાક હકની અશોષ સાથે તેની ગોદમાં—સીનાસે સીનુ, લગસે લગ—દખાવવાની હશે?

તે કુદીને તે ગાલ્લામાંથી દરવાજાનો મુખડો આવતાંજ બાહરે આવ્યો, ને ગાડીમાડાના તે હેરત થયલા સીગરામવાલાના હાથમાં ત્રણ રૂપ્યા ફેંકીને એક છાકટ કે દીવાનાની ખુશીનાજ તોરથી લપેડા ખાતો તે બંગલીના કંપાઉડમાં ધસ્યો, કે બ્યારે તે સીગરામવાલો, પુરતો રાજ થયલો, ઘોડાને ચોડાયાકીને પગી-ધીમે ધીમે ધંદરે સમાનો એક રાગડો તાણતો ત્યાંથી પાછો હાંકી ગયો.

હવે જાણે અંદર જામને જોયું કે તે બંગલીનો આગળો દરવાજો બંધ હતો, ને જાણે તે અધીરાઈનાં પુરતાં જોસથી ખખડાવ્યો.

તેને તરત જવાબ મળ્યો નહીં તેણે તે પાછો ને પાકો ગગડાવ્યો, ને અંતે તે ગગડાતના જવાબમાં પાછાથી મેરથી કોઠનાં ઉતાવલાં તે તરફ આવવાનાં ઉંઘાડાં પગલાંનો સજીસારો સંભળાવ્યો, ને એક લાલીએ તે બારણું કોરવાંકું ઉઘડ્યું. તે પેઢી જીતી હતી, કે જ્યારે અંદર કાલી કુત્રાએ જોશથી ભસવા માંડી મોટું ખખેર જગાડ્યું હતું.

“હામ, કીછકુ તું પુસના સે?” જીતીએ જાતને ઇંગ્રેજ લેખાસમા કોઠ જાંગણો જાણી પહેલાં નંબરની હિંદુસ્તાનીમાં પુછ્યું.

“અહીં કોઠ મીસીસ થોમસન નામની મઠમ રહેછ?” જાણે આતુરતાભર્યો સવાલ કર્યો.

“હવે તો, રહેતીથીસ તો,” જીતીએ તુરત તેને પારસી પીછાં જીતે હવે ગુજરાતીમાં જવાબ કરતાં કહ્યું—અને પછી તરત કાલી તરફ ફરીને વધાર્યું, “મુવા જરી ચપ રે ચપ! બે વાત કરવા દે—અમછથકું રોખડું કરતો!”

“રહેતીતી?” જાણે ફાલ ખાધ કહ્યું; “તારે હમણાં નથી રહેતી શું?”

“હવે તો—પણ ઉમા રહેહા. એ મુવો વાત તીલ કરવા દેવાનો તો! હું એને ઓલીફા પછારી બાંધી આઉં. ચાલ રે મુવા;”—અને એમ કહી તે જાલને તેની ભયભીત આતુરતામાં એકસો છોડી કાલીને કાનમાંથી પકડીને ધસડતી ધસડતી પછવાડે ગમ્.

તેતે પાછી આવતાં એક જમાનો વહી ગયો—એક આખો જમાનો! વાર તેનાથી વેઠાય એમ ન હતું તે દરમ્યાનમાં એ પાંચ સાત મિનીટની દેરી જાલના શુવપર સીતમ અને જફા જેવુંજ હતું! અંતે તે પાછી આવી.

“આવો છોટજી, તમે આણીફા અંદર આવો,” હવે તેણીએ બારણું પોરપખાર ઉઘાડી નાખતાં કહ્યું, અને તેણીએ એક ખુરસી ખી જાલને ખેસવા આગળ ખેંચી; પણ જાલ ખેઠો નહીં. તેણે એક નજરે, જોઈ લીધું કે તે આખું ઘર ખાલી અને ચુપ હતું, ને તેનો

તે ઉપરથી મોહાત જેવો શીકકો પડી ગયો એહેરો જોધ જીવી
ખરેખર અકલાધ ગાધ.

“મારે ખેસવું નથી,” જાણે જીવીની એ મતલબની એક
ફરમાસના જવાબમાં અધીરાધથી તકાજો કર્યો. “બાઈ, તું મને
એટલુંજ કેહ કે અહી મીસીસ ચામસન નામની કોઈ મડમ રેહતી ?”

“હવે તો, મેં કાંધેલુની જે હા.”

“તે એખલીજ આવીતી ?”

“હુંકે, છાતે એક પરીનાં જેવાં છરૂપની સોકરીબી ઉતી તે.”

“હા તેજ—જે; તેને વારનેજ હું—”

“એ, પણ તે તમે તમારું તો કંઈ મને કેહો ?” જીવીએ હવે
તોર બતાવ્યો. “તમે નેને સાડ છું કરવા પુસો ? મને તો મડમ કેહી
ગીએલાં જે કોઈ પુસવા આવછે, પણ તે છાડે માનજ નથી સે
મરે. તે નહાડે માણુજ તમેજ કની ?”

જાલનો જીવ જીભાઈ ગયો.

“બાઈ, એ બધી લુલ છે,” જાણે મીનતજરીથી તેણીને સમ-
જવીને કહ્યું; “બધી અવલથી આખર તકની ગેરસમજુતી છે. નહીં
તો મીસીસ ચામસન જેવી કાંઈ પાકી અબજા તુંને મારે વાસ્તે
એમ બેહુંદુ કદી કેહને નહીં. જે તું મારું માન, ને બધો મને
એક ખોલીને ખરો ખુલાસો કર. હું તુંને મુકી બરીને રૂપ્યા આપશ.”

“નારે બાપા, મુકી બરી રૂપ્યાને મારે છું કરવાતું સે ?” તે
સંતોષી ડાસીએ મુકી બરી રૂપ્યાના ખ્યાલથી ડરી જતાં કહ્યું.
“તારા રૂપીઆં માહરે નીક જોધએ તો. મારે એખલા જીવે દીપરી
ચોખા નહીં ખપે ને પરમેજર પરથી મરૂ તે તો મને ફરો આગળથી
આપી રાખતો સે, તો પસી તારા મુંકી બરી રૂપીઆતું મારે છું
કરવાતું ?”

“વારું, નહીં ગમે તો ના લેતી,” જાણે નાંખતીથી કહ્યું, “પણ
ઉતાવલ કર, ને જે હોએ તે જરા જલ્દી મને કેહી દે. તેની
છોકરી જે અહીં આવીતી તે મારી જૈરી ચતીતી, ને તે મારી
વાહલીને પાછી મેલવવા—”

“હવે તો ?” જીવીએ ગભરાઇને કહ્યું,—ને હવેજ તેને ખરી વાતની સહમજ પડી હોએ એમ લાગ્યું. “તે એ મંડમની સોકરી તે તમારી બાએરી થાતી દેહું ? બાપુલ્યા રે મારા, તે તો બિસારી તંજો આણીફાં આવ્યા પસી થોરે દાંહરેજ ગુજરી ગેઇ.”

“ગુજરી ગેઇ ?” જાણે મોટાં અસહ્ય દુખની ચીસ પાડી; “તું જીડી છે; ડોસી, તું ઠગારી છે !”

“છું કર” જે કે મારાથી ગાર દેઇ પરાછે, પણ હું જેતી સું જે તું ધણો દુખી સે,” આ આરોપથી જીવીએ અરધા ગુસ્સાથી ને અરધું નરમાસથી કહ્યું;—અને વાંચનાર જોશે કે અત્રે આંધલે એહરંજ કુટાતું હતું ! જાલને ઇંગ્રેજ ફેસમાં આવેલો જોઇ તે અભણ ગમાર એમજ સહમજ હતી કે મીસીસ થોમસનની દીકરી એની “તેણીફાં” પાછલથી આવીને મરી ગઇ હતી તેનોજ તે વર થતો હોવો જોઇએ ! !

જાલની અવદશા તો એ સખખને લીધે ખ્યાંન કરવા કરતાં કલ્પનાથીજ વિશેષ સમજી શકાશે. તેનું હૃદય ફૂટાટી જતું હતું. શું જ—રોજી ખરેખર મરણ પાંખી ચુકી હતી ? શું આ ડોસી ખરું કેહતી હતી ? તેનું જોજી ચક્રભ્રમ ફરતું થયું. એક પીછતા ફટકાથી બી આજેજ બનેલો તુંડી પડે એટલી હદ સુધી તે ઉસ્કેરાઇ આવેલો હતો !

“હું ખરું કેહતી સેઉં રે ખરું,” જીવીએ ધણા આગ્રહથી પાછું કહ્યું. “મારે છું કરવા જીહું કેહીને તાહરાં પાપમાં જવાનું ? જોઇએ તો સાલની, આવની, એલા દરયાના મજાનકાંકામાં બીસારીને જમીનમાં ગારેલી તે જગા બી તુંને બતાવી આઉં !”

“જમીનમાં ગારી ? દાટી ?” જાણે જાસ્તી કમકમીને કહ્યું.

“બીચારીનાં મોહતમાં કોઇ કરતાં કોઇ હાથ લાગનાર નિહ મજે,” જીવીએ પોતાની સાડીના છેડાથી એક આંસુ તુછતાં કહ્યું. “ઇફા જંગલમાં તો એવી વખતે વેદનાસ તો ! અમે કેવાં હલાક થીએલાં ને કેવા રરી રરીને મરી ગીએલાં જે કે બજ નીહ મરે ?”

“ને તે મડમ હાલમાં કાંહાં છે ?”

“પછી તો તે સોક બી આણીફાથી જાતાં રીએલાં.”

“કાંહાં ?”

“તે મને નહીં કીધેલું—મારાં હાથ !—દેવના છપટ, હું નથી જાણતી સેઉં. બહુ સાક્ષીજી ગીએલાં. મેં પુસેલું પણ મને બી નીહી કીધેલું.”

જાલ કસડાઈ પડ્યો. આટલી હદ સુંધીની મોહકાંણુ ને ખગ-ખીનો તો તેને સ્વપ્નો બી ન હોતો. તેની દુન્યા સુનકાર હતી. તે હવે પુરી અધકાર બી થઈ, આખી દુન્યાની રોશણી ને તેજ તેજ પળે જાણે સમી ગયાં. તેની જી—રોજી બેહેસ્ત મુકામ પાંખી ? એટલી જલ્દી ? તેને પોતાના બપોવાનો ખુની માનીને ?—ઓ ગજબ, એથી બદતર દુખ બીજું શું થઈ શકે ? તે એક ખેતાકાત ખુટયા કે બચ્ચાં પેરે હોંમત હારી મોટે સાહદે ફાફેફાક રડ્યો, ને તે જોતાં મરી ગેઈ જીવીનો જીવ દયાથી તમામ જળીજ ગયો !

—:~:—

મકરણ ૪૯ મું.

તેની કાકલુદી ઉપરથી જીવી જ્યાં મીસીસ થામસનની મરનાર એટી ઍનીને જમીનમાં ગારવામાં આવી હતી તે જગ્યા તેને ખતાવા લાગે ગઈ. તે બિચારી ભોળી ખારવની જાણીખુજને આ બિગાડ કરતી ન હતી. ખરાંખોટાં કે સારખસારની પીઞાંણુ જેટલી તેને પોંહચ ક્યાંથી હોય ? જાનને ઇંત્રેજ પેશાકમાં જોઈને તે તો ખરાં દીવથી એમજ માનતી હતી કે ઍનીજ તેની મોહરદાર હોવી જોઈએ; અને જાનનાં મનનાં જો કાંઈ બી સંદેહ રહ્યો હોય તો તે મજકુર તાજી ઘોર જોતાં સદનતર દુર થઈ ગયો ! તેણે તે પછી ગુસ્સાભેર જીવીને ત્યાંથી તરત અને એકદમ જતી રહવા કહ્યું, અને પછી તે ખેખત્યાર રડતો અને મોટે સાદે વિલાપ ને કલ્પાંત કરતો તે ઘોર ઉપર બેહોશ થઈ પડ્યો ! વળી એજ વખતે ગાજવીજ સાથે જરા વારમાં વરસાદ પડ્યો જરી થયો, અને કોઈ બે ત્રણ મંજુર વર્ગના પરખનોતું એ જવાંન પર ધ્યાન ખેંચાયું ત્યારે બેશક ધણું મેંડું થઈ ગયું હતું. એ ફક્ત એક નસીગ સંજોગ માત્ર થયો કે તે મુવેલી હાજતમાં મળી આવ્યો નહિ, અને જે પાંચ પંદર આસામીઓએ તેને ખચાવાની ત્રેવડ કરી તેઓએ તેના હકમાં સૌથી બહુ એ માન્યું કે તેઓ તેને પાધરા સુરત લઈ ગયા, અને સુરતના એક વારના પંકાયલા

અને પુશકળ જાણીતા થયલા પણ હાલમાં 'રીતાયડ' સરજનન મેજર દારબશાહ દીવેચાનાં સ્વાધીનમાં તેને સોંપ્યો.

એ ઘણું સારું થયું. તે વિદ્વાન તખીએ મોટી ખુશી સાથે તે કોષ બિમાર જવાનનો હવાલો પોતાને સ્વાધીન લીધો. તે છોકરો મરતો બચવાની કશીજ ઉમેદ પહેલી હરોલમાં તો હતી નહિ. તેને લેજની તાવ લાગુ પડી હતી, અને તે તાપની જીમને લવારોબકારો અને તોફાન કોષને બી દયાથી રડાવી દીધે તેવુંજ દયાજનક હતું !

તે કોણ હતો તે ખાતમી કશીજ મળી શકી ન હતી. સુરત ને દુમસના પારસીઓને તે બહા તખીએ એકઠા કર્યા, પણ તેઓમાંથી કોઈ બી તેને ઓળખતું મળી આવ્યું નહિ. તેના પોશાક ને પેશાનીપરથી તે કોષ ઉંચ ખાન્દાનનો અને શ્રીમંત ઘેરનો જવાન જણાતો હતો. અને જો કે તેની બિમારી મહિનાઓ તક લંબાય એવી લાંબી, જલ્દીમ અને ખરચાણુ થવાનું તે જોઈ શક્યો, તોપણ કશી બી કરાજ વગર તેણે અને તેનાં કુટુંબની નેકજખત ખાંતુઓએ તે બિમાર આદમીની ખતથી અને કાળજીથી તેની એ મસ જોખમભરેલી હાલતમાં પણ દરેક સારવાર કીધી.

અંતે લાંબા દહાડાઓની બેભાની ને બિમારી પછી એક દહાડો જાણે અચાનક આંખ ખોલી, અને અરધી બેહોશી વચ્ચે આસપાસ નજર ફેરવી જોયું. તેણે તે પછી આંખ તરત પાંખી બંધ કરી લીધી—જણે તે બધી ગમગીજરી યાદ કરવા માંગતો હોય ! તેણે વળી પોતાનો હાથ ઉંચો કરવાની તજવીજ કીધી, પણ તેણે તરત જોઈ લીધું કે તેટલી બી તાકાત તેનામાં નહિ હતી ! તેના આંગળાં દુબળાં અને પતલાં થઈ ગયાં હતાં, કે જ્યારે એક બુજેર્ગ દેખાવતો કોષ દમામદાર પારસી તેનાપર હાલમાં હેતથી અને કાળજીથી વાંકો વળેલો હતો. તે મુછમાં હરતો તેને જોતો ઉભેલો હતો. તે કોણ હતો ?

“તમેને હવે કેમ લાગેય, બા ?” સરજન દીવેચાએ ઘણી ગમતથી પુછ્યું.

“હું કાંઈ છઉં ?” તે ડાકટરના સવાલના જવાબમાં જવાબ કરવાને બદલે તે જવાને પાછો પોતેજ સવાલ કીધો. “મારું માથું ઘણું દુખેય; મારો જીવ ઘણો ફરેય ! મહેરબાની કરીને મને કહેશો કે હું કાંઈ છઉં ?”

“તમારે હમણાં ઉસ્કેરાવાની જરૂર નથી,” તે તખીએ ધણી મોહખતથી તેનાં માથાં પર હાથ ફેરવી કહ્યું. “તમે હમણાં તો પાછા સુઇ ઉઠો. હું સરખ્યન મેજર દારગશાહ દીવેયા છેઉં, અને તમે માહરી સંભાળ હેઠળ છેઓ.”

“પણ હું અહીં કેમ આયો ?”

“તમે હુમસમાં દરયાની બાજુએ એક બાંકપર બેહોશ પડેલા મળી આચાતા, અને તમારી પીછાણવાલું કાંધ નહિ મળવાથી તમારી સારવાર થાય તેવી મક્કસદથી તમોને અતરે લાવવામાં આયાય.”

જલે એટલું સાંભળતાં ચાકથી પાછી આંખ વીચી દીધી, એ થોડા ઘણા ખુલાસાથી દુઃખમરી ગમગુજરીની એક ભાગીદુરી યાદ તેનાં મનમાં પાછી તાજ થતી હોય એમ કાંધક લાગ્યું.

તેણે તે પછી જરા વારે કાંધ પીવાનું માંગ્યું. તેની જખાન સુકકાં છેરાં જેવી થઇ જતી હતી, અને ડાકટરે તેને જે જીવ દરવાની દવા બચ્કમાં ઠંડી કરીને આપી તે તે જવાન બિમાર એક ઘોટે પી ગયો. તે પછી તેને ચાકથી અને કેકથી તરતજ પાછી બુદ્ધિ આવવા માંડી, અને થોડા વારમાં તે પાછો ઉઠી ગયો.

છેક ખીજ સહવારેજ ત્યારબાદ તે પાછો જાગ્યો, અને તે વખતે સહવારના સુર્યનાં નરમાસબરયાં કીરણો બારી વાટેથી એક રેલા રુપે તેનાં બીજાણાં તરફ તણાઇ આવતાં હતાં. બાહેર સધળે નુરાંની, તાજગી અને તનદરોસ્તીનોજ ભાસ કરાવતી તે એક સહવાર હતી, કે બ્યારે તેને હુશચારીમાં પાછો આવતો જોઇને બસો ડાકટર દીવેયા તેની પાસે તેની નાડ પકડી ઉઠ્યો હતો. તેની ખાતરી થઇ હતી કે તેનો દરદી આજે મનની વધારે શાંત ને સાવધ હાલતમાં હતો.

“ખોદા કરશે તો તમોને હવે જલ્દીજ આરામ થશે,” તે તખીએ સધ્ધારો આપતી કીસમે કહ્યું. “તમોને છેક મોહતનાં દાયાં-માંથી પાછા બહાર ખેંચી લાવવામાં આયાય ! હવે જે તમોને જોઇએય તે ફક્ત શાંતી અને સારો શક્તિનો ખોરાક છે. માઈ કેહ્યું માનીને અમે જે આપ્યે તે દવા અને ખોરાક તમે ગુપચુપ લેયા કરશે તો ખીજ પંદરેક દાહરામાં ખોદાની બક્ષેસથી તમે પાછા ફરતા હરતા ખી થઇ શકશે. તમોને હમણાં સાઈ લાગેય ? તમો હમણુ

મારી સાથે વાત કરી જોકે એટલી શક્તિ ધરાવેય? તમે દુમસમાં શું કરવા ગીયાતા?”

“મને મુતંગ તો યાદ નથી આવતું, ડાક્ટર,” જાણે નબળા અવાજે કહ્યું; “હું યાદ કરવા માંગુય પણ હું વિચારજ કરી શકતો નથી ! મારાં મગજમાં બધી ગુચવણ ને ગમરાત છે. તમે કહેવોય જેટલું ભેજાંની તાપથી બેમાર ઉતો; ત્યારે મેં તાપની ઝુમમાં કંઈ લવારો બકારો કીધો હોશેની?”

“કંઈ ધણો નહિ,” ડાક્ટરે ઉડાવનારો જવાબ આપતાં કહ્યું,— અને વધાર્યું, “તમારાં કોઈ સગાવહાલાં હોશેની ? તમે અહીં બિમાર છેઓ તે બાબે કોઈને તમે ખબર આપવા ચાહતા હોશેની ?”

તે જંગલી કીસમે તે ડાક્ટરનું કોહું ટીકરીગોપ કરવા લાગ્યો !

“મને કંઈ યાદ નહિ આવતું,” તેણે પાછું કહ્યું. “મારા પપા આવી ગયા હોશેની ? તેવણનેજ કાંય નહિ તમે પુછ્યું ? મારા પપા પોતે તો સારી પેઠે છેની ?”

“હું તમારું કે તમારા પપાનું કોઈનું બી નામ જાણતો નથી,” તે ડાક્ટરે જવાબ કર્યો. “ફક્ત તમારા રૂમાલપર અને શર્ટપર J. M. છે તે વતરોગે બીજી મને કશીજ ખાતમી અત્યાર તક મળી શકી નથી. તમારા બીસામાં કરનસી નોટોનો રોકડ અત્રેજ ધણો હતો તે બધો તો સંભાળથી મેં ઉચો કરાવેલો છે. તમારાં નામનો એક કાડ વટીક મને તમારી પાસથી મળી શક્યો નથી !”

“હવે મને બ્યાંન આવેય,” કંઈક હુશયારીમાં આવતો હોય તેમ જાણે કહ્યું. “હું શેઠ ખાન્દાનના મહેરજી શેઠનો એકપુરો દાંકરો જાણેજર છેઉં. તમે મહેરજાની કરીને મારા પપાપર તાર કરો, અને તેવણ તાબરતોબ અને ખચ્ચીત અત્રે આવશે.”

તે ડાક્ટરનો એહરો એ સાંભળતાં વધારે ગંભીર થયો ! તેણે થોડુંએકપરજ શેઠ ખાન્દાનના મહેરજી શેઠ મરણ પામવાના સમાચાર મુ'આઘ તરફનાં પેપરોમાં વાંચ્યાં હતાં. તે મરણની એક આગેવાન પારસી શેઠયાના મરણ તરીકે વિગતવાર અને લંબાણથી તે દરેક પેપરે નોંધ લીધી હતી, અને જોકે ડાક્ટર દીવેયા સાથે મરનારને ઝાળખાણ પીછાણ જેવું કથું ન હતું, તોપણ એ મરનારને તેમનાં માન પામેલાં નામના બાયેસથી એ ડાક્ટર ધણી સારી રીતે પીછા-

જીતો હતો; એટલે જાલ જે આ ફાટું ફાટું બકી ગયો તેથી તે હજી પુરતી સુદ્ધીમાં નહિ આવ્યો હતો એમ જોધને તેણે તેને તુરત વેળા કશી બી વધારે વાત કરાવતું મોકુફ કરવાનેજ વધારે હુસ્ત માન્યું.

તે પછી બીજા જે ત્રણ દિવસ સુધી તેનાં મનની હાલત એવીજ ઉસ્કેરાયલી અને અસ્વસ્થ રહી, તે દેખીતી રીતે અંદરખાનેથી વધારે તાકાતવન થતો જતો હતો, તોળી કાંધ બી બોલવા ચાલવા નહિ ગમતું હોય તેવી રવેસે ખામોશ અને સુસ્ત પડી રહેવાનું તે વધારે પસંદ કરતો હોય એમ નજરે આવ્યું. હજી તેનો ચેહરે શીકકો અને તવાંચલોજ હતો; તેના ગાત્રમાં અને આંખમાં ખાડા પડી ગયલા હતા; તેના હોઠપર લોહીનું એક બી ટીપું નહિ હોય એવું દેખાતું હતું. ટુંકમાં, તેની હાલત સુધરતી છતાં તે પુષ્કળ ક્રમતાકાત અને જોધએ તે કરતાં હજી ઘણો વધારે બિમાર હતો.

—o:—

પ્રકરણ ૫૦

એમ દિવસો ગળાડી ગયા, અને એક દાહડો લિંઘમાંથી બેઠાર ચવા કૂડે તે જ—રોજીનું નામ પુકારતો એકદમ ચોંકા ઉઠ્યો. “જી—રોજી, મારી જી—રોજી, તું કાંઠાં છે? ઓ, હુંજ કાંચ નહિ મરી ગીયો? મને કાણે જીવાર્યો? હું શું ધકેલા ખાવા જીવતો રહ્યો?” તે મોટે મોટે પુકારતો હતો.

ડાકટર દીવેચા તેનો ગડગડાત સાંભળી તેની પાસ શીકરમંદ દોડી આવ્યો. તેણે તેને ઘણોક દીલાસો ને સંધ્યારો આપ્યો, અને પછી પટાવીને સર્વ હાલ પુછ્યો. તેણે જોયું કે સખત તાપની જીમના બકબકારામાં પણ તે એ કાંધ જી—રોજીનાંજ નામનું રટન કરતો રહ્યો હતો, અને તેથી તેમાં કંઈ બી વચ્ચુદ હોવાનું જોધએ એમ તે ડાકટરને તરત લાગ્યું. તેણે, તેથી, એ સર્વ હાલ ખ્યાન કરીને તેને કેહવાજોગી હીંમત આપી, અને ત્યારે હવે તેની યાદદસ્તમાં સંધળું તાણું થઈ રહેલું હોવાના સખએ જવાન બાકે તેની તે માહાશુબને લગતું એક તુલોલીલ ખ્યાન આંખોમાં આંસુ લાવી રજી કર્યું, અને પુરું કરતાં વધારયું, “તમારે મને મરવાજ દેવો હતો, ડાકટર; તમે

શું કરવા માઈં મોહત આવતું હતું તે રાતે મને દયાનો હાથ આપી બચાવ્યો?”

તે ડાકટરે વળી તેને ધીરજ આપી, અને તનાં કુટુંબને લગતી આગળી પાછળી વધારે બારીક વિગતો પાછી તેને પુછી લીધી. તે પછી તેણે પોતાની ખાતરી કરવા કાળે ખાનગી તેહકીક કરવા માંડી, અને ત્યારેજ તેની ખાતરી થઇ કે જલ્દે કહેલી વાત હરફેહરફ સાચી હતી.

“તમારાં લગનનાં હકદારપણાં વિષે તે બાનુને કંઈ શક હોય એમ કંઈ તમેને લાગેય વાઈં?” તે ડાકટરે વળી એક દહાડો વાત તાજ થતાં ઘણી દીલસોજી સાથે જલને પુછ્યું.

“એક જરા બી નહિ,” જલે જુસ્સાથી કહ્યું. “તે મને તજ ગેઇ તે લગનની નામુનાસેબીની કોઇ બી ફકરથી હોયજ નહિ”. હું તો એટલુંજ જોઇ શકુંજ જે તેના બપાવા સાથે હું હંમેશ ઘણા જુસ્સાથી વરતતો હતો, અને તેવામાં તે કોસાતું ખુન થયું તેથી તે ખુનનો અપરાધી મને માનવાની પોતાનાં મનની ઉસ્કેરણી વચ્ચે એ માહાબુએ યાપ બાધી, અને તેથીજ તે મને તજ ગેઇ.”

“લોકો ત્યારે હજી એ ખરી વાત કોઇ જાણતાં નથી,” તે ડાકટરે સંધ્યારો આપવાની મતગમથી કહ્યું. “મેં મારી જુસ્તેજોમાં એટલું તો જોઇ લીધુંજ કે લોકોમાં એ તમારા છુંપા લગનની અને તમારાં બાપનાં એ બેહુદાં વીલની વાત તદન જાહેર થઇ ગેઇય, જેથી તે બધાં તો એમજ માનેય કે તમે તમારી મોહરદારને લઇને કેઠે બહારગામ જતા રહ્યાય. મેં મીસ ફેનીની બી ખબર કાઢીય, અને તે જવાંત બાંતુ હાલમાં મધરાસમાં ત્યાંનાં આગેવાન સરકલનાં કોઇ પારસી બાંતુ સાથે રહેલી છે. પેલો લુચ્ચો પેસા વળી કંઈ નવીજ વિપતમાં સપરાયલો છે. આવતે વરસ તમારા પપાનો મોટો દલ્લો હાથ આવવાની કુમક પર હુલકઇ જઇને તેણે કોઇ પોતાની લોડજનાં નાણાં મોટી રકમ તકનાં ઉચાપત કરીને સ-તો કીધો જેમાં સખત રીતે આવી ગયલો, અને નાણાં તરત જરપાઇ કરી આપવાનું લોડજ તેનીપર મજબુત દબાણ ચલાવેય, જેથી એ ઝમોલો જ-હીજ કોરટની દેવરીએ જવાનો અને તેની પર ફોજદારી મંડાવાનો બી નકકી સંભવ છે. મને તો લાગેય, મીઠ જલ કે લોકોની તમામ ‘સીમપથી’ તમારી તરફજ છે.”

“એ બધી તમારી અગતની ખબર અંતર વાસ્તે હું કેટલો ખબર તમારો આભારી છે, ડાક્ટર,” જાણે મોટાં હેસાંનથી કહ્યું. “વાહાલી કે સલામત અને સુંખી છે તે જાણી મને ઘણી ધીરજ મળી. હું સાંભળે થકને એને મળવા જવસ, અને તેટલાં હાલમાં એક વિગતવારે ઠાગળ લખશ.”—અને ડાક્ટરે એ તેના હોંમતવાન દરાવેમાં તેને દરેક જાસ્તી હોંમત અને ઉંતેજન આપ્યું.

ખીજે દાહડે ડાક્ટરે જાણને પોતાના વધારે વિશ્વાસમાં લીધો.

“હું કંઈ સદ્વાહ આપું તો તમે કંઈ ખુરં તો નહિ માનો, મીઠા જાણ?” તેણે હસીને પુછ્યું.

“નહી; તે વરી શું છે?” જાણે ઇંતેજરીથી સવાલ કીધો.

“હું હુન્નાદારી જોઈ ચુકેલો માણસ છે,” તે ડાક્ટરે કહ્યું. “અને તમારે જેમી જોવા એક મોટા લુચ્છાને તેની બદકારી ને બદકે લીમાં ફાવવા શું કામ દેવો જોઈએ તે હું જોઈ શકતો નથી.”

“તમે શું કેહવા માંગોય તે મને મુતન્નગ સમજ પડતું નથી,” જાણે બેખાખરા હાલથી કહ્યું.

“હું વધારે ખુલાસાથી બોલસ,” ડાક્ટરે કહ્યું. “હું લુચ્છા પેસી વિષે બોલવા માંગુંય તે એ કે તમે પ્યારને ખાતર પરણ્યા, પણ પરવસ્તેગારને ઘેર તે મંજુર નહિ થયું, અને તે ખિચારી તમારી ઘણીઆણી વેહેલો બેહેસ્તમુકામ પામી; હવે ત્યારે હું નહીં સમજી શકતો કે તમારે ફેનીને તમારી મોહરદાર તરીકે હજી ખી કખુલ કરીને લુચ્છા પેસીને તેની પાપી યોજનામાં ફાવતો અટકાવવો અને માહાત કરવો શું કરવા નહિ જોઈએ?”

“ચુપ કરો, ડાક્ટર!” જાણે ચરસાથી કહ્યું. “તમારે મારી ઉપર જવેદાન તલકતું હેસાંન છે એટલે હું તમોને વધારે બોલી નહિ શકતો, પણ ખીજા કોઈએ જો મારી આગળ એવી ગલીય દર-ખાસ્ત રજુ કરી હોને તો હું તમોને ખાતરી આપુંય કે હું તેને માફ કરી શકતે નહિ. મારા પ્યારમાં સચ્ચાઈ અને વફા સિવાય ખીજું કંઈજ હવું નહી, અને તેથી એક વખત મેં જોને દીલ આપ્યું તેનાં મોહાંત સાથ મારો પ્યાર અને મારું દીલ મગણ પાંખી ચુક્યાં છે. ઓ, તે હુમસના દરયાકિનારે તેનીજ ઘોરમાં તેની સા”

સુતેલાં છે!”—અને તે ડાકટરે જોયું કે ખલ સાથ જ્યાં તકરાર કરવી એ ખીલકુલ પથ્થરપર પાણી રેડવા જેવું જ હતું.

ખીજે દહાડે તબિયત જરા સારી હોવાથી જાણે ફેનીપર એક કાગળ નિચે મુજબ લખી વાલ્યો:—

“મારી ંહાલી ફે—

“મારી આટલા લાંબા વખતની ચુપકીદીથી ખેશક તું ઘણી તાજુબ થઇ હોશે. તેં તો તો ખરેખર એમજ માન્યું હોશે કે મારી જી—રોજનાં સુખમાં હું તું ંહાલી ને દીલસોજ બહેનને તદ્દનજ ભુલી ગીયો; પણ ખરી વાત એટલીજ છે કે હું તો મરતો મરતો બચ્યોય, અને છેક મોહતનાં બારણાં સુધી ગીએલો મોટી જેહમતથી મને બચાવવામાં આવેલો છે! હું ચાહુંચ કે જે મેહરબાંને એ મીસાલે મોહબતથી મારો જન બચાવ્યોય તેવણે મને બચાવ્યોજ નહિ હોતે, અને હું ખરાં જીગરથી ચાહુંચ કે હું મરીજ ગીયો હોતે. આ ફેની, શું હું તુને મારાં મોટાં દુઃખની વાત લખું? તું વાંચીને કમકમશે કે મારી ગરીબ જી—રોજ જવાનીના પુર બાહારમાં આખર થઇ ગેધય, અને તેણે એટલો વહેલો ખેહસ્તમુકામ સોહધ્યોય! તે એક ઘણી લંબાણ વાત છે—અમારી જીદાઇ ને તેનાં એ અકાલ મોહતની. હાલ હું તે બધું અત્રે લંબાણથી લખી શકું એવી તનની કે મનની મજબુત હાલતમાં નથી એટલે ચાહું એટલાં લંબાણથી લખી શકતો નથી. દુકંમાંજ જાણ કે જી—રોજનાં મોહતે મને પોતાને ખી મોહતનેજ બિછાણે પછા-ર્યોય, પણ સુરત ખાતેના બલા અને જાણીતા ડાકટર દીવેચાને હસ્તક હું બચ્યોય, ને હાલમાં મારી તખીએત સારી ને સુધ-રતી છે. તેવણે એક સગા બાપનાંજ હેત ને કાળજીથી મારી સંભાલ લીધીય, અને હાલમાં હું જરાજરા બિછાણાંમાં ઉઠતો ખેસ્તો થઇ શક્યોય. સાહેબજી, ંહાલી ફે, મારી ગરીબ સુંદર જી—રોજનાં રહને મીનોઇમાં સદા શાંતી ચાહજે, અને મને અવારનવાર હેતથી યાદ કરતી રેહજે. હું વરી ફરીથી ખી મારીથી બનશે ત્યારે તુંને વિગતવારે લખસ. જાલ.”

આ કાગળનો નજદીક દસેક દીવસે ફેની તરફથી ઘણો દીલ-સોજ જવાબ પાછો ફરી વલ્યો તે રેજસ્તર ક્વરમાં આવ્યો. તેણે

છ—રોજનાં મોઢત બાએ પોતાની ઉંડી દીલગીરી ને દીલસોજી લખી વાલી હતી, અને જલ મરતો મરતો બંચ્યો તે માટે વળી પોતાની તેટલીજ ખુશાલી જાહેર કીધી હતી. તે ૧ સાથે તેણીએ વળી એક બીજો બી લ'બાણ અને મોટા કાગળ બીડયો હતો, અને તેના સંબંધમાં તેણીએ લખ્યું હતું કે —

“આય સાથનું કાગલ ઘણી ધીરજથી વાંચજો. વાંચીને જરા બી પાછા ઉસ્કેરાતા કે બિગાર થતા ના. પેસો તમારો કમબખ્ત પેસી ગુજરી ગીયોછ તે કદાચ આએ આગમચ તમે પેપરોથી જાણ્યું હોશે. મને એનો આય દસ્તાવેજ ફક્ત બે દીવસ થયાંજ મળ્યોય. હવે વીલના કરારની રાહે તમારા બાપની તમામ બીસ્થાર દોલત ને માલમીલકતના તમે એખલા ને હકદાર વારેસ છેઓ. બોદાનું કામ બોદા આસાન કર્યો જાએચ. આદમી હજાર ધારે, પણ તે ધારેલી ધારણા પાર ઉતારનાર તો એકલો પાક પરવરદેગારજ છે. ફાલો મળવાની ઉમેદમાં પેસી ફાલાપુલીમાં ફાટી ગીયો, પણ તેની પીઠ પછવારે શું છે તેની એ અભાગ્યાને કશીજ ખબર રહી નહિ. હવે તમે વહેલા વહેલા સાજા થજો, અને જેમ બને એમ જલદી અતરે આવવા ઉપરજો. આય સાથે બ્રીડેલા કાર્ડમાં નામ ટેકાણું છે તે મુજબ સુરતથી ઉપરો ત્યારે મને તાર કરજો એટલે હું રેશનપર લેવા આવશ. કંઈ બીજી બી ઘણી જરૂરની વાતચીત રૂબરૂ મુલાકાત-માંજ મારે કહેવાની ને કરવાની છે, તેથી, જેમ જલદી બને એમ—જરા દીલમાં તાકાત આવે ને—નિકલીજ પરજો.

લાં તમારું બલું ચ્હાનારી, ફે.”

—:~:—

પ્રકરણ ૫૧ મું.

એ કાગળ વાંચ્યા બાદ ભારે તાજુબી ને મોટા ગલરાત વચ્ચે જાલે પેરીતો કાગળ ઉખેડ્યો ને વાંચ્યો. શું પેસી એટલો જલદી મરી ગયો હતો? જો ખુદ, શું એ બનવા જોગ હતું? તેણે અલખત પેપરોમાં અત્યાર તદ એ મતલબનું કશુંજ વાંચ્યું ન હતું—તે તો હાલમાં પેપરો વાંચતોજ ન હતો—પણ અજાણ્યો એ

હતી કે બલા ડાકટર દીવેયા પણ અત્યાર સુધી તેની આગળ એ વ્યાખે કશુંજ ખોલ્યા ન હતા ! એમ કેમ ?

મગર પેસીએ પોતે શું લખ્યું હતું ? તેનો મરતી વખતનો તે મુખજીઆની લેખ આ મુજબ હતો:—

“આએ હું મારે મોહતને બિછાંણે લખાઉંચ. અને તેથી જે કાંઈ લખાઉંચ તે લાગતાં વલગતાંઓએ તંદન ખરૂં ને ખરાં દીલ-નુંજ જાણવું. હું પોતાને ધણે નસીબદાર જાણતો હતો. મારે માથે ખોદાની તો નહિ પણ સેહતાનની ચોક્કા હતી, અને તેથી હંમેશ મારી ફાવત થતી હતી એમ હું મારાં મનથી સદા મલકાતો રહ્યો હતો; મગર મારી બદબખતીના આએ મારા છેલ્લા દાહરા-ઓમાં નાપાક સેહતાન પર ધ્યાનત પરજો કે તે બી મને છોરી ગીયોચ ! એમ કેહવામાં આવેચ કે મુજીઓનાં અને માહાપાપીઓનાં દીલ બી મરતી વખતે મુંલાયમ બનેચ, અને તે ખરૂં હોવું જોઈએ, કેમજે મારી છેલ્લી ધરીએ બધું ખરેખરૂં લખી પાપ કબુલ કરી દેવાની મારી લાલચ હું દુર કરી શકતો નથી. મને લાગેચ કે જાહેર હું એ પ્રમાણે એક ખરા ને સાચા ખુલાસાથી મારા આત્માને ખલાસી આપી શકવાનો નથી ત્યાંવેર મારો જીવ આચ દેહથી રીહાઈ પામવાનોજ નથી !

“મારૂં એ મોટામાંમોટું કમનસીબ હતું કે હું મોટા ખાન્દાનમાં પણ મુશ્કેલીસ માળાપને પેટે જન્મ પામ્યો, કે જેઓએ પહેલે મને ચોરાધણા પૈસાના લારમાં ઉધારીને બેહકાવી મેલ્યો અને પછીથી કાકાજીને આસરે ઉધરતાં પૈસાનો લોભ હું તેથી મારાં દીલથી કદી બી અલગ કરી શક્યોજ નહિ. મારી બીજી કમનસીબી એ હતી કે હું એક એવી છોકરીને હદ વગરના હેનથી આહતાં શીખ્યો કે જેણે મને કથીર કરતાં બી તુચ્છ જાણ્યો, અને ધુળમાં રગડોલાતા એક કીરાની મીસાલે જે સદા મને ઠોકરે મારતી અને કચરતીજ આપતી ! એમ છતાં નસીબ સાથે ટકકર લરીને બી મેં તો ધન અને ધણી-આણી બેઉ મારી મરજીને જવાબ કરતાંજ જીતવાના કસમ લીધા. પહેલે, તેથી, મેં ધન હાથ કરવાનોજ તાગરો રચ્યો, અને મહેરજી કાકા ઉપર પુરતાજીથી અને સીપલાંથી મારે વાસ્તે એવો તો ઓસ્ત-વાર છાપ બેસારી દેવામાં હું ફતેહમંદ થયો કે તેથી મારી ધારેલી

ધારણા બધી પાર ઉતરવાના આસાનીબરયા રસ્તાપર હું ઉતરી ગીયો. તેવણે જાણની દેખરેખ ને સંભાલ કુલ વિસ્વાસમાં મને સપુર્ણ કરી, અને હું તે ગાપ દીકરા વચ્ચે કુનેહથી કામ લાઇને વધારે છેટું પારવાને આબાદ શક્તિવાન થયો. હું મારા બધા દાવપેચ અતરે વિસતારીને લખી શકતો નથી. કાકાજીનો મારી ઉપર વિસ્વાસ દીનપર દીન વધતોજ ગીયો. અને તેમ તેમ હું વધતો ને વધતો ફાવતોજ ગીયો. મામલો પછીથી એટલી હદ સુધી મારા લાભમાં બહેકી ગીયો કે મારા વગર ને મારી સલાહ વગર એક ધરીખી કાકાજીને ચાલેજ નહિ ! કાકાજી ભેગના ધણા નજલા હતા, અને હાર્ટ્‌ડીઝીઝથી પીડાતા હતા, એટલે કાકા ખી વખત ચટ ને પટ મરી જાય એ મામલો જોઇને મેં એવી તો પુરતાજથી કામ લીધું કે ઝટ મારા લાભનું વીલ એ ડોસા પાસ કરાવી લેવામાં ખી હું આયંદા ફતેહમંદ થયો. ‘પોરયો ઘણો નાદન ને હુલવેલ્યો છે, એવો મેં જાણના સંબંધમાં એ ડોસાપર આબાદ છાપ બેસાડ્યો, અને તેથી થયું એમ કે એક હાથ પર દલો મારે વારતે કાયમ કરીને પછી ફેનીને મારી અનાવવાની મેં જોહમત ઉઠાવી. તેમાં ખી હું તદન નહિ ધારેલો ફાવ્યો ને ફતેહમંદ થયો. જાલ જી—રોજની ફાંસમાં સપરાયો, અને મેં “હ—હ” ને “નહિ—નહિ” કરી કરીને સામું આગળ રહીને તેને તેની એ બેહુદી હીલચાલમાં દરેક ઉતેજન આપ્યું !

“વિગતવારે બધું લખવાજોગ કમનસીબે મારી પાસે હાલ વખત નથી. હું હાલમાં મારી છેલ્લી તાસવીસની છેલ્લી ધરીએ વચ્ચેજ છેઉં. હું જાણનાં લગનની કેફયત ડોસાને કેફવા પુત્ર જેવા હલકાં જીગરે તે પછી જ્યારે આએ તરફ પાછો ફર્યો ત્યારે મેં મારી ધણી અજાયબી અને ગમરાત વચ્ચે મામલો તો આણીમેર છેક અજળ જેવી હદ સુધા ખીચકી ગીએલો જોયો ! ડોસાના કાકાએ મારી વિરૂધ્ધ મજબુત કાન બરયા હતા, ને તે મારી સાંમે ઘણો ઉરકેરામ ગીએલો હતો ! કાણે તેને એમ ભરાવ્યું તે હું કહી શકતો નથી. હું માનુચ કે મારી વેરસી મુદદ્દા ફેનીએ. એટલે સુધી કે જાલની વિરૂધ્ધ મને તે દાદરે એ ડોસાએ એક ખી બોલ બોલવા ખી દીધો નહિ ! તેણે તો પોતાનું વીલ ફેરવી નાખવાનો વડીક પોતાનો સરાદો એકદમ જાહેર કીધો, અને મેં જોયું કે જો જરા હું ડીલી-

ડેલી થવા દેવસ તો બધું મારૂં રાંધેલું પાછું એક લેહનમાં બરહમ થઈ જવાનું ! એ ઉપરથી મારી છાતીમાં સેહતાને તરત વાસો કીધો. અને જેવી તેણે મને કંઈ કેહીને પીક મરડી કે તરત મેં મારા હાથમાંની લાકડી ઉપાડીને તેનાં માથાંપર મજબુત ને આસ્તવાર એક ફટકો માર્યો. એકજ ફટકો—અને પરીણામ શું થયું તે જોવા કે જોવાને થોડા વના હું તો ત્યાંથી જીવ લઇને નાઠો. સારાં નસીબે મને ઘેરમાં દાખલ થતો કોઇએ જોયોજ નહિ હતો. એ એક એતેફાક માત્ર થયો કે હું ઘેરમાં આવ્યો ને ત્યાંથી પાછો બહાર પડ્યો તેની કોઇને કશીજ ખબર થઇ શકી હતી નહિ !

“ડોસો ત્યાર પછી રીઝણરાખણ પડ્યો, અને હું બીહતો હતો. તેથી ઉલટી કીસમે ડાકટરોએ તો તેનો એ અંતકાળ લકવાની બીમારીનેજ આભારી જાહેર કર્યો ; તે પછી તે ઘણું દાહારે ગુજર્યો. અને ગુજર્યો ત્યારે હરખથી હું નાચવા કુદવા પડ્યો કે મેં વખત સાંધીને કામ લીધેલું હોવાને લીધે અસલ વસયત કશા બી ફેરફાર વગર સલામત અને સાચ્યુત હતું !

“હું મરનારની બેમારી દરમ્યાન એકજ વખત જાલને એના બાપીકા બંગલામાં મલ્યો હતો. ત્યારે બી હું ત્યાં ચોરી છુપીથીજ આવ્યો અને ગયો હતો. તે વખતે એ કમઅકલ છોકરાને હું પાછો મારી પક્ષમાં મનાવી લઇ શક્યો હતો, પણ ત્યાર પછીથી મામલો પાછો વધારે બગડી ગયો, અને તેને મારો મજબુત શત્રુ થયેલો જાણીને ફરીથી તેની રૂબરૂ જવાની મને એકદમ હીમત થઇ નહિ—તે એટલે સુધી કે ડોસો છોડજ ધરીપણ હતો તે વખતે હું મામલો તપાસીને ખંડાલામાં બરાઇ રહ્યો, અને તે ગુજરવાનાં સત્તાવાર સમાચાર હાથ આવ્યા પછીજ મોડી રાત્રે હું જાલને બંગલે તેને મળવા ગયો. મને જ—રોજની મદદમાં જરાતરા વિસ્વાસ હતો. તે મારી તરફથી બે સારાજ સુખનો બોલશે અને પોતાના આવંદને મારા લાભમાં મનાવી લેશે એમ હું માનતો હતો; પણ હું મોરો પોંદ્યો. હું બંગલાના કંપાઉંડમાં ચોરી છુપીથી ધુસ્યો તેજ વખતે જાલની ગારી ધરધરાત કરતી કે મારી પાસેથી પસાર થઈ ગેઇ, અને જાલને તો મેં રોજન તરફ હંકારી જતો જોયો.

“હવે શું કરવું તે મને સંજયું નહિ, મારે તરત પાછો મુંબાઇ જવું કે અંદર જઇને જ—રોજને એકલીનેજ મળવું તે

કંઈ મને ટુંટ વેળા સમજ પડ્યું નહિ. મારાં પગલાં. શાથી અને કાંય અંગલાને લગતા બાગના પાછલા ભાગમાં દોરવાયાં તે બી. હું જાણતો કે કેહી શકતો નથી. હું એટલું જ જાણું છું કે હું તે તરફ ગીચો ત્યારે તે તરફની કાચની અંધ બારીમાંથી મેં જી-રોજીને એક સોફાપર પડીને એકલી રહતી જોઈ. તે એ વખતે પોતાના પોશાકની અતી ઘણી બેદાદી ને હાલહવાલીમાં હતી, અને તે કિસમમાં તે એટલી તો કંઈ સુંદર દેખાતી હતી કે તે જોતાં સાથે ખુરી વાસનાએ મારાં તદબદનનો એકદમ કબ્જો લીધો, અને તેથી ઘરમાં દાખલ થવા આગમ્ય અધા નોકર નફરો વગે સગે થઈ જતાં સુધી હું મોડી રાત તક અંધારાં વચ્ચે તે બાગમાં એક મોટાં ઝાડ પછવાડે છુપાઈ રહ્યોઃ અને અરે બદનસીમ ! જોવો હું લાગ જોઈને મારી ભરાવાની જગાએથી બાહાર આવ્યો તેવો જ અંધારાંમાં હું કોઈની સાથે એકદમ અફરી પરચો, કે જે મને ચોર સમજીને ખુમ મારે તે આગમ્ય મેં તેનું મોઢું જ દાંખી દીધું અને પછી મારા બચાવ વાસ્તે બીજો ઇલાજ ન જોઈને, તેનો ટોટો ભયરી નાંખીને ત્યાં ને ત્યાં મેં તેનું ખુન કીધું.

‘તે શીકા રાત્રીમાં થયું તે ફક્ત એક જ મિનીટનું એક માહા જખુન કામ હતું. તે ખુટાનું મોઢું દારૂ દારૂ બહેક બહેક થતું હતું, અને મેં અંધારાંમાં અનુમાનથી જાણી લીધું કે તે કોઈ જ નહિ પણ પેલો ધરડો ફલાળા હતો. તે આવી મોડી રાત્રે એ તરફ કેમ આવ્યો તે બી. હું તો જાણતો નથી. તેનું મોઢતજ તેને હાથ પકડીને ઘસરી લાવું કે દારૂની બાહારમાં ખરો રસ્તો ચુકીને તે આવ્ય તરફ ચાલી આવ્યો તે હું કેહી શકતો નથી. તેને મારી નાંખવાની મારી મુતલગ ધારણા નહિ હતી. તેને મારવા કે ખુન કરવા વાસ્તે મને એક બી લાભ કે લોભ નહિ હતો. તે બેતાકાત ખુટો મારા હાથમાં એક બચ્ચાં પેરે એક જ મિનીટમાં ફના થઈ ગીચો, તે એક બી દચ્ચાં કે એક બી ધરટલા વગર તેનો જીવ જતો રહ્યો. તે પછી હું તદન હિંમત હારી ગીચો, અને જી-રોજીને હાથ કરવાનો પાપી કસ્ટ એકદમ પરતો મેલી ત્યાંથી બી તરતજ જીવ લઈને નાઠો.

‘પણ મને બદબદનની એજ ઘેરેલાં એટલે હજી મારાં પાપો મને તજી ગયાં ન હતાં. કાકાનો વારસો જી-રોજી સાથનાં બલના લગનનાં

સાથે જરૂર મારે હાથ આવવાની કુમકપર મેં લોડજનાં નાણું ઉચાપત કરીને મોટો સ-તો કીધો, અને સધળું મારી ધારણાથી ઉઠદુંજ થઇ જવાને લીધે અંતે મારા જીવપર આવી બન્યું, મેં ગાજરગુબર કરવા અને મારી ધરપકડ અટકાવવા મારું બનતું કીધું, પણ તકદીર આગળ તદખીર રદ થઇ પડી. હું એ નાણું તકાળે થતાં હવે ભરી શકતો નથી, અને આજે મારી સામ્રમે વૉરન્ટ લેવાનું એમ્બરમાં મોશન થયું છે એવી મને મજબુત ખાતમી મળતાં મેં ઝેરી ટેબલોઇડસ મારાં આખાં બદનમાં ધનજોડટ કરી દીધેલી છે. એમાંથી મને હવે કેઇ ખચાવી શકવાનું નથી, અને હું હવે મારી હીણપસ્તી નામોશી ને શરમીદગીના મોહતમાંથી બચવા માંગતો બી નથીજ. હું ભરજીવાન, હોંસ ઊમેદભર, કાચ્યો કુમારો મરી જાઉંચ, અને મારાં એ મોહતથી મારા જેવાં પાપમાં મસ્ત બનેલા સેહતા-નનાં સાથીઓને દાખલો લેવા દેજો. જાલ, ફેની, જી--રોજી, તમે સર્વને છેલ્લી સંભામ ! તમે બધા જીવવા ને સુખી થવાને લાચક છેઓ, ને ખોદા તમેને જીવારે અને હજી બી સુખીજ કરે !-પેસી,"

*

*

—

*

જાણે કેવાં ફાટફાટ થતાં જીગરે અને દીલની કેવી ઉરકેરણી વચ્ચે આએ લંબાણ કાગળ વાંચ્યો તે વિસ્તારીને કે બ્યાન કરીને અતરે કેહવાની કશી બી જરૂર છે ? પેસીના એ દસ્તાવેજપર મુ'બાઈના સેકન્ડ પ્રેસીડનસી મેંજીલેટની મોહર હતી, કે જે બતાવતું હતું કે એ એકરાર સતવાર અને સાચ્યોજ હતો, અને તે પેસીનાં મરવા આગમચ ઑસ્પીટલમાં રજી થયેલો તેનો છેલ્લો મુખજીયાની એકરાર હતો.

જાલ કમકમ્યો. આવો એક માહા મુજી, બધે જન્મન ખુતનો : પલીદ અપરાધી તે તેનો કઝીન—કાકાનો દીકરો—હતો એમ કબુલ કરતાં તે પોતાના મનથી અત્યંત કમકમ્યો અને લજવાયો; પણ સરજતના ભેદને પોંહચી વલવા જેવી મજલજ કાણુની છે ?

—:૦:—

પ્રકરણ પર મું.

અને એ રીતે તકદીર સાંમે તદખીર બેહસાચ અને રદ છે. કમીનો પેસી પોતાના કાકાનો વારસ થવા ને ઠરવા આસમાનના

તારા તોડી નિચે લાગ્યો, પણ અતે પોતાની “કર ને જો”ની ફેજ અહીં ને અહીં પામ્યો, અને બર જવાન વયે દુન્યા પાર થઈ ચાલતો થયો; અને તે બી કયરે?—જ્યારે કે જે સુખ માટે તેણે પાટયાં ગોઠવ્યાં, કાવાદાવા રમ્યા, ઉંધાંચતાં સમજ્યાં તે બધી જેહે-મતના પરીણામમાં તે સુખનો ખાલો છેક તેના હોઠની લગોલગ આવી લાગ્યો ત્યારેજ ॥

એ બેહેસ્ત દોજખનું એક શિક્ષણ છે. વારતાઓમાં એ સફેદ વધતી ઓછી સહરાગતનો લખાતો હશે ખરો, પણ તેની ચાનકમાં તે રેજેરેજ ખરો છે, અને જીવતી જીંદગી એ કીસમના ખુદાની બેઅવાજ લાકડીનાં મજબુત ચાનકરૂપી દ્રષ્ટાંતોથી ખીલકુલ ખાસી નથી. દુન્યામાં એજ ચતુ' ને ચાન્યું આવે છે. ભલાં હોય છે તેઓ ભલે એક વાર ઘણાં હાડમાર ને દુઃખી થાય, અને ખુરાં બધાં એશ કરતાં ને ફતેહમંદીથી ફાવતાં નજરે આવે છે ખરાં, પણ કરણીનો ફેજ દુન્યાની કસોટીપર બને બોરદુવાલાં પુરતાં કસાયા પછીથી યથાથે પ્રમાણમાં નિરંતર અને સોવસા અહીં ને અહીંજ મળે છે; —અને એ લખ્ખો જીવતી જીંદગીના દાખલાથી બેતકરાર પુરવાર થઈ ચુકેલું, એક બી સહરાગત વગરનું, તમામ સાચું સિદ્ધાંત છે; પણ સખર-આપણે આપણી અસલ વારતાથી વેગલા ઉતરી ગયા.

પેસીનો મરતી વખતનો સત્તાવાર મુખજીભાની એકરાર તેની છેલ્લી ખ્વાહીશ મુજબ (જાલનું ઠેકાણું મળતું ન હોવાના બાએસથી) સરકાર તરફથી ફેતીને મોકળી આપવામાં આવ્યો, ને ફેતીએ તે પાછળથી જાલને સુરત ખાતે સરજ્યન મેજર દીવેચાની કંરમાં મોકળી આપ્યો. જાલ પર જેથી અગાધ ગંભીર અસર થઈ. તેની આંખો કરપીણુ પેસીનો એ દસ્તાવેજ વાંચતાં આંસુથી ભરાઈ ગઈ ખરી રીતે બએ કરપીણુ ખુનોનો એ જવાબદાર પાપી તેનો “કઝીન” થતો હતો એ ખ્યાલથી તે અત્યંત કમકમ્યો, મગર તેની બચગીથી છેક અત્યાર તક તે તેની સાથેજ ઉધરયો હતો, માટે તેનાં એ હીણપસ્તીભરયાં મોહોત પર પોતાના સમ્રળા કેહેર ધિકકાર ને કમ-કમાટ છતાં તે ખેદનાં ગંરમ આંસુ વરસાવ્યા વના રહી શક્યો નહીં. વળી તેના જૈફ બાપ રીખીરીખીને કુવા તે બી એજ ધ્યાનતી ખુનીની કરપીણુ કારસાજનું એક પરીણામ હતું એમ હવે માહિતી થતાં

તે કાચા કાનના ને ભોળા વાલીદના મોહોતના ગમે પણ તેને નવે-સરથી બેઅખત્યાર રહાવ્યો.

પણ હવે સધળું પુરું થયું હતું. તે મનથી સંધ્યારો એમ પણ પામ્યો કે જ્યારે પેસીના પાપી એકરારથી મુખાંધનાં ઘણા ખરાં પેપરો ચક્રચહ્વી રહ્યાં હોવાં જોઈએ ત્યારે તે પોતે દુન્યાના આ ખુણામાં એકલો ને આસાની સાથે છુપાયલો હતો. એ બી એક શુંકરગુન્નરી હતી. તે સોસાયટીમાં ભેલાઈ શકે. તે આગમચ તો તે તરફ બધું પાછું નવું જીવું થઈને લોકોની યાદમાંથી વિસરાઈ જનાર હતું, અને તે બેશક તેણે પુરતો સંતોશ માંનવા જેવું જ હતું.

પણ હયાં આપણે જાણને પડતો મેલથું, ને થોડીક હવે પાછી પેલી અભાગની જી—રોજની ખબર લેખથું. તે માહબુબને આપણે લાંબો વખતથી વિસારી આપી છે. મીસીસ થામસનની એકનીએક બેટી એની પુલકગુન્નર થવાં પછીથી આપણે એ બંને અબળાઓને છોડી આપી અત્યાર તક જન્મલી જલની જેહેમતો દરમ્યાન એ પોરયાની પુઠેપુઠ ઘણાં ઘસડાતાં રહ્યાં છીએ, માટે હવે જલને થોડો વાર રૂખસદ કરી થોડીક આપણે જી—રોજનીજ પાછી ખબર લેખથું.

તે એકનીએક ને વાહલી દીકરી એનીનાં મરવાથી ગરીબ મીસીસ થામસન અતી ઘણી નિરાસ ને નાઉમેદ બની ગઈ. તેની બધી આશા, બધી મોજ, બધું સુખ તેના દગલખાજ બરથારથી છુટી ને સદાની જીદી થવા ક્રોડે એ ગાય ગોસપંદ જેવી ગરીબ બેટી—એક-નાંએક ફરજંદ-માંજ તેણે ભરી મેલ્યું હતું, અને તેથી જલમ જમ તે પ્રિય પુત્રીને તેની ગોદમાંથી ઘાટકીપણે છીણી લઈ ગયો. તેથી તે દુખી ખાંતુ બની શકે તો ઘણી વધારે નાચાર ને નાસખર બની. ખચ્ચીત, એ વખતે તેને સુંદર જી—રોજનો સાહરો હતો. તે નહીં હતે તો આ ફટકો તે એટલી બી ધીરજ ને સહનશક્તિથી ખમી શકતે એજ ગોયા શકમરેલું થઈ પડ્યું હતું.

પણ મોહોતના જખમનો જખુન એકલો મલમપટો વખત છે. એ ખુનાની કાંઈ અજખજ ખુદરત છે. નહીંજ ખમી શકાએ ને નહીંજ ઉપડી શકે એનાં જખુન મોહોતના કારી જખમ અને ખોજ

વખતનો બળવાન દસ્ત રૂઝ લાવી અથવા હર હાલ ક્રમી કરી શકે છે; અને તેજ ગરીબ મીસીસ થોમસનના બાળમાં થયું. ૭—રોહાએ એ આદત વખતે તેણીની એક ખરી પેટની પુત્રી જેવાજ ભક્તિ-ભાવથી દરેક ખીદમત કરી, અને પોતાના સહવાસ સાહરા ને સધ્યારાથી બન્યું એટલું તે બિચારી ગરીબ અબળાનું દુખ નરમ કરી આપ્યું.

એમ કરતાં એક દાહડે એવામાં એક તદન નહીં ધારેલો બનાવ બન્યો. મીસીસ થોમસન વાંચનારને રોશન છે તેમ, એક કેળ-વાચલી ને વિકાન બાંનું હતી, ને તે દુન્યાને લગતી બખરબંતરોથી આ દુન્યાનાં દુરનાં ખુણામાંથી વાફેફગાર રહેવાની હંમેશ અગત ખીછાંણતી હોવાથી હયાં બી પોતાને વાસ્તે મુબાઇ તકથી એક હંઝેલ અબખાર મંગાવતી હતી. પેપર વાંચ્યા વગર એક બી દિવસ તેને ચેન પડે એમ ન હતું. આખા દાહડાના દરમ્યાનમાં એક બી વખત પરવાર મળતાં તે એ પેપર આપ્યું અને ચીપી ચીપીને વાંચતી. એ તેનો અસલથી ને અવલથીજ ચાલતો આવેલો રવૈયો હતો.

એ મુજબ ચીનીના હક થવા પછી કેટલેક દિવસે એક બપોરે પેપર વાંચતાં તે અચચુચ અને એકદમ ચમકી. તેમાં એક જાહેર-બખર તેને પોતાને લગતી આપવામાં આવી હતી, અને તે મદ્રાસથી કાઢ સોલીસીટરોની પેઠીએ ખાસકરીને આપી હતી. તે આ મુજબ હતી:--

“મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગ હે.—તમારા બાઇ મીઝ હારડીંગ મરણ પામ્યા છે, ને પોતાનાં તેમજ અસલ તમારાં બાપીકાં ધન ને તમામ માલ મીલકતનાં તમોને એકલાંને તેઓ વારસ કરાવી ગયા છે. તમારે, તેથી, આ જાહેરબખર વાંચતાં સાથે જાને અમને તુરત આવી મળવું, ને તમારું પોતાવત પુરવાર કરનાગ પુરાવા જે હોય તે અમને મહેરબાનીની રાહે રજુ કરવા.

લીડન અને ગ્રે.

સોલીસીટર્સ, મદ્રાસ.”

આ જાહેર બખર વાંચતાં બલી મીસીસ થોમસન એકદમ ચોંકી. તેણીનું ખરું નામ મીસીસ આર્મસ્ટ્રોંગ હે અને હિંદુસ્તાનમાં કાઢજ જાણવું ન હતું. તે તો પોતાની પછવાડે પોતાના ભરથારને લગતી

બારે નામોશી સાથે તે સસેકસમાંજ છોડી આવી હતી, અને ત્યારે તે ખરાં નામ સુધ્ધાંની આ જાહેર ખખર હતી—અત્રે તે મીસીસ થૉમસનનાં એક જોડાં ને ખાલી ધારણ કરેલાં નામે વરસો થકી ઝાળખાયલી હતી તે છતાં—ત્યારે તેણીએ શું માનવું? એટલુંજ કે આ જાહેર ખખરની લાઇને લાઇન સાચી હતી, ને તે તદ્દન નહીં ધારેલી કાસમે એકદમ માલદાર ને શ્રીમંત થઇ પડી હતી !

પણ અરે, હવે ? હવે એ બધું શા ખપતું હતું ? તેની બહાલી એન તો રાંદેરના દરયાકાંઠાની રેતાલ ને સરદ જમીન હેઠલ સદાનો કરાર પાંખી સુતી હતી ! તે બેટી હૈયાત હોતે અને આ શ્રીમંત ફેરફાર તેનામાં થવા પાંખ્યો હતે તો તે પુલ ફરજંદને ખાતર એ વધાઇને તે કરોડો આવકારથી વધાવી લેતે, પણ હવે કે જ્યારે ધણું અને પુરતું મોડું થઇ ચુક્યું હતું ત્યારે આ ફેરફાર શા ખપતો ? આ વધાઇમાં સુખરૂપ શું હતું ? એ કશું નહીં—કશુંજ નહીં !

એમ છતાં તે આ રીતે એ નવા ને નદન નહીં વકી રાખેલાં ફેરફાર માટે ખુશી માનતી તેટલીજ વળી સંતાપ કરતી બેઠી હતી તેવામાં ત્યાં જ—રોજ દાખલ થઇ, અને તે મા જેવી મેહુરખાંનની આંખોમાં આંસુનો એટલો બધો ધસારો જોઇ જરા દધાઇ ગઇ. એનીના મરવા પછીથી આ રીતનું કલ્પાંત અને ગમ કરવાનું મીસીસ થૉમસનમાં તે ધણું જોતી હતી, પણ હવે તે દુખ લગાર જીતું થયેલું હોવાથી શાંત શર્ણાંગતપણે તે ગરીબ માતા સખુરી માનતી જણાઇ હતી, જેથી તે જખમ આજે નવેસરથી વળી કમ વેહતો થયો તે એ સુંદરી એકદમ સમજી શકી નહીં.

“ શું છે, મમા ? ” તે મધુરીએ, તેથી, ઘણી મમતા ને મોહ-બતથી પુછ્યું. એનીના ગુજર પામવા પછીથી બહી જ—રોજ એ તેવીજ બહી મીસીસ થૉમસનને “મમા”જ કેહેતી હતી. તેઓનાં મન એકમેક સાથે છેક એક મા દીકરીનાંજ હેતમાં અજબ જેવી હદ સુધી મળી ગયાં હતાં !

જવાબમાં મીસીસ થૉમસને પેલી જાહેર ખખર ખતાવી, તેનો બાઇ જે તેણીની એક ગફલત અથવા નયજાઇના આગ્રેસથી તેને છેક જનમોજનમનો શત્રુ થઇ લાગી આંખો આપીકો વારસો પોતેજ ખચાવી બેઠો હતો, ને પોતે પુરતો શ્રીમંત હોવા છતાં જણે તે દુખી

ખાંતુને એક જાંઘીમર બારે દસદેસગીમાં અવત્યાં મેલતી અને હાડ-
મારી વચ્ચે અટવાયા કરતી વગર દયાએ છોડી આપી હતી તે
પોતાનું આપીકું વતન સસેકસ છોડીને હિંદુસ્તાનમાં ક્યારે આવ્યો
ને મદ્રાસમાં કેમ જમ વસ્યો તે તેણીને કશુંજ સહમજ પડતું ન
હતું. ફક્ત હાલ જે તેણી કને જુઝાની મોજુદ હતી તે એટલીજ
હતી કે મદ્રાસના કોઇ આગેવાન સોલીસીટરો તે બાઇનાં મોહોત
પછી એ કીંમતી વારસા માટે તે એહેનની સોહોધમાં ખડે પગે હતા,
ને પેપરોમાં આ મીસાલે જાહેર ખખરો આપીને તેને એકદમ
મળવા આહતા હતા.

જી—રોજી એ બધું વાંચી તેમજ સાંભળીને અતી ધણી ખુશી
થઇ. તે બધી ખાંતુનું એ સુભાગ્ય કમનસીએ ખરેખર ધણું મોડું
આવ્યું હતું ખરું, પણ મોડું બી તેણીની હૈયાતી સુધીમાં આવવા
પામ્યું એ તે નાજનીને મીસીસ થોમસને માટે અતીધણું મુખારક માન્યું,
અને તેણીએ તેને ખરાં દીલથી ધણીધણી મુખારકબાદી આપી; પણ
તેમ કરવાની લગોલગ તેને હવે પોતાને માટે ફકર થઇ, ને તે
એકદમ લગાર શંકાશીલ થએલી જણાઇ.

“શું છે, મારાં બચ્ચાં?” મીસીસ થોમસને તે કાળા ભમ્બર
જેવા બાલનું ખુમસુરત માથું પ્યારથી પોતાની છાતીમાં દાખતાં
પુછ્યું; “તું શું વમામણુ કરેછ?”

“મમા,” તેણીએ દર્દમંદ દીલે જવાબ કર્યો, “હવે મારું શું
થશે? હું કાંહાં જવથ? હું કાંહાં રહેવથ?”

“તું એ મને પુછી બી શકેછ, મીડી જી—રોજી?” મીસીસ
થોમસને તાજુબીમાં પુકાર્યું; “જ્યાં હું ત્યાં તું. તું બી મારીજ
પેઠે એક દગજબાજને હાય ઠગાયલી છે, એટલે તું વાહલી મને
એવડી વાહલી છે. તું શું એમ ધારી બી શકેછ કે મારી હાંતમાં
ચૈસાટકાનો ફેરફાર થવાને લીધે હું તારા જેવી એક હેતવંતી દીકરીને
એક ઘડી બી વીહીલી કે પડતી મેલશ?”

“હું એટલુંજ માંગી લેઉંછ, મમા,” જી—રોજીએ હાથ
જોડીને કહ્યું. “મને હવે તે દગજબાજની ઓથ યા યાદ વડીક
જોઇતી નથી. તે ગઇયુજરી મારાં જીગરમાં સદાની મરણ પાંખી
ચુકી છે. હું તો ધારુંછ જે તેતેની માનીતીને હવે તે વગર ધારતીએ

પરણી બી ચુક્યો હોશે ને સુખી બી થઇ ગીયો હોશે. ઓ મમા, મને તે વાતની યાદ ના થવા દેઓ—રે ના થવા દેઓ!”—અને એ છેલ્લું એક દીવાનીનીજ અદાથી ચીસ પાડી તે બોલી, ને એક-પળ ધણી મોટી હદ સુધી ઉસ્કેરાઇ આવેલી નજરે આવી.

મીસીસ થૉમસને, અદ્વિત, તેને ધણેક દીવાસો ને ધણી હીંમત આપી. પોતાની જીંદગીની આખરતક તેણીને પોતાની સાથે રાખવા અને મુવા બાદ બી પોતાનું જે કાંઇ બી હોય તે એ વાહ-લીનેજ સંપૂર્ણ કરી ચાલતી થવાનો પોતાનો મુસ્તકીમ એરાદો કહી સંભળાવી તે માયાળુ યુરોપીયન બાંનુએ તે બાળક છોકરીને ધણી મોટી ધીરજ આપી.

તે પછી મીસીસ થૉમસને તરત તૈયાર થઇને સુરત જઇને પેલા સોલીસીટરોને તેઓની જાહેરખજરનો તારમાંજ તુરોતીલ જવાબ કર્યો, અને રાંદેરથી બીજેજ દીવસે મદ્રાસ જવા નિકળવાનો પોતાનો એરાદો તેણીએ તે તારમાં તે ધારાશાસ્ત્રીઓને જાહેર કર્યો.

—:~:—

પ્રકરણ ૫૩ મું.

એમ છતાં રાંદેર છોડીને હાલમાં વળી તેઓ ક્યાં જતાં હતાં તે મીસીસ થૉમસને જીવીને મુતલબ કહ્યું કે જણવ્યું નહીં. તે ખામુખા છુપાવ્યું. જી—રોજની બી એજ મરજી હતી. તેઓ બંને જાણને મળવા કે જોવા જરાએ રાજી ન હતાં. એક પહેલી પંક્તીના અદમાશ તરીકે તે બંનેએ તે વાહવા જવાનને પોતાનાં મનથી તમામ નીવા રખાટો આપ્યો હતો. તેઓ ધારતાંજ ન હતાં કે ફેની જેવી એક સાથનાં લગનનાં સુખમાં તે જી—રોજને પાછી યાદ કરશે ને તેણીનો પતો મેલવી કદી બી આ તરફ પરપુછ કરતો આવશે, પણ તે છતાં કદી આવે તોબી તે પ્રિયાની ભાળ તેને કશીજ ન મળે એ મતલબથી પોતે ક્યાં જતાં હતાં તે ખામુખા જીવીને કેહવાનું તેઓએ આપ-સમાં મત કરીને લાંબી દુરઅંદેશીથી મોકુફ કર્યું.

“અમારે જરૂરનાં કામસર બાહારગામ જવું થાયેછ, જીવી,” મીસીસ થૉમસને તે ખારવણીને સમજાવ્યું. “કદાચ અમે પાછાં આવ્યે કે નહીં બી આવ્યે. હજી તેથી મહીનો એ મહીનો તો આ

“સી બ્યુ” તો બંગલો અમો અમારે હસ્તકજ રાખશું, ને એના ઘરવાળાને ટાઇમસર બાહુ મોકલ્યા કરશું. તું બી અમારીજ નોકરીમાં ચાલુ રહેવાની. હું તારો પગાર ને એક સાઈ જેવું ધનામ બી ત્યાંથી તુને મોકલી આપશ—વાઈ કંઈ નહીં, ધનામ નહીં જોઈએ તો ના લેતી,” તે લાલી ઉશ્કેરાઈને કંઈ કેહવા જતી હતી તેને રોકી નાંખીને તે બાંનુએ કહ્યું. “તું જીવેજી તાંહાં સુધી તારા ખરચપાણીનું આએ તારા હાલના પગારજોગું હું દર મહીને મોકલ્યા કરશ તે તો લેવા કરશે કેની? વરી બીજી બી સાંભળ, અમો ધારતાં તો નથીજ પણ કદાચ કોઈ બેગાનો મરદ અમારે વાસ્તે પુછતો આવે તો બસ સાફ ના કેહજે કે તું અમારા બાબે કંઈ જાણતીજ નથી. કંઈ બી તેને કેહતીજ ના. તે સારો માણસ નથી. તે મારી દીકરીના જીવના જમ જેવો પાણ છે.”

“મને ત્યારે તે મુવાના જણ્યાનું નામ કેહી લાખો રે,” જીવીએ આટલું સાંભળતાંજ તેણીનાં પ્રમાણીક દીલની ઉશ્કેરણીથી એકદમ ગરમ થતાં કહ્યું; “તે આવજે તો હું મુવાને કાંત પકરીને દરયા કાંઠે ધછરી લેઈ જવા, ને કેહવા કે મુવા મરીગીયાંના જણ્યા, જે તાહરા કરમના ભોગ ને તાઈ કીધું હવે તું ભોગવ, કેમજેકરીનેજે હવે તે તો બીમારી મરી ગીએલી !”

મીસીસ થૉમસન ચોંકી. આ ખારવણી દેખીતી લુલમાં ગોઠું ખાતી હતી. તે પોતે તો તેને જ—રોજીને વાસ્તે કહેવા માંગતી હતી, કે જ્યારે તે ઍનીને વાસ્તે સહમજી હતી; ને જલ જો કદીને આવે ને જ—રોજીને મુએલી માને તે તો વળી સોના કરતાં પણ પીઝું એમ જાણી તેણે જીવીની એ લુલ સુધારીજ નહીં. તેણીએ તેને ખામુખા એ લુલમાં ઘોઠું ખાવા દીધું, બદકે એ તેણીનું અનુમાન ખરું હોએ તેજ તોરથી પછીથી વાત કરી, ને પરીણામ શુ થયું તે આપણે જોયું. જલ જ્યારે ખરેખર અબો ત્યારે જીવી તેનો ખરાં દીલનો વીલાપ જોઈને જોકે તેને વાસ્તેનું પોતાનું ઘોઠું મત ફેરવવા ને તેને માટે સાઈજ વિચારવા પાંખી ખરી, તોપણ તેણે તેને ઍનીનેજ ભરથાર માંની લીધો, ને તે મુજબ તે ઘોર તેને તે દેખાવી આવી હતી !

બીજા હાથ પર મીસીસ થૉમસન એ મુજબ અત્રેના રહેવાસી સંબંધમાં ઘણી બંદોબસ્તીઓ પાકકી કરી બીજી સહવારે

રાત્રે જી--રોજી સાથે મદ્રાસ જવા રાંદેરથી સુરત આવવા નિકળી પડી. તે છુટાં પડવાનું ધણું કરણારસ હતું. જીવીએ ખી ધણું આંખપાણી કર્યું, ને બલી મીસીસ થાંમસને બહાલી ઐનીનાં મોઢાતનો નવેસરથી અતીધણો ગમ કર્યો. જી--રોજીને જીવીના કુત્રા કાલી સાથે ખી ધણું સારું થઈ ગયલું હતું, ને તેથી તેણે ખી તેનું માથું પસવારી એક બે આંસુ ખેરવ્યાં, અને એ રીતે, ફક્ત જરૂરી અસખાખના એક ટુક ખટલા સાથે, તેઓની એ મોટી મુસાફરી તે સહવારે ચાલુ થઈ.

*

*

*

*

મીસીસ થાંમસન પોતાનાં ખરાં નામ સાથ મદ્રાસમાં આવી ને થર પડી, ને પોતાના ભાઈના અંગલાની માલીક તરીકે નવીન્ટુની થઈ ગઈ. તેને ત્રણ અઠવાડયાં વહી ગયાં--વખત જતાં કાંઈ વાર લાગે છે ? સેંકડો પછવાડે મિનીટ, મિનીટ પછવાડે કલાક, કલાક પછવાડે દિવસો, દિવસો પછવાડે મહીના ને મહીના પછવાડે વરસો વખતની પાંખ પર બેસીને પસાર થઈ જાય છે ! જમનાના જમાનાથી વખત ડોસો પોતાના હાથમાનાં કાતીલ દાતરડાં વડે પોતાનો રસ્તો આસાન કાપ્યો જાય છે ! તેને એક ઘડીની જપ નથી--એક સેકંડની ખી નિરાંત કે દુરસદ નથી. ઇંગ્લેન્ડમાં કહ્યું છે કે "વખત અને ભરતી એ કોઈની વાટ જોવા થોળનાં નથી." તેઓ તેાં નિયમીત જમાનાના જમાનાથી શુપચુપ પોતાનું કામ કર્યાં જાએ છે, ને હજી જમાનાઓ તક છેક દુન્યાનો આખેરી સુધી કર્યાં જશે !

મીસીસ થાંમસનને પોતાના હકની પુરવારીઓ તે વિદ્વાન સોલીસીટરો કને રજુ કરવાની કશીજ જોહમત થઈ નહી. તે ધારા-શાસ્ત્રીઓ પંકાયલા, ધજ્જતદાર ને અતીધણા બાહોશ હતા. તેઓએ ટુંક તપાસમાંજ એ તેણીના પાક હકની પવિત્રતા પીછાંણી લીધી, ને પછીથી તે મરનારના વીલનો રાહે તેનું સર્વસ્વ તુરત તેઓએ એ બાંનુને સ્વાધીન આપ્યું.

તે (મરનાર) કુંવારોજ મરી ગયો હતો. તે એક છોકરો સાથ સસેકસ ખાતે જવાનીમાં ખ્યારમાં પડ્યો હતો, જે તેને પાછળથી હાથતાલી આપી કોઈ રીજમીટના વડા સાથે ઇંડયા નાહસી આવી, અને ત્યારે તેની પાછળ સસેકસની પોતાની તમામ મીલકતો વિગેરે વેચીસાટી એ મરનાર પોતે પણ અત્રે દોડી આવ્યો હતો. તેણે તે

પછીથી અત્રે આવી તેણીની ભાલ કાઢવા આતાળપાતાળ એક કર્યાં પણ ફાળ્યો નહિ, અને છેલ્લે તે મદ્રાસમાં થર પડ્યો હતો. તેની પાસ ધન બેથુમાર હતું, ને તેણે મદ્રાસના સરસમાં સરસ ફેશનેબલ લતા ઉપર એક મેહેન જેવો બંગલો બંધાવ્યો હતો, પણ પાછલી જીંદગીમાં તેની એકલવાઈ ને કશીખી માયા વગરની કફેડી હાલતમાં તે બધું તેને કડવું ઝેર જેવું પુરવાર થયું હતું ।

એમ છતાં 'દોરડી બળે પણ વળ નહી મુકે' તે માંહેલો તે એક અતી કફેડો આદમી પુરવાર થયો. તેણે મરતાં તુલક પોતાની બેહેનને માફ નહી કરવાના કસમ ખાધ હતા, ને કરડો રહીને સેવટ સુધી તેણે તે પાપી કસમ પાલ્યા ને અદા કર્યા. ઘણી ખી વખત તેની તે એકલવાઈ અવદશા વચ્ચે તે વાહલી માખણ માટે તેનું દીન બે'ચાયું, ને તેણે પોતાના સોલીસીટરો મારફતે તેની સોહોધ કરવા કરાવા આહી;-પણ નહીં. જલ્દીજ પાછો તેના કસમોની ઓરતવારી થકી તે સંગદીલ થઈ શકતો; અને તેથી પોતાનું વીન ઉતાવળે કરી સધળું તે મા જણીનાં નામપર કરી તેણે પોતાનાં ડંખતાં જીગરને તુરતવેળા તો સંતોશ મનાવ્યો હતો.

તેઓ હવે અત્રે એ મીસાલે પૈસાટક્રમાં પોખાતાં થર પડ્યા પછીથી ઝાઝાં કોઇને મળતાં ભેટતાં ન હતાં-મીસીસ થામસન અને જી-રોજી. ઘણું થાએ તો સાંઠાંજને છેડે પોતાની જોડીની ગાડીમાં મીસીસ થામસન સુંદર જી-રોજી લઇને હવાખુરી માટે જઇ આવતી, અને ત્યારે જી-રોજીની અનુપમ ખુશસુરતી જોએ જોવા પામતાં તેઓ એકદમ હેરત અને છક થતાં, અગત કરીને યુરોપ્યન અને પારસી મંડળ. એ શ્રીમંત યુરોપ્યન બાનુની પવિત્ર સંભાળ ને બાંહેધરીમાં આકાશની અપ્સરા જેવી અજબજબ સુંદરતા ધરાવનારી એ કોણુ પરીચેહેર તે તરફ ઉતરી આવી હતી એ સવાલ 'એકદમ અને અતી જોશથી ત્યાં ચરચાતો થયો. ખગેખગ, સુંદર જી-રોજીએ તે તરફની આગેવાન સોસાયટી વચ્ચે પોતાની મુઆરક ને ગાનીતી આમદથી ગોયા એક મોટું "સેનઝેશન" કરી મેલ્યું ।

અને પરીણામ એ થયું કે બંગલાની પાસે એક શ્રીમંત ને વગદાર પારસી કુટુંબ રહેતું હતું તેનું એ નવાં "મદ્રાસીઓ", પર ધ્યાન બે'ચાયું. તેઓ કનવારખેરાં કે ગીચતખેરાં નહીં હતાં. પોને

માલોતુજર ને ધરખમ હતાં એટલે પારકી પંચાતમાં પડે કે આગળાં પાછળાંની તારીમારીમાં મગ્ગ હ લે એવાં ન હતાં. સાધારણ સંજોગોમાં પડોસના મરનાર મીં હારડીજવાલા બંગલામાં કોણ આવ્યાં ને કોણ રહ્યાં હતાં તેની તેઓ દરકાર બી નહીં કરતે, પણ જી-રોજીની મનોહર ખુબસુરતીની વાત તેમને કાને પહોંચી હતી, ને એકવાર સરકીતનાં બેંડ પર તેઓએ એ ચાતુરીને મીસીસ થૉમસન જોડે ઉંઘાડી ગાડીમાં નજરોનજર જોઈ બી હતી, એટલે પાછળથી એક દાહડો અચપુચ તેઓની મીલાકાતે જવા ને ઓળખાણ કરવા તે પારસી ડોસાંને સ્વભાવિક લોભ બરપા થયો હતો.

“પાર પડોશ તે માએ બાપ,” તેઓ કહેતાં હતાં; અને તેથી, પોતાની સાથે પોતાની એક જવાન બેટીને લઇને તેઓ મીસીસ થૉમસન જોડે એક રહાંજે નહીં ધારેલાં ઓળખાણ કરવા આવ્યાં, ને પોતાના નામનો કાર્ડ અંદર મોકલ્યો.

“મીસીસ નવલાઇશેખજી” એ નામ તે કાર્ડ પર હતું, ને મીસીસ થૉમસન એટલું તો જાણતી હતી કે જમના હાથ પરની પડોસના બંગલામાં કોઇ નવલાઇશેખજી નામનું એક પારસી ફેમીલી રહેતું હતું. તે અલગત આ નવી પીછાણ કરવા કે વધારવા જેવી જોઈએ તેવી ખુશી ન હતી, પણ તેઓ ચાહીચીતીને અહીંસુંધી આવ્યાં હતાં ત્યારે તેમને “Not at home” કહી મોકલવા જેટલી અસહ્ય થવાનું તેને ગમ્યું નહીં, અને તેણીએ, તેથી, તેઓને તરત અંદર બોલાવ્યાં.

તેઓ મળ્યાં.

નવલાઇશેખજીનાં ધનબાઇજી કોઇ એક પાતલી, ઉંચી, ઝલકતા પણ આજોર્દે ચેહેરાની મધુરી સાથે આવ્યાં હતાં—એવી કે જોતાં જ જાણે આપણાં બદનમાં તાજગી ને ખુશાલી પસરી રહે ! તે બી એક રૂપસુંદરીજ હતી. પારસીઓમાં જવલેજ જેવામાં આવે એવી જે અછત સુંદરતાઓ થઇ શકે છે તેવી જી-રોજી સામે હરીફાઇમાં ઉતરે તે કીસમની—તે એક કોઇ નાજનીન હતી !

તે નાજનીન હતી પણ નખરાંબાઝ નહીં હતી. તેની અદા ગંભીર, દેખાવ સભ્ય, અને રીતબ્રાતમાં તે નમાની છતાં ચસ્સાવાળી ને ટેકાવદાર તરત જણાઇ આવતી હતી. ઉંચ વર્ગમાં જન્મે છે !

ને આખો જન્મારો ઉંચ સોસાયટીમાં જોઈએ ગુજર કર્યો હોય તેમાંની તે એક હતી.

તેનું મીઠું નામ ફેની હતું. નવલકથાઓનાં ધનપ્રાપ્ત તેને “દીકરી” તરીકે ઓળખાવતાં હતાં, પણ તે કાંઈ તેઓની પોતાની ખરેખરી દીકરી ન હતી. તે તે નવલસાહીરજી નામના તેઓના એક સગાંની માખાપ વનાની બેટી હતી, કે જે પોતાના અપના કોઈ ખાપ જેવાજ મેહેરખાન ને માનવંત દોસ્તને આધારે મુખાઈ ઉધરી હતી, ને તે ઘર ચોક્કસ સંજ્ઞામાં ભાંગી પડવા પછી હાલ તે અત્રે પોતાનાં આ મેહેરખાન સગાંને ત્યાં રહેવા હેતુ થોડાક મહીનાથી આવી રહી હતી.

મીસીસ થૉમસને એ બધું એ મીલાકાતમાં અરસપરસની ઓળખાણ પીછાંણ થયા પછીજ જાણ્યું, અને કેહવા વના ચાલશે કે તે મીસ ફેનીની સુંદરતાથી ખરેખર છક થઈ ગઈ.

તે જ-રોજથી ફક્ત એકજ વાને દેખીતી રીતે જુદી પડતી હતી, અને તે જ-રોજની છેક બચ્ચાં જેવી નિર્દોશતા હતી. જ-રોજ અમણ, નાવાકેફ, કોમળ એક બચ્ચું હોયતી તેવી હતી, કે જ્યારે આ બાલુ વિચારોમાં ધડાયલી, લીલી સુકડી વટીક આટલી હુંક ઉંમરમાં પુરતી જોઈ વલેલી, દેખીતી એક કોઈ દમામદાર જવાંન બાલુ હતી; અને ત્યારે એ ફેની કોણ હતી ?

—:૦:—

પ્રકરણ ૫૪ મું.

વાંચનાર એકદમ જોઈ ગયાં હશે કે જલ્દને પાક શીદગીરીથી એક વાર ચાહનાર લડી ફેની જે મદ્રાસ પોતાનાં સગાંને આશરે આવી હતી તેજ એ નાજનીન હતી, અને સરજત એકજ પ્યારની આ બે બળવાન હરીફાને આ કીસમે હાલમાં એકજ રસ્તે ઉતારી એકઠી મેળવતી હતી ॥ એ એક ઘણોજ નવાઈ જેવો ને અજાણ જેવો સંજોગ થયો. સુભાગ્ય એજ હતું કે તેઓ બાળ્યાં ને તેઓ મળ્યાં ત્યારે જ-રોજ ત્યાં તે ઓરડામાં હાજર ન હતી ।

મીસીસ થૉમસન તદ્દન ગમરાઈ ગઈ. આવા સંજોગોમાં તેણીએ કરવું તે શું ? ફેની નામજ એવું મીઠું ને અસાધારણ

માલોતુગ્ગર ને ધરખમ હતાં એટલે પારકી પંચાતમાં પડે કે આગળાં પાછળાંની તારીમારીમાં મગ્ગહ લે એવાં ન હતાં. સાધારણ સંજોગોમાં પડોસના મરનાર મીં હારડીંજવાલા બંગલામાં કોણ આવ્યાં ને કોણ રહ્યાં હતાં તેની તેઓ દરકાર ખી નહીં કરતે, પણ જી-રોજીની મનોહર ખુશસુરતીની વાત તેમને કાને પહોંચી હતી, ને એકવાર સરકીતનાં ખેંડપર તેઓએ એ ચાતુરીને મીસીસ થૉમસન જોડે ઉંઘાડી ગાડીમાં નજરોનજર જોધ ખી હતી, એટલે પાછળથી એક દાહડો અચપ્પચ તેઓની મીલાકાતે જવા ને ઓળખાણ કરવા તે પારસી ડોસાંને સ્વભાવિક લોભ બરપા થયો હતો.

“પાર પડોશ તે માએ બાપ,” તેઓ કહેતાં હતાં; અને તેથી, પોતાની સાથે પોતાની એક જવાન બેટીને લઇને તેઓ મીસીસ થૉમસન જોડે એક રહાંજે નહીં ધારેલાં ઓળખાણ કરવા આવ્યાં, ને પોતાના નામનો કાર્ડ અંદર મોકલ્યો.

“મીસીસ નવલાઇશેખજી” એ નામ તે કાર્ડ પર હતું, ને મીસીસ થૉમસન એટલું તો જાણતી હતી કે જમના હાથ પરની પડોસના બંગલામાં કોઇ નવલાઇશેખજી નામનું એક પારસી ફેમીલી રહેતું હતું. તે અલખત આ નવી પીછાણ કરવા કે વધારવા જેવી જોધએ તેવી ખુશી ન હતી, પણ તેઓ ચાહીચીતીને અહીંસુંધી આવ્યાં હતાં ત્યારે તેમને “Not at home” કહી મોકલવા જેટલી અસહ્ય થવાનું તેને ગમ્યું નહીં, અને તેણીએ, તેથી, તેઓને તરત અંદર બોલાવ્યાં.

તેઓ મળ્યાં.

નવલાઇશેખજીનાં ધનબાઇજી કોઇ એક પાતલી, ઉંચી, ઝલકતાં પણ આજોર્ડે ચેહેરાની મધુરી સાથે આવ્યાં હતાં—એવી કે જોતાંજં જાણે આપણાં બદનમાં તાજગી ને ખુશાલી પસરી રહે. તે ખી એક રૂપસુંદરીજ હતી. પારસીઓમાં જવલેજ જોવામાં આવે એવી જે અછત સુંદરતાઓ થઇ શકે છે તેવી જી-રોજી સામે હરીફાઇમાં ઉતરે તે કીસમની—તે એક કોઇ નાજનીન હતી.

તે નાજનીન હતી પણ નખરાંબાઝ નહીં હતી. તેની અદા ગંભીર, દેખાવ સભ્ય, અને રીતભાતમાં તે નમાની છતાં ચરસાવાળી ને ટેકાવદાર તરત જણાઇ આવતી હતી. ઉંચ વર્ગમાં જન્મે છે.

ને આખો જન્મારો ઉંચ સોસાયટીમાંજ તેણીએ ગુજર કર્યો હોય તેમાંની તે એક હતી.

તેનું મીઠું નામ ફેની હતું. નવલકથોપજ્ઞતાં ધનપ્રાપ્ત તેને “દીકરી” તરીકે ઓળખાવતાં હતાં, પણ તે કાંઈ તેઓની પોતાની ખરેખરી દીકરી ન હતી. તે તો નવલસાહીરજી નામના તેઓના એક સગાંની માથાપ વનાની બેટી હતી, કે જે પોતાના અપના કોઈ આપ જેવાજ મેહેરજાન ને માનવંત દોસ્તને આધારે મુખપ્રાપ્ત ઉધરી હતી, ને તે ઘર ચોક્કસ સંજગોમાં ભાંગી પડવા પછી હાલ તે અત્રે પોતાનાં આ મેહેરજાન સગાંને ત્યાં રહેવા છેલ્લા થોડાક મહીનાથી આવી રહી હતી.

મીસીસ થૉમસને એ બધું એ માલાકાતમાં અરસપરસની ઓળખાણ પીછાંણ થયા પછીજ જાણ્યું, અને કેહવા વના ચાલશે કે તે મીસ ફેનીની સુંદરતાથી ખરેખર છક થઈ ગઈ.

તે જી-રોજીથી ફક્ત એકજ વાને દેખીતી રીતે જુદી પડતી હતી, અને તે જી-રોજીની છેક બચ્ચાં જેવી નિર્દોશતા હતી. જી-રોજી અમણ, નાવાકેફ, કોમળ એક બચ્ચું હોયતી તેવી હતી, કે જ્યારે આ બાતુ વિચારોમાં ઘડાયલી, લીલી સુકડી વડીક આટલી દુકં ઉંમરમાં પુરતી જોઈ વલેલી, દેખીતી એક કોઈ દમામદાર જવાંન બાંતુ હતી; અને ત્યારે એ ફેની કોણ હતી ?

—:—

પ્રકરણ ૫૪ મું.

વાંચનાર એકદમ જોઈ ગયાં હશે કે જલ્દને પાક શીદાગીરીથી એક વાર ચાહનાર ભક્ષી ફેની જે મદ્રાસ પોતાનાં સગાંને, આશરે આવી હતી તેજ એ નાજનીન હતી, અને સરજત એકજ પ્યારની આ બે બળવાન હરીફાને આ કીસમે હાલમાં એકજ રસ્તે ઉતારી એકઠી મેળવતી હતી ॥ એ એક ઘણોજ નવાઈ જેવો ને અજબ જેવો સંજોગ થયો. સુમાગ્ય એજ હતું કે તેઓ આવ્યાં ને તેઓ મળ્યાં ત્યારે જી-રોજી ત્યાં તે ઓરડામાં હાજર ન હતી ।

મીસીસ થૉમસન તદન ગમરાઈ ગઈ. આવા સંજોગોમાં તેણીએ કરવું તે શું ? ફેની નામજ એવું મીઠું ને અસાધારણ

હતું, કે મીસ ફેની નવલસા તરીકે ઓલખાણુ ચતાંજ એ રોસી તેણીને જી-રોજીની હરીફ તરીકે ઓળખી ને ચમકી ગઇ હતી !

તેણીએ, એમ છતાં મનનું ધણું સમતોલપણું સાચવ્યું. તેણીએ ચાહ્યું કે તેઓ જી-રોજીને મળવા કે મળવા માંગ્યા વનાજ રૂખસદ લીએ; પણ તેઓ એમ જાય એમાં સુમારો ક્યાં હતાં ? તેઓ તે પરીગદને મળવા જોવા ને તેની પીછાંણુ કરવા તો ખાસ કરીને આવ્યાં હતાં ! અતે તેમની ને તલજગારીના જવાબમાં મીસીસ થૉમસને ચંગ વગાડવો પડ્યો, ને નોકર આવ્યો તેને “મીસી” બાબાને જલ્દીથી ત્યાં તેડી લાવવાનો હુકમ આપવામાં આવ્યો.

પણ પછીથી તે યુરોપિયન બાંદુનું મન માન્યું નહી. તેણીને લાગ્યું કે જી-રોજીને આગમચથી તેણે તે અત્રે આવી હતી તે બાબે એતાવી રાખવી જોઇએ કે ફેનીને રૂબરૂ મળતાં ને જોતાં તે પોરી એકદમ હલતે કે ગભરાઇ નહીં જાય. કાંઇ બી લુલ-કાંઇ બી ગંભીર કાંટાનું કટેસર હતું એ તો મીસીસ થૉમસન એક તડકે જોઇને પામી ગઇ. તેઓ જાણને ફેની સાથે પરણેલો ને ખુશખુશાલ થયે પડેલો હોવાનો પોતાને મનથી ગાંઠ વાળી બેઠા હતાં, કે જ્યારે મીસ ફેની પોતે તો બિચારી હજી એક મીસ તરીકેજ-મીસીમ થૉમસને જોયું કે-દુન્યાનાં આ દુરનાં ખુણામાં આ કોઇ વીધવા બાંદુની દીકરી થઇને અલગ ને એકલી રહેલી હતી !! એ ગરબડ ધોંટાલો-એ બેઠે શો હોવો જોઇએ ?

તે, તેથી, તે નોકરનાં જી-રોજીને બોલાવા જવા પછી પોતાનાં પહરોણાંઓની માફ માંગીને પોતે એકાદ પણ જી-રોજીને સોહોધવા ને રૂબરૂ મળી સંક્ષેપમાં સત્રણું તેને કહી દેવા તે ઓરડામાંથી ધસારાજીવ બાહર દોડી.

અને એ વખતે જી-રોજી પોતે ક્યાં હતી ?

તે એ બંગલાને લગતી પીકચર ગેલેરીની અગાસીમાં હતી. તેને મીસીસ થૉમસન સાથે તેજ બપોરે જરા નરમ પ્રકારની એક સ્ટેન્ડ ટપાટપી થઇ હતી. તે જવાન હતી ને સુંદર હતી, માટે જાલથી તે અલગજ થવા પામે તો ફરીથી કોઇ લાયક ઠેકાણે પરણી શકે એવી એક ઉમીદ બતાવવાની મીસીસ થૉમસને ગંભીર લુલ કરી, ને તેથી જી-રોજીના પ્રાણ ઢળી ગયા. તે ફફડીજ ઉડી. તેને

જીવજ નિકળી ગયો. તે ફરીથી પરણે-તે ? કદી નહીં ! તેણે તો જીવજને જ જાન સમર્પ્યા હતા-એકલા જીવજને ! જીવજ બલે જુડો ! તે એવકા થયો, પણ તે તો જીવજને જ મરતાં સુધી પોતાની વક્ષમાં સાચી રેડનાર ને સાચીત થનાર હતી. તેણીએ આંખોમાં આંસુ લાવી એ પોતાનો પવિત્ર ઠરાવ મીસીસ થૉમસનને જાહેર કર્યો, ને તેમ ફરી તે જાતુને એ જાણે ફરીથી જોલતી જાણે સદાની ચુપ કરી મેલી !

અને પછી મીસીસ થૉમસન તેને ધીરજ આપી ત્યાંથી ઉઠી ગઇ. ત્યાર કેડે તે મોટા હોઝમાં જી-રોજ એકલી પડી, કે જ્યારે મીસીસ થૉમસનના કોઇ સગાની સખીનો એક મોટો તખ્તો હતો તે પર ધ્યાનથી ટીકાટીકીને જોતી તે સામેની આર્મચેરમાં પડી. તે સખી એક કાઠ જવાંન યુરોપ્પન જોદ્દાની હતી. ને તે એકરાના કદલા ને પેશાનીમાં જીવજને એટલી હદ સુધી મળતો આવતો હતો કે તે જીવજને ને જીવજનો જ ખ્યાલ કરતી ત્યાં ગરબોએક કલાક ઉંઘાઇ ગઇ, ને ત્યારે સ્વપ્નામાંથી તેનો જીવજ તેણીની સાથે તેનો સુખકર સાચી હતો-તે એટલે સુધી કે જરાવારે “જીવ ! જો મારા જીવ !”ની ચીસ પાડતી તે હવે હવેરી આવરી જેવી ઉંઘમાંથી ઝપકી ઉઠી !

તાજુન ! એ તેને આજે એકાએક શું થયું હતું ? એ તેને શું થતું રહ્યું હતું ? તે જીવજનો ખ્યારી યાદને તો પોતાનાં જીવજ-માંથી અત્યાર આગમચની ચીરી ફાંસીને જાહેર કાઢી ફેંકી દેવા ચુકેલી હતી, અને આજે એ શો અનર્થ હતો, એ તે કેવો ગજબ હતો કે તે જીવજની સુરત જીવજથી તેની પુઠે પડી તેને એ મુજબ ચાલુ સંતાપતી હતી ? કેમ અને કાંએ તેનું જીવજ તે જીવજ વાહલા તન્ક હદ વનાના હેતમાં અચુક કીસમે ને એકદમ પાછું ને પાછું ખેંચાતું થયું હતું ? જો, એ આજે તેને શું થતું હતું ?

અને એ તેણીના આજકતોરા દરમ્યાન તે જીવજ જેવી બની ગઇ હતી તેવામાં મીસીસ થૉમસન તેને સોહોધવા ને જોલાવા મોઝલેલો પેલો ખીદમતગાર તે હતી ત્યાં તેની આગળ આવ્યો.

“મૈમ સાખ કીદર હએ ?” જી-રોજએ તે તેડાંના જવાબમાં તેને પુછ્યું.

“નિચુ દ્રાઇંગ રૂમમાં હએ, મીસી જાખા; એર જી કોઇ દો મૈમ સાખ આઇ હએ.”

“જાઓ, મય આતી હું.”

તે પછી પોતાની સાડી એક ઝપાટે સમી કરીને તે ખોલાયલાં ઝુલફાં એક કરવાનું ફક્ત એકજ મિનીટનું કામ હતું. એકજ મિનીટ, ને તે પછીથી સરસર દાદર ઉતરી જ્યાં ધન્યાધજી ને ફેની હતાં ત્યાં ગઇ.

ત્યાં મીસીસ થૉમસન તે વેળાએ હતી નહીં તે તો, અલખત, તે મોટા બંગલામાં એ વાહલીને ખીજા ઝોરડાઓમાં જોતી ને સોહો-ધતી દોડયા કરતી હતી, ને તેથી આવકારના એક ડોકાંના ધણા લેહેકાથી તે એ પરાધ બાંતુઓને એક “આવોજી” કરી જી-રોજી પોતે પાછી ત્યાંથી બાહર નિકળી જવા કરતી હતી, તેટલાં તેને ધન્યાધજીએ અંદર બોલાવી ને રોકી.

“આવ માએ, આવની અંદર ? કાંએ, અમુંને જોધને પાછી નાહસી કાંએ જાએજી ?” તે ડોસાંએ હેતથી કહ્યું, અને ત્યારે જી-રોજી એક ધીમાં મીઠાં “નહીંજી--નહીંજી, કંધ નહીંજી” કરતી ઓશકાતી શરમાતી ને શરમથી લાલ લાલ થતી--લાલલાલ થતી તેટલીજ ગુલરખસાર સુંદર દેખાતી !—અંદર આગળ વધી.

ધન્યાધજીએ તેનો હાથ પકડીને હેતથી તેને પોતાનાં પાસામાં ખેંચી.

તે હતીજ એવી કોમળ, એવી નહાની, નાજુક મીઠી મધ જેવી કે જે તેને જોએ તે તેને આહે. જાલ તેવી એકને દીવાની શીદાગીરીથી આહતાં શીખ્યો તેમાં, કહો પ્રિય વાંચનાર કે, તે હેમક જવાનનો કાંધ ખી કસુર કે વાંક હો ?

ફેટી તો થસજ થઇ ગઇ ! તેણે અલખત કાંધ જી-રોજીને હજી ઓળખી ન હતી, પણ આ દીલકસ ખુનસુરતીએ તેને વટીક આંજી નાંખી. ને તે બે હરીફ--એકજ પ્યારની તે એકમેકની સોખ--સરજતે તેમને આ કીસમે એકઠી મેળવ્યા પછી અરસપરસ તાજુખીમાં ને એકમેક તરફ અજળ જેવાં હેતથીજ ખેંચાતા દીલ સાથ એકમેકને ટીકવા પડી ! !

એવામાં મીસીસ થૉમસન પણ હાંફલીફાંફલી તે ઝોરડામાં પાછી દોડી આવી.

“અમે તો તમારી આંખે મીસી બાબા સાથે ઓલખાણ પીછાંણ કરી બી લીધી,” ધનબાઇજીએ હસ્તે ચેહરે કહ્યું; “આંખે મારી દીકરીને મળતી? એતું નામ ફેની છે—ફેની નવલસાહ.”

“ફેની?” જી—રોજીએ કાંધક દલાઇને પુછ્યું; “એવણ કોણ—એવણ તમારાં દીકરી છે?”

“નહી, મારા સગાંની છોકરી છે. મુ’અધમાં પેલા શેઠખાનદાં-નવાળા મેહરજીબાઇ મરી ગીયાની—તું ઓરખેય?—

“હા; તેવણનું શું?”

“તેવણની દીકરી થઇને એ રહેલી હતી; હવે આપરેજ ત્યાં રેહવાની છે,” ધનબાઇજીએ પુરું કીધું,

ઓ આફત! ફેની? ફેની, જેને જી—રોજી આખી દુન્યામાં સૌથી છેલ્લીજ મલવા ચાહતે—ખતે તે ક્યાં? આવી દેખીતી, નેક, દયાળુ, અશરાફ? તેના પગ તળેની જમીન ફાટી જતી હોયે એવુંજ જી—રોજીને લાગ્યું.

પણ તેણીને ફેનીએ વિચાર કરવાનો વખતજ આપ્યો નહીં, ધનબાઇજીનાં પાસાંમાંથી તેણીએ નેને હવે પોતાની ગાદમાં ખેંચી લીધી, અને એક નહીં સમજી શકાય એવાં ખેંચાણથી તે એ મીઠી મધુરીઓ એકમેકને ખરાં હેત સાથે તરતજ બગડગીર થઇ.

“અમોને તમારી ઓલખ તો આપો? તમારું નામ તો કહો?” ફેનીએ સ્વભાવિક તલબ કરી; “તમો કોણનાં છોકરી, ને આંખે મીસીસ ચામસન સાથ તમોને કેમ રેહવાનું થયું હોશે?”

જી—રોજી નિચું જોઇ ઉભી. તેની આંખમાં આંસુઓ ધસારો લાવવા ચાહતાં હતાં!

“અમો જરા બી તમારું દીલ દુખવવા માંગતાં નથી,” ફેનીએ ગભરાઇને કહ્યું; “તમારી વાત ખાનગી હોયે ને તમે નહીં કહવા ચાહતાં હોવો તો—”

“એનું નામ જી—રોજી છે,” હવે પરડો કરવાની કોઇ અગત કે હદજ રહેલી નહીં જોઇને મીસીસ ચામસને નાચારીથી કહ્યું.

“જી—રોજી?” સરખે ડાંખ માર્યો હોયે તેમ ચમકીને ફેનીએ પુકાર્યું.

“ જી—રોજી ?” ફેનીનો ગભરાત જોયા કે સહમજ્યા વગર ધન્યાધએ કહ્યું—“ મરે, કેવું બોલતાં મોહરું ભરખ જાએ તેવું મીઠું ને સગતસરવરેભરયું નામ ! જી—રોજી ? મેં તો પારસીઓમાં એ નામ આજેજ સાંભરયું !”

ખરી વાત એ હતી કે પોતાના નાઉમેદ પ્યારનો ભેદ ફેનીએ ઘણોખરો છાતીમાંજ સમાવ્યો હતો; ને ધન્યાધજીને તે વાતથી તેણીએ આજ વેર જોધએ એટલાં વીગતવારે આગાહ કર્યાં ન હતાં. એટલા માટે તેઓ એ નામથી જે બાબદમાં જોધએ તે બાબદમાં તાજુબ થયાં કે ચોંક્યાં ચમક્યાં ન હતાં.

અને પછી ? પછીની દસ મિનીટ બાદ જ્યારે મીસીસ થૉમસન અને ધન્યાધજી પાસે પાસે બેસી કાન પર પડી કાંધ ધુસધુસ કરતાં હતાં, ત્યારે બીજા હાથ પર તે મોટા આરાસ્તા ને કુશાદે ઓરડાને છેક દુરને છેડે, હાથમાં હાથ મેલવી, વરસોથી તેઓ વચ્ચે મોહબત ને હેત જામી જઈ ચુક્યાં હોએ તેમ, એક સોફા ઉપર પાસે પાસે બેસી જી—રોજી ને ફેની કાંઈ આતુર વાતચીતમાં છેક ગીરફતાર ઉતરી ગયાં હતાં !

તે એક પીકચર હતું. જોવાજોગ, મનન કરવા જોગ, અભ્યાસ કરવા જોગજ એક પીકચર, લાખમાં એક જવલેજ મલે એવી એક અનુપમ જોડતું એક પીકચર ! એક પીકચર કે જે કાંઈ બી કવિ ચિતારાની કીસબી પીછીને લખ્યો જેબ આપે ! આહ, તે બે પરી-સુરત રૂપસુંદરીઓને એમ ગાલસે ગાલ, દીલસે દીલ ને હાથમાં હાથ મેલવી બેઠેલી જોવાનુંજ જોનારનાં દીલમાં શેર લોહી ચઢે એવું સુખકર હતું !

—:—

પ્રકરણ પર મું અને છેલ્લું.

સુખી સેવર.

હવે હું કરું.

જી—રોજી સાથની તે સુંદર સ્થાંજની ફેનીની મીલાકાત કલાકો તક લ'બાધ, કે જ્યારે તે બંને છોકરીઓએ હમરે અરસ-પરસના ખુલાસાથી પોતપોતાની ઉભાતી જાતીઓને ખલાસી આપી.

ખીજ હાથપર પેલાં બંને ડોસાં ડગરાં ખી નવરાં બેકાં હતાં નહીં. બે સાથ બે મેઝવીને તેઓ ખી ચારનો સરવાલો ઉપજાવી તરત એજ વાત પર ઉતર્યાં, ને ત્યારે તેઓ બંનેને ખી ઘણું નવું જાણવાનું ને અરસપરસ ઓચંદો પામવાનું હતું. છેલ્લે, જ્યારે ધનઆઠજી ને ફેની રાત ઘણી ગુજરવાથી પાછાં પોતાને ઘર જવા નિકળ્યાં, ને મીસીસ થૉમસન બંને જી—રોજી તેમને દરવાજા તક મુકવા ગયાં ત્યારે તે બે મટુકીઓ ખાલી બગલગીર ચમતેજ નહોં પણ એકમેકને હેતની ચુંભીઓ કરીનેજ છુટી પડી !

બંને તે પછી એક હાથપર જેમ ફેનીને ધનઆઠજીને હજારે ખુલાસા પરસ્પર આપવાના હતા, તેમજ જી—રોજીને મીસીસ થૉમસન આગળ હજારે ખુલાસાની વાતો કરવી હતી. છેલ્લી તો મીસીસ થૉમસન ની છાતી પર માંથું નાંખી ધસાધસ રડી. કેવા સાચા, કેવા વફાદાર, કેવા વહાલા હેતવંતા ખાવંદને તે હેમક છોકરીએ અપજશ આપ્યો હતો—અપજશ કે જેની બેળગત ને નામોશીની હદજ ન હતી—તેની ફેનીએ તેણીની ખાત્રી કરેલી હોવાથી તેની છાતીજ ફાટી ગઇ હતી !

બંને નિર્દોશ, સતવંત, સદગુણી સુંદર ફેનીને તેણીએ શું ઓછો અપજશ આપ્યો હતો ? તે થયરી ગઇ. આટલી બલાઇ ને અકકલ કપ્પલ ન કરી શકે એવી નીતી ને નેકાનો તેણીએ કેવો ઘાટકી નતીજો તે બેઉને આપ્યો હતો !

તેણીએ શુંકણ પર પડીને તોજેશ કરી, ને “જલ !” નું હેતવંતું નામ પુકારીને તેની ને પાક ખુદાની હજારો હજાર દરગુજર માંગી લીધી.

મીસીસ થૉમસન ઓછી થયરી ગઇ નહોં હતી. તેણીએ જોયું કે તેણીએ સરયામ ને સરતાપા કાચુંજ કાપ્યું હતું. તે તો જાનો-જીગરથી એમજ માની ગઇ હતી કે જલનાં લગન વડીક એક ઠગાઇ હતી !! તેણે આજતક તે બાબે એટલું ખુલ્લું કરીને જી—રોજીને પુછવાની હીમત કરી ન હતી, પણ આજે તે સવાલ પુછ્યો ત્યારે જી—રોજી ફફડી ઉઠી. “અમારાં લગન ?” પ્રેક્ષક પુકાર્યું; “ઓ મીસીસ થૉમસન, તમે તે બાબે તો ના કરો. તે તદ્દન હકદાર ને સાચાં હતાં. મારાં પે

અપાવાળની બારીક જુસ્તેજો હેઠલ પાક જરથોસ્તી મહજબની બધી પવિત્ર રાહોરસમ ને ક્રિયા સાથે ને ચચલાં છે. નહીં હવે તો હું એ મારા ઘણીમાં એક બી એમ જોતી નથી. મારા અપાવાને ગુસ્સામાં ઉસ્કેરાઇને તેવણે જનથી મારયા એમ હું ધારું છું ખરી, પણ મુઠરે હું, તેમાં બી હવે તો મને લાગેછ કે મારી કંઈ ભુલજ હોશે. ઓ મીસીસ થોમસન, મારા જલ મને કેમ માફ કરશે ? પાક ખુદા મને કેમ માફ કરશે ?”

તે આખી રાત તેણીએ રડીને કોરા ઉઝગરાનીજ ગુજરી. તે જાલનીજ યાદ ને જોલનાંજ વ્હાલાં નામ ને પ્યારાં હેતની આરજીમાં ચીસ પાડતી સારી રાત જાગતી ને બીમાર પડી રહી,

મીસીસ થોમસને બીજેજ દાહડે, એ ઉપરથી, જીવીને એક ખરયાણુ તાકીદનો તાર કર્યો, ને તારમાંજ તેનો જવાબ મંગાવાના વળી રૂપ્યા ભર્યા. તેઓના ગયા પછી કોઇ બી તેઓને વાસ્તે પુછતો આવ્યો હતો કે નહીં, અને તેણીએ નેને શું કહ્યું હતું તે બધું વીગતવારે જવાબ કરવાતું તેણીએ પુછાવ્યું હતું.

અને જીવીનો જવાબ થોડા કલાકમાં પાછો ફર્યો. કેવી રીતે એક જવાન તલજગાર આવ્યો હતો, ને મુવેલી ઁનીની ઘોર પર ઉઘે મસ્તક વરસાદ ને ચારમાં પડીને માહાભારત કલ્પાંત કર્યું હતું તે બધું તે વળતા ખરયાણુ જવાબમાં લખાઇ આવ્યું, ને જાલના પ્રૌઢ પ્યારનો એ નરીન પુરાવો વાંચતાં ને જાણતાં જ-રોજ બીલકુલ બેહોસ થઇ ગઇ.

તે પછીથી પાછી હોત્તમાં આવી ત્યારે તેનાં બિઝાંણામાં તેની સારવાર કરતી વ્હાલી ફેની તેની બાજુમાં બેઠેલી હતી. તેજ દાહડે તેના પર જાલનો પેલો ડાબ દીવેયાને ઘરથી લખેલો કાગળ આવ્યો હતો, ને તે... માહા મુસીબતથી બચ્યો હતો તે સમાચારે મળ્યો હતો એ વધાઇએ જ-રોજની. તે મરીજ જતે. તેણીએ તેટલીજ હુમાકાત દીલમાં ઝોગારી હતી. તેણીનો આવનારો નેટલોજ જખુન ને જીવેલુ દયાલુ છે તેની એ કટોકટ વખતે મેશ થઇ જો ફેની પર જાલનું કાગળ પતાવા ને વંચાવા લાવી.

તે વખતે પેલો મરનાર પેસીની મુખજુખાની એકરાર બી ફેનીના સ્વાધીનમાં હતો; અને તેથી જાલનાં કાગળનો એ પવિત્ર મનમોહને જે જવાબ લખ્યો તે આપણે આગળ વાંચી આવ્યાં. તેમાં જાલને જરા ટટાર ચતાં તાખરતોળ મદ્રાસ ઉપડી આવવાનું લખ્યું હતું, ને કાંધ નવું ને ઘણી જરૂરનું ફક્ત રૂબરૂ મીલાકાતમાંજ ક્રેહવા પ્રામીસ કર્યું હતું તે આપણે અત્રે યાદ કરીશું.

અને જાલ આવ્યો ?

દિવસો ગળડી ગયા. તે ફરતો હરતો થયો હતો, ને તેને ફેની પાસ જવા તો ગમતું હતું, પણ તે માટેની જોઈએ એવી ઉલટ તેનામાં હતી નહીં. ને છેકજ લથડી ગયો હતો. તેની જી-રોજીનાં મરવાથી તેની ઉલટ અને તેનો આત્મા બંને જાણે મરી ગયાં હતાં, તે હજી ઢ્યુપચ્યુ હતો—તેવામાં તેના પર એક અરજન્ટ તાર આવ્યો. તે ફેનીનો હતો. “તમે અત્રે જરા બી સારી પેઠે હોવો તો વગર ઢીલે આવો,” તે તારમાં લખ્યું હતું. “કાંધ જરૂરનું ને તમારા લાભનું છે, તમારી વાહલી જી-રોજીને લગતું તમે ખુશી ને સુખી થાઓ એવુંજ છે,”

બસ ! હવે તે થોડ્યો નહીં. જે પાંખ હોતે તો ઉડીને જતે. તેનાં મનમાં નવી તેજ ને તાજગી આપી. સાચા ને વફાદાર પ્યારની એજ તાસીર હોય છે. એ બધાંની સહમજમાં આવે એવું એક લક્ષણ નથી. ખરા પ્યારથી ચાહી જાણવાલાંઓજ એ ખુશીની હદ અને અસર તેના ખરા વિસ્તારમાં જોઈ શકશે.

કેવાં હજારો હેસાંન માનીને—કેટલી ઓળખવાહીથી ભલા ડાઠ દીવેચાની કદરસનાશીના ઉપકારો જાહેર કરીને જાલ ગયો તે અત્રે લંબાણ કરી કહ્યા વના ચાલશે. એ ભલા જરથોસ્તીએ પોતાની પવિત્ર પનાહનો હાથ ને ઝાંચ આપી તેને મરતો બચાવ્યો હતો—તેને સરખસર મોહોતના દાયામાંથીજ જાહેર પાછો ખેંચી કાઢ્યો હતો—અને તેની પાછળથી હજારો કીસમે એ હેસાંનની ફરજનું કરજ અદા કરવાનો ભલા જાલનો દીલજીત અરમાન ને સાચો લોભ હતો.

જી-રોજી રડતી પડી હતી. કાંધ ચીજ તેને સંધ્યારો આપી શકતું નહીં. તે જાણે પોતાના ધીરજ ને માથું બંને ખોહી બેસવાની અણીપર હતી. જાલ ખુની હતો ને તેના જૈફ બપાવાને તેણે

મારો હતો એ બચાંકાર ને પાપી અનુમાનથી વટીક તે કેવી તેની તકસીરવાર થઇ હતી? ખુની પેસીના ખુલાસાએ તેની આંખ સાંમેથી તે છેલ્લા ભેદનો ખી પરડો ઉઘડી નાંખ્યો હતો, ને તેથી દીવાની બોખારથી તે હવે જલની ને જલનીજ તલબગારીમાં રાત ને દાહડો, સુતાં ને ઉઠતાં, તણાઇ મરતી હતી.

“ઓ જલ-મારા જલ? તમે કાંએ મને માફ કરતા નથી? તમે કાંએ મારી ગોદમાં મારી પાસે આવતા નથી?” તે ચીસ પાડીને ઉપરાસાપરી પુકારતી હતી.

અને વારતાઓ ને નાટકોમાં જે દીલ ધબકાવનારૂં બનવુંજ જોઇએ તે આએ આગણી વારતાના સંબંધમાં પણ બન્યું કે જલ એ ચીસનો તેટલાંજ હેતથી દીલસોજ જવાબ કરતો ફેની સાથે એક સહવારે તે ખીમાર પડેલી હતી તે ઝોરકામાં અચખુચ ધસારો કરતો ધસી આવ્યો !!

તે આવ્યો. તે આવ્યો, અને તેઓ મળ્યાં, અને ઓ, તે મોહ-ખતની મીઠી મીલાકાતનું સુખ ! તે સુખ ખ્યાન કરવાની આ અદના કલમમાં તાકાત નથી.

“મારી મીઠી જી—રોજી,” તેણે અતીધણું હેતથી કહ્યું, “આપરે બેઉએ અરેખર ધણું ખમ્યું છે—એટલું કે કોઇ ખી વર બૈયરે એટલી હદ સુધી ખમ્યું નહીં હોશે; ને હવે જો ! ખુદાએ બધાં આપરાં સંકટો સમાધાનીથી વીખેરી નાંખી મોહોત સુધી જુદાં નહીં કરવાની દયા સાથે આપુને પાછાં એકઠાં કીધાંછ !”—અને સુંદર જી—રોજીને એકજ હેતવતો મુંગો જવાબ તે નેની પનાહ આપતી મીઠી ગોદ ને પનોતી છાતીપર તેણીએ ખેરવેલાં બેમુલાં આંસુ હતાં.

એ રીતે સર્વ સુખી થયાં—સર્વ, સિવાંએ મીઠા સ્વભાવની ને શીરેસ્તાઇ ખસલતની ફેની. તેને માટે સુખ એકજ વારતું આવ્યું, ને જલને ખોહવા સાથ જાણે તે સદાતું ગયું; પણ તે જરા ખી અદેખો પડી નહીં. તે જલ ને જી—રોજીની બેહેનજ થઇને જલના બંગલામાં—જ્યાં તેણીએ એક વાર એક લંગાણ ઝલકતી ને સુખી જી—દગી ગુજરી હતી ત્યાં પાછી રેહવા આવી. તે વખતે સૌને એવું લાગતું હતું કે તે કદી પરણશેજ નહીં. તેણીએ એકનેજ પોતાનો

પ્યાર આપ્યો હતો, ને ખીજને તે આપી શકશેજ નહીં એમ હતું—પણ ખુદના રસ્તા ન્યારાજ છે. તેઓ બધાંને સરજયત મેજર દીવે-આનાં કુટુંબ સાથે ઘણું સારું થઈ ગયલું હતું—તેઓ બધાં એક કુટુંબનાંજ જાણે થઈ ગયાં હતાં. ને એ વિદ્વાન ડાક્ટરનો એક વડો દોકરો જે સીવીલ્યન હતો ને સોસાયટીમાં તેમજ સરકારમાં મોટો વગદાર ને ઓધેદાર હતો તે એ માહાત્મ્યને જોતાં સાથે શીદ થયો હતો, ને જરા ખી હારી ન ખાતાં ખંતથી તેણીની પુઠે પડી અંતે, જાણતી અને જી—રોજની ચાલુ મીનતગમરીના પરીણામમાં, તે એ સર્વોત્તમ મધુરીનો હાથ અને પ્યાર બંને મેલવવામાં કૃતેહ પાંખે હતો. તે પણ પાછળથી એક નમુનેદાર ભરથાર પુરવાર થયો, ને ફેની તેની મોહરદાર તરીકે સર્વોત્તમ સુખ પાંખી.

અને એ રીતે આપણી વારતામાં અગતનો દેખાવ કરનારાં સર્વ કાંઈ આચંદ્ર નેકીને પીછાંણીને ચાલવાના પરીણામમાં સુખીજ થયાં, અને તે માટે આપણે ખુશીના છુટકારાનો એક દમ ખેંચશું. એ કરણીનો અંજમ છે, ને પુરીમલી કરણીનો અંજમ અટકલમાં ખેસતી કીસમે રજુ અને પુરવાર કરવો એજ અમારી વારતાઓ માટેના અમારા હંમેશના પ્યારના પરીશ્રમનો ખરો ભેદ છે. એ અમે આ અમારી વારતાના સંબંધમાં પણ ખુદનો દયાથી પોંહોંચવાને શક્તીવાન થયા છીએ, અને અમારાં બહાલાં વાંચનારાંઓના વિશ્વાસ ધીરજ અને પુરતી પ્રસંશા વચ્ચે આ લંબાણુ વારતા ખતમ કરીને શુકરગુમરીનાં હેસાંન સમેત અમે અમારી થાકેલી પેંત બાળુ મેલ્યે છીએ.

સોડા લેમોનેડ

વિગેરે બનાવનારા.

ડયુક એન્ડ સન્સ.

આ પુરાણા અને પ્રસિધ્ધ
કારખાનાનું નામજ તેના માલની
લેહજત અને ઉમદા બનાવટની
જમીનગીરી છે. એ જાતનાં
પીણાંને લગતી હરીફાઇમાં ડયુક-
નું નામ આજે સઉથી પહેલી
હરાલમાં છે. ઠેકાણું ચોકસાઇથી
ધ્યાનમાં રાખજો:—

નં. ૩૧-૩૩, બ્રીટીશ
હાટેલ લેન, એપોલો સ્ટ્રીટ,
મુંબઈ.

વાંચીને ખુશી થાઓ.

જેમ કોહીનુર આગળ દરેક કીસમના હીરા રદ
છે તેજ મીસાલ

એસ. એસ. ગઝદરના કોલન વોટર

આગળ ખીજ સર્વે દેશી તથા વિદેશી કોલન
વોટરો સદંતર રદ છે.

તેનું કારણ એ છે કે મજકુર કોલનવોટરમાં
વાપડતા વસાણા ધણાંજ સુગંધી વસ્તુનાં અને
સૌથી સરસ જાતનાં છે. આ કોલનવોટર
ધણાક વરસો થયા બનાવવામાં આવે છે. એ
કોલન વોટર પછી ડીઝીથી ઓછા ઓવર
પ્રુફ્ટું હજી સુધી બનતું નથી. આ કોલન
વોટર ધણુંજ જલદ અને સુગંધી છે તે છતાં
ભાવમાં કીકાયત છે, ત્યારે તમો વિદેશી કોલનવોટરો મોંઘા ભાવે
ખરીદી શા સારૂ તમારા પૈસા બરબાદ કરો છો. ગઝદરના કોલનવોટરની
ફક્ત એકજ શીશી ખરીદી ખાતરી કરી જીવો.

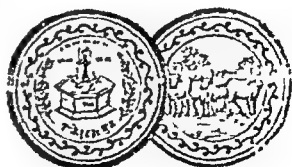
પસંદ ન પડવે
હોએડલી બાટલી
પાછી લઈ પધરા
પાછા આપવામાં
આવશે.

હમારા લોકપ્રીય કોલનવોટર સારૂ સારા મોબાદર સખસોએ
અને મોટી ડીઝી ધરાવનાર ડોક્ટરોએ વગર માંગવે સરટીફીકેટો
આપી છે, એટલુંજ નહીં પણ એકઝીબીશનોમાંથી ચાંદો પણ મળ્યા છે.

દરેક આખ.
રૂદાર વેપા-
રીઆને
ત્યાંથી
મળશે.

બહારગામ સારૂ આખરૂદાર એજન્ટો જોઈએ છીએ.
પત્ર વહેવાર નીચલે સરનામે કરવો.

એસ. એસ. ગઝદર.

મીસ્ત્રી લોડજ, ચીરાબજાર, મુંબઈ.

સોડા લેમોનેડ

વિગેરે બનાવનારા.

ડયુક એન્ડ સન્સ.

આ પુરાણા અને પ્રસિધ્ધ
કારખાનાનું નામજ તેના માલની
લેહજત અને ઉમદા બનાવટની
જમીનગીરી છે. એ જાતનાં
પીણાંને લગતી હરીફાઈમાં ડયુક-
નું નામ આજે સઉથી પહેલી
હરોલમાં છે. ઠેકાણું ચોકસાઈથી
ધ્યાનમાં રાખજો:—

નં. ૩૧-૩૩, બ્રીટીશ
હોટેલ લેન, એપોલો સ્ટ્રીટ,

મુંબઈ.

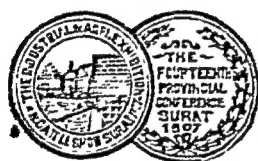
વાંચીને ખુશી થાઓ.

જેમ કોહીનુર આગળ દરેક કીસમના હીરા રદ
છે તેજ મીસાલ

એસ. એસ. ગઝદરના કોલન વોટર

આગળ બીજા સર્વે દેશી તથા વિદેશી કોલન
વોટરો સદંતર રદ છે.

તેનું કારણ એ છે કે મજકુર કોલનવોટરમાં
વાપડલા વસાણા ઘણાંજ સુગંધી વસ્તુનાં અને
સૌથી સરસ જાતનાં છે. આ કોલનવોટર
ઘણાક વરસો થયા અનાવવામાં આવે છે. એ
કોલન વોટર પછી ડીઝીથી ઓછા ઓવર
પ્રુફનું હજી સુધી બનતું નથી. આ કોલન
વોટર ઘણુંજ જલ્દત્ત અને સુગંધી છે તે છતાં
બાવમાં કીકાયત છે, ત્યારે તમે વિદેશી કોલનવોટરો મોંઘા બાવે
ખરીદી શા સાફ તમારા પેસા બરબાદ કરો છો. ગઝદરના કોલનવોટરની
ફક્ત એકજ શીશી ખરીદી ખાતરી કરી જીવો.

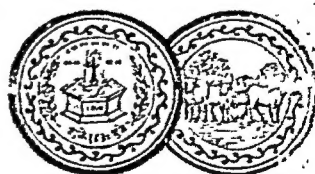
પસંદ ન પડવે
ઉખેડલી બાટલી
પાછી લઈ પછસા
પાછા આપવામાં
આવશે.

હમારા લોકપ્રીય કોલનવોટર સાફ સારા મોબાદર સખસોએ
અને મોટી ડીઝી ધરાવનાર ડોઝટરોએ વગર માંગવે સરદીશીકેટો
આપી છે, એટલુંજ નહીં પણ એકઝીબીશનોમાંથી ચાંદો પણ મળ્યા છે.

દરેક આખ-
રદાર વેપા-
રીઓને
ત્યાંયા
મળશે.

ખહારગામ સાફ આખરદાર એજંટો નેધએ છીએ.
પત્ર વહેવાર નીચલે સરનામે કરવો.

એસ. એસ. ગઝદર.

મીસ્ત્રી લોડજ, ચીરાબજાર,

મી० એચ ગોળવાલાનાં લખે

પુસ્તકો.

—:૦:—

ગુજરાતી પુસ્તકો.

“ઝરથુશ્ત્રના ગાથા ગુજરાતી ખેતમા ખુદ અવસ્તા
ભણતર સાથે.”

વડા દસ્તુર સાહેબો શમ્સ-ઉલ-ઓલમા દસ્તુરજી દારાખ
સંજાણા, દસ્તુરજી મીનોચેર કે. જામારખજી, દસ્તુર દીનશાજી ગર
તથા સીધ, દખણ, મઉ, વગેરે અનેક શહેરોનાં વડા દસ્તુર સાહે
એ તેમજ જાણીતા અવસ્તા સ્કોલરોએ એકકે, અવાજે વખાણે
અને ઝરથોસ્તીઓને ખાસ ખરીદવાને આગ્રહ કરેલું પુસ્તક.

કિંમત રૂ.

“માઝહયસ્ની એતેગરીં યાને જમશીદ-ઝોહાક-ફરીદુન
તવારીખ પદ્ય, ગદ્ય તથા સંગીતમાં” (નોટેશન સાથે).

મરહુમ દસ્તુરજી મીનોચેહરજી જામારખ આશા, વડા જ
મી० ઝવેરી, વગેરે જાણીતા સ્કોલરો અને આસામીઓએ ઉં
મતો આપ્યાં છે.

કિંમત રૂ. ૧

ધંગ્રેજી પુસ્તક.

TYPICAL ERRORS IN ENGLISH
CORRECTED.

મેત્રીક અને પી. ઇ. ના વિદ્યાર્થીઓ માટે - તેમજ શુદ્ધ
ધંગ્રેજી શીખવાની ખાહેશ રાખનારાઓ માટે ઘણુ અગત્યનું પુસ્તક.
યુનીવર્સિટીનાં પ્રોફેસરો જેવા કે પ્રો. હેમીલ, પ્રો. દારવાલા, રા.
ખા. ડી. જી. પાધ્યે, પ્રીન્સીપલ ખી. જે. વ્હાડયા, મી० જયકર
એરીસ્ટર વગેરેએ ઉંચી સરટીફિકેટો આપી છે. કિંમત રૂ. દોઢ.

મળવાનું ઠેકાણું:—

માઝહયસ્ની મંડળની ઓફીસ.

ગોળવાલા શેર્ટ ટયુશન ક્લાસમાં, બુખાખાના સામે,
કોટ, મુંબઈ.

31172